

Pingsályktanir afgreiddar til ríkisstjórnarinnar.

1. Byggingar- og landnámssjóður.

Á 29. fundi í Nd., 2. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um aukna starfsemi byggingar- og landnámssjóðs (A. 173).

Á 31. fundi í Nd., 5. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 35. fundi í Nd., 10. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Nd., 14. apríl, var till. aftur tekin til einnar umr.

*Frsm. (Emil Jónsson): Það hafa komið fram hér á Alþingi ýmsar till. um það, hvernig leysa beri þetta aðkallandi vandamál, endurbyggingu í sveitum landsins.

Eins og kunnugt er, þá hafa lögin um byggingar- og landnámssjóð átt mikinn þátt í að bæta úr þessu mikla vandamáli, og verður ekki annað sagt en að þau hafi að verulegu leyti náð tilgangi sínum, en nú sýnist sitt hverjum, hvernig máli þessu skuli skipað.

Í þáttill. þeirri, sem hér liggur fyrir og flutt er af meiri hl. landbn., er farið fram á, að byggingar- og landnámssjóður verði látinn nota heimild þá til lántöku, sem felst í 16 gr. 1. nr. 35 7. maí 1928, til frekari lántöku en þegar hefir verið gert, til þess að framkvæmdir í byggingarmálum sveitanna geti orðið í stærri stíl en þær hafa verið til þessa. Lánsheimild sú, sem felst í 16. gr. nefndra l., er allt að 5 millj., en hefir ekki verið notuð nema að litlu leyti, því að skuld sjóðsins við Búnaðarbankann og ríkissjóð nemur ekki nema 1 millj. króna, eða minna en hreinar eignir hans eru taldar.

Þar sem stjórn byggingar- og landnámssjóðs hefir ekki farið lengra inn á lánabrautina en þetta, hafa hreinar eignir sjóðsins aukizt, og voru við síðustu áramót um 1,2 millj. Það verður því ekki annað sagt en sjóðurinn standi sig vel, og ætti því að vera óhætt fyrir hann að leggja út í viðtækari útlánastarfsemi, en til þess þarf hann að taka lán. Um þörfina fyrir aukinni útlánastarfsemi sjóðsins efast enginn,

og má því til sönnunar geta þess, að ennþá eru eftir 3500 torfbærir í landinu, sem þarf að endurbyggja, því að takmarkið hlýtur að vera það, að útrýma þeim öllum. Árið 1920 er talið, að alls hafi verið 4700 torfbærir á landinu, en 1930 er tala þeirra komin ofan í 3400. Hafði þeim því fækkað um 130 á ári þann áratuginn. En nú þarf þessi þróun í byggingunum ekki aðeins að haldast áfram, heldur að aukast, en til þess að svo megi verða þarf að auka útlánastarfsemi byggingar- og landnámssjóðs, en til þess þarf hann aukið starfsfé. Til þess að auka starfsfé sjóðsins þarf engar lagabreytingar; það eitt dugir, að stjórnin noti heimild í lögum og taki nýtt lán til útlána. Menn kunna nú að segja, að það þýði ekki neitt, þó skorað sé á stjórn sjóðsins að taka nýtt lán í þessu skyni, — það fáist hvergi. En þetta er alveg sama og sagt var, þegar rætt var um byggingu verkamannabústaðanna, en eins og kunnugt er, greiddist úr því máli, og eins vænti ég, að geti orðið í þessu tilfelli.

Við flm. þessarar þáttill. þykjumst ekki hafa fundið neitt nýtt ráð til þess að bæta úr lánsfjárbörfinni og uppfylla þær kröfur, sem gerðar eru til sjóðsins, en við teljum, að sé horfið inn á þessa braut og fengið lán eins og til byggingar verkamannabústaðanna, þá megi ná töluverðum árangri í uppbyggingu sveitabýlanna.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fara nú að ræða till. þær, sem komið hafa fram og snerta byggingarmál sveitanna, en ég vil eindregið óska þess, að till. okkar verði samþ., því að hún getur aldrei orðið til skaða fyrir þetta nauðsynjamál, en heldur til ávinnings.

*Jón Pálmason: Ég vil aðeins vekja athygli á því, hvaða ástæður liggja til grundvallar fyrir því, að þáttill. þessi er flutt af meiri hl. landbn., en ekki af n. allri í heild. Við, sem erum í minni hl., viljum leysa þetta mál með því að stofna sérstakan byggingarsjóð fyrir sveitirnar, en frv. um það efni mun sennilega ekki ná fram að ganga að þessu sinni. Ennfremur greinir okkur á við hv. meiri hl. um það, að við teljum ekki heppilegt að fara þá leið í þessu byggingarmáli, að efla starfsemi byggingar- og landnámssjóðs með nýjum dýrum lántökum, því að þá myndi fara svo mikið í vexti, að það yrði erfitt fyrir sjóðinn að standa undir þeim.

Um þörfina á meira fé til byggingar í sveit-

) Stjarna () framan við nafn ræðumanns táknað, að ræðan sé prentuð eftir handriti innanþingsskrifara, óyfirlisn af ræðumanni.

Byggingar- og landnámssjóður.

þótt stjórn Búnaðarbankans hafi bent ríkisstj. á, að sjóðurinn hafi of lítið fé til umráða, þá er það ekki nema eðlilegt, að ríkisstj. vilji sannprófa það, áður en hún tekur lán handa sjóðnum. erlent eða innlent, að þingvilji sé fyrir þeirri lántöku. Það er það álit nú á lántökum ríkissjóðs, að ekki er eðlilegt, að ríkisstj. leggi í stórar lántökur án þess að hafa hugmynd um vilja þingsins í því efni. Einnig fyrir þá, sem vilja láta taka slíkt lán, er það ekki lítill stuðningur að hafa þingviljann á sinu bandi. Og það er engin önnur ástæða fyrir framkomu þessarar þáttill. en sú, að sannprófa það, hvort þingvilji er til fyrir lántökunni. Þetta ætti jafnþingvanur maður og hv. þm. Borgf. að vita og ekki að vera að hollaeggja um það, hvort till. sé vantraust eða ekki vantraust.

Þá var hv. þm. að tala um, að þetta lán yrði of dýrt fyrir bændur. Þetta er nú engin ný speki frá honum. Það vita allir, að einmitt fyrir það var byggingar- og landnámssjóður stofnaður, og að gegnum starfsemi sjóðsins hefir verið veitt fé frá ríkinu til þess að lækka þessa vexti. Það eru ákveðnir vextir, sem bændur eru látnir greiða, og lægri en þeir, sem byggingar- og landnámssjóður greiðir af því fé, sem hann hefir að láni, og það er gert ráð fyrir, að svo verði það eftirleiðis, þó sjóðurinn fái nýtt veltu-fé. Ég tel, eins og hag sjóðsins er nú háttað, að hann geti staðið við að veita lán með sömu vöxtum, þó lánunum fjölgi. Sjóðurinn á nú 1 millj. og 300 þús. kr. hreina eign, og sú eign fer vaxandi með hverju ári, enda var tilgangurinn upphaflega sá, að verja tillagi ríkissjóðs til þess að greiða vaxtamismun á starfsfé sjóðsins og lánunum, er hann veitir.

Ég held, að hv. þm. skjóti yfir markið, er hann heldur því fram, að þessi till. sé vantraust á ríkisstj. frá Búnaðarbankanum. Till. kemur Búnaðarbankanum ekkert við; hún er flutt af þingmönnum sem slíku, en er ekki frá Búnaðarbankanum.

***Pétur Ottesen:** Hv. þm. Mýr. ætti að vera svo þingvanur, að hann sjái það, að honum gengur illa að komast frá þeirri skýringu, sem hann gaf á þáttill. Það horfir mismunandi við með þingsályktunartillögur. Hér er málið þannig vaxið, að ríkisstj. hefir heimild til að taka lán handa byggingar- og landnámssjóði að vissri upphæð. Þessi upphæð er ekki nærri fullnotuð. Í þessu máli eru tveir aðiljar, ríkisstj. og stjórn Búnaðarbankans, og það verður að gera ráð fyrir fullkomnu samstarfi milli þeirra. Stjórn Búnaðarbankans segir til um fjárhörf sjóðsins, en ríkisstj. leggi til féð, eftir því sem hún hefir heimild til. Þetta á að geta gengið hægt og hljóðalaust, en nú er ekki annað hægt að sjá en að áreksstur hafi orðið milli þessara aðilja. — að ríkisstj. sé búin að loka fyrir fjárfraðlög til sjóðsins, þó heimildin sé ekki tæmd. Hv. þm. Mýr. álitur, að sjóðurinn þurfi meira fé, og þess vegna ætla þessi hv. þm. og aðrir að ýta þessari tregðu ríkisstj. til hliðar, með því að fá samþ. þessa þáttill. Það er þess vegna alveg rétt, sem ég sagði, að með þessari þáttill. ætla flm. að knýja ríkisstj. til að gera það, sem stjórn Bún-

aðarbankans hefir ekki getað fengið hana til að gera. Þáttill. er þess vegna brynja, sem hv. þm. Mýr. o. fl. ætla að nota í baráttunni við ríkisstj.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Það er sjálfsagt ekki ástæða fyrir mig að blanda mér í deilu þeirra hv. þm. Borgf. og hv. þm. Mýr. um það, hvor þeirra sé þingvanari eða viti betur, hvað felst í ályktunum Alþingis. En ég get sagt, hvað fyrir mér vakir sem einum flm. þessarar þáttill., og ég ætla þá að skýra hv. þm. Borgf. frá því, að þessi till. er í beinu sambandi og í framhaldi við till. skipulagsnefndar í þessu efni. Þær till. voru hvorki hornar fram sem traust eða vantraust, hvorki á núv. eða fyrrv. stjórnir, heldur beinlínis vegna þess, að 16. gr. 1. um byggingar- og landnámssjóð hafði ekki verið framkvæmd, en skipulagsnefnd taldi nauðsynlegt, að yrði gert. Ég get vel hugsað mér, að ákvæði þessarar gr. hafi ekki verið framkvæmd af þeirri ástæðu, að lán byggingar- og landnámssjóðs hafi verið álitin of dýr fyrir bændur, eins og hv. þm. Borgf. og meðflm. hans halda fram.

Það eru uppi tvær stefnur í þessu máli. Önnur er sú, að fara hægt í lánveitingar og nota til þeirra aðeins hið árlega framlag ríkissjóðs. Hin sú, að taka lán handa sjóðnum til aukinnar starfsemi og nota framlag ríkissjóðs til þess að greiða árlegan vaxtahalla sjóðsins. Með till. er lagt til, að tekin sé sú stefna, að auka lánveitingar til bændur. Hún tekur enga afstöðu til þess, hvort þær lánveitingar verði ódýrari en áður fyrir bændur eða ekki. Það er náttúrulega alveg rétt hjá hv. þm. A.-Húnv. og hv. þm. Borgf., að ef sjóðurinn fær aukið fé til útlána, þá verður sú starfsemi dýrari fyrir sjóðinn, en lánin verða fyrir það ekki dýrari fyrir bændur en þau hafa verið. Hitt er annað mál, hvort framlög ríkissjóðs hrökkva til þess að greiða vaxtamismuninn í sjóðnum, en hvað það snertir er ekkert til fyrirstöðu, því 250000 kr. á ári geta aldrei annað en hrokkið til þess að greiða þann mun. Það mun vera rétt, að kjör bændur, sem lán fá, séu að visu erfiðari en kjör sjóðsins, en þrátt fyrir það álit ég, að sú leið, sem till. okkar felur í sér, sé vel fær.

Hvað því viðvíkur, að hv. þm. Borgf. og hv. þm. A.-Húnv. bendi á nýja leið til þess að leysa byggingarmál sveitanna með sínum till., þá er það út af fyrir sig rétt, en sú leið er aðeins dulbúin aðferð til þess að fá meira tillag úr ríkissjóði til byggingar- og landnámssjóðs, því það er ekkert annað en framlag úr ríkissjóði að i-þyngja byggingar- og landnámssjóði. Ef á að auka framlagið úr ríkissjóði til bygginga í sveitum, þá hallast ég fremur að því, að það framlag yrði beint, en ekki dulbúið, eins og lagt er til í frv. þessara hv. þm.

Nú er um það að ræða, hvort auka eigi lánsfé til bændur, eða hvort veita eigi styrk þeim, er lán fá, eins og þessir hv. þm. vilja vera láta, því til þess að standa straum af núv. vaxtahalla er byggingar- og landnámssjóður fullfær.

***Bjarni Ásgeirsson:** Ég skal aðeins gera stutta aths. Það ætti ekki að vera þörf á því að skýra fyrir hv. þm. Borgf. það, sem hvert mannsbarn

Byggingar- og landnámsstjóður. — Hlutfélag.

skilur. Hér er um það að ræða, að Alþingi á að gera upp á milli tveggja stefna. Önnur er sú, að láta byggingar- og landnámsstjóði nægja það fé til lánveitinga, sem hann árlega fær úr ríkissjóði, hin stefnan er sú, að láta sjóðinn fá nýtt fé til útlána og nota ríkissjóðsstyrkinn til að greiða vaxtahalla af því. Um þessar tvær stefnur er að ræða, og með þáttill. viljum við fá skýran þingvilja fyrir því, hvora leiðina eigi að velja. Þetta eitt, og ekkert annað, er meining þáttill. Annars eru útúrsmúningar hv. þm. Borgf. og öll hans þvæla um vantraust í sambandi við till. svo barnaleg, að ekki er svaraverð.

***Pétur Ottesen:** Hv. þm. Mýr. var að tala um barnaskap. Það er rétt fyrir hann að leita á náðir sakleysisins, þegar honum er sýnt fram á það, að hann sé að brjóta í bág við hollustu sína við ríkisstj. Ég skal ekki raska ró hans. Ég veit, að skilningur hv. þdm. er svo góður, að þeir þurfa engan skilningssauka frá mér til viðbótar því, sem komið er fram.

Hv. þm. Hafnf. vildi ekki sverja fyrir það, að þáttill. væri vantraust á stj., en ef það væri, þá væri till. einnig vantraust á fyrrverandi ríkisstjórnir.

Af því ég sé hér sitja andspænis mér einn hv. þm., sem áður átti sæti í ríkisstj., þá vil ég taka það fram, að gegn honum eða fyrri stjórnun getur þessi till. ekki skoðast sem vantraust, því það hefir aldrei fyrr komið kvörtun frá Búnaðarbankanum út af því, að ríkisstj. geri ekki skyldu sína í þessu efni; þess vegna er þetta ekki vantraust á aðrar ríkisstj. en þá, sem nú situr. (PZ: Hefir komið nokkur kvörtun frá Búnaðarbankanum?). Hvernig lítur hv. þm. á hv. þm. Mýr.? Er hann ekki einn af bankastjórum Búnaðarbankans? — eða er hann kannske einhver utanvellt —? — ég ætla ekki að segja of mikið.

Páll Zóphóníasson: Ég veit ekki til, að nein kvörtun frá Búnaðarbankanum hafi komið til þingsins eða forseta þess eða nefnda um það, að ríkisstj. svikist um að leggja byggingar- og landnámsstjóði til fé. Slíkt erindi hefir hvorki komið á lestrarsalinn eða verið tilkynnt, og ég er viss um, að ef Hilmar bankastjóri væri spurður um það, hvort hann hefði klagð ríkisstj. fyrir Alþingi, þá segði hann svo ekki vera. — Hitt er annað mál, að meiri hl. landbn. er sammála um að leggja til, að breytt sé um stefnu um lánveitingarnar, og því er þessi þáttill. fram komin.

***Pétur Ottesen:** Ég vil benda hv. 2. þm. N.-M. á það, að hann þarf ekki að ómaka sig fram í lestrarsal til þess að sjá þessa klögun frá Búnaðarbankanum; hann hefir hana hér í d., þar sem hv. þm. Mýr. er. Ég veit ekki, hvernig hann fer að halda það, að þingsætið byggi mönnum út úr lífsstöðum. A. m. k. hefi ég aldrei vitað hann sjálfan færast eins mikið í fang um lífsstöður eins og einmitt eftir að hann varð þm.

ATKVGR.

Till. frá 9. landsk. þm. um að vísa málinu til ríkisstj. felld með 12:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: TT, GSv, GTh, HV,¹⁾ JakM, JÓl, PÞ, SE, StJSt.

nei: ÞorbÞ, ÁÁ, BÁ, BB, EmJ, GÞ, GG, JónP, PZ, PO, SigfJ, JörB.

FJ, GÍ, HannJ, JS, PHalld greiddu ekki atkv. 7 þm. (BJ, EystJ, JJós, JG, MT, ÓTh, SK) fjarstaddir.

Tillgr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 313).

2. Hlutfélag.

Á 29. fundi í Nd., 2. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um endurskoðun löggjafarinnar um hlutfélag (A. 176).

Á 31. fundi í Nd., 5. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 35. fundi í Nd., 10. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Nd., 14. apríl, var till. aftur tekin til einnar umr.

***Flm. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Ég þarf ekki að láta þessari till. fylgja langt mál. Í grg. till. er það rökstutt, að það er næsta nauðsynlegt að undirbúa nýja löggjöf um þetta efni. Okkar löggjöf um hlutfélag er 16 ára gömul og þegar orðin aftur úr tímanum, og framkvæmd hennar víða um land hefir verið jafnæskileg eins og ætti að vera, og stafar það af því, hvernig löggjöfin er úr garði gerð.

Eins og sést í grg. fyrir till., þá er svo högum háttað hér á landi, eins og víðast annarsstaðar, að í hlutfélagagöngu er aðallega rekin stórrekstur, bæði í iðnaði, verzlun og útgerð. Það er því mikils virði fyrir ríkið, að allar reglur þar að lútandi séu sem fyllstar og nákvæmastar og hnígi í þá átt að gera starfsemi hlutfélaganna sem tryggasta og öruggasta.

Þess eru mörg dæmi, að hlutfélag, sem jafnvel hafa velt millj. króna, hafa ekki haldið aðalfund svo árum skipti, og tilkynningar út af starfsemi hlutfélaganna ófullkomnar og öll starfsemi þeirra ekki í samræmi við þau ófullkomnu lög, sem við höfum í þessu efni.

Fyrir fáum árum komu Danir á hjá sér nýrri löggjöf um hlutfélag, og svo hefir víðar verið í nágrannalöndum okkar. Geri ég ráð fyrir, að úr þeirri löggjöf megi fá mörg atriði, sem hægt sé að taka til fyrirmyndar um nýja íslenska löggjöf í þessu efni. Í sambandi við löggjöf um hlutfélag má einnig hugsa sér að taka til atvugunar reglur um firmu yfirleitt. Hér á landi

1) HV: Ég álit, að þetta mál eigi að sæta sömu meðferð og síðasta mál (till. um hýsing þjóðjarða), og segi því já.

eru ein lög um hlutfélög og önnur um firmu með takmarkaðri ábyrgð. Okkar firmalög eru ennþá eldri en hlutfélagalögin og ennþá ófullkomnari, og mætti því taka þau til athugunar í sambandi við þetta mál.

Það má líka benda á, að ekki þurfa að gilda sömu reglur um öll hlutfélög. Um smærri hlutfélög, sem hafa litlu fjármagni yfir að ráða, gætu gilt sérreglur, og um stærri hlutfélög aðrar.

Eftir því, sem ég best veit, er t. d. í Englandi gerður mikill munur á hlutfélagum, eftir því hvers eðlis þau eru, og mismunandi reglur settar um þau. Ég vildi líka benda á þetta atriði í sambandi við þessa löggjöf.

Ég vænti svo þess, að hv. d. taki vel í þessa till. og samþ. hana nú án þess að til verulegs ágreinings þurfi að koma.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16 slj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JÓL, PZ, PÞ, SigfJ, SE, StJSt, ÞorbÞ, ÁÁ, BÁ, BB, EmJ, FJ, GG, GTh, HV, JörB.

JS, PHalld, PO, TT, GP, GÍ, HannJ greiddu ekki atkv.

10 þm. (JJ, JónP, JG, MT, ÓTh, SK, BJ, EystJ, GSv, JakM) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 15 slj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GG, GTh, HV, JÓL, PZ, PÞ, SigfJ, StJSt, ÞorbÞ, ÁÁ, BÁ, BB, FJ, JörB.

HannJ, JS, PHalld, PO, TT, GP,¹⁾ greiddu ekki atkv.

12 þm. GSv, GÍ, JakM, JJós, JónP, JG, MT, ÓTh, SK, BJ, EmJ, EystJ fjarstaddir.

Till. afr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 314).

3. Meðferð utanríkismála o. fl.

Á deildafundum 27. febr. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um meðferð utanríkismála (A. 46).

Á 4. fundi í Sp., 1. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Ólafur Thors: Ég vil leyfa mér að beina þeim tilmælum til hæstv. forseta, að þessi þáttill. verði tekin út af dagskrá að þessu sinni. Sjálfstfl. hefir nú frá því þingið byrjaði haft til meðferðar svipaða till., sem fjallar um sama mál og hér ræðir um, en hefir ekki tekið endanlega afstöðu

til þess, í hvaða formi hún verður borin fram. Vona ég, að forseti geti orðið við tilmælum þessum.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Sp., 5. marz, var till. aftur tekin til fyrri umr. (A. 46, 71).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 71. — Afrigðir leyfð og samþ. með 25 slj. atkv.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Samkv. dansk-íslenskum sambandslögum frá 1918 eru nú tæp 4 ár þangað til Danir eða Íslendingar hafa það í hendi sér að óska endurskoðunar á sambandslögnum og fara fram á breytingar, sem þeim þykir nauðsynlegar, og tæp 7 ár þangað til Íslendingar hafa það einir í hendi sér að fella samninginn úr gildi með þeim ákvæðum, sem þar segir, ef ekki hefir fengist samkomulag undanfarin þrjú ár um endurskoðun á samningnum eða nýjan samning. Það má því segja, að tími sé til kominn fyrir þingið og þjóðina að gera sér glögga grein fyrir því, hvernig hún ætlar sér að mæta þessu máli þá, í fyrsta lagi, hvort hugsanlegar séu breytingar á núgildandi samningi. í öðru lagi, hverjar þær breytingar eru, og í þriðja lagi, hvernig hentast verði að búa sig undir þau auknu ábyrgðarmiklu störf, er þá kynnu að færast yfir á hendur landsmanna sjálfra. Þetta mál hefir verið tekið til meðferðar á Alþingi áður. Það var á þinginu 1928 í sambandi við fyrirspurn frá þáverandi þm. Dal., Sigurði Eggerz, og hljóðar fyrirspurnin svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Vill ríkisstjórnin vinna að því, að sambandslagasamningnum verði sagt upp eins fljótt og lög standa til, og í því sambandi ihuga eða láta ihuga sem fyrst, á hvern hátt utanríkismálum vorum verði komið fyrir bæði sem haganlegast og tryggilegast, er vér tökum þau að fullu í vorar hendur?“

Þessari fyrirspurn svaraði þáverandi forsrh. Framsfl., Tryggvi Þórhallsson, m. a. þannig fyrir flokksins hönd:

„Ríkisstj. og Framsfl. telur það alveg sjálf-sagt mál, „að sambandslagasamningnum verði sagt upp eins fljótt og lög standa til“, og þar af leiðandi er ríkisstj. og flokkurinn reiðubúin til „að vinna að því“. Ríkisstj. og Framsfl. lítur svo á, að sambandslagasamningnum eigi að segja um meðal annars til þess, að „vér tökum utanríkismálin að fullu í vorar hendur“, og þar af leiðandi er ríkisstj. og Framsfl. reiðubúin til þess að „ihuga eða láta ihuga sem fyrst, á hvern hátt utanríkismálum vorum verði komið fyrir bæði sem haganlegast og tryggilegast“, enda telur ríkisstj. sér skylt að gefa því máli alveg sérstakan gaum.“

Einnig var henni svarað af öðrum þáv. þing-flokkum, Alþfl. og Íhaldsfl., á mjög svipaðan hátt, og þó að Alþfl. kvæði nánar á um þetta mál, má samt segja, að fyrirspurninni hafi verið svarað svo að segja samhljóða af öllum flokkum þingsins. Nú er það að visu svo, að 2 núverandi þing-flokkar voru þá að forminu til ekki til, það eru Sjálfstæðisflokkurinn og Bændaflokkurinn, og þó að meginhluti þeirra þm., sem þá skipuðu Íhalds-

1) GP: Ég vildi aðeins gera grein fyrir því í samband við þetta mál, að ég legg ekki á móli því, að það verð samþ., en tel hinsvegar, að mörg önnur löggjöf, sem snertir félagarétt og þær ábyrgðir, sem eru í sambandi við rekstur ýmsra félaga, hvort heldur eru hlutfélög eða samvinnufélög með takmarkaðri og ótakmarkaðri ábyrgð, þurfi endurskoðunar við. Eg tel nauðsynlegt, að þetta sé athugað um leið, en tel hinsvegar, að hæstv. ríkisstj. eigi að þetta sér fyrir slíkri löggjöf án þess að sett sé sérstök þál. um það, og greiði því ekki atkv.

fl., séu einnig nú á þingi í Sjálfstfl., þá er ekki víst, eða a. m. k. ekki vítað, að þeir vilji skrifa undir allt, sem Íhaldsfl. á þeim tíma hélt fram í landsmálum. Það sem því ástæða enn á ný til þess að taka þetta mál fyrir hér á þinginu, auk þess sem þetta mál þarf að ræða fyrir alþjóð í tíma. Þar eð það er bæði í eðli sínu og að formi til alþjóðarmál, þar sem það eru ákvæði um það, að samningurinn verði þá aðeins úr gildi numinn, að fyrst og fremst $\frac{2}{3}$ þm. samþ. það, og auk þess $\frac{3}{4}$ kjósenda, sem taka þátt í atkvgr. um þetta mál, og $\frac{3}{4}$ atkvæðisbærta kjósenda verða að taka þátt í atkvgr. til þess að hún teljist gild; þess vegna er nauðsynlegt, að málið sé rætt meðal þjóðarinnar, svo að hún geri sér fyllilega grein fyrir því og hvaða stefnu hún þar aðhyllist. Ég vil nú gefa nokkurt yfirlit yfir þetta mál, þróun þess á síðustu árum og þá reynslu, sem Íslendingar hafa fengið um meðferð sinna mála frá því að þeir hófu sína endurreisnarbaráttu á síðustu öld. Og ég vil strax taka það fram, að sú reynsla, sem fengist hefir í sjálfstæðisbaráttunni, hefir staðfest það, að þeir menn, er skeleggastir hafa verið á hverjum tíma í stjórnmálabaráttu okkar, hafa næstum alltaf haft á réttu að standa.

Ég hygg, að aldrei hafi verið skiptar skoðanir meðal íslensku þjóðarinnar um það, að best væri, að hún væri þess umkomin að fara með öll sín mál, en aðalágreiðingurinn og það, sem flokka-skiptingu olli, stafaði af því, að menn voru misjafnlega trúðir á það, hversu fær þjóðin væri um að taka sín eigin mál í sínar hendur og fara með þau, en eins og ég sagði áðan, hefir hver sú réttarbot, sem þjóðin hefir öðlazi, sérhvert spor, sem stigið hefir verið áfram í þessu máli, í reyndinni orðið ný og ný sönnun fyrir því, að rétt var að krefjast þeirra réttarbóta og stiga þau spor.

Eftir hina ströngu baráttu í sjálfstæðismálinu 1907, 1908 og 1909 var málið í svipinn komið í strand vegna mótstöðu sambandsþjóðar okkar, og ekki sízt vegna þess, að íslenska þjóðin var klofin um málið. Svo lá það að nokkru leyti niðri og var óleyst, þegar heimsstyrjöldin skall á. En þá var íslenska þjóðin raunverulega skorin frá þeirri þjóð, sem hún var í sambandi við, og líka frá öðrum þjóðum, svo að hún varð að standa á eigin fótum, því að ef Íslendingar hefðu ekki sjálfir hjargað sér þá í viðskipta- og verzlunarmálum, þá hefðu þeir fengið að deyja drottni sínum. Þess vegna vil ég segja, að sú reynsla, sem á styrjaldrárunum barst þjóðinni í hendur um getu hennar og mátt, hafi fyrst og fremst orðið til þess að leysa sambandsmálið, þannig að sú aukna trú, sem þjóðin fékk á sjálfri sér, varð til þess að sameina hana svo að segja sem einn mann utan um þær kröfur, sem þá voru gerðar og staðfestar í sambandslagasamningnum. En að öðru leyti var það kenningin, sú er ofan á varð í styrjaldarlokin um „rétt smáþjóðanna“, og afstaða sambandsþjóðar okkar til Suður-Jótlands, sem olli því, að Danir gengu lengra til móts við okkur en nokkurn tíma áður. Og ég vil segja, að sömu reynslu, sem við höfum fengið af baráttu fyrir málum okkar inn á við, höfum við einnig fengið þessi 18 ár, síð-

an sambandslögin voru samþ., að því er snertir starfsemi þjóðarinnar út á við.

Það er dálítið fróðlegt í þessu sambandi að athuga ýms ákvæði í sambandslögunum, sem sum virðast skrifuð nokkuð hikandi hendi, og sjá, hvernig þróunin hefir verið í þeim á undanförunum árum. Ég skal t. d. minna á 10. gr., þar sem sagt er, að hæstiréttur Danmerkur skuli hafa æðsta dómssvald í íslenskum málum. Síðar í gr. er Íslendingum þó gefin heimild til þess að stofna sinn eigin dóm. Og reynslan varð sú, að ekki var látið líða lengur en til 1919 að nota þessa heimild; þó að nokkrar breyt. hafi síðar verið gerðar á lögunum um hæstarétt og nokkrar deilur stundum verið háðar innbyrðis um hæstarétt, þá býst ég ekki við, að til sé nokkur maður meðal Íslendinga, sem lætur sér detta í hug að færa þetta til fyrra horfs. Þá vil ég minna á 8. gr. Þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Danmörk hefir á hendi gæzlu fiskiveiða í íslenskri landhelgi undir dönskum fána, ...“. Þetta stendur í fyrri hluta gr., en í seinni hlutanum er Íslandi gefin heimild til þess að taka landhelgina í sínar hendur, að öllu eða nokkru leyti, á sinn kostnað.

Reynslan í þessu efni hefir verið sú sama, að Íslendingar hafa strax notað sér þá heimild, sem í þessari gr. felst, um að taka gæzluna í sínar hendur. Þjóðin hefir keypt dýr gæzluskip og hefir síðan verið að smáleita fyrir sér um fullkomnun á gæzlunni, þannig að hún kæmi að sem mestum notum, en yrði þó sem ódýrust, og það má segja, að gæzlan sé nú að mestu leyti rekin af þjóðinni sjálfri undir hennar eigin fána. Og ég býst við, að allir séu nokkurnvegin sam-mála um, að eigi gæzla landhelginnar að verða annað en nafnið tómt, þá hljóti þjóðin sjálf að taka hana algerlega í sínar hendur. Og þó að það ákvæði þessarar gr., að Íslendingar gætu tekið alla gæzluna í sínar hendur, hafi ekki verið notað til þess ýtrasta enn, þá má segja, að þjóðin liti á það sem sanngjarna kvöð gagnvart okkar sambandsþjóð, sem samkvæmt 6. gr. hefir sama rétt til landhelginnar eins og Íslendingar sjálfir, að hún leggi, meðan það ákvæði gildir, nokkurt fé af mörkum til þess að verja sameiginlega landhelgi. En þegar sambandslagasamningnum verður sagt upp, tel ég, að það verði sjálfsagt eitt af því fyrsta, sem ísl. þjóðin sameinist um, að hinn sameiginlegi ríkisborgararéttur falli niður, og þá vitanlega um leið krafan um landhelgis-gæzluna. Í 7. gr. sambandslaganna er Íslendingum gefin heimild til þess að gera samninga við erlend ríki um íslenzk mál, þó að þessi mál að forminu til liggi aðallega og raunar eingöngu í höndum okkar sambandsþjóðar, þar sem við höfum falið henni meðferð þeirra fyrir okkar hönd. Reynslan hefir í þessum málum orðið nákvæmlega sú sama og í öðrum atriðum, sem ég hefi minnst á. Íslendingar hafa orðið að gera marga flókna verzlunarsamninga, sem þeir voru knúðir til vegna haftastefnu stórþjóðanna, og þessa samninga hafa þeir orðið að mestu eða öllu leyti að hafa með höndum sjálfir. Ég skal aðeins nefna nokkra þýðingarmikla samninga, sem við höfum haft með höndum á síðari árum; það er t. d. verzlunarsamningurinn við Noreg, samningar

við Spánverja, Breta, Ítali og árlegir samningar við Þjóðverja, svo ég aðeins nefni nokkur dæmi. Það er í þessu sambandi skylt að geta þess, að danskir embættismenn, bæði sendiherrar og aðrir, hafa sýnt vilja og alúð í því að verða okkur að liði. En reynslan verður vitanlega sú, að vegna þess að þeir hafa ekki nægilega þekkingu á íslenskum staðháttum og atvinnulífi, þá hafa þeir orðið harla vanmáttugir í þessum efnum, þrátt fyrir þeirra góða vilja. Það hlýtur að koma að því, að það verða Íslendingar, og þeir einir, sem verða að reka þau erindi sjálfir, sem talað er um í 7. gr. Þeir verða að treysta á sjálfa sig í þeim efnum, ef nokkur á að vera fær um að annast þau. Það er nokkurnveginn séð, að Íslendingar verða að búa sig undir að taka utanríkismálin að fullu og öllu í sínar hendur, þegar þeir eiga þess kost samkvæmt dansk-íslenska sambandslagasamningnum. Og þá er að gera sér grein fyrir, að hvern hátt þessu verði bezt fyrir komið. Þetta er mikið vandamál, og sannarlega kominn tími til, að þjóðin geri sér grein fyrir, hvernig þessu verði fyrir komið. Af þessum ástæðum er þessi þingsályktunartillaga fram komin.

Eins og hv. þm. sjá, er þessi þáttill. borin fram af utanríkismálan., eða nokkrum hluta hennar. Ég harma það mjög, að ekki hefir gefið tækifæri til að ná til allra nefndarmanna til þátttöku í framburði þessarar till. En það hefir því miður ekki verið hægt, af þeim ástæðum, að stjórnarandstæðingar hafa nú um nokkurt skeið ekki tekið þátt í störfum utanríkismálan. Ég harma þetta mjög og álít, að þó að við Íslendingar berjumst hart og óvægilega um innanlandsmálin, þá eigum við að standa sem einn maður, þegar um er að ræða mikilsverð utanríkismál.

Ég skal ekkert um það segja, hvaða afstöðu aðrir þingflokkar kunna að taka í þessu máli, en af fram komnum brtt. geri ég ráð fyrir, að flokkarnir geti staðið saman um meginefni þáttill. Um það atriði í brtt. á þskj. 71, að í stað þess að við ætlumst til, að utanríkismálanefnd fari með þessi mál, þá ætlast flm. brtt. til, að skipuð verði sérstök n. í málið, þá vil ég segja það, að ég álít, að það hafi ekki minnstu þýðingu. Það yrði aðeins undirnefnd úr utanríkismálan., og mjög sennilegt, að sömu menn yrðu kosnir í þessa n. og nú eru í utanríkismálan.

Ég vil enda þessi orð mín með því að bera fram þá ósk sem formaður utanríkismálan., að Sjálfstfl. geti farið aftur að taka þátt í störfum utanríkismálanefndar, og að það megi verða svo í framtíðinni, að hvað margir flokkar sem hér á landi berjast um innanlandsmálin, þá megum við bera gæfu til að sýna þann þjóðarþroska að vinna saman sem ein óskipt þjóðarheild hvenær sem erlend vandamál ber að höndum.

*Héðinn Valdimarsson: Eins og hv. þm. Mýr. lýsti yfir, er þessi till. til þál. borin fram af aðalmönnum og varamönnum af hálfu stjórnar-flokkanna í utanríkismálanefnd. Ég skal ekki fara að rekja sögu sjálfstæðismálsins, en aðeins geta þess, að á þinginu 1928 bar Alþfl. fram þá till., að skipuð yrði utanríkismálanefnd. Þessi till. var samþ., og hefir n. starfað síðan. Eftir

að þessi n. var skipuð hafa utanríkismálin verið tekin fastari tökum heldur en áður var gert af þingi og stj. Að sjálfsögðu geta alltaf komið ýms mál fyrir í utanríkismálan., sem ágreiningur kann að risa út af, en það er þó óhætt að segja það með vissu, að meira samkomulag hefir ríkt um þessi mál heldur en innanlandsmálin. En á síðustu tímum hefir það komið fyrir, að Sjálfstfl. hefir hætt að taka þátt í störfum utanríkismálan. Hann hefir að visu kosið sína fulltrúa í n., en þeir hafa ekki mætt, og þær ástæður, sem menn tæra fyrir þessu, eru þær, að hv. form. Sjálfstfl. geti ekki starfað í n. með einum vissum manni, sem er í utanríkismálanefnd; aðrar ástæður hafa ekki verið færðar fyrir þessu. Í þeirri till., sem hér liggur fyrir, er gert ráð fyrir því, að ríkisstjórnin, í samráði við utanríkismálanefnd, komi með till. og undirbúi meðferð utanríkismálanna eins og þau koma til að verða, þegar Ísland hefir tekið þau að fullu í sínar hendur. Ég vil benda á ýmsan undirbúning, sem nauðsynlegur er fyrir utan það, sem að Alþingi snýr, t. d. að undirbúa menn til að rækja ýms störf innanlands og utan í sambandi við þessi mál, svo sem samningagerðir við erlendar þjóðir, og að sjálfsögðu þá ekki sízt sambandsþjóð vora Dani. Það er ekki ætlað til eftir þessari till., að skilnaður þessara mála fari öðruvísi fram heldur en vinsamlega, og munu Danir sjálfir ekkert hafa á móti því, að þetta fari svo sem öll rök liggja til. Af þeim málum, sem Danir fara með í okkar umboði, eru utanríkismálin þau helztu, og verður ekki annað sagt en að við megum vel við una, hvernig þau mál hafa verið meðfarin af hálfu Dana í okkar umboði. Að sambandslögin feli í sér meiri hlunnindi fyrir Dani heldur en Íslendinga, skal ég ekki um deila, þó að það verði að sjálfsögðu ekki hrakið, að fleiri Danir njóta nú góðs af ákvæðum samningsins heldur en Íslendingar. En þetta er sem sagt mál, sem þarf að hugsa vel og skipa á þann hátt, sem bestur þykir. Ég vildi mega vænta þess, að þetta mál fengi góðar undirtektir hv. stjórnarandstæðinga, og ef það eru aðeins einhver smávægileg formsatriði, sem þeir setja fyrir sig í sambandi við þessa þáttill., þá vænti ég þess, að slíkt þurfi ekki að standa fyrir því, að allir flokkar geti komið sér saman um afgreiðslu þessa máls.

Ólafur Thors: Ég fór fram á það við hæst. forseta síðastl. mánudag, þegar þetta mál var til umr., að það yrði tekið út af dagskrá, til þess að Sjálfstfl. gæfist tækifæri til þess að ræða það á flokksfundi, hvaða afstöðu hann vildi taka til þessarar till. til þál. Ég skýrði frá því, að Sjálfstfl. hefði frá þingbyrjun haft þessi mál til umr., en ekki gengið endanlega frá þeim till., sem hann vildi koma með í málinu. Sjálfstfl. hefir nú sagt skýrt og ótvírætt til um sinn vilja í málinu, eins og brtt. á þskj. 71 ber með sér.

Það verður að jata, að það hefir verið fremur hljótt um sjálfstæðismál þjóðarinnar lengst af þann tíma, sem liðinn er síðan sambandslögin gengu í gildi 1918. Þó hefir þessi þögn stundum

verið rofin. Á síðari árum hafa blöð Sjálfstfl. oft minnst á þetta mál, og ýmsir af málsvörum flokksins hafa gert það að umtalsefni á fundum. Þó hefir þögnin eftirminnilegast verið rofin 1928, þegar þáv. þm. Dal., Sigurður Eggerz, fyrrv. forsrh., bar fram þá fyrirspurn, sem frummælendi málsins, hv. þm. Mýr., las upp eða gat um í sinni frumræðu. Þessa fyrirspurn er að sjá í A-deild Alþt. frá 1928 á bls. 120. Þáverandi þm. Dal. spurði þá að því, hvort ríkisstjórnin mundi vinna að því, að sambandslagasamningnum yrði sagt upp, þegar tækifæri gæfist til þess, og í því sambandi láta ihuga, á hvern hátt utanríkismálum vorum verði komið fyrir, er vér tökum þau að fullu í vorar hendur. Þessari fyrirspurn var svarað mjög greinilega af þáv. hæstv. forsrh., Tryggva Þórhallssyni, sem þá var aðalráðamaður Framsfl. Henni var einnig svarað af núv. hv. 1. þm. Skagf. fyrir hönd þess flokks, er þá var nefndur Íhaldsflokkur, og hv. 2. þm. Reykv. fyrir hönd Alþfl. Og þó að mér þyki, að tvímælis orki um, að hans svar hafi verið svo greinilegt sem skyldi, þá hefi ég þó enga ástæðu til að vefengja, að hann hafi viljað kveða skýrt á um afstöðu sína í þessu máli, sízt eftir að hafa hlustað á ræðu hans hér nú. Því er haldið fram í grg. fyrir þessari till., að vegna þess að Sjálfstfl. var ekki stofnaður 1928, þá geti verið vafi á því, hvort hann vilji skrifa undir það, sem þá var talað fyrir hönd Íhaldsflokksins. Þetta gefur mér tilefni til að segja það, að enda þótt Tryggvi Þórhallsson, þáv. forsrh., hafi á Alþ. 1928 lýst því yfir fyrir hönd síns flokks, að hann mundi skýrt og óhikað vilja hagnýta þann rétt, sem 18. gr. sambandslaganna gefur Íslendingum til þess að losna undan þeim samningi, þá sé með þeirri yfirlýsingu ekki fengin nein óyggjandi vissa fyrir því, að núverandi þingflokkur framsóknarmanna sé á sömu skoðun. Með alveg sömu rökum getur maður sagt, að enda þótt Alþfl. 1928 hafi talið rétt að ganga hina sömu braut, þá sé ekki þar með fengin vissa fyrir því, að Alþfl. á Alþ. nú, sem mun vera helmingi mannfleiri, vilji það sama. Ég verð einnig að vekja athygli á því, að það hafa komið fram, a. m. k. á erlendum vettvangi, ummæli, sem gætu að vissu leyti dregið úr fullvissu sambandsþjóðarinnar um fyrirætlanir Íslendinga í þessu efni. Ég minnst ekki að hafa verið á stjórnmalafundum, þar sem forystumenn stjórnarflokka hafi látið falla ummæli, er bentu til þess, að þeir mundu ætla sér að sýna linkind í þessum málum, en ég hefi margsinnis séð ummæli, sem höfð hafa verið eftir þeim, að visu á erlendum vettvangi, sem kveða mjög óskýrt á um, hvað fyrir íslenzku þjóðinni vakir á sínum tíma um uppsögn sambandslagasamningsins. Ég man ekki betur en síðustu ummælin væru höfð eftir hv. 2. þm. Árn. á síðastl. vori, þar sem sagt var eftir honum, að enginn áhugi ríkti fyrir sjálfstæðismálinu á Íslandi. Aðstaða Sjálfstfl. til málsins er hinsvegar alveg skýr, m. a. vegna þess, að í hinni stuttu prentuðu stefnuskrá flokksins eru markaðar tvímælalauðar línur í þessu máli, á þann hátt að óyggjandi er, að Sjálfstfl. krefst þess, að uppsagnarákvæði 18. gr. sambandsl. séu hagnýtt þegar í stað, er lög

leyfa, og taki þá Íslendingar í sínar hendur alla stjórn allra sinna mála og séu landsins gæði hagnýtt landsins börnum einum til framdráttar.

Sjálfstfl. hefir nú talið ástæðu til að bera fram þessa brtt. og vill með því kveða skýrar á og marka ákveðnar stefnu þjóðarinnar í þessu máli heldur en gert er með till. stjórnarsinna á þskj. nr. 46. Hv. frsm., hv. þm. Mýr., sagði að visu, að þessari till. væri ætlað að þýða eitt og hið sama eins og kæmi fram í till. sjálfstæðismanna á þskj. 71. Ja, ég verð nú um það að segja, að ef það hefir verið tilgangurinn, þá er a. m. k. hæpið, að ég ekki kveði sterkar að orði, að hann hafi tekizt. Í till. hv. stjórnarsinna segir í sjálfu sér ekki annað en það, að það sé skorað á ríkisstj. „að undirbúa í samráði við utanríkismálan. skipulag á meðferð utanríkismála, innanlands og utan, sem bezt kann að henta, er Íslendingar taka alla stjórn „þeirra mála“ í sínar eigin hendur.“ — Ég vek athygli þingheims á því, að það er skýrt sagt stjórn „þeirra“ mála. Ef tilgangurinn hefði verið að marka skýra afstöðu með þessari till., á þess þó að láta hana fjalla um annað og meira en utanríkismál, þá hefði mér sýnt, svona fljótt á lit, að það hefði verið réttara að segja: „er Íslendingar taka alla stjórn sinna mála í sínar eigin hendur“, í staðinn fyrir að segja „alla stjórn þeirra mála“. Ég verð að segja það, að auk þess sem þessi till. stjórnarsinna, eins og hún er, ekki nær eins vtt eða segir eins mikið eins og till. okkar sjálfstæðismanna í þessu efni, þá má leiða líkur að því, að hún sé vitandi vits og af ásettu ráði látin kveða þannig á, að hægt sé að skilja það svo, að við Íslendingar séum nú í dag ekki ráðnir í öðru en því, að taka stjórn utanríkismálanna í okkar hendur, þótt ég verði að viðurkenna, að ræður beggja þeirra hv. þm., sem hér hafa talað fyrir hönd Framsfl. og Alþýðufll., gefa tilefni til að mótmæla, ef á okkur væri horið, að þessi skilningur hefði eingöngu vakað fyrir. En sjálf till., eins og hún er orðuð, gefur nú samt sitt tilefni til að álykta á þá leið, sem ég hefi greint. Ég get hinsvegar ekki séð, að það geti verið neinum á móti skapi, sem hugsar á þá leið, sem frsm. flokkanna hafa kveðið á, að samþ. þá brtt., sem við sjálfstæðismenn berum fram á þskj. 71. Þessi till. tekur af öll tvímæli um það, hvað Íslendingar ætla sér í þessum efnum. Þegar tilskilinn tími er útrunninn. Og það, sem Alþ. lýsir yfir, ef samþ. verður þessi till. Sjálfstfl., er skýrt og skorinort þetta: Við Íslendingar viljum nota heimild 18. gr. sambandsl. til þess að krefjast þess, að strax eftir árslok 1940 verði byrjað á samningum um endurskoðun sambandsl. Í öðru lagi viljum við enga samninga gera í staðinn, heldur hagnýta ákvæði sömu gr. um að fella samningana með öllu úr gildi þremur árum eftir að þessi endurskoðunarkrafa kemur fram.

Þetta er stefna Sjálfstfl. í þessu máli. Og ef stjórnarfl. eru á sama máli, þá ta ta þeir af öll tvímæli með því að samþ. till. Sjálfstfl. Þeir eiga hægra með að gera þetta, þar sem báðir frsm. flokkanna eru í raun og veru búnir að segja, að það vaki ósköp svipað fyrir þeim.

Fyrir mér vakir í þessu máli engin tilhneiging

til þess að helga Sjálfstfl. einhverja sérstöðu í þessu efni, eins og t. d. að hann vilji ganga lengra í þjóðernisátt eða að hann sé skeleggari í þessu máli en hinir flokkarnir. Fyrir mér vakir það eitt, að gera ýrtruðu tilraun til þess að Sjálfstfl. og stjórnarfl. megi eiga samleið um að kveða skýrt og ótvírátt á um það, að við Íslendingar ætlum að hagnýta okkur til hins ýtrasta allan þann rétt, sem 18. gr. sambandsl. gefur okkur til þess að losna í einu og öllu við sambandsl. Ég vil taka það skýrt fram líka, að í þessu liggja frá okkar hendi engin ámæli í garð Dana, ekki allra minnsti vottur af kala til dönsku þjóðarinnar. En við teljum eingöngu, að uppsögn sambandsl. og það, að Íslendingar taki í sínar hendur alla meðferð sinna mála og hagnýti öll gæði landsins landsins börnum einum til framdráttar, sé bæði metnaðar- og hagsmunamál Íslenzku þjóðarinnar. Og það er út frá því, og eingöngu út frá því sjónarmiði, sem þessi till. er borin fram.

Það hefir verið víkið hér að því af hv. 1. flm. þáttill. stjórnarsinna, þm. Mýr., að við Íslendingar höfum tekið landhelgisgæzluna að langmestu leyti í okkar hendur. Ég gat ekki betur skilið en svo, að hann teldi það ákaflega eðlilegt, að við hefðum gert þetta. En ef það er eðlilegt, að við Íslendingar önnumst landhelgisgæzlu okkar að langmestu leyti, þrátt fyrir fátækt okkar annarsvegar og mikinn tilkostnað hinsvegar, þá er það ekki aðeins eðlilegt, heldur sjálfsagt, að við stígum lokasporið í þessu máli og tökum alla landhelgisgæzluna í okkar hendur. Og þetta verður því eðlilegra, sem það verður æ ljósara, að sú gæzla, sem Danir hafa hér við land, er að mestu leyti nafnið tómt. Hagnaður okkar af henni er að mestu leyti sú ánægja, að vita, að önnur þjóð heldur uppi landhelgisgæzlu við okkar land, — að erlend þjóð annast það, sem íslenzk lögregla á að annast. Það er enginn sjálfstæðisþjembingur, þó að ég segi, að ég tel ákaflega leiðinlegt, að við Íslendingar fyrir þá sáralitlu hagsmunum, sem þarna kunna að vera í boði, látum það lengur við gangast, að Danir sigli í íslenzkri landhelgi undir dönskum fana sem lögregla íslenzkrar landhelgi. Ég er sannfærður um það, að þegar við erum búnir að búa við það um stutt árabíl, að hafa landhelgisgæzluna að öllu leyti í okkar höndum, þá þykir jafnhlægilegt, að okkur skuli nokkurn tíma hafa dottið í hug að láta Dani hafa það starf með höndum. eins og það þykir nú, að Danir skyldu hugsa sér þann möguleika, að sjálfstætt og fullvalda ríki ætti sinn æðsta dómstól í höfuðborg annars ríkis. Ég viðurkenni mjög fúslega, að það er ákaflega miklum vandkvæðum bundið hér í okkar fámenna þjóðfélagi í landi kunningsskaparins, en hinsvegar landi fjandskaparins — að það er ákaflega erfitt að halda uppi öruggu réttlæti í dómsmálum með fámennum innlendum dómstólum. En sjálfstæði þjóðarinnar, hvort sem hún er fámenn eða fjölmenn, á ekkert val í þessu efni. Íslendingar skildu, að þeir urðu að flytja dómstólinn inn í landið, þegar þeir voru búnir að fá viðurkenningu fyrir að vera fullvald. þjóð. Alveg á sama hátt álit ég, að við eigum að taka landhelgisgæzluna í okkar hendur.

Alpt. 1937. D. (51. löggjafarþing).

Um utanríkismál get ég að mörgu leyti tekið undir það, sem hv. þm. Mýr. sagði, að við Íslendingar erum búnir að hafa með höndum að efnishliðinni til um allmörg ár stjórn þeirra mála. Það kom berlegast í ljós í ófriðnum mikla 1914—18, að við áttum ekkert til Dana að sækja um stjórn utanríkismála okkar. Við sendum þá upp á okkar eindæmi okkar menn til Englands til þess að semja þar við Englendinga um öll okkar viðskiptamál. Og við höfum æfinlega síðan, þegar eitthvað hefir skipt verulegu máli, sent okkar eigin menn, sem hafa auðvitað að eðlilegum hætti orðið að bera hita og þunga dagsins. Þetta er ákaflega eðlilegt og alveg áæmalislaust fyrir Dani, þó að Íslendingar lýsi yfir, að Íslendingar hljóti að vera færastir um að fara með stjórn sinna eigin utanríkismála, eins og annara sinna mála. Við þekkjum bezt, hvar skórinn kreppir að, og við höfum — að D'num alveg ólöstuðum og með fullri viðurkenningu á góðum vilja þeirra og mikilli viðleitni okkur til framdráttar — mestan áhuga sjálfir á að lina skókreppuna. Við sjálfir vitum bezt, hvar og á hverjum tíma ber að leggja höfuðáherzlu á einstök samningsatriði í millríkjasamningum milli Íslands og annara þjóða.

Ég er sammála því, sem till. hv. stjórnarsinna áreiðanlega skýrt kveður á um, að við Íslendingar eigum í einu og öllu að taka stjórn utanríkismála í okkar hendur. Enda er það svo, að búin er að vera í mörg ár alveg sérstök skrifstofa í stjórnarráðinu, sem hefir sérstakan skrifstofustjóra, sem stjórnar öllum þessum málum og leggur þau upp í hendur þess ráðh., sem á hverjum tíma fer með utanríkismál. En engu að síður er það leiðinlegt að þurfa að biðja aðra þjóð að forminu til um leyfi til þess að mega koma fram eins og fulltíða menn í þessu efni.

Þegar ég var við riðinn samninga við Norðmenn árið 1932, kom það í ljós, um það bil sem þeim var lokið, að við áttum undir högg að sækja um það, hvort við, sem höfðum gert samningana, fengjum að skrifa undir þá eða sendiherra Dana í Oslo skrifaði undir þá, maður sem á engan hátt hafði nærri samningunna komið og vissi ekkert, hvað í þeim stóð. Og satt að segja brutu Norðmenn aldagamlar venjur í sínum utanríkismálum til þess að gera Íslendingum kleift að undirskrifa samningana, án þess að Danir kæmu þar til. Þetta og því líkt er að minni hyggju ákaflega óviðfelldið.

Ég vil beina því sérstaklega til framsögumannanna stjórnarflokkanna, að mér hefir ekki þótt vera nægilega skýrt tekið fram og ótvírátt í þeirra ræðum, að Íslendingar telji, að ákvæði 6. gr. sambandsl., jafnréttisákvæðin, séu með öllu óviðunandi. Það nær ekki nokkurri átt, að þjóð eins og við, sem á gnægð ónotaðra fjársjóða, bæði í sjónum við strendur landsins og í sjálflu landinu, veiti annari þjóð, sem er 30 sinnum fjölmennari en við, og meir en það, sama rétt til þess að hagnýta sér landsins gæði eins og landsins eigin börn hafa. Það nær engri átt að gera þetta í býttum fyrir það, að við megum njóta samskonar réttar í Danmörku. Og það nær ekki nokkurri átt að láta þetta í skiptum fyrir neitt. Þetta er réttur, sem íslenzka þjóð-

in má aldrei afhenda nokkurri annari þjóð, hvað svo sem hún fengi í staðinn. Því að enda þótt Danir hafi ekki hagnýtt sér þennan rétt — ég verð að segja þeim til lofs og okkur til láns — þannig, að okkur hafi verið neinn voði að, þá hefðu þeir getað verið búnir á þessum 25 árum að hagnýta sér þennan rétt til þess að festa sig svo hér í landinu, fjárhagslega og á ýmsan hátt, að okkur hefði getað orðið nokkuð örðugt um að segja upp samningunum. Ég hefi alltaf talið, að þessi 6. gr. væri langskæðlegasta gr. sambandsl., og ég vona, að stjórnarfl. vilji kveða skýrt og greinilega á um þetta efni nú þegar, svo að það þurfi ekki að orka neins tvímælis.

Við sjálfstæðismenn álitum, að samningar sambandsl. hafi verið okkur mjög hagkvæmir, þegar þeir voru gerðir, en þó hafi 18. gr. þeirra verið það dýrmætasta, sem við eignuðumst með þeim, — gr. sem heimilar okkur að losna við þá með öllu. Ég vil taka undir ummæli Sigurðar Eggerz, er hann komst þannig að orði á Alþ. 1928:

„En hve langt erum vér frá markinu, ef sambandslögin væru skoðuð sem seinasta sporið? Og hve stutt er ekki að markinu, ef vér gerum skyldu vora og notum fyrirheit sambandsl.“

Ég vona, að við þerum allir gæfu til þess að sameinast um þetta mál, þannig að óeining verði okkur ekki þar að ógæfu fyrir sjálfa okkur og niðja okkar.

Ég skal svo aðeins að öðru leyti út af ummælum frsm. flokkanna segja það, að ég tel það rangt hjá hv. þm. Mýr., að það gildi einu, hvort sú n., sem á að fjalla um þessi mál, verður kosin sérstaklega, þannig að miðstjórnir flokkanna nefni hver sinn mann í hana, eða hvort utanríkismálan. á að undirbúa þetta mál í samráði við ríkisstj. Þetta gildir ekki einu þegar af þeirri ástæðu, að einn flokkur þingsins, Bændafll., á engan mann í utanríkismálan. Það hefir oftast en einu sinni komið í ljós, að stjórnarfl. vilja ekki, að hann fái sæti í þeirri n., þó að hann hafi óskað eftir því. Og ef hv. þm. Mýr. og hv. 2. þm. Reykv. hafa meint nokkurn skapaðan hlut með fagurgala — nei, ég skal ekki nota það orð — þeim hugðæmu orðum, sem þeir viðhöfðu hér í sambandi við einlægar og hjartfólgnaðar óskir um samstarf og samvinnu í þessu efni, þá hlýtur afleiðing þess að verða sú, að þeir vilji gefa öllum stjórnaráfl. Alþ. kost á að hafa mann í þeirri n., sem á að undirbúa þessi mál.

Út af þeim ummælum hv. 2. þm. Reykv., að ástæðan fyrir því, að sjálfstæðismenn hafa sagt upp samvinnu í utanríkismálan. sé sú, að ég vilji persónulega ekki sitja í n., sem Jónas Jónsson á sæti í, og að ekkert annað hafi heyrzt sem ástæða fyrir því, vil ég láta nægja að segja aðeins það, að hv. 2. þm. Reykv. veit miklu betur. En ég ætla ekki að nota tíma þingsins í dag til þess að gera þetta að umræðuefni. Ég hygg, að blærinn á Sp. í dag yrði ekkert virðulegrí, þó að farið væri að gera upp sakirnar í þeim efnum, og geri það ekki, enda þótt hv. stjórnarfl. hafi gefið nokkurt tilefni til umr. um það mál. Ég leiði þess vegna hjá mér að svara þessum ummælum að þessu sinni.

Ég vil svo aðeins að lokum segja það, að eins

og það er ekki rétt hjá hv. þm. Mýr., að það skipti engu máli, á hvern hátt þessi n. er skipuð, þá er að minni hyggju það heldu: ekki rétt, að engu máli skipti, hvort til þess sé vandað, að í ályktunum og samþykktum Alþ. um sjálfstæðismálið komi vilji þjóðarinnar skýrt og ótvírætt fram. Og ég leyfi mér í lengstu lög að vona, að hv. stjórnarsinnar geti sætt sig við að kveða skýrar á en gert er í þeirra till. með því að samþ. okkar till. Og ég leiði athygli þeirra að því, að ef þeir fella okkar till., þá verður það kannske af einhverjum skilið þannig, að þeim hafi þótt of skýrt kveðið á í okkar till. um það, hvers þjóðin ætlaðist til í þeim efnum. En við skulum forðast að gefa nokkrum aðilja, hvort það er sambandsþjóð okkar eða aðrir, tilefni til að álita, að við séum ekki einhuga og án alls flokkarigs ákveðnir í að leiða þetta mál farsælega til lykta.

*Þorsteinn Briem: Ég verð að segja, að það gladdi mig að heyra þau orð af vörum hv. 1. flm. þessarar þáttill., að hann hefði kosið, að allir fl. hefðu getað fylgt að í þessu máli. Það gladdi mig að heyra það, að hann harmaði, að allir fl. hefðu ekki getað tekið þátt í meðferð þeirra mála, sem nefnd eru utanríkismál. Það gladdi mig að heyra þau ummæli af hans vörum, að utanríkismálin væru sameiginlegt vígi allra landsins barna og táku þess, að þau stæðu enn í sínu fulla gildi orð Fjölnisanna: „Íslendingar viljum vér allir vera“. Þessi orð glöddu mig mjög. Og ég efast ekki um, að þessi orð hv. 1. flm. hafi verið mælt af einlægum hug. En jafnframt því get ég ekki orða bundið, að þessi orð, svo gleðileg sem þau voru, vöktu hjá mér nokkra undrun, ekki vegna þess, að ég efist um, að sá, sem orðin mælti, meini þau, heldur vegna þess, að hjá þeim ráðandi stjórnarflokkum hefir þetta skoðunarmið og löngun í þessa átt ekki komið ljóslega fram. Skal ég ekki að þessu sinni fara nánar út í að telja til þess dæmi, heldur aðeins minna á, að á undanföllum þingum hefir þá átt sér stað, þótt það sé í allmiklu ósamræmi við þessi orð, að einn flokkur þingsins hefir með sameiginlegum atkv. þessara flokka á þingi verið útilokaður frá að fylgjast á formlegan hátt með í meðferð utanríkismála í gegnum utanríkismálanefnd. Ég verð að skilja þessi orð hv. flm. þannig, að hér sé ný stefna tekin að þessu leyti, og þá get ég fagnað því.

Bændafll. getur lýst því yfir, að hann aðhyllist þá yfirlýsingu, sem Tryggvi Þórhallsson gaf á þingi 1928 um utanríkismál. Bændafll. getur tekið undir þau orð hv. flm. till., að Íslendingar verði að treysta sjálfum sér, svo í utanríkismálum sem í öðrum málum, ef þar á að nást æskilegur árangur. Þetta hefir reynslan sýnt, m. a. í þeim dæmum, sem áður hefir verið vitnað í, samninga okkar við okkar næstu þjóðir, og einnig samninga okkar við aðrar helztu viðskiptaþjóðir okkar, svo sem Ítalíu, Spán og Þýskalend.

Hv. 1. flm. mælti á þá leið, að menn mundu vera misjafnlega trúðir á það, hversu fær þjóðin væri til að taka öll sín mál í sínar eigin

hendur. Ég vil taka það fram, að ég kannast ekki við þess dæmi, að neitt hafi komið fram frá núv. þingflokki, sem sýni þetta, nema ef vera skyldi það, að þess hefir orðið vart nú á síðustu árum, að sá sligandi væri í sumum málum, sem snerta utanríkismálin, sérstaklega landhelgisgæzlunni, eins og verið hefir á undanförunum árum í ýmsum öðrum málum, sem utanríkismálunum við koma. En með því að ég óska ekki eftir umr. um það mál í sambandi við þessa þátt, skal ég ekki segja fleira um það.

Ég hygg því, að öllu athuguðu, að um stefnuatriði þessa máls verði ekki ágreiningur. Hitt getur orðið skoðunar- og jafnvel álitamál, á hvern hátt við eigum að undirbúa okkur undir það, að taka þessi mál öll í okkar hendur, og hvað snertir það atriði þá tel ég, að þessi þáttill. gefi þegar tilefni til nokkurs ágreinings, þar sem það er ekki sérstaklega tekið fram í þessari till., að öllum flokkum þingsins skuli gefast kostur á að taka þátt í og fylgjast með þeim undirbúningi, sem þar er fyrirhugaður. Vil ég í því sambandi vitna til þeirra ágætu orða, sem hv. 1. flm. lét falla, að það væri sin ósk, að allir flokkar þingsins gætu fylgzt með í þessum málum.

Viðvíkjandi þeirri brtt., sem hér liggur fyrir á þskj. 71, get ég tekið fram, að ég tel 1. máls. brtt. öllu skýrari en tilsvaramí málslið í aðaltill., en síðari máls. hefir þann kost að min- um dómi, að hann tryggir öllum flokkum þingsins rétt til að fylgjast með og taka þátt í ákvörðunum og undirbúningi þeirra mála, sem hér ræðir um. Mun ég því greiða atkv. við þessa umr. með þessari brtt., en vil hinsvegar fyrir hönd þess flokks, sem ég tilheyri, áskilja mér rétt til að bera fram brtt. við síðari umr. En ég vil taka það fram, að af hendi Bændaf. er það skilyrðislaus krafa, að allir flokkar fái rétt til að fylgjast með og taka þátt í þeim undirbúningi, sem nauðsynlegur er til þess, að okkar íslenska ríki geti tekið stjórn allra sinna mála í sínar hendur.

*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson): Ég vil lýsa ánægju minni yfir þessari till. Jafnframt vil ég þakka flokkum stjórnarandstæðinga fyrir góðar undirtektir undir efnisatriði þessarar till. En um leið vil ég taka það fram, að þessi till. má að minni hyggju á engan hátt skoðast sem vottur um óánægju í garð sambandsþjóðar okkar fyrir afskipti hennar af þessum málum. Sambandsþjóð okkar hefir tekið tillit til þeirra óska, sem hafa komið fram um það frá okkur, að eiga fulltrúa þar, sem við höfum óskað þess. Hinu er ekki til neins að neita, að sendimenn og embættismenn Dana skortir í sambandi við okkar mál kunnugleik, sem við einir getum lagt til. Og svo er að lokum það, að í sumum atriðum fara hagsmunir okkar og þeirra ekki að öllu leyti saman. Ég hefi þó enga ástæðu til að ætla, að þetta mál fáiast ekki leyst með fullu samkomulagi beggja ríkjanna, heldur hygg ég, að eins og sambandslögin frá 1918 hafa orðið til að styrkja samband og vináttu okkar við Dani, eins mundi það sýna sig, þegar þetta

spor yrði stigið, að segja sambandinu upp, þá yrði það til að bæta enn sambúð og samvinnu þessara frændþjóða. Mér er því mikið ánægjuefni, að svo gott samkomulag skuli vera um efnisatriði þessa máls sem hér er komið fram, og það er fjarri mér að vilja metast um það við aðra flokka, hver hafi fyrstur hreyft þessu máli eða lengst viljað ganga í því, því að það skiptir í sjálfu sér engu máli.

Annars skilst mér, að ágreiningur sé um orðalag till. og að nokkru leyti um efni hennar. Mér skildist á hv. þm. G.-K., að hann teldi, að orðalag till. kveði ekki nægilega glögg á um, hvort það sé ætlun okkar Íslendinga að taka öll okkar mál í eigin hendur, sérstaklega þó um jafnréttisákvæðið. Til þessa liggja eðlilegar orsakir. Hv. þm. hlýtur að sjá, að um leið og sambandslögunum er sagt upp, er tekin afstaða til jafnréttisákvæðisins, og það þarf engan undirbúning. Utanríkismálin aftur á móti þurfa undirbúnings við. Ég sé því ekki, að brtt. breyti neinu, þó að það væri samþ. að segja „sinna mála“ í staðinn fyrir „þeirra mála“, eða „að taka öll málefni landsins í eigin hendur“. En ástæðan til þess, að ekki er minnst á jafnréttisákvæðið í till., er sú, að það mál þarf engan undirbúning, en hitt krefst mikils undirbúnings, að við tökum utanríkismálin í okkar hendur. Ég geri þó ráð fyrir í sambandi við jafnréttisákvæðið, að við þurfum þar samkomulag við sambandsþjóð okkar, vegna þess að fjöldi Dana hefir lengi verið búsettur hér og notið réttar samkvæmt sambandslögunum. Eins hefir verið fjöldi Íslendinga búsettur í Danmörku og notið þar réttinda samkvæmt sambandslögunum. Hér verður að leita samkomulags af hlutaðeigandi stj., en engin ástæða er til að ætla, að það valdi örðugleikum. Get ég ímyndað mér, að þar muni standa jafnt á um hagsmunir beggja þjóðanna.

Hv. þm. G.-K. tók fram í sinni ræðu, að hann teldi sjálfsagt, að Íslendingar tækju nú þegar landhelgisgæzluna í sínar hendur. Um þetta er komin fram sérstök till. á þskj. 57, svo að ég skal láta biða að ræða það mál þangað til sú till. verður rædd. En ég er í höfuðatriðunum sammála því, sem hv. 1. flm. sagði í framsögu- ræðu sinni, að ég lít svo á, að meðan Danir hafa jafnan rétt og við til fiskveiða hér við land, þá sé ekki óeðlilegt, að þeirri kvöð sé ekki algerlega af þeim létt, að leggja nokkuð til landhelgisgæzlunnar. Ég sé ekki, að það þurfi þau ár, sem eftir eru til sambandsllita, að sára metnað Íslendinga fremur en hingað til.

Þá er síðara atriðið í till. stjórnarandstæðinga á þskj. 71, þar sem lagt er til, að stj. skipi fjögurra manna n. eftir tilnefningu frá miðstjórnnum þingflokka, er geri tillögur um framtíðarskipun utanríkismálanna. Ég tel það mjög óeðlilegt og óheppilegt, að lausn þessa máls verði ákveðin á þennan hátt. Þetta er mál, sem sjálfsagt er, að stj. undirbúi í samráði við utanríkismálan., en eftir brtt. eiga þingflokkarnir að öllu leyti að ráða vali nefndarmanna, án þess að stj. á nokkurn hátt taki þátt í starfsemi n. Þetta tel ég mjög óheppilegt, alveg án tillits til þess, hvaða stj. kann að sitja á hverjum tíma.

Hv. þm. G.-K. og hv. 10. landsk. fundu að því, að einn flokkur þingsins, Bændafll., ætti engan mann í utanrnm. Ég vil benda á, að það er hæður hjá fyrir hv. stjórnarandstæðinga að bæta úr þessu. Vandinn er ekki annar en sá fyrir þessa flokka að sameina sig um kosningu í utanrnm. Sé ég enga örðugleika hjá þeim til þess.

Hv. þm. G.-K. vék að því, að í yfirlýsingu Alþfl. 1928 hefði afstaða hans ekki komið skýrt fram. Ég vil algerlega vísa þessu á bug. En hv. 2. þm. Reykv., sem hafði orð fyrir flokknum þá, mun víkja að því nánar við þessa umr.

Ég sé svo ekki ástæðu til að segja fleira um þetta mál að þessu sinni, en vil að síðustu enn á ný taka það fram, að mér er það ánægja, að till. hefir komið fram og hvernig undirtektir hv. stjórnarandstæðinga hafa verið um hana.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég sé ekki ástæðu til að tala um þetta langt mál. Ég hefi á öðrum vettvangi talað allgreinilega um þessi mál um síðustu áramóti, og ég hlýtt þess vegna að lýsa ánægju minni yfir því, að þessi till. er komin fram og hvernig henni hefir verið tekið. En það, sem ég sé ástæðu til að taka fram við þessa umr., er það, að þar sem þessum tveimur sjónarmiðum ber nokkuð á milli, þar get ég í sjálfu sér fallið á, þó að ég telji það ekki máli skipta, því að ég geri það ekki að neinu atriði, hvort orðalaginu er breytt á þann hátt, sem hv. þm. G.-K. tók fram, og ég vil undirstrika það, að þótt þáttill., sem fyrir liggur, verði samþ. þannig, þá ber ekki að skilja það á þann hátt, að horfið sé frá því, sem liggur í brtt., eins og hv. þm. G.-K. tók fram, og ef til vill mætti skilja, og það er vegna þess, að ég lít svo á, að að svo miklu leyti sem brtt. kann að ganga lengra en þáttill., þá hefir af hálfu Framsfl. verið gefin yfirlýsing um þessi efni árið 1928, sem stendur enn alveg óbreytt og við getum endurtekið, enda liggur ekkert fyrir frá þeim tíma, sem gefur ástæðu til að ætla, að sú aðstaða hafi á nokkurn hátt breytt. Þetta sé ég ástæðu til að taka fram, vegna þess að það gæti ella valdið misskilningi, þegar tekið er tillit til þeirra orða, sem hv. þm. G.-K. lét falla.

Viðvíkjandi ummælum hv. þm. um orð, sem hefðu átt að falla hjá forustumönnum flokksins um sjálfstæðismálið erlendis, vildi ég mega segja það, jafnvel þótt því hafi ekki verið beint til mín, að þegar ég hefi verið spurður um þessi mál erlendis, þá hefi ég gefið það eina svar, að um þessi mál hefði verið einróma samþykki á þingi 1928. Það hefir verið mitt svar, þegar ég hefi verið spurður um sjálfstæðismálið, og ég get ekki séð, að hægt sé að gefa skýrara svar en það.

Það hefir verið í þessu sambandi minnst á tvö atriði, sem að sjálfsögðu falla undir yfirlýsinguna frá 1928, en þessi þáttill., sem fjallar um utanríkismál, nær ekki yfir. Annað er jafnréttisákvæðið, sem mörgum er þyrnir í augum. Um það er ekki heldur neinn ágreiningur. Hitt er landhelgismálið, og um það er í rauninni það sama að segja, því að eins og flestum hv. þdm. mun kunnugt, þá er það ástæðan fyrir

landhelgisgæzlu Dana hér, rökstutt af grg. fyrir sambandslagasamningnum, að þeir hafa rétt til fiskiveiða hér við land, sem aðrar þjóðir hafa ekki, og gæzlan eigi að koma sem endurgjald fyrir það. Hver ánægja hefir ríkt um þetta ákvæði, sést ljóslega á því, að í sambandslaganefndinni, sem hefir haft með þetta mál að gera, hefir enginn ágreiningur orðið um það.

Að lokum vil ég svo segja það um þessi mál, að vitanlega er það alveg rétt, að menn séu sammála um yfirlýsingar og séu skeleggir í því. En ég held, að hlýtt skipti ekki minna máli, hversu skeleggir við verðum í að búa okkur undir að taka þessi mál í okkar hendur. Og ég vil óska, að við verðum ekki síður samtaka um undirbúninginn en við erum nú samtaka um að gefa yfirlýsingar.

Magnús Torfason: Það stendur nú nokkuð sérstaklega á fyrir mér í þessu máli að sumu leyti. Ég mun hafa verið hinn eini þeirra hv. þm., sem hér eiga sæti, sem ekki gat fellt sig við sambandslagasamninginn 1918, og er líklega sá eini þeirra, sem telja má vist um, að ekki geti fjallað um þetta mál 1943. Ég býst þá við því, að menn skilji það, að ég skoða það sem rétt minn að fara um það nokkrum orðum, er mér nú gefst færi til þess. Það hefir verið sagt hér, að mikill áhugi væri fyrir sambandsmálinu meðal þjóðarinnar. Ég skal nú ekki um þetta segja, annað en það, að um þetta mál hefir verið rætt við mig minnst allra hinna stærri mála af mínum kjösendum. Ég hefi því ástæðu til þess að draga þá ályktun af minni reynslu, að þessi áhugi þjóðarinnar sé ekki eins ríkur og hér hefir verið sagt. Til þess eru líka eðlilegar ástæður, og þá fyrst og fremst tvær. Önnur er sú, að síðan sambandslögin gengu í gildi höfum við getað farið allra okkar ferla í þessum efnum, og höfum gert það. Það hefir því ekki vakið okkur til umhugsunar um utanríkismálin eða áhuga á þeim, að við höfum þar orðið varir við nokkurn fjötur um fót. Hin ástæðan er sú, að hin síðari árin a. m. k. höfum við fyrst og fremst orðið að hugsa um daginn og veginn og afkomu til næsta morguns. Það er því alveg eðlilegt, að þessa áhuga gæti ekki svo mjög. Og ef menn tryðu á hann, — hvi er þá umræðum þessum um utanríkismálin ekki útvarpað, eins og umræðum um ýms önnur mál, sem í sjálfu sér eru miklu smávaxnari?

Hv. flm. sagði fyrst í ræðu sinni, að ástæðan til þess, að við tókum ekki meira af okkar málum í hendur okkar 1918 en raun varð á, hefði verið sú, að við hefðum ekki talið okkur færa um að fara með utanríkismálin þá.

En hér var meira efni í en almenningur vissi. Ég var í fullveldisnefnd 1918 og hafði ekki hugmynd um, hvað á bak við lá. Menn gengu þess duldir, að á stríðsárunum voru hér raunverulega uppi tveir flokkar, sem skiptust milli Bretá og Þjóðverja. Þessi skipting var þegar komin á 1915, og var ef til vill ekki nema eðlileg. En hún hafði komið fram hjá valdamesta manni þingsins um skeið, sem hallaðist að Þjóðverjum. Upp úr þessu fengum við svo brezku samningana. Það var reynsla þeirra manna, er fylgt höfðu

með þessu, sem gerði það að verkum, hve deigir við vorum að heimta rétt okkar 1918, og varð til þess að sumir kapparnir nutu sín ekki í því máli. Að visu var allhált risið á þinginu, er það kom saman út af sambandslögnum, en lágkúrulegt var það að loknum samningsgerðum.

Ég sagði áðan, að viðhorfið gagnvart utanríkismálum á stríðsárunum hefði ráðið mestu um úrslitin 1918. Það er víst, að þá vorum við ekki færir um að taka þau í okkar hendur. Ég lét ósagt, hvort við erum það nú. En á hitt get ég fallt, að við gerum aldrei of mikið að því að undirbúa okkur til þess. Því minni sem þjóð er, því meira mæðir á henni í þessum efnunum og því betur þarf það að vanda, sem vel á að standa.

Ég get því fylgt þáttill. Þeirri, sem hér liggur fyrir. Ég tel hana beint framhald á því, sem gerðist 1928, og tel rétt að halda áfram í því fari. En ég álit ekki ástæðu til þess að fara nú að samþ. ákvæði, sem fyrst eiga að koma til framkvæmda eftir sjö ár, því að margt getur breytt á langri leið. Þannig gæti Evrópuófriður orðið þess valdandi, að við yrðum þá ekki lengur sérstakt ríki, og ekki Danmörk heldur. Ég tel allar slíkar yfirlýsingar óþarfar, og það því fremur, sem áður hafa komið fram skýrar yfirlýsingar frá öllum flokkum hér á þingi. Það eina, sem við höfum til Dana að sækja, eru fjárkröfur, og ekkert annað en fjárkröfur, og þær ætti utanríkismálanefndin að hafa með höndum. Ég veit að visu vel, að sumir hafa talið, að 1918 höfum við gert upp allar slíkar fjárkröfur. En mín skoðun er, að þjóðin hafi aldrei samþ. slík málalok, hvað sem þinginu liður. En fjárhagslegar og menningarlegar kröfur þarf að leysa áður en nokkrir nýir samningar eru gerðir við Dani. Þær verða að vera undanfari þeirra.

Það var minnst hér á það ákvæði um hæstarétt í sambandslögnum, að hæstiréttur Dana skyldi vera okkar æðsti dómstóll, þangað til við stofnuðum okkar eigin hæstarétt, eins og bráðlega var gert. Þetta var talið sambærilegt við annað bráðabirgðaaðkvæði í lögnum, um strandgæzlu Dana hér við land, og fært til rökstuðnings þess, að við ættum einnig að taka hana að fullu í okkar hendur. En að mínu áliti er þetta tvennt ekki sambærilegt. Meðan Danir og Færeyingar hafa hér sama rétt til fiskveiða og við sjálfir, ber þeim líka skylda til að hafa strandgæzluna með höndum að nokkru leyti. Og því tel ég vafasamt, að rétt sé að létta af þeim með öllu þeirri kvöð, að gæta þeirra fiskimiða að nokkru, sem þeir hafa jafnan rétt til og við sjálfir. Og ég er þess jafnvel fullviss, að á næstu sjö árum geti vel sú breyting á orðið, að við verðum að heimta, að Danir gæti betur skyldu sinnar í þeim efnunum hér eftir en hingað til. En hvað sem því liður, verður að leysa þetta mál með samkomulagi við Dani, því það, að ætla að fara að banna þeim að gæta landhelginna, væri fjandsamleg athöfn, en slíkt eigum við að forðast við öll ríki.

Ég þarf ekki annað en að vitna til aðstöðu minnar áður til sönnunar því, að ég vil, að við tökum utanríkismálin í okkar hendur, enda væri ekki annað skynsamlegt. Eitt atriði tel

ég þó vafasamt í þessu efni, og það er, hvort við eigum að slíta konungssambandinu 1943. Út í það mál fer ég ekki hér, en þar er þó um það að ræða, hvort við höllum okkur frekar að Norðurlandabjóðum en öðrum. Um það hefir konungssambandið mikil áhrif. Að visu hefi ég myndað mér mína eigin skoðun um þetta mál, en ég tel ekki ástæðu til að láta annað uppi um það nú en þá ósk, að það verði gaumgæflega athugað.

***Héðinn Valdimarsson:** Við fyrirspurn Sigurðar Eggerz 1928 komu fram svör Alþýðu- og Framsóknarflokksins um afstöðu þeirra til sambandsmálsins 1943. En fyrirspurn þessi var á þessa leið: Vill ríkisstjórnin vinna að því, að sambandslagasamningnum verði sagt upp eins fljótt og lög standa til, og í því sambandi ihuga eða láta ihuga sem fyrst, á hvern hátt utanríkismálum vorum verði komið fyrir bæði sem haganlegast og tryggilegast, er vér tökum þau að fullu í vorar hendur?

Hv. þm. G.-K. hefir lýst því, hve svör flokka-anna hafi fallið, og sagt, að svör Íhaldsfl. og Framsfl. væru ótvíræð, en virtist véfengja svör Alþýðuflokksins.

Yfirlýsing Tryggva Þórhallssonar fyrir hönd Framsfl. var á þessa leið: „Ríkisstjórnin og Framsóknarflokkurinn telur það alveg sjálfsgengt mál, „að sambandslagasamningnum verði sagt upp eins fljótt og lög standa til“, og þar af leiðandi er ríkisstj. og flokkurinn reiðubúin „að vinna að því“. Ríkisstjórnin og Framsóknarflokkurinn lítur svo á, að sambandslagasamningnum eigi að segja upp meðal annars til þess, að „vér tökum utanríkismálin að fullu í vorar hendur“, og þar af leiðandi er ríkisstjórnin og Framsóknarflokkurinn reiðubúin til þess að „ihuga eða láta ihuga sem fyrst, á hvern hátt utanríkismálum vorum verði komið fyrir bæði sem haganlegast og tryggilegast, enda telur ríkisstj. sér skyld að gefa því máli alveg sérstakan gaum“. Er ekki um það að villast, að þessi svör eru skýr. En ég segi fyrir hönd Alþýðuflokksins, að við getum fallt á svör Tr. Þ., það sem þau ná, en bæti við: „Að þessu leyti erum við samþykkir svörum hæstv. forsrh., en við vildum gjarnan bæta því við, að við erum þeirrar skoðunar, að konungssambandi milli Íslands og Danmerkur eigi að vera slitið að fullu, þegar það er hægt. Jafnframt vil ég beina þeirri fyrirspurn til annara flokka hér á þingi, hvort þeir séu mér ekki sammála um, að Ísland eigi sem fyrst að verða frjálst lýðveldi“.

M. ö. o., við föllumst alveg á afstöðu Tryggva Þórhallssonar, en við hætum því við, að konungssambandi eigi að slíta að okkar áliti þegar hægt er, og spyrjum, hvort aðrir flokkar vilji fylgja okkur í þessu. Sigurður Eggerz þakkaði Alþfl. og Framsfl. fyrir skýr svör, en færðist undan að svara spurningu minni. Hann segir svo: „Hitt atriðið, um stjórnarfyrríkomulagið eftir uppsögnina, lit ég svo á, að ekki sé hér til umræðu, og þó sambandslagasamningnum sé sagt upp, þá hefir það ekki áhrif á konungssambandið“.

Ég tel hinsvegar hæpið að halda konungs-

sambandinu, ef engin önnur mál eru sameiginleg. Svar Alþfl. tók svo af skarið í þessu máli, að hinir flokkarnir treystust eigi til að svara nokkru af því. Ég vil taka þetta fram af því, að sumir þeir, sem áður höfðust fastast gegn sjálfstæði landsins, eru að væna Alþfl. um óheilindi í þessu efni.

Hinsvegar var Sjálfstfl. þá ekki til í núverandi gervi, þótt ganga megi út frá því, að þingmenn flokksins hafi sömu skoðun rú og þá er hann hét íhaldsflokkur. Sama er að segja um Bændafll., þótt meðlimir hans hafi áður verið í Framsóknar- og Sjálfstæðisflokknum.

Ég er af öðrum ástæðum líka frekar með till. frá utanrinn. en till. frá hinum 3 sjálfstæðismönnum, því að hún gengur að sumu leyti lengra í praktiska átt. Þar er beinlínis gert ráð fyrir undirbúningi að uppsögn sambandsl., en aftur er í till. þeirra sjálfstæðismannanna, sem allur flokkurinn fylgir sennilega, aðeins gert ráð fyrir, að málið verði undirbúið fyrir næsta þing.

Að því er þennan undirbúning snertir verð ég að segja, að ég sé ekki, að hjá því verði komið, að nokkur kostnaður fylgi slíkum undirbúningi, og er í sjálfu sér ekkert við því að segja.

Þá er talað um það í síðari hluta till. þeirra, að 4 manna n. skuli skipað eftir tilnefningu frá miðstj. þingflokkanna, er geri till. til Alþingis um framtíðarskipun utanríkismála og um tilhögun atkvgr. samkv. 18. gr. sambandsl. En eftir gildandi l. á utanríkismn. að fjalla um þessi mál, og verður ekki framhjá henni gengið um það. Það eina, sem hægt væri að gera í þessu efni, væri að skipa sérstaka n. innan utanríkismn., til að fjalla um málið.

Ég get lýst yfir því sem minni skoðun, að hinir pólitísku flokkar hafa ekki aðeins rétt, heldur einnig skyldu til að taka afstöðu til utanríkismála. — Hv. 10. landsk. lýsti yfir afstöðu síns flokks til þessa máls og gat þess, að flokkurinn myndi hafa verið betur undir það búinn að taka afstöðu til till., ef hann hefði átt mann í utanríkismn. En ég vil minna hv. þm. á það, að meðan hann var ráðh., hafði Alþfl. ekki heldur atkv.magn til að eiga mann í þessari n. og átti þar fulltrúa aðeins af því að annar flokkur rýmdi til fyrir honum. Hið sama ætti að geta gilt um Bændafll. nú, og teldist hann þá ekki órétti beittur. Hinsvegar hefði ég ekkert á móti því, að hv. þm. sæti í utanríkismn., fremur en hver annar, og hvernig svo sem þeim málum lyktar, er sjálfsagt að hafa samvinnu við Bændafll. um lausn þessa máls. Hann er þingflokkur og á sína kjósendur, svo að taka verður tillit til hans um þetta mál, og mætti jafnvel í þessu efni leita álits fleiri flokka en Bændafll. En þessi atriði liggja nú til athugunar til síðari umr. Legg ég til, að málinu verði vísað til síðari umr. og utanríkismn., og legg því til við hv. flm., að þeir taki aftur till. sína til síðari umr., svo að hægt sé að verða á eitt sáttir.

*Þorsteinn Briem: Ég get þakkað hv. síðasta ræðumanni fyrir þau orð, að sjálfsagt sé að

hafa samvinnu við Bændafll. um þetta mál og að flokkurinn eigi rétt á að eiga sæti í utanríkismn. Ég skoða því sem tekin aftur ummæli hæstv. utanríkismrh., þar sem hann virtist aðeins vilja bjóða Bændafll. upp á leið, sem honum er ekki fær. Þakka ég hv. þm. sem ráðandi manni í Alþfl. þessi ummæli og skoða þau sem síðustu yfirlýsingu hans. Gleðst ég yfir þessari yfirlýsingu, því að annars hefði ég orðið að líta svo á, sem aðrir flokkar ætluðu sér að troða á rétti eins flokks, rétti, sem þingflokkar eiga allir.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Ég get látið mér vel líka undirtektir þær, sem málið hefir fengið við þessa umr., því að þær hafa sannað það, sem ég hefi haldið fram, að hv. þm. myndu yfirleitt sammála um meginatriði þessa máls.

Ég þarf ekki að ræða það frekar en gert hefir verið af hv. 2. þm. Reykv., hvort ástæða hafi verið til fyrir okkur að taka það fram í till., að við álitum rétt að segja upp sambandsl., þegar tími væri til kominn. Flokkarnir eru áður búnir að gefa yfirlýsingu um þetta mál, og verður að skoða hana sem þeirra síðasta orð í málinu, meðan ekki kemur annað fram, og álitum við því óþarft að taka þá yfirlýsingu sérstaklega upp í till. okkar. Álitum við, að till. beri það fullgreinilega með sér, að flokkar þeir, sem að henni standa, séu í aðalatriðum sammála í þessu efni.

Hv. þm. G.-K. fór nokkuð nákvæmlega út í sum atriði viðvíkjandi sambandsl. og óskaði t. d. eftir því, að flokkarnir gæfu yfirlýsingu um það, hvaða afstöðu þeir vildu taka til ákvæðanna um ríkisborgararétt. Um þetta er það að segja, eins og ég hefi þegar tekið fram, að fyrir liggur yfirlýsing um það, og samkvæmt henni er gert ráð fyrir, að þegar lögunum sé sagt upp, þá sé um leið skuldbindingum í því efni lokið. Í umr. um landhelgisgæzlu hefi ég minnst á þetta og látið í ljós það álit, að sameiginlegum ríkisborgararétti ætti að vera lokið með uppsögn sambandsl. En að því er landhelgisgæzlu á snertir, álit ég ekki rétt að ræða það mál nú, meðal annars af því, að ég veit ekki betur en að fyrir liggja till. frá sjálfstæðismönnum um það efni, og verður þá það atriði væntanlega rétt í sambandi við hana.

Þá sagði hv. þm., að það væri rangt hjá mér, að það gildi einu, hvort mál þetta færi í utanríkismn. eða n. þá, sem þeir sjálfstæðismenn vilja skipa. Ég sagði ekki þetta, heldur hitt, að það mætti gilda Sjálfstfl. einu, hvor n. væri. Því að hann myndi fá inn í hina nýju n. suma þá sömu menn og hann á nú í utanríkismn. Hitt er ekki mín skoðun, að það gildi einu, hvor n. sé, því að utanríkismn. er sú, sem samkvæmt þingsköpum á að fara með utanríkismálin, og þeir, sem í henni sitja, ættu yfirleitt að vera öðrum kunnugri þessum málum. Hv. þm. benti á, að sá ljóður væri á ráði utanríkismn., að Bændafll. ætti ekki sæti í henni, og hv. 10. landsk. gerði einnig kröfu til sætis í n. fyrir hönd þess flokks. Ég get sagt eins og hv. 2. þm. Reykv., að ég hefði ekkert á móti því, að Bændafll. ætti sæti í n. Ég tel rétt að fylgja þeirri reglu, sem

fylgt hefir verið fram að þessu, að gefa öllum flokkum kost á að sitja í utanríkismn. Hitt er annað mál, að það gæti orðið örðugt viðfangs, ef flokkarnir yrðu margir, en sæti í n. hinsvegar takmörkuð að tölu. En það vill nú svo vel til, að í sögu n. er til fordæmi um það, hvernig leysa má þetta mál. Frá því 1928, þegar n. var fyrst sett á stofn, og til 1934 var það svo, að Alþfl. hafði ekki bolmagnt til að fá fulltrúa í n., en það mál var þá leyst þannig, að stærsti flokkur þingsins, Framsfl., dró einn mann sinn út úr n., til þess að Alþfl. gæti fengið þar sæti. Nú myndist mér viðeigandi, að þessari reglu væri fylgt, að stærsti flokkur þingsins, sem á flesta fulltrúa í n., tæki einn mann sinn úr n., til þess að annar flokkur, sem engan á, gæti fengið þar sæti, og ætti þetta að geta orðið nú, ekki sízt með tilliti til þess, að þeir flokkar, sem hér er um að ræða, eru báðir í stjórnarandstöðu og ættu því að geta unnið saman, og þar sem slík ráðstöfun myndi í engu raska hlutföllunum í n.

Vil ég að síðustu leggja til, að málinu verði vísað til utanríkismn., og gefst þá væntanlega tækifæri til að athuga nánar orðalag till. milli umr. Fer ég þess því á leit við hv. sjálfstæðismenn, að þeir taki sína till. aftur við þessa umr., svo að hægt verði að athuga báðar till. og full eining geti orðið við síðari umr.

Ólafur Thors: Ég sé ekki þörf á að ræða margt um ummæli hv. stjórnarsinna. Þau légu yfirleitt utan við aðalkjarna málsins. Þó vil ég taka til meðferðar nokkur atriði.

Hæstv. atvmrh. lét svo um mælt, að frá hans sjónarmiði væri till. okkar óheppileg lausn á málinu, því að málið ætti að vera til meðferðar í utanríkismn., en ekki n., sem ríkisstj. hefði ekki aðstöðu til að hafa áhrif á. Ég vil benda honum á, að þó að okkar ráð yrði tekið, er ekki loka fyrir það skotið, að stj. geti haft áhrif á störf n. Það er t. d. ekkert því til fyrirstöðu, að hæstv. ráðh. ætti sjálfur sæti í n. þessari eða ýmsir þeir menn, sem nú sitja í utanríkismn.

En að því er snertir aðferðir til að fullnægja kröfu Bændafll. um sæti í utanríkismn., get ég lýst yfir því, að sú úrlausn, að Sjálfstfl. viki sæti og kjósi bændaflokksmann í staðinn, liggur ekki fyrir. Það er þegar búið að kjósa í n., og það verður ekki gert aftur á þessu þingi, nema þá að svo verði ákveðið, að fjölga skuli í n.

Ég get sætt mig við afstöðu hæstv. forsrh., en hann lét þau orð falla, að hann vildi athuga, hvort ástæða væri til að setja sig gegn því orðalagi, er Sjálfstfl. vill viðhafa til að haldi klæða þá hugsun, sem virðist vaka fyrir öllum þingflokkunum. Ég skoða þetta að vísu ekki sem loforð frá hæstv. forsrh., en mér virðist svo sem orð hans bendi til þess, að hann vilji líta á till. okkar með allri sanngirni.

Ég er með þessu í raun og veru að svara hv. 1. flm. og get því leitt hjá mér ræðu hans að öðru leyti en því, að fyrir Sjálfstfl. er það ekki aðalatriðið, að komast hjá að vinna að þessu máli með ákveðnum manni, heldur að koma því til leiðar, að lausn fáið á málinu, er gefi sem gleggsta mynd út á við af þeirri samheldni, ein-

drægni og einbeittni, sem í því ríkir, þó án alls kala til nokkurrar þjóðar. Ég er, eins og hæstv. atvmrh., sannfærður um það, að sambandsplitin þurfa á engan hátt að verða til þess að draga úr vinarhug þeim, sem ríkir milli okkar og sambandsþjóðarinnar.

Þá vik ég fáum orðum að hv. 2. þm. Reykv. Hann sagði mig hafa ómaklega deilt á sig fyrir að hafa haft óleggri afstöðu til málsins 1928 en umboðsmenn annara flokka. Ég gerði nú reyndar ekki svipað því eins mikið úr þessu og hann vill vera láta. En yfirleitt legg ég meira upp úr því, sem menn segja í dag, en því, sem þeir kunna að hafa sagt fyrir 9 árum. Einmitt þess vegna óskum við sjálfstæðismenn, að gefnu tilefni, að þingið láti nú koma skýrt fram, hvað fyrir því vakir, án tillits til þess, hvað einhverjir menn kunna áður að hafa gert eða sagt. En ástæðan til, að ég viðhafði áður sögð orð um ræðu hv. þm. 1928, er sú, að af 1½ dólks ræðu hans í þingtiðindunum er ekki nema ¼, sem fjallar um sjálft málið, en hinn hlutinn er um konungssambandið og aðra óviðkomandi hluti, eins og til að dylja, að honum hafi ekki verið kærkomin fyrirspurn sú, er fram kom. En það getur verið, að ég hafi þar ekki séð rétt í hug hans.

Það er ekki rétt hjá hv. 2. þm. Reykv., að till. stjórnarsinna gangi lengra en till. sjálfstæðismanna. Ég held, að það sé alveg öfugt. Mér finnst full ástæða til að krefjast þess, að stjórnarflokkarnir staðfesti nú að gefnu tilefni með nýrri yfirlýsingu, að þeir vilji það sama í dag og þeir vildu 1928, því að það er engangveginn ómögulegt, að flokkar, sem samantænda nú að nokkru leyti af öðrum mönnum en þá, vilji nokkuð annað í dag en fyrir 9 árum. Auk þess hnigur okkar till. líka að því, að láta taka til athugunar, hvaða form ætti að vera á þeirri atkvgr., sem fram þarf að fara í sambandi við endanlega uppsögn samningsins, og það út af fyrir sig er verkefni, sem ég hygg, að þurfi mikillar athugunar við.

Ég skal svo að lokum segja það, að ég tel það aðalatriðið í þessu máli, að till. okkar sjálfstæðismanna gengur lengra og er í öllum efnum skýrari heldur en till. stjórnarsinna. Ég endurtek það, að verði henni vísað frá eða hún felld, þá geti það gefið öðrum aðiljum tilefni til að álykta, að þingviljinn sé eitthvað breyttur eða a. m. k. linari heldur en 1928.

Ég vil svo út af tilmælum beggja umboðsmanna stjórnarflokkanna um það, að við sjálfstæðismenn tökum aftur þessa till. til síðari umr., þeirna til hæstv. forseta, hvort honum þyki eðlilegt að fresta umr. og vísa till. til n. Vilji hann það ekki, þá mun ég f. h. Sjálfstfl. verða við þeim tilmælum, að taka till. aftur, og geri það hér með, ef hæstv. forseti telur ekki rétt að verða við þeirri málaleitun, sem ég hefi beint til hans.

Ég skal svo geta þess, að enda þótt sú misklið, sem valdið hefir samningsslitum milli Sjálfstfl. og stjórnarsinna, sé óútkljáð, þá telur Sjálfstfl., að í þessu sérstaka máli sé rétt, að Sjálfstfl. vinni með þeim mönnum, sem af stjórnarhendi eru í utanríkismálanefnd. Ég vona, að sá

góði andi, sem ríkt hefir í þessum umr., megi einnig ríkjá í n., og ég vænti, að hún beri gæfu til að ganga svo frá þessu máli, að ekki orki tvímælis, hvað það er, sem íslenska þjóðin vill og í framtíðinni ættlar sér.

***Hannes Jónsson:** Það var sérstaklega eitt atriði, sem ég vildi ræða hér litils háttar, og það er, hvernig n. skyldi skipuð, til þess að hægt væri að fá sem besta samvinnu um lausn þessara mála. Eins og hv. flm. hafa lýst yfir í grg. till., þá er það álit þeirra, að þessu máli sé best ráðið með samstarfi allra flokka, en nú virðist það koma fram hjá hv. frsm., að þessu verði ekki hægt að koma í framkvæmd, vegna þess að Bændafll. eigi ekki fulltrúa í utanríkismálan., og vill hann kenna stjórnarandstæðingum um, að svo sé ekki, og í þessu sambandi benti hann á sögu utanríkismálanefndar og tilveru hennar. — Ég vil benda á, hvernig þetta hefir verið með skipun hinnar dansk-ísl. ráðgjafarnefndar — eða sambandslaganefndar, eins og hún er venjulega kölluð —, og skal aðeins taka þar 2 dæmi. Árið 1927 átti að bæta fjórða manninum í nefndina, og þá þurfti einnig að kjósa mann í staðinn fyrir Bjarna Jónsson, sem þá var dæinn, þannig að 2 menn þurftu að kjósa í n. Íhaldsfl. stillti aðeins upp einum manni á sinn lista, og varð þar af leiðandi ekki á neinn hátt þess valdandi, að kosning þyrfti að fara fram á milli lista. Þá kom fram annar listi með nafni Jóns Baldvinssonar. En það, sem verður til þess, að kosning fer fram milli lista, er það, að Benedikt Sveinsson bar fram lista með Jakob Möller, og fyrir þær sakir varð að fara fram kosning um þessa 3 lista. En sá listi fékk ekki nema 2 atkv., en það var nægilegt til þess, að kosning varð að fara fram. — Ég skal svo benda á, hvernig fór með kosningu í þessa n. 1934. Þá átti að kjósa í n. 4 fulltrúa. Alþfl. hafði fallið á það, að hver flokkur tilnefndi mann í þessa nefnd, og hann sýndi þennan manni á lista hjá sér. Sjálfstfl. var einnig reiðubúinn til þess að setja aðeins einn mann á sinn lista, ef aðrir flokkar þingsins vildu fallast á þá skipun. Framsfl. hafði gert ráðstöfun til þess, að það væri einungis settur einn maður á lista hjá sér, af því að þeir höfðu ekki atkvæðamagn til að koma fleirum að í n. En hvað skeður? Þegar þeir sjá, að Bændafll. á að koma að sínum fulltrúa í n., Tryggva heitnum Þórhallssyni, þá stilla þeir upp 2 mönnum á lista hjá sér, til þess að fram yrði að fara kosning milli listanna. Það var einungis gert til að fella þann mann, sem Bændafll. hafði borið fram, Tryggva Þórhallsson, frá kosningu, því að það var vitanlegt, að ef ætti að kjósa um lista, mundi Sjálfstfl. bera fram þá tölu, sem hann hefði rétt til samkv. atkvæðamagns að koma að í n. — Nú sýnist mér, að þetta sé enn að endurtaka sig. Samkv. yfirlýsingu hv. 2. þm. Reykv. virðist mér, að það sé skoðun Alþfl., að allir flokkar eigi að hafa fulltrúa í þeirri n., sem um þetta mál fjallar. Þetta er alveg í samræmi við skoðun Alþfl. 1934. Þeir hafa e. t. v. orðið áður fyrir þeirri rangsleitni að fá ekki að skipa þessa eða aðra n., af því hvað þeir voru fámennir, og fundið til

þess, hve óréttmætt var að beita slíku ofbeldi gagnvart minni flokkum. En framsóknarmenn virðast enn ætla að halda við flokkastreitunni, jafnvel út í utanríkismálin sjálf, þrátt fyrir það, hvað blíðmálir þeir eru um, að allir flokkar eigi að vinna sameiginlega, þegar til þessara sjálfstæðismála komi.

Ég skal jata það, að mér finnst það sjálfsgöð skylda þingsins að ganga frá þessu máli á svipadán hátt og gert er á þskj. 71, en sem persónulegri skoðun minni skal ég bæta því við, að ég teldi það ekki nema eðlilegt, að ákveðið væri, að sá ráðh., sem fer með utanríkismálin, starfi ásamt þessum fulltrúum frá hverjum flokki. Ég vil aðeins skjóta þessu fram, til þess að það geti komið til athugunar, þegar þetta mál verður endanlega afgr., sem ég vænti, að verði gert á þann hátt, að Bændafll. verði gefinn kostur á því að eiga fulltrúa, sem fjallar um þessi mál með þeim öðrum aðiljum, sem til þess verða kjörnir af Alþ. Ef ekki verður að því hniðgið að kjósa sérstaka n., sem mér finnst mjög eðlilegt, þá vænti ég, að stjórnarflokkarnir geri breytingu á fyrri afstöðu sinni til Bændafll. og gefi honum kost á því að koma fulltrúa inn í utanríkismálanefnd.

Þó það kunni nú að vera svo um okkar sjálfstæðismál, að einum eða öðrum þyki við reisa okkur nokkuð erfiða byrði með því að ætla okkur að vera að öllu leyti sjálfstæðir, af því hvað við séum fámennir, fátækir og smáir, þá hljóttum við þó að hafa réttinn til þess eins og stærri þjóðirnar að hafa metnað til þess að vernda okkar sjálfstæði, ekki sízt fyrir það, að við stofnuðum okkar þjóðfélag fyrir það, að það átti að beita kúgun og ofbeldi í því ríki, sem forfeður okkar hjuggu í og flýðu frá. Við Íslendingar höfum alveg sérstakan rétt til þess að fá að vernda okkar sjálfstæði, því að við förum ekki fram á annað en að verða einráðir yfir okkar eigin málum. Við ásælumst ekki hagsmunum neinna annara þjóða og viljum á engar aðrar þjóðir leita. En til þess að þessum málum verði virkilega vel fyrir komið í framtíðinni, þá er nauðsynlegt, að allir flokkar, a. m. k. þeir, sem á þingi eiga fulltrúa, fái aðstöðu til þess að ráða þessum málum til lykta.

Umr. frestað.

Á 6. fundi í Sp., 8. marz, var till. tekin til frh. fyrir umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 7. fundi í Sp., 16. marz, var enn fram haldið fyrir umr. um till.

***Bergur Jónsson:** Það er orðið nokkuð langt síðan þetta mál var til umr., en ég ætla að segja nokkur orð til viðbótar við það, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði. Hv. þm. las upp í sambandi við þessa till. nokkuð úr umr., sem urðu um meðferð utanríkismála árið 1928, þegar Sigurður Eggerz gerði fyrirspurn um það hér á þingi, hvort menn vildu neyta uppsagnarákvæðis sambandslaganna. Hv. 2. þm. Reykv., sem þá var málsvári Alþfl., kvað þá reiðubúna, ef hinir þingflokkarnir vildu taka höndum saman við þá um að endurreisa frjálst lýðveldi á Íslandi, eins og

hann orðaði það. Þegar hv. þm. las þetta upp, tók hann það réttlæga fram, að ef slíta ætli konungssambandinu á annað borð, ætti að gera það alveg. Allir Íslendingar, sem hafa látið skoðun sína á þessu máli í ljós, eru á sama máli og hann. Í 1. gr. sambandslaganna er það tekið fram, að Ísland og Danmörk séu frjáls og fullvalda ríki, en þó er þar ólíku saman að jafna, því Danmörk var orðin sjálfstætt ríki löngu áður, hvað sem segja mætti um fullveldi Íslands, og kom því aldrei til mála, að hún sækti um frelsi sitt til Íslands. Aðalinnihald sambandslaganna er talið samningurinn um sameiginlegan konung. Þegar sambandslögin voru sett, vildu sumir, að gerðir yrðu tveir samningar við Dani, annar um konunginn og hinn um önnur mál. En Danir vildu ekki þá leið og sögðu, að Íslendingar fengju aldrei annan konung en danskan. Samningur um konungssambandið er að nokkru leyti í lögnum, í 3. gr., þar sem samið er um konungsskipti og ákvæðið um skilyrði fyrir konungdómi, og í 4. gr. um það, hvernig hanna megi, að hann sé konungur annarsstaðar, svo og um afleiðingar af því, ef sambandslögunum yrði sagt upp samkv. ákvæðum þeirra, þótt konungsríki yrði áfram á Íslandi, en það fengi konung út af fyrir sig. Einnig ef tekið yrði upp lýðveldi í Danmörku, og þannig mætti benda á ýms dæmi. Sömuleiðis ef konungur afsalaði sér konungdómi.

Mér er ekki kunnugt um, hvort hv. 2. þm. Reykv. vildi beina sömu spurningu til þm. nú og hann gerði 1928. En mér finnst ekki rétt, að ekki sé rétt um þessi atriði í sambandi við þetta mál, þar sem allir flokkar virðast sammála um að slíta sambandinu, hvort sem það er kallað lögræðilegt eða „pólítískt“ samband.

Af þeim till., sem hér liggja fyrir, er ekki hægt að neita því, að brtt. á þskj. 71 er nokkru viðtækari en frumtill. Hinsvegar vil ég benda á, að ég álit ekki, að upphafið megi vera eins og á brtt. Í till. til þál. er gengið beinlínis út frá, að Íslendingar segi upp sambandslögunum samkvæmt 80. gr., en ekki gengið lengra en í brtt., en orðalag hennar má bæta, ef meiningin er, að gera eigi samþykkt um afnám sambandslaganna. A. m. k. þarf vilji þingflokkanna að koma glöggf fram um það. Sömuleiðis get ég ekki fellt mig við ákvæði brtt. um það, að skipa skuli sérstaka nefnd, og virðist þar vera meiningin að útiloka afskipti utanríkismálanefndar, en hún hefir svipaðan rétt til að skipta sér af þessu máli, sem er eiginlega eingöngu utanríkismál, og sjálf stjórnin. Álit ég, að breyta eigi brtt. svo, að n. þessi starfi a. m. k. í samræmi við utanríkismálanefnd. Vil ég beina því til þeirra manna, sem að brtt. standa, að rétt væri að samræma till. áður en gengið er til síðari umr.

Einnig vil ég beina því til utanríkismálaráðh., að séð verði um, að þeir menn haldi rétti sinum, sem vegna ákvæða sambandslaganna hafa gagnkvæman þegnrétt í hvoru landinu sem er, því þeir menn skipta hundruðum, sem þegar hafa reist framtið sína þar á. Er sjálfsgagt að reyna að tryggja þeim þennan rétt áfram. Þetta er mál, sem vafalaust heyrir undir utanríkismálanefnd.

Alpt. 1937. D. (51. löggjafarþing).

*Jónas Jónsson: Ég var ekki viðstaddur, þegar mál þetta var fyrst til umræðu, en ég vildi bæta við fáeinum orðum. Ég kem fyrst að brtt., sem flutt hefir verið á þskj. 71, af mönnum í utanríkismálanefnd, sem ekki hafa starfað þar upp á síðkastið. Till. gerir fyrst og fremst ráð fyrir því, að skipuð verði sérstök nefnd til að fjalla um málið, og þar að auki er till. töluvert mikið á annan hátt en frumtill., og tel ég óheppilegt, að hún hefir komið fram. Till. á þskj. 46 er framhald af máli því, sem var til umræðu í þinginu árið 1928, hvernig haga skyldi meðferð utanríkismála, og svöruðu allir þingflokkar því þá á sömu leið. Árið 1928 var hægt að taka fyrir færri af ákvæðum sambandslaganna, sem mestu skipta, fyrir utan það, sem hér er um að ræða, nefnilega sameiginlegan þegnrétt og rétt Dana til að nota okkar landhelgi og taka þátt í gæzlu hennar. Hefði það mál verið tekið fyrir 1928, er mér ekki kunnugt um, hvort það hefði farið eins. Ekki er mér kunnugt um, að í nokkrum flokki finnist maður, sem vilji, ef afnumin er sameiginleg þegnskylda við Dani, að þeir hafi þá rétt til veiða í landhelgi okkar og taka þátt í landhelgisgæzlu. Menn eins og Einar Arnórsson og Bjarni frá Vogu, meðan þeir áttu sæti í löggjafnaðarnefnd, voru á móti því, að Danir slyppu við að taka þátt í landhelgisgæzlu á meðan þeir hefðu rétt til að veiða þar.

Virðist í þessari till. vera farið lengra um utanríkismálin en ætlað er til með frumtill., og álit ég ekki ástæðu til að ræða hana meir að sinni.

Ég ætla að taka það fram, að ég álit mjög óheppilegt, að það fyrsta skref var ekki stigið, sem var verið að undirbúa 1930, því það var sjálfsgagt, að Ísland gengi þá inn í Þjóðabandalagið, fyrst búið var að ákvæða, að Íslendingar tækju sín utanríkismál í sínar hendur. Sá flokkur, sem nú stendur að till. á þskj. 71, hefði átt að skilja það 1930, að þörf var á því fyrir Íslendinga að setjast á bekk með öðrum þjóðum Evrópu og á þann hátt kynna sig og undirbúa sína menn til að taka þátt í alþjóðlegri starfsemi. Því hefir verið haldið fram, að vegur Þjóðabandalagsins fari minnkandi upp á síðkastið, og mun það vera rétt, en okkar not af því eru mun meiri en fyrir stærri smáþjóðir, eins og hinar Norðurlandþjóðirnar. Okkar not af því eru, að kynna þjóðina og gefa mönnum tækifæri til að starfa með áhrifamiklum mönnum hinna ýmsu þjóða, sem við eigum skipti við. Væri það mikilsverður undirbúningur fyrir þá menn, sem eiga síðar að starfa að utanríkismálunum, og álit ég því, að ætli að taka til athugunar, hvort við ættum ekki að ganga í Þjóðabandalagið.

Því, sem ég vil næst minnst á, hefi ég hreyft í blöðum Framsfl. hér í bænum nú í byrjun þessa árs. Það er nauðsyn þess, að búa menn sérstaklega undir að geta komið fram fyrir okkar hönd eftir uppsögn sambandslaganna. Mér finnst ástæða til að geta þess, að ekki er til einasta fræðigrein á íslenzku um það, hvernig þjóðir skipa sinum utanríkismálum, og þetta tómlæti um þessi mál er svo alvarlegt, að einn af þekktustu mönnum þessa bæjar, sem er mjög

gáfaður og menntaður maður, sagði við mig, að hann hefði aldrei hugsað út í það, hvaða munur væri á „ambassador“ og sendiherra. Ég tek þetta sem dæmi um það, hve litil kunnátta manna er um, hvernig þjóðir koma þessum málum fyrir, þegar menn, sem forgöngu hafa um almenna menntun, hafa ekki vitneskju um það einfaldasta í þessu efni. Ungur maður, sem dvelur erlendis, hefir skrifað mér um þessi vand-ræði. Ég ætla að skrifa þessum unga manni, sem skrifaði mér frá öðru landi, og segja honum, að ungu mennirnir verði að læra og fræða okkur um það, sem við þurfum að læra í þessu efni. Ég álit, að það hafi meira að segja fyrir okkur nú en nokkuð annað, að byrjað sé á því að undir-búa unga menn undir að starfa fyrir okkur á þennan hátt, þegar þar á kemur. Ég hefi leyft mér að leggja fram till. um það, sem ég geri ráð fyrir, að verði athuguð í sam-bandinu við þetta mál. Hún er um það, að hafizt verði handa strax næsta haust með að undirbúa kennslu ungra manna hér í bænum, og verði það deild, sem auðvitað starfar ekki í sambandi við háskólann meðan hann er húsnæðislaus, en kæmi síðar undir hann. Þangað væru valdir röskir og reglusamir menn og námið sé bæði hagfræðilegt og lögræðilegt. Að timalengd og dýrleik verði það álíka og lögræðinám er nú, og þegar menn hafa lokið því námi, mundi vera hægt að nota þá til margra hluta. Þeir gætu tekið þátt í verzl-un landsins við fjarlæg lönd betur en við höf-um nú menn til. Þeir gætu setzt að í öðrum lönd-um sem kaupmenn og verið ræðismenn um leið, og sumir beinir starfsmenn landsins síðar meir. Ég álit ekki, að sú aðferð sé að öllu leyti heppi-leg, sem sumir láta sér detta í hug, að við sett-um að koma okkar tilvonandi starfsmönnum inn í sendisveitir Dana eða annara þjóða. Það, sem er út á það að setja, er, að þjóð eins og Danir, sem er 35 sinnum stærri en við, hefir aðra með-ferð á þessum málum en við. Stærri þjóðir hafa glögg skipti milli „diplomatiska“ starfsins og verzlunarstarfsins. Þjóðir eins og Norðmenn og Danir halda þessum skiptum svo miklum, að sendisveitir fást litið við verzlunarstörf, þar sem hjá okkar sendimönnum yrði aðaláherzlan lögd á, að valdir væru menn, sem eru „prakt-iskir“ og duglegir, sem hefðu þekkingu á verzl-unarmálum, en gætu jafnframt komið fram sem „diplomatar“, og við það hefi ég miðað mína tillögu. Það er því mjög vafasamur greiði, þótt einhver frændþjóð okkar vildi taka af okkur einhverja unga menn til þess að ala þá þannig upp. Sendimenn okkar eiga ekki að vera neinir tilhalds- eða veizlumenn, heldur starfsmenn. Ég hefi orðið var við, að menn álita, að með því að halda veizlur og halda til kapps við stærri þjóð-ir þar um munum við auka okkar stærð og kraft. En við nánari athugun munu allir flokkar sjá, að við verðum að gera allt til þess að gera okkar menn bæði verzlunarmenn og „diplomatar“.

Ég hefi heyrt sagt, að um hafi verið talað við 1. umr. þessa máls, að till. á þskj. 71 yrði tekin aftur, þar til við lokaumr., og að hún kæmi ekki til atkvæða nú, enda er það ekki hægt nema betur sé um hana jafnað, því annars getur hún ekki samræmt til. á þskj. 46.

Ólafur Thors: Ég get strax svarað tilmælum hæstv. forseta á sömu lund og ég gerði á síð-asta fundi, þegar mál þetta var til meðferðar, nefnilega þannig, að ef hæstv. forseti telur ekki þinglegt eða eðlilegt að fresta umr. málsins og vísa báðum till. eins og þær liggja fyrir til n., þá höfum við flm. brtt. á þskj. 71 með samþ. okkar flokksbræðra ákvæðið að verða við þeim tilmælum, að taka till. aftur til síðari umr., til þess að hún verði rædd í utanríkismálan. ásamt með aðaltill. á þskj. 46.

Ég veit ekki, hvort ég hefi tekið rétt eftir ræðu hv. þm. S.-Þ. um eitt atriði, sem ég vil láta koma skýrt fram í umr. Mér heyrðist hv. þm. láta orð falla um það, að við umr. um þetta mál á Alþingi 1928 hafi ekki verið lögd höfuð-áherzla á 6. gr. sambandsl. Ef þetta er rétt tekið eftir hjá mér, þá vil ég láta það koma skýrt fram, að einmitt 6. gr. sambandsl. var kjarni umr. um þetta mál á Alþ. 1928 og það ákvæði sambandsl., sem flm. till., þá v. hv. þm. Dal. Sig-urður Eggerz, lagði höfuðáherzluna á í öllum umr. um málið. Við sjálfstæðismenn erum nú í dag alveg sömu skoðunar og sá hv. þm. var þá, og við vorum þá, að ákvæði 6. gr. séu aðalann-marki á sambandslögunum. Vil ég því leggja mikla áherzlu á, að það komi skýrt fram nú við þessar umr., að Alþ. allt sé óskipt þeirrar skoðunar, að enginn Íslendingur hugsi sér, að ákvæði þessarar 6. gr. verði endurnýjuð í einu eða öðru formi.

Í öðru lagi vil ég svo bara taka undir það, sem hv. þm. S.-Þ. sagði í lok sinnar ræðu, að till. okkar sjálfstæðismanna á þskj. 71 væri miklu viðtækari í einu og öllu, ákvæðnari og skýrari heldur en þáttill. á þskj. 46. Einmitt með þeim rökum vil ég vona, að hæstv. Alþ. geti fallið á að samþ. till. á þskj. 71, annaðhvort eins og hún liggur fyrir eða með orðabreyt., sem óskað kynni að verða eftir, ef þær orðabreyt. breyta ekkert efni till.

Forseti (JBald): Mér skilst þá, að hv. flm. taki till. á þskj. 71 aftur til síðari umr.

ATKVGR.

Brtt. 71 tekin aftur til síðari umr.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 39 shlj. atkv. og til utanrnm. með 35 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Sp., 1. apríl, utan dagskrár, mælti

***Ólafur Thors:** Ég vil leyfa mér að beina þeirri fyrirsögn til hæstv. forseta og form. ut-anríkismálanefndar, hv. þm. Mýr., hvernig stend-ur á því, að enn hefir ekki verið kallaður sam-an fundur í utanríkismálanefnd til þess að ræða um þáttill. þá, sem fyrir þinginu liggur um væntanlega uppsögn sambandslaganna. Ef ég man rétt, þá eru liðnar 3 eða 4 vikur síðan þessi þáttill. var hér á dagskrá og var þá vísað til n.

Eins og kunnugt er, gengur margvislegur orð-rómur um það, að þing muni að þessu sinni standa skemur en venjulega, og verður því að telfast nauðsynlegt að hraða meðferð þessarar

till., ef það er meiningin að afgr. hana áður en þing verður rofið, ef svo skyldi fara.

***Bjarni Ásgeirsson:** Hv. þm. G.-K. mun vera kunnugt um það frá fyrri árum, að nokkrir örðugleikar eru á því að fá utanríkismálanefnd saman á fund meðan þing situr. Ég hefi ekki gleymt þeirri þáttill., sem hann var að tala um, en hefi gert margar tilraunir til að kalla saman fund í n. til að ræða till., þó ég hafi ekki átt um það tal við þennan hv. þm. Margvíslegar annir hv. þm. hafa valdið því, að fundur í n. hefir farizt fyrir til þessa, en ég hefi ákveðið að reyna að kalla fund saman í n. fyrir næstu helgi, og vil ég mega vænta þess, að þessi hv. þm. hlutist til um, að menn úr hans flokki, er sæti eiga í n., sækji þann fund.

Forseti (JBald): Ég skoða það svo, að leyst sé úr fyrirspurn hv. þm. G.-K. með þessu svári hv. þm. Mýr., form. utanríkismálanefndar.

Á 10. fundi í Sp., 15. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 46, 71, n. 215).

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Utanrnmn. hefir haldið fundi um þetta mál og er sammála um að afgr. það með till. þeirri, sem er á þskj. 215. Í þeirri till. er að nokkru leyti tekið tillit til þeirra till., aðaltill. og brtt., sem fyrir lágu, og er fullkomin umorðun á till. í þessari till. er tekið upp það ákvæði, sem var í till. sjálfstæðismanna, að bæta því við upphaflegu till., þar sem eingöngu voru nefnd utanríkismálin, „að neyta uppsagnarákvæðis sambandslaganna og taka alla meðferð mála sinna í eigin hendur“. Er því þar með slegið föstu, að flokkarnir ætlist til, að svo verði gert, þegar tími vinnst til. Við framsóknarmenn höfðum ekki tekið þetta upp, af því að yfirlýsing lá fyrir um það frá flokknum, að svo yrði gert, og samskonar yfirlýsing lá fyrir frá hendi Alþfl. En þar sem þeir flokkar, sem myndaðir hafa verið síðan, vilja einnig láta liggja fyrir yfirlýsingar frá sér um þetta efni, vildum við ekki standa á móti þessari breyt. Það varð einnig að samkomulagi að láta utanrnmn. fá þessa till. til meðferðar í staðinn fyrir að kjósa til þess sérstaka n. En þar sem n. leggur nú til, að till. verði breytt á þennan hátt, þá leggur hún til, að fyrirsögnin verði „till. til þál. um utanríkismál o. fl.“ Vil ég svo mælsta til, að till. verði samþ.

Ólafur Thors: Það er eins og hv. frsm. sagði, að það náðist samkomulag í utanrnmn. um að breyta þeirri till., sem upphaflega var borin fram af stjórnarsinnunum, í þá átt, sem nál. á þskj. 215 ber með sér. Við sjálfstæðismenn lýsum ánægju yfir því góða samkomulagi, sem varð um málið í utanrnmn., og við sjáum ekki ástæðu til að eiga á hættu að gera nokkurn ágreining út af þessu þýðingarmikla máli út úr því atriði, hvort um málið skyldi fjalla sérstök 4 manna n., eins og við höfðum lagt til, þar sem einn maður væri kosinn af hverjum þingflokki, eða utanrnmn. skyldi fjalla um það, úr því stjórnar-

sinnar gengu inn á að breyta aðalefni þeirrar till., sem þeir fluttu, í þá till., sem nú liggur hér fyrir.

Ég tók fram við fyrri umr., að ég teldi, að stjórnarsinnar ættu greiðan aðgang að gera þetta, vegna þess að þeir hefðu sjálfir lýst því yfir í sínum framsöguræðum, að þeir vildu þetta, enda þótt þeirra till. væri þannig orðuð, að hún fjallaði um utanríkismálin ein, og jafnvel gæti gefið tilefni til misskilnings vegna orðalags, sem ég þá þegar benti á, þess misskilnings, að stjórnarsinnar vildu að svo komnu máli ekki lýsa öðru yfir en því, að Ísland tæki stj. utanríkismálanna í sínar hendur, þegar það væri heimilt samkvæmt uppsagnarákvæði sambandslaganna.

Sjálfstfl. stendur því óskiptur að þessari brtt. eins og hún liggur fyrir, og með því að víst er um a. m. k. þrjá þingflokka, að þeir gera ekki ágreining um málið, þá ætti því að vera borgið. Get ég því endað þessi fáu orð með því að endurtaka, að við sjálfstæðismenn lýsum ánægju okkar yfir þeirri góðu samvinnu og samkomulagi, sem orðið hefir um þetta mál.

***Héðinn Valdimarsson:** Eins og hv. frsm. tók skýrt fram, er Alþfl. samþykktur þessari till., eins og aðrir þeir flokkar, sem eiga fulltrúa í utanrnmn. En þessi breyt., sem hér er lagt til, að verði gerð, er að okkar áliti engin efnisbreyting, eða að neitt felist í henni annað en það, sem fólst í fyrri till. og þeim yfirlýsingum, sem gefnar hafa verið af hálfu Alþfl., svo að í raun og veru var engin ástæða til að breyta þar um. En vegna þess að það var mjög æskilegt, að enginn reipdráttur væri um orðalag till., eða að menn gætu reynt að hanga í ágreiningi um efni, sem enginn ágreiningur ætti að vera um, vildum við til samkomulags ganga inn á þá orðabreyt., sem hér er gerð. Get ég verið mjög ánægður með, að þannig hefir tekizt, að nú eru væntanlega allir sammála um þessa till. og framgang hennar.

Magnús Torfason: Áður en ég sný mér að þessu máli, vil ég geta þess, að það hefir komið fyrir óvenjulegt fyrirbrigði að því er snertir utanríkismál. Vegna þess að ég býst við, að þetta sé í síðasta sinn, sem ég legg þar orð í belg, vil ég lýsa því yfir, sem ég veit um þetta, því að ég tel, að það sé rétt, að það sé á almenningssvitund. Af sérstökum ástæðum hefi ég grennslazt eftir gerðabók svokallaðrar fullveldisnefndar, sem starfaði áður en sambandslögin voru sett 1918. Sú gerðabók hefir ekki fundizt hér og finnst ekki í skjölum Alþingis og hefir horfið á einkennilegan hátt. Ég hefi í bréfi til forseta Sp. skýrt frá þessu, og skal ég ekki fara fleiri orðum um það.

Ennfremur hefi ég í vetur orðið var við, að horfið hefir böggull með skjölum, sem var marglakkaður og átti að fara mjög heimulega, en mér sagt, að Magnús heitinn Kristjánsson, þáverandi forseti Sp., hafi komið með til geymslu í skjalasafninu. Þessi plögg eru, eftir því sem ég hefi annarsstaðar fengið að vita, snertandi utanríkismál vor. Ég vildi geta þessa

hér, en skal ekki fara út í það að svo stöddu, en það mun gefast tækifæri til þess síðar.

Að því er þetta mál snertir, þá skal ég ekki leggja á móti því, að till. verði samþ. eins og hún er orðuð hér, enda þótt ég hefði kunnað betur við, að það hefði verið á annan hátt. En út af orðum, sem féllu við fyrri umr. þessa máls, vil ég vekja athygli á tveimur eða þremur atriðum.

Í þeim umr. komu fram raddir um að ýta undir þá kröfu, að við skyldum taka landhelgisvarnirnar af Dönnum nú þegar í okkar hendur. Ég fyrir mitt leyti er algerlega á móti þessu og hefi alltaf verið á móti því, að létta undir með Dönnum í þessu efni. Þeir eru skyldir til samkv. sambandslagasamningnum frá 1918 að halda uppi landhelgisvörnum hér við land, og ég vil láta þá uppfylla þá skyldu. Ég tel yfirleitt varhugavert að falla á nokkurn hátt frá þeim kröfum, sem við eigum rétt á. Við vitum ekki, hvenær við þurfum til þeirra að taka, og sérstaklega þegar svo stendur á, að slíkt og annað eins hefir útgjöld í för með sér, þá er engin ástæða til að falla frá neinum rétti í slíku efni. Ég segi þetta fyrir þá sök, að ég held, að það sé ekkert nema fordild, þegar menn eru að tala um, að við eigum að taka okkar landhelgismál alveg í okkar hendur, sökum þess að annars muni útlandar þjóðir líta svo á, að Danir séu það eiginlega hervald hér á Íslandi. Ég geri ekki mikið úr þessu að sjálfsögðu, en sérstaklega geri ég ekki mikið úr því vegna þess, að við mundum aldrei geta bannað Dönnum fremur en öðrum þjóðum, sem hafa fiskiskip hér við land, að hafa hér herskip til að gæta þeirra, og ef þau væru hér uppi, þá mundi álitnið vera það sama, hvort sem við þættumst hafa okkar landhelgisvarnir í okkar hendi eða ekki. En ef ætti að reka Dani burt og banna þeim að hafa hér herskip, þá væri það fjandsamleg athöfn gegn þeim, sem við eigum hvorki að sýna þeim né öðrum, og höfum ekki heldur ráð á.

Að því er líka að gæta, að þetta mál getur haft fjárhagslega þýðingu, þegar til samninga kemur um okkar mál 1943, því að ég býst við, að þegar þar að kemur, verði gerðar þær kröfur, sem við eigum með réttu á hendur Dönnum fjárhagslegs eðlis.

Þá var verið að draga úr yfirlýsingu minni, sem ég gerði í sambandi við þetta mál. Ég hélt, að hún hefði verið fullgreinileg, sérstaklega vegna þeirrar aðstöðu, sem ég hefi haft í þessu máli. Ég hélt, að engum dyldist, að engum fremur en þeim, sem ekki þóttust geta samþ. sambandslögin 1918, væri það ánægjuefni, og hrein og bein uppreisn fyrir þá, hvernig máluð er komið nú, því að á þeim tíma, sem liðinn er, er það fram komið, að við erum algerlega vaxnir frá samningunum 1918. Það mæli þeim enginn maður bót.

Það var tekið hér fram af öllum flokkum, að þetta, sem við gerðum nú, bæri ekki að skoða sem óvináttubragð í garð Dana. Nú er þetta ekki nema hárrétt. Ég skal ekki lasta þetta út af fyrir sig, þó að það í sjálfu sér hafi verið óþarft. Sérstaklega var það óþarft af hv. frsm. Sjálfstfl. að hnykkja þrisvar sinnum á þessu. Það

var nóg að gera það einu sinni. Ég býst við, að Danir séu það miklir stjórnmálamenn, að þeim dætti aldrei í hug að skoða kröfur okkar um sjálfstæði og okkar umleitanir í þá átt sem fjandsamlega athöfn gegn þeim. En auk þess var þetta óþarfi af því, að það er allt annað en hér andi köldu til Dana yfirleitt, því að það er kunnugt, að Íslendingar sækja til þeirra bæði til menningar og frama, skemmtunar og gleðskapar, og yfirleitt er innilegra samband milli Dana og Íslendinga en annara þjóða, og Danir eru hafðir hér í hávegum. Og það er vist, að með hverju ári, sem liður, blanda þeir meira og meira blóði við okkur Íslendinga, svo að það er sízt ástæða til að vera með neinn fyrirvara um það, að við viljum sýna Dönnum nokkra óvild. Meira að segja, Danir eru blátt áfram dýrkadír hér á landi. Ég get sagt sögu af því. Það kom fyrir, að ein prestsdóttir falleraðist, sem ekki er nein nýjung. Þegar móðir hennar frétti þetta, sárnaði henni, sem von var, því að þetta var myndarstúlka. En svo lýsti stúlkan því yfir, að faðirinn væri danskur. Þá lét móðirin huggast. Ef þetta sýnir ekki vináttu við Dani og dýrkun á þeim, þá veit ég ekki, hvað getur sýnt það betur.

En svo að við sleppum nú öllu gamni, þá vil ég segja, út af því, að mér finnst kenna svona heldur þess í þessari yfirlýsingu, að við þykjumst litlir karlar, og eru það sjálfsagt leifar af gömlum hugsunarhætti, nefnilega þeim hugsunarhætti, að við stöndum ekki jafnfætis Dönnum. Ég er sannfærður um, að hver önnur þjóð, sem þættist jafnborin Dönnum, mundi ekki hafa haft slíka yfirlýsingu í sambandi við slíkt mál sem þetta, eins og við höfum hér gert. Og ég tel meira varið í að halda okkar manndómi uppi og sjálfum okkur heldur en hitt, að vera með óþarfar yfirlýsingar, sem alls ekki ættu að koma fram.

Forseti (JBald): Út af orðum, sem hv. 2. landsk. lét falla hér áðan viðvikjandi skjölum og gerðabók í vörzlum Alp., vil ég taka fram, að það mun vera rétt hjá honum, að gerðabók fullveldisnefnda hefir ekki fundizt í vörzlum Alp. við eftirgrennsanir, og það hefir ekki verið hægt að spyrja uppi, hvar sú bók er niður komin, eða bækur, ef um fleiri en eina slíka bók hefir verið að ræða. Það er náttúrlega leitt, að Alp. skuli ekki vita um svo merkilegt plagg sem þetta. Og ég tel rétt, að gerð verði gangskör að því að leita að þessari bók eða bókum.

Hinsvegar hefi ég fengið upplýsingar frá skrifstofustjóra Alp. um, að ekki hafi neinn innsiglaður skjalaböggull glatazt þaðan, og skrifstofustjóri kannast ekki við, að neinn innsiglaður skjalaböggull hafi verið í vörzlum Alp. frá Magnúsi Kristjánssyni, frá því er hann tók við forstöðu skrifstofu Alp. (MT: Ég hefi séð þennan böggul með mínum eigin augum). Ég er að segja það, sem ég hefi fengið upplýsingar um frá skrifstofustjóra Alp.

Ólafur Thors: Það er aðeins örstutt aths. — Það er alveg ástæðulaust fyrir okkur sjálfstæðismenn að vera nokkuð að deila um það við

hv. 2. þm. Reykv. eða við nokkurn annan, hvort þessi brtt., sem utanrnmn. hefir nú flutt sameiginlega, er sama till. eins og upprunalega till., sem stjórnarliðið bar fram, eða önnur till., því að hver einasti maður, sem les till. báðar, hlýtur að sjá þann mikla mun, sem er á tillögnum. Í till. hv. stjórnarliða á þskj. 46 stendur skýrum orðum, að Alþ. álykti „að skora á ríkisstjórnina að undirbúa í samráði við utanríkismálanefnd skipulag á meðferð utanríkismála, innanlands og utan, sem best kann að henta, er Íslendingar taka alla stjórn þeirra mála í sínar hendur“ o. s. frv. Í þessari till. á þskj. 215 stendur, auk þess sem orðlag er nokkuð breytt í upphafi þáttill.: „er Íslendingar neyta uppsagnarákvæðis sambandslaganna og taka alla meðferð málefna sinna í eigin hendur“. Önnur þáttill. fjallar um það, að Íslendingar taki utanríkismálin í sínar eigin hendur. Og það hefir jafnvel tekizt svo óhönduglega að orða þá till., að orðalagið gefur tilefni til að ætla, að Íslendingar hafi í dag ekki ákveðið annað en það, að taka utanríkismálin í sínar hendur. Orðalag till. gefur tilefni til að halda, að stjórnarliðar hafi meint þetta eitt. Það er algert aukatriði fyrir okkur sjálfstæðismönnum, hvort það erum við eða stjórnarliðar, sem hafa valdið því, að sú yfirlýsing er komin fram um þetta atriði, sem sjá má á þskj. 215. Aðalatriðið er hitt, að í utanríkismálan. var ágætt samkomulag um að breyta till. í það form, sem hún nú er komin í, og yfir því samstarfi erum við sjálfstæðismenn glaðir og ánægðir. En mér þótti bara ástæða til að vekja athygli á þessu, af því að hv. 2. þm. Reykv. taldi, að í raun og veru væri enginn mismunur á orðalagi þessara tveggja tillagna. Ég vil gera honum og öðrum stjórnarliðum það til geðs að telja, að þessi breyt., sem hér er á orðin orðalagi þáttill., sé í samræmi við það, sem alltaf hefir vakað fyrir þeim. Hitt get ég ekki viðurkennt, af því að það stríðir á móti rétttri hugsun, að þáttill. sé eins og hún var.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Ég ætla ekki að fara að deila við hv. þm. G.-K. um orðalag þessarar þáttill. Hinu skal ég ekki neita, að það er dálítill ástæða til þess sérstaklega fyrir Sjálfstfl. og Bændafll. að hafa óskað að koma fram yfirlýsingu um, að þeir séu því ákveðið fylgjandi, að við Íslendingar tökum árið 1943 stjórn allra okkar mála í okkar eigin hendur, þar sem þessir fl. hafa ekki áður gefið formlega yfirlýsingu um það sem slíkir á líkan hátt sem hér er um að ræða. En það hafa Framsfl. og Alþfl. gert að gefnu tilefni.

Annars vildi ég lýsa ánægju minni yfir því, að flokkarnir hafa getað orðið sammála um afgreiðslu þessa máls á þann veg, sem þáttill. felur í sér. Og ég vil þakka öllum hlutaðeigandi fl. þingsins fyrir að hafa komið sér saman um að sveigja svo til um orðalag þáttill., að allir megi við una, en stofna ekki til neins reipdráttar um þetta.

Vil ég svo mæla með því, að þáttill. þessi verði samþ., og lýsi ánægju minni yfir þessum málalokum.

Ólafur Thors: Það er aðeins örstutt aths. — Ég kann betur við, að það sé skráð í Alþið., vegna þess að tvisvar við þessar umr. hefir gefizt tilefni til þess, að það getur varla farið hjá því, að allir hv. þm., og þar með hæstv. atvmrh., viti það, að allt frá því er Sjálfstfl. var stofnaður, þá var það önnur aðalyfirlýsingin í hinni tvíþættu stefnuskrá flokksins, að Íslendingar hagnýttu til fulls uppsagnarákvæði sambandslagasamningsins og tækju öll gæði landsins til afnota fyrir landsins eigin börn, svo fljótt sem unnt væri eftir ákvæðum sambandslagasamningsins.

*Héðinn Valdimarsson: Hv. þm. G.-K. og öðrum er ákaflega vel kunnugt um það, eins og ég gat um í minni fyrri ræðu, að Alþfl. gaf sína eigin yfirlýsingu, þegar þetta mál lá síðast fyrir hæstv. Alþ., ekki aðeins um utanríkismál, heldur einnig um öll þau önnur mál, sem tengdu Ísland við Danmörku, svo að um slíkt gat ekki neinn vafi verið, þó að þáttill. á þskj. 46 hefði verið samþ. Eins og hún fyrst kom fram af hálfu Alþfl. og Framsfl. var átt við öll mál, og þetta vissi hv. þm. G.-K. vel og allur Sjálfstfl. En fyrst náðst hefir samkomulag um þessa brtt., þá er það gott.

En þrátt fyrir þá stefnu, sem hv. þm. G.-K. talaði um sem stefnu Sjálfstfl., þá hefir engin yfirlýsing fengizt frá þeim fl. enn um það, hvernig sá fl. lítur á konungssamband Íslands við Danmörku.

Ólafur Thors: Ég álít tilgangslaut að tala um þetta meira. En ég veit, að allir hv. þm. viðurkenna, að það hefði verið til hins verra, ef hægt hefði verið með nokkru móti að bera Íslendingum það á brýn, að þeir nú í dag hefðu hupað aftur á bak frá sínum fyrri ákvörðunum í þessum efnum. A. m. k. er orðalag þáttill. þannig, að það gæti valdið því, að þáttill. yrði tekin svo, að með henni væri gefið til kynna, að við Íslendingar ætluðum ekki að taka önnur mál í okkar hendur 1943 en utanríkismálin. Og hvort sem það er talin þörf, að Sjálfstfl. kom fram með þessa brtt., af þeirri ástæðu, að afstaða annara fl. á Alþ. væri ókunn, eða ekki þörf, þá er það vel farið, að hún kom fram, því vegna þess að þessi brtt. Sjálfstfl. kom fram, hefir öðrum fl. gefizt tilefni til að kveða skýrar á um, hvað þeir vilji í þessu máli heldur en fram kom í þáttill. á þskj. 46.

Út af því, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði í sambandi við afstöðu Sjálfstfl. til æðstu stjórnar landsins, þegar búid er að hagnýta uppsagnarákvæði sambandslagasamningsins, þá vil ég lýsa því yfir, að honum var í löfa lagið á utanríkismálanefndarfundi að knýja fram einhverja yfirlýsingu í þeim efnum. Þar var aðeins minnst á þetta stuttlega og því lýst yfir, að það mál væri þessu máli óskytt. Sambandslagasamningurinn fjallar ekki um konungssambandið, og við höfum enga leið til þess að losna við konunginn á annan veg en með uppreisn eða á þann hátt að banna okkar konungi, eftir að mál-efnaskilnaður hefir orðið á milli Dana og Íslendinga, að vera konungur í öðrum ríkjum.

En það mál er þessu máli alveg óskýlt. Enda hefir þessi hv. þm. hvorki látið uppi sína skoðun né Alpfl. í þeim efnum, né heldur reynt að knýja fram álit annara flokka við umræður í utanríkismálanefnd.

***Hannes Jónsson:** Ég vildi aðeins nota tækifærið, áður en þessari umr. lýkur, til þess að endurtaka ósk mína til hæstv. forseta um, að hann beini áhrifum sínum til þess, að það megi takast, sem stefnt er að með þessari þátttöku, og visast í því efni til niðurlags grg. þátttöku. á þskj. 46. Þar stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Þess verður að vænta, að gott samkomulag fáið um lausn þessara mála, sem svo miklu skipta íslensku þjóðina, milli allra stjórnsmálaflokka í landinu“, o. s. frv.

Það er meiningin, að mér skilst, hjá flm. þátttöku, að æskilegast sé, að gott samkomulag fáið um lausn þessara mála á milli allra fl. á Alp.

Nú er með brtt. á þskj. 215 Bendafl. ekki gefinn kostur á því að eiga fulltrúa í þessari n. En ég hefi áður fyrir hönd Bendafl. óskað eftir, að Bendafl. eigi fulltrúa í utanríkismálan. Því hefir enn ekki verið sinnt. Og ef þetta mál á að undirbúast í utanríkismálan., þá væri æskilegast, samkv. þeirri stefnu, sem yfirlýst er af hv. flm. þátttöku, að Bendafl. fengi þar sinn fulltrúa.

Ég skal ekki blanda mér inn í deilumál um það, hvort stjórnarflokkarnir eða Sjálfstæðisfl. hafa, hvorir þeirra fyrir sig, hnotið meira um Daní á visu hv. 2. landsk. Mér sýnist það hafa orðið einskonar bræðrabylta í því, þannig að útkoman verði 1 á móti 1.

Þátttöku, eins og hún er nú komin frá utanrnm., er auðsjáanlega samræmd við brtt. sjálfstæðismanna að öðru leyti en því, að út úr till. sjálfstæðismanna er tekið það ákvæði, að Bendafl. sé ætluð þátttöku í störfum þessara n., svo að báðir hafa þar fengið nokkuð. Sjálfstæðismenn hafa unnið það á að fá fyllra orðalag á till., og stjórnarflokkarnir hafa, a. m. k. í bráð, fengið því áorðað, að Bendafl. er boðað frá störfum í þessari n. Ég á hér ekki við jafnaðarmenn í þessu efni, því að þeir hafa áður lýst því yfir, að þeir teldu rétt og skýlt, að Bendafl. fengi að taka þátt í lausn þessara mála með öðrum fl. þingsins. Og ég vil sérstaklega benda á, hvað þetta er varhugavert, að útiloka þann fl. frá störfum í þessum málum, þar sem miklar líkur eru til þess, að hann á sínum tíma, þegar þetta mál verður endanlega afg. á Alp. af hálfu okkar Íslendinga, muni hafa talsvert mikið að segja á Alp. um lausn vandamála þjóðarinnar. Svo það er fullkomin ástæða til þess að veita þessum fl. fullkomin rétt á við aðra fl. um lausn þessara mála á Alp.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég vil aðeins benda á það, að sjálfstæðismenn hér á Alp. hafa farið fram á þessa orðabreyt. á þátttöku. til þess að taka það fram um ýms fleiri mál en utanríkismálin, m. ö. o. hin sameiginlegu mál Íslands og Danmerkur öll, að það sé vilji þeirra, að við Íslendingar tökum þau öll í okkar hendur, en

ekki aðeins utanríkismálin. En þetta hafa hinir fl. sem að þátttöku. standa, álitð, að þeir hafi tekið nógu skýrt fram 1928, og hafa því sagt, að þeirrar yfirlýsingar væri ekki þörf frá sagt, fl. nú. En núverandi Sjálfstæðisfl., sem ekki var til árið 1928, þ. e. a. s. með því nafni, vill nú láta það sjást í yfirlýsingu frá Alp., sem hann tekur þátt í að samþ., að hann einnig hafi þessa skoðun á málinu. En því undarlegra er það, að Sjálfstæðisfl. hefir ekki getað jafnhiða tekið neina afstöðu til konungssambandsins. Það er ekki ástæða fyrir hv. þm. G.-K. að segja, að þetta mál komi ekki sjálfstæðismálunum við, hvort við höfum erlendan konung eða hvort Ísland verður lýðveldi. Í þessu máli er ákvæðin afstaða Alpfl., og hefir verið það allt frá 1928. Fyrst hv. þm. G.-K. fór út í að tala um það, hvað gerzt hafi á fundi í utanrnm., þá ætla ég að segja frá því, að á fundi í utanrnm. minntist ég á þetta mál og vildi fá yfirlýsingu frá sjálfstæðismönnum um þetta. En ekki var við það komandi. Það er að visu rétt, að Framsfl. hefir ekki látið neitt uppi um þetta mál heldur. En það má þó gera þann mikla mun á milli þessara tveggja fl., þó að þeir séu í sjálfa sér báðir jafnhráir í þessu efni, að Sjálfstæðisfl. nefnir sig eftir sjálfstæðismálunum og telur sig sérstakan forvígisflokk í þeim málum, þó að hinsvegar sé það vitað, að hann er enginn forvígisflokkur í þeim sökum. En hvers vegna getur þá þessi fl., sem telur sjálfan sig vera forvígisfl. í sjálfstæðismálum þjóðarinnar, alls ekki tekið afstöðu til þessa mikla máls?

Ólafur Thors: Ég vil vekja athygli á því á ný, að ef hv. 2. þm. Reykv. hefði óskað eftir, að konungssambandsmálið yrði dregið inn í þetta mál, þá gat hann látið þess a. m. k. getið í nál., að hann og hans fl. óskaði eftir því, að einhver ályktun væri gerð í því sambandi eða eitthvað ákvæðið um það mál. Það er því ljóst, að þessi ræðuhöld hans hér um þetta eru ekki annað en látalæti. Hv. 2. þm. Reykv. er einasti maðurinn, sem þrúfaldlega er að reyna að gera þetta mál að deilumáli við þessar umr., meðan við hinir gerum allt til þess að forðast deilur. Okkur sjálfstæðismönnum var innan handar að sýna fram á, að þátttöku. stjórnarfl. á þskj. 46 var ekki annað en ká. En okkur var það ekkert sérstakt áhugamál, heldur hitt, að fá fram skýra yfirlýsingu um, hvað fyrir þjóðinni veki. En það er illa farið, að þessi hv. þm. skuli láta skapbrest sinn fara með sig þannig í gönur einnig í þessu máli.

Það var ekki ástæða fyrir sjálfstæðismenn né heldur þörf að gefa Alpfl. neinar yfirlýsingar í þessum efnum nú, vegna þess að í stefnuskrá Sjálfstæðisfl. var strax það ákvæði, að það væri stefna fl. að vinna að því, að við Íslendingar tækjum öll gæði landsins, hverju nafni sem nefnast, í okkar hendur, til hagnýtingar landsins börnum einum, svo fljótt sem unnt væri eftir sambandslagasamningnum.

En út af þeim umr., sem hér hafa farið fram, væri ástæða til að spyrja jafnaðarmenn um annað. Ég veit ekki betur en að þegar sambandslagasamningurinn var gerður, væru það jafnað-

armenn, sem álitu, að ákvæði 6. gr. hans, jafnréttisákvæðið, ætti að vera í honum. Hvað vill Alþfl. nú í þeim efnum? Við vitum að visu, að 1928 virðist sem Alþfl. hafi viljað losna við jafnréttisákvæðið. En eins og aðstaða flokksins breyttist frá 1918 til 1928, getur hún einnig verið breytt að nýju frá 1928 og þar til 1937.

Við sjálfstæðismenn höfum talið, að þessum málum ætti að halda utan við deilur og dægurþras og að allir fl. ættu að reyna að standa sameinaðir í þessum málum og neyta allra krafta til að taka gifturikar ákvarðanir, sem okkur öllum og afkomendum okkar mættu verða til blessunar.

Ég mun ekki biðja hæstv. forseta um orðið oftast við þessa umr. En ég gat ekki látið hjá líða að svara hv. 2. þm. Reykv., þegar hann með blaðfölsunum hafði reynt að gera mál þetta að misklíðarefni.

***Héðinn Valdimarsson:** Í sambandi við þetta mál hefir ekki þótt nauðsynlegt að koma fram með till. um konungssamband okkar við Dani. Í því sambandi hefir ekki verið spurt um annað en till. Sjálfstfl., sem telur sig vera forvígisfl. sjálfstæðismála þjóðarinnar, en er það ekki og hefir aldrei verið. Það er ekki hægt að sakast við okkur alþýðuflokksmenn fyrir það, þó að við spyrðum um till. Sjálfstfl. í þessu efni. Og það er ekki hægt að neita því, hvorki fyrir hv. þm. G.-K. eða aðra, að þetta mál, konungssamband okkar við Dani, er eitt af mestu málefnum um í þessu sambandi. Það er mikið höfuðatriði í sjálfstæðismálum þjóðarinnar, hvort við verðum undir konungi, sem er erlendur maður og konungur í öðru ríki, eða landið verður lýðveldi, þegar við getum nýtt uppsagnarákvæða sambandslagasamningsins. Og að vera að tala um, að með því að minnst á þetta stóra mál og gera fyrirspurn um það til Sjálfstfl. sé verið að reyna að vekja deilur, er vitanlega fjarstæða. Við alþýðuflokksmenn erum ekkert að deila við Sjálfstfl. út af þessu. Ég hefi krafist yfirlýsinga af hálfu flokkanna um það, en engin svör fengið. Hitt er annað mál, að ef ekki verður hægt að fá nein svör frá flokkunum um þetta efni, og sérstaklega þó ef þeir snúast á móti afstöðu Alþfl., þá verður þetta stórt deilumál. Ég álit, að fólkið í landinu eigi heimtingu á að fá að vita um afstöðu flokkanna einnig hvað þetta snertir.

Ég ætla ekki að fara inn á persónu hv. þm. G.-K. Hann er vanur, þegar hann stendur upp, að tala m. a. um útlit mitt og skaplyndi, en ég ætla að láta hann einan um slíka hluti.

Ólafur Thors: Ég vil leyfa mér að beina því til hæstv. forseta, hvort ekki þyki rétt að fresta atkvgr. og taka málið út af dagskrá, til þess að Alþfl. gefist færi að koma með brtt., svo Alþingi fái tækifæri til að lýsa yfir því, sem rétt þykir viðvikjandi konungssambandinu.

Forseti (JBald): Hv. þm. G.-K. hefir gert fyrir-söurn viðvikjandi þingsköpum, en umr. er slitið um þetta mál, og komast því ekki brtt. að lengur.

ATKVGR.

Brtt. 215 samþ. með 34 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 43 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BSt, BÁ, BB, EÁrna, EmJ, EystJ, FJ, GSv, GÍ, GL, GTh, HannJ, HG, HermJ, HV, IngP, JakM, JJós, JAJ, JÓl, JónP, JG, JJ, JörB, MG, MJ, MT, ÓTh, PHerm, PZ, PD, PM, PO, SigfJ, SE, SÁÓ, StJst, TT, ÞorbP, ÞBr. ÞP, ÁÁ, JBald,

6 þm. (BJ, GP, GG, JS, PHalld, SK) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 333).

4. Bæjarstæði Ingólfs Arnarsonar.

Á 33. fundi Nd., 8. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um ráðstöfun á bæjarstæði Ingólfs Arnarsonar fyrir þjóðminjasafn eða aðra opinbera byggingu o. fl. (A. 240).

Á 34. fundi i Nd., 9. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 38. og 39. fundi i Nd., 14. og 15. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi i Nd., 16. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

***Flm. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég mun ekki hafa langa framsögu fyrir þessari till. Hún gengur út á það að skora á ríkisstjórnina að leita samvinnu við bæjarstjórn Reykjavíkur um rannsókn á því, hvað það myndi kosta að taka til opinberrar ráðstöfunar svæði það, sem ætla má, að fyrsti bær landsins hafi staðið. Að hér er farið fram á slíkt, er m. a. sökum þess, að það mun sennilega nær einstakt í sögunni, að menn viti, hvar fyrsti bær landanna hefir staðið. Þetta er og þeim mun merkilegra hvað okkur snertir, að þar sem hinn fyrsti bær okkar var reistur, þar skuli og höfuðborg okkar standa nú. Engin menningarþjóð önnur en við Íslendingar mundi vera eins tómblát að halda uppi minningunni um slíkt á fagran og víðeigandi hátt. Nú er svo hátt að hvað snertir byggingar á þeim stað, sem talið er, að bær Ingólfs hafi verið, að þar eru nær eingöngu gömul timburhús, sem að sjálfsögðu verða að vikja fyrir öðrum og meiri byggingum áður en langir tímar líða. Það virðist því ekki ótímabært, þó að þessu sé hreyft nú og því beint til skipulagsnefndar, hvort ekki muni vera einhverjir möguleikar á því, að gera á þessum stað eitthvað til minningar um fyrsta bæ landsins. Væri því mjög æskilegt, að till. um skipulag á svæði því, sem nefnt er i till., væru tilbúnar fyrir næsta þing og staðfestar af ráðuneytinu. Annars viljum við flm. einnig benda á það sem hentuga leið i þessu máli, að ríkisstj. hefði forgöngu um, að

skipuð yrið n. með samkomulagi við bæjarstjórn og skipulagsnefnd til þess að athuga þetta mál og gera till. til lausnar á því.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 354).

5. Fuglafriðunarlög.

Á 32. fundi í Nd., 7. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um endurskoðun fuglafriðunarlaganna (A. 227).

Á 33. fundi í Nd., 8. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 38. og 39. fundi í Nd., 14. og 15. apríl var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Nd., 16. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

*Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Ég hefi ásamt 2 öðrum hv. þm. leyft mér að bera fram till. til þál. um endurskoðun á hinum almennu fuglafriðunarlögum, en eins og kunnugt er, þá eru lög þessi orðin gömul og þurfa því endurskoðunar við. — Sérstaklega eru það tvö atriði í þessum lögum, er telja verður mjög óheppileg og því þörf á að breyta. Það eru fyrst ákvæðin um friðun álfra og álftræggja, og í öðru lagi tilhögunin á friðun rjúpunna. Eins og ýmsa hv. þm. mun sennilega reka minni til, þá bar ég fyrir nokkrum árum fram frv. um að ófriða álftræ, en það náði ekki fram að ganga. Síðan hefi ég fengið mjög ákveðnar áskoranir um að taka það frv. upp aftur, eða þá að reyna með öðru móti að fá álftræ ófriðaða, því að reynslan er margbúin að sanna það, að þegar góðari eru, þá fjölga henni svo mjög, að hún verður víða hreinasta plága, t. d. er víða kvartað um það, að hún eyðileggi engjar manna. Í Skagafirði er hún talin hinn mesti vágstur í flæðingjunum. Þegar búið er að hleypa úr áveituhólfunum á vorin og nýgræðingurinn er að byrja að koma upp, þá dregur hún hann upp með rótum eða sparkar honum niður. Fyrir þessu eru menn með öllu varnarlausir, því að ekki má stugga við þessum fagra fugli. Þá eru álftrænar líka hinir mestu vargar í veiðiám og vötnum. Því að það er sannað, að þær leggjast á uppfæðing lax og silungs. Oft ráðast þær og á sauðfé manna, sérstaklega á lömb á vorin, og valda á þann veg töluverðu tjóni. Það þarf því að taka fleira með í reikninginn en hinn „fagra svanasöng“, þegar um álftræ er rætt. — Annars er það svo, að friðun álftrænnar kemur ekki fyllilega að notum, því að þegar harðari er,

fellur hún oft í stórum stíl, og er það sízt betri dauðdagi fyrir hana en þó að hún sé skotin. Það má vel vera, að menn greini á um það, hvort rétt sé að ófriða álftræ með öllu, en hitt má þó athuga, hvort ekki sé rétt að ófriða hana í þeim héruðum, sem svo mikið er af henni, að hún gerir mikinn usla og veldur verulegu tjóni.

Þá kem ég að rjúpunni. Hún er alfriðuð allt árið, nema frá 15. okt. til 31. des. ár hvert, og getur auk þess verið alfriðuð ár og ár í senn með stjórnartilskipun. Þetta verður að teljast óheppilegt, því að úr því að leyft er að veiða rjúpu á annað borð, þá getur varla annað komið til mála en að hafa veiðitímann rýmri en lögin ákveða, þegar rjúpnamergræð er mikil og markaður góður fyrir hana, því að það er alkunnugt, að þegar rjúpan hverfur eða fækkar snögglega, sem oft kemur fyrir, þá er það ekki af manna völdum, heldur af einhverjum öðrum ástæðum, sem menn þekkja ekki enn sem komið er með vissu.

Ýmislegt fleira þarf og að athuga í sambandi við fuglafriðunarlögin, eins og t. d. það, hvort rétt sé, að egg þeirra fugla, sem friðaðir eru, séu líka friðuð. Af öllum þeim ástæðum, sem ég nú hefi nefnt, tel ég rétt að taka fuglafriðunarlögin til gagnræðrar endurskoðunar og láta kunnáttumenn okkar á þessum sviðum fara höndum um þau.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Nd., 17. apríl, var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 362).

6. Verkefni fyrir unga menn.

Á 9. fundi í Sp., 6. apríl, var útbýtt frá Nd.: Till. til þál. um rannsókn verkefna fyrir unga menn (A. 204).

Á 33. fundi í Nd., 8. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 38. og 39. fundi í Nd., 14. og 15. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Nd., 16. apríl, var till. enn tekin til einnar umr. (A. 204, 326).

*Flm. (Bjarni Bjarnason): Ég skal lofa því að vera stuttforður, enda þótt ástæða væri til þess fyrir mig að tala langt mál um þessa þáttill.

Tilfni till. þessarar er það, að fyrir þing-

Verkefni fyrir unga menn.

inu liggja tvö frv. um ráðstafanir vegna atvinnulausra unglunga. Frv. þessi hafa bæði verið borin fram hér í Nd., og menntm. deildarinnar fengið þau til meðferðar. N. mun nú vera þriklofin um frv. þessi, og ég bjóst við, að hún myndi skila a. m. k. tveimur nál., en það hefir hún ekki gert. Till. þessi á þskj. 204 er því komin fram til þess að lýsa afstöðu minni til þessa máls í n. Að sjálfsögðu hefði verið ástæða til þess fyrir mig að skýra afstöðu n. nokkuð, en til þess að spara tíma, skal ég ekki fara út í það nú.

Afstæða mín í þessu máli er sú, að fyrir mér vakir meira sú hlíð þessa máls, sem snýr að vinnu og kennslu fyrir unglingana, en kaupi. Hin eina tilraun, sem gerð hefir verið með vinnuskóla hér á landi, er vinnuskóli Lúðvika Guðmundssonar í sambandi við gagnfræðaskólann á Ísafirði, sem hann lýsti í ræðu, er hann flutti í útvarpið um daginn.

Til þess að máli þessu sé sem bezt borgið, eftir því sem nú standa sakir, tel ég það helzt fyrir hendi að vísa því til aðgerða ríkisstj., í trausti þess, að hún sýni áhuga fyrir því og láti athuga, hvað helzt sé hægt að gera í þessu efni. Hvað mig snertir, þá treysti ég stj. vel til þess að gera eitthvað fyrir málið, sem að gagni má verða, og það því fremur, sem þetta er 3. þingið, sem slíkt mál hefir verið borið fram, enda þótt það hafi aldrei náð afgreiðslu, sem ég tel stafa af því, að það hefir aldrei verið gerhugað. Það hefir verið meira kapp um að eigna sér málið, reyna að vinna sér með því pólitískt vinfengi, heldur en hitt, að reyna að afla unglingunum vinnu. Þó að ég segi þetta, vænti ég, að ég særi engan með því. Á þskj. 326 liggur fyrir brtt. við till. mína. Ég skal ekki gera það að neinu kappsmáli, hvort hún verður samþ. eða ekki. Það er deildarinnar að skera úr um það, hvort hún vill heldur fela sérstakri n. að rannsaka þetta mál heldur en láta stj. gera það.

*Gunnar Thoroddsen: Eins og hv. síðasti ræðumaður gat um, þá liggja fyrir þessu þingi 2 frv. um atvinnulausa unglunga, sem sýnt er, að ekki ná fram að ganga að þessu sinni, þar sem komið er að þingrofi. Hv. 2. þm. Árn. hefir borið fram þáttill. um að fela ríkisstj. að láta fara fram, svo fljótt sem við verður komið, ýtarlega rannsókn á því, á hvern hátt bezt verði ráðið fram úr atvinnuleysi ungra manna í landinu, með það fyrir augum sérstaklega, að starfskraftar þeirra notist í þágu framleiðslunnar. Við þessa þáttill. hefi ég leyft mér að bera fram brtt., þar sem ég fer fram á, að í stað þess að stj. sé falið að athuga þetta, þá sé kosin til þess 3 manna n., hluthundnum kosningum af sameinuðu Alþingi. Skal n. m. a. miða till. sínar við það, að unglingarnir hljóti verklega og bóklega kennslu og verði fyrir hollum uppeldisáhrifum, og að stofnað verði til sjálfbæðavinnu við þjóðnytjaverk. Að sjálfsögðu væri það æskilegast, að hinir ungu atvinnulausu menn gætu komist í atvinnu án þess að draga úr vinnu hinna fulltíða manna. Verður því að miða þær ráðstafanir, sem gerðar yrðu til þess

að leysa atvinnuspursmálið gagnvart unglingunum, við annað en það, sem gert er fyrir atvinnulausa menn, sem fulltíða eru orðnir. Unglingunum þarf að sjá fyrir kennslu, sem ekki gerist þörf fyrir hina.

Með því að samþ. brtt. mína og skipa nefndina fulltrúum frá öllum aðalflokkum þingsins, býst ég við, að fengist hagkvæmust og bezt lausn þessa máls.

*Sigurður Einarsson: Snemma á þessu þingi bar ég fram frv. um ráðstafanir vegna atvinnulausra ungra manna, og þáttill. hafa síðar komið fram um þessi sömu mál. Ég er flm. að þáttill. um þetta mál, og greip ég ekki til þess úrræðis fyrr en mér þótti sýnt, að frv. þau tvö, sem fyrir liggja um ráðstafanir vegna atvinnulausra ungra manna, myndu hvorugt ná fram að ganga á þessu þingi. Fyrir frv. því, sem ég var flm. að, blés ekki byrlega, því að menntm. klofnaði um það, og á hina sömu lund fór um frv. hv. 11. landsk. Og enn klofnaði n. að því er snerti mitt frv., þannig að hv. 2. þm. Árn. tók þá afstöðu að flytja þá þáttill., sem hér liggur fyrir.

Það, sem mér þykir einkum ábótavant um þá lausn málsins, sem hér liggur fyrir í þessari þáttill., og enn fremur brtt. hv. 11. landsk., er, að samkv. slíkri þáttill. Nd. Alþingis er ekki hægt að veita stj. neina heimild til þess að verja fé eða gera þær ráðstafanir, sem nokkru þarf til að kosta til úrlausnar þessu máli þangað til löggjöf verður sett um það.

Í þeirri þáttill., sem ég flyt — ég vona, að hv. dm. afsaki, þó að ég tali um mína till. um leið og ég geri grein fyrir afstöðu minni til þessarar, — er að visu gert ráð fyrir, að unnið verði að öllum þeim verkefnum, sem þáttill. hv. 2. þm. Árn. og brtt. hv. 11. landsk. gera ráð fyrir. En það er frá minni sjónarmiði og okkar alþýðuflokksmanna of litlið, vegna þess, að mál-efnið sjálft — atvinnuleysi ungra manna — þolir enga bið. Ég geri ráð fyrir, að það, sem fyrir hv. 2. þm. Árn. vakir, sé engan veginn það, að hann vilji persónulega vera meinsmaður þess, að eitthvað sé gert til þess að greiða götu atvinnulausra unglunga. Ég geri ráð fyrir, að hans afstaða markist af því, að þetta sé það, sem hann álitur fært að gera á þessu stigi málsins. En það, sem ég hefi einkum við þetta að athuga, er, að verði látið við þessa þáttill. sitja, sem hér liggur fyrir, er ekki gert ráð fyrir því, að haldið verði uppi neinum vinnunámskeiðum fyrir atvinnulausa unglunga með líku sniði og verið hefir, þó að gera megi ráð fyrir því, að núv. stj., svo lengi sem hún kann að vera við völd, haldi í horfinu með það. En þetta atriði skiptir miklu máli. Í minni till. er gert ráð fyrir, að ríkisstj. sjái um vinnumiðlun handa unglingum og láti fara skráningu á atvinnulausum unglingum. Enn fremur er stj. veitt heimild til þess að styrkja gagnlega starfsemi meðal atvinnulausra unglunga, sem haldið er uppi af bæjar- og sveitarfélögum. Enn fremur er ríkisstj. heimilað að gera eitthvað til þess að hjálpa kennurum og lagnum og duglegum verkstjórum til þess að starfa að atvinnunámskeiðum og húa sig undir að geta orðið

stjórnendur og leiðbeinendur við framkvæmdir, sem óhjákvæmilega verður að gera í þessu máli. Loks er gert ráð fyrir, að fyrir næsta þing skuli undirbúin löggjöf um þetta efni. M. ö. o., atvinnuleysisskráningin og löggjöfin um þetta efni eru aðalatriðin.

Í sjálfu sér get ég ekki verið meinsmaður þess, að þessi till. verði samþ. En ég vildi mega vanta þess, að till. mín, sem flutt er í Sp., verði samþ., því að hún gerir ráð fyrir því, að stj. heimilist að greiða allt að 15 þús. kr. úr ríkissjóði í þessum tilgangi, auk atvinnubótafjár eins og varið hefir verið til vegavinnu austur við Þingvallavatn handa atvinnulausum æskumönnum úr Reykjavík. Ég vona því, að þáttill. mín verði afgr. frá Sp. Þarf það engan árekskur að skapa við þessa till., en er sú minnsta lausn á þessu máli, sem við alþýðuflokksmenn getum unað við. Sjálfsagt er því að samþ. mína till.; hún er það minnsta spor af mörgum, sem stíga þarf í þessu máli. En meinsmaður þeirrar till., er hér liggur fyrir, get ég þó ekki verið.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Nd., 17. apríl, var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 326 (ný tillgr.) samþ. með 14:6 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 363).

7. Sjósmælingar og rannsóknir fiskimiða.

Á 3. fundi í Sp., 23. febr., var úthýtt:

Till. til þál. um sjósmælingar og rannsóknir fiskimiða (A. 34).

Á 4. fundi í Sp., 1. marz. var till. tekin til fyrri umr.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Ég þarf ekki að tala langt mál um þessa till. Hún er beint framhald af þáli., sem samþ. var hér á þingi í fyrra. Ég vildi þó taka það fram, að þar sem er farið fram á það í till. að heimila notkun á varðskipinu Þór til þessara rannsókna, þá er það auðvitað ekki annað en heimild til að notfæra sér þetta skip í þessum tilgangi, ef það kemur ekki í bága við landhelgisgezluna. En í því sambandi skal ég taka það fram, að eftir þeim skýrslum, sem Árni Friðriksson fiskifræðingur hefir gefið, þá kemur í ljós, að þessar rannsóknir í fyrra virðast hafa verið mjög í lausu lofti; jafnvel þó að árangur virðist hafa af þeim orðið, og það talsvert mikill, þá er það sýnilegt, að leiðangrar þessir hafa verið á ákaflega miklu flókti. Ég þykist sannfærður um, að heppilegra mundi að taka fyrir minna svæði og gera rannsóknirnar meira til hlítar. Jafnframt vil ég benda á, hvort ekki muni heppilegt að

sameina rannsóknir á fiskimiðum og sjósmælingar, þannig að hvorttveggja gæti notið sín til fullnustu. Ég hygg, að það muni nauðsynlegt fyrir ríkisstj. að hafa í þessum málum ráð þeirra manna, sem sérfróðir eru á hvoru þessu sviði fyrir sig, áður en gerðar eru áætlanir og starfssvið markað í hvert skipti. Fiskifræðinginn höfum við, þar sem er Árni Friðriksson, en við höfum líka mann, sem er allvel að sér á hinu sviðinu, þótt ekki sé hann sérfróður maður í þeirri grein, en það er Friðrik Ólafsson skipherra. Ég teldi það heppilegt, að rannsóknirnar færu fram undir stjórn þessara manna. Það er engum vafa bundið, að sjósmælingum hér við land verður haldið áfram, og er þetta því ágæt undirstaða, sem þarna gæti fengið. Ég skal geta þess, að Íslendingur, að nafni Pétur Sigurðsson, hefir nýlega lokið sérfræðinámi í sjósmælingum, og verður hann í sumar við sjósmælingar með dönskum leiðangri. Er gott til þess að hugsa, að ef til vill getum við í framtíðinni notið krafta þessa manns. Árangur rannsóknanna í fyrra virðist hafa verið fullkomlega eftir vonum. En það þarf ekki að efa, að ef unnt væri að hafa 2 skip í þessum rannsóknum, annað við sjósmælingar og hitt til fiskirannsóknanna, þá mundi nást betri árangur. Þór er sjálfsagt ekki vel fallinn til að gera rannsóknir á fiskimiðum, þar eð hann er kraftlítið skip, en oft þarf að toga á miklu dýpi. Ég vildi þá sérstaklega beina því til hæstv. stj., að ef till. þessi verður samþ. — sem mér finnst miklar líkur vera til, — hvort hún vilji ekki athuga, hvort ekki sé heppilegt að binda rannsóknirnar við minna svæði en í fyrra.

Ég skal svo ekki fjölyrða meira um þetta, en vildi mælast til þess, að ef till. færi til n., þá yrði henni vísað til sjútvn.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Ég vildi aðeins benda hv. þm. á það, að í Sp. er sjútvn. ekki starfandi. Eina n., sem um er að gera, að málinu verði vísað til, er fjvn., og ég held, að það hafi verið þar í fyrra. Ég vildi gjarnan gera það að till. mínni, að fjvn. fengi þetta mál til meðferðar.

Því miður verð ég að segja það, að ennþá er of snemma að fullyrða um árangur af rannsóknunum í fyrra, en ég geri mér hinsvegar vonir um, að af þeim verði verulegur árangur, þótt ekki sé hægt að benda á einstök atriði ennþá. Flm. gat þess, að þessi starfsemi hefði verið nokkuð losaraleg, eins og hann orðaði það, og gerði hann nokkra grein fyrir, hvernig á því stæði. Þegar þessar rannsóknir voru byrjaðar, var það gert í samráði við fiskifræðingana Árni Friðriksson og Bjarna Sæmundsson. Það var ákveðið, hvaða svæði skyldi rannsaka, og var svo unnið að því að rannsaka þau svæði, en veðurfar var mjög óhagstætt, og leiddi af því, að hvað eftir annað varð að hætta rannsóknunum. Við þessu var vitanlega ekkert hægt að gera, úr því að svona fór. Ég vil að lokum taka það fram, að ég tel ástæðu til, að þessum rannsóknunum verði haldið áfram, ekki fyrir það, að þær hafi nú þegar sýnt neinn árangur, heldur fyrir það, að það er sjálfsagt að reyna að ganga

úr skugga um, hvernig hægt er að hagnýta þessi svæði. — Ég vildi svo gera það að till. minni, að till. verði að lokinni umr. vísað til fjvn.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Kostnaði við sjómælingarnar í fyrra var eftir samkomulagi skipt milli ríkissjóðs og fiskimálasjóðs. Ég vildi beina því til fjvn., sem ég geri ráð fyrir, að fáí þetta mál til athugunar, að hún setji sig gaumgæfilega inn í kostnaðarhlíð málsins. Ég fyrir mitt leyti lít svo á, að fiskimálasjóður ætti að borga verulegan hluta þess kostnaðar, sem af þessu leiðir. — Þá vil ég benda á, hvort ekki væri rétt, að varið væri árlega einhverri upphæð í þessu skyni. Vildi ég benda fjvn. á að athuga, hvort hún teldi heppilegt að setja einhverja vissa upphæð í fjárlög næsta árs, sem verja ætti til þessa máls.

Flm. (Sigurður Kristjánsson): Ég vildi aðeins þakka þær góðu undirtektir, sem þetta mál fær hjá hæstv. stj. Ég hefi ekkert á móti því, að þetta mál fari til fjvn. Þetta er náttúrlega fjárhagsatriði, og þess vegna ekki óeðlilegt, að fjvn. fjalli um það. Mér finnst það rétt, sem fjmrh. sagði, að sjálfsagt væri að hafa einhvern fastan lið til þessara hluta í fjárlögum hvers árs.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 34, n. 274).

*Frsm. (Jakob Möller): Ég þarf ekki að hafa langt mál um þessa till., því að eins og hv. þdm. er kunnugt, er till. sama efnis og till., sem samþ. var á síðasta þingi. Rannsóknir fóru fram á síðastl. ári og þykja hafa gefið góðan árangur. — Sjútnv. beggja d. mæla með því, að till. verði samþ., og fjvn. sömuleiðis. N. hefir aðeins gert brtt. um það, hvernig greiða skuli kostnaðinn, og leggur til, að kostnaðurinn verði greiddur að hálfu úr fiskimálasjóði og að hálfu úr ríkissjóði. Virðist þetta óeðlilegt, þar sem þetta verkefni má telja hlutverk fiskimálasjóðs að mestu leiti. N. mælist því til þess, að till. verði samþ. með þeirri breyt., er að framan greinir.

Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Ég get fallist á þessa þáttill. með þeirri breyt., sem hv. fjvn. hefir gert, og vil mæla með því, að hún næði samþykki.

ATKVGR.

Brtt. 274 samþ. með 28 shlj. atkv.

Till. svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv. og afrgr. sem ályktun Alþingis (A. 375).

8. Sjávarágangur í Vestmannaeyjum.

Á deildafundum 27. febr. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um varnir fyrir sjávarágangi í Vestmannaeyjum (A. 45).

Á 4. fundi í Sp., 1. marz, var till. tekin til fyrri umr.

*Flm. (Jóhann Jósefsson): Ég hefi leyft mér að koma fram með þessa þáttill. í samræmi við samþykkt á þingmálafundi í Vestmannaeyjum og í samráði við þá menn, sem bezt tækifæri hafa haft til þess að fylgjast með ágangi og landbroti af völdum sjávarins á svokölluðu Eiði í Vestmannaeyjum. Þetta eiði eða grandí tengir Heimaklett við Heimaey og er af náttúrunnar hendi tilbúinn varnargarður hafnarinnar, sem skýlir höfninni að norðanverðu, og þó sérstaklega fyrir vestan- og suðvestanbrimum, sem er ein versta átt í Vestmannaeyjum. Mörgum hefir orðið starsýnt á þennan granda, og menn hafa stundum haldið, að hann væri að einhverju leyti gerður af manna höndum. En ólíklegt er, að svo sé, heldur mun hann vera verk náttúrunnar.

Nú á síðustu árum, og einkum allra síðustu ár, virðist þessi grandí hafa farið lækandi og veitt minni vörn gegn sjávarágangi en áður var. Það er augljósasti vottur um það, hve brimsjóir ganga yfir grandann nú orðið, að í minnu ungdæmi og síðar þótti alveg einsdæmi, ef það kom fyrir, að sjór gekk yfir Eiðið, en nú er það orðið alltítt. Í álitsskjali frá gömlum sjómönnum og öðrum Eyjabúum er tekið fram, að í vetur hafi verið brimasamt, enda hafi sjór gengið yfir þennan granda tvo daga í einu. Þess vegna virðist vera ástæða til að veita athygli, hversu miklar og illar afleiðingar það hefði, ef sjórinn jafnaði þennan granda við jörðu. Því að það yrði ákaflega mikið og dýrt verk að koma upp skjólgarði í staðinn fyrir hann.

Nú er það svo, að ennþá er Eiðið svo að segja kyrrt, þó að mikið hafi á bjátað, og væri nú háfist handa og náttúrunni hjálpað til að ryða dálitlu af grjótinu burt og búa þar til undirstöðu undir varnargarð úr steinsteypu, sem er álitíð heppilegasta úrræðið, þá eru líkur til, ef þetta væri gert nú í sumar, að Eiðið mundi geta staðið óhaggað miklu lengur en ella.

Samkv. því álitsskjali, sem ég nefndi áðan, þá hefir sjórinn brotið sér leið á hér um bil 140 m. löngum kafla yfir Eiðið og inn í höfna, og bera farvegirnir þess glöggan vott, hvar hann hefir mest sótt á. — Væri sú leið farin, að steypa þarna og hlaða varnargarð, þá mundi samkv. athugunum, sem gerðar hafa verið, kostnaðurinn við þetta verk einkum felast í vinnulaunum. Aðkeypt efni yrði sjálfsagt ekki annað en steinlimið.

Ég hefi farið fram á það í þessari till., að framkvæmd þessa verks eigi sér stað á sumri komanda, vegna þess, að um tiltölulega lítinn kostnað er hér að ræða samanborið við það gagn, sem af þessu mannvirki yrði, og samanborið við þann kostnað, sem kynni að verða að leggja þarna í, ef ekki er að gert nú þegar.

Ég skal svo ekki orðlengja frekar um þetta. Mér er að visu kunnugt um, að uppi eru tvær stefnur um það, hvað gera eigi, en ég tel aðra svo fjarri sannri og fjárhagslega erfiða, að ég vil ekki tala um hana hér.

Ég vil að lokum mælast til þess, að till. verði, að þessari umr. lokinni, vísað til sjútv. MÉR virðist hún vera sú n., sem helzt ætti um þetta að fjalla. Annars er hér um framkvæmd að ræða, sem ríkissjóður sem eigandi landsins, eins og hver annar landsdrottinn, hlýtur að eiga að leysa af hendi, sem sé að verja sitt land fyrir eyðileggingu af náttúrunnar völdum.

Forseti (JBald): Ég vil benda hv. þm. á, að í Sp. eru aðeins tvær n., fjvn. og utanrnu., og verður málum, sem borin eru upp í Sp., ekki vísað til annara en annararhvorrar þessara n. Virðist mér því, að þessari till. verði að vísa til fjvn.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég tel rétt, að fjvn. fái þetta mál til meðferðar. Eins og hæstv. forseti benti á, þá er þetta mál lagt fyrir Sp., og einnig er hér um veruleg fjárútlát að ræða.

Ég vil geta þess strax, að í janúar átti ég tal við hv. 3. landsk. Skýrði hann mér frá því, að Eiðið væri allverulega að lækka, jafnvel svo, að hætta gæti stafað af. Ég setti mig að sjálfsögðu í samband við vitamálastjóra og lagði fyrir hann að láta rannsaka málið. En vitamálastjóri hefir verið veikur, og eru till. hans ekki komnar enn. En þótt mönnum beri saman um, að Eiðið sé að lækka, þá hefir mér skilist á verkfræðingi vitamálastjóra, að um beina aðkallandi þörf sé ekki að ræða, en vitanlega er sjálfsagt að láta athuga málið vel nú þegar.

Hv. flm. gat þess, að bent hefði verið á tvær leiðir í þessu efni, og minnst nokkuð á aðra, sem sé að ryðja grjóti af grandanum og steypa vegg ofan á til þess að hækka grandann. Skal ég ekkert segja um, hvort þetta er heppilegasta leiðin. Það verða þeir, sem sérfróðir eru á þessu sviði, að gera till. um. Það hefir einnig verið bent á aðra leið, sem væri heppilegri, sem sé að gera þarna svonefndan „spoonsvegg“. Það er óttast, að jarðvegur í grandanum sé þannig, að stórgrýti sé aðeins ofan á, en undir sé kvikur sandur, sem smátt og smátt grafið burt, og því sigi grandinn niður. Er það ihugunarefni, á hvern hátt við þessu verður spornað. Geri ég ráð fyrir, að innan skamms komi till. vitamálastjóra um þetta efni. En um það er ég hv. flm. sammála, að sjálfsagt sé að gripa til aðgerða nægilega snemma, því að of langur dráttur gæti haft mikinn kostnaðarauka í för með sér.

***Flm. (Jóhann Jósefsson):** Ég get vel fellt mig við, að málið fari til fjvn., fyrst þingskóp mæla svo fyrir, að það geti ekki farið til sjútv. og vil ég þá breyta minni till. um það.

Hæstv. atvmrh. gat þess, að hv. 3. landsk. hefði sagt sér, að Eiðið væri í hættu, og hefði

hann þá snúið sér til vitamálastjóra. Það er líklegt, því að engum manni, sem er í Eyjum og hefir opin augum, getur dulizt, að þarna er hætta á ferðum, og er trúlegt, að hv. 3. landsk. hafi komið auga á þetta eins og allir aðrir.

Hæstv. ráðh. sagði, að það yrði að láta rannsaka þetta vel. Ég vil nú benda honum á, að í vitamálskrifstofunni vinnur landskunnur verkfræðingur, sem hefir mikið verið riðinn við byggingu hafnarinnar í Vestmannaeyjum. Þessi maður er Finnboði Rútur Þorvaldsson. Hann er eins kunnugur öllum staðhättum þarna eins og hver maður, sem á heima í Eyjum. Hann hefir dvalið þarna mánuðum saman og gert ýmskonar athuganir um leið og hann hefir haft eftirlit með heim mannvirkjum, sem ríkissjóður hefir haft hönd í bagga með á þessum stað. Aftur á móti ímynda ég mér, að vitamálastjóri sé tiltölulega ókunnugur þarna.

Fyrst farið er að minnst á þessar tvær leiðir, þá þykir mér rétt að geta þess, að sú aðferð, sem ég hygg, að vitamálastjóri hafi í huga, er svo gífurlega kostnaðarsöm, að ég ímynda mér, að þetta yrði þá nokkurskonar eilífðarmál, ef ætti að fara þá leið. Hinsvegar hefir verkfræðingur sá, sem ég minnst á, látið ótvírætt í ljós þá skoðun, sem fer í sömu átt og álit sjómanna í Eyjum, að það, sem gera eigi, sé að hressa upp á grandann eins og ég minnst á áðan. Það er aðgerð, sem er vel víðráðanleg og væri hægt að framkvæma mjög fljótlega. Hin leiðin, þessi „spoonsveggur“, yrði ákaflega kostnaðarsöm og hefði auk þess þann ókost, að ákaflega mikið fer í að kaupa útlent efni.

Hæstv. ráðh. sagði, að það yrði að biða eftir álit og till. vitamálskrifstofunnar, og vil ég setta mig við, að svo verði. En ég mun sjá svo um, að álit vitamálskrifstofunnar verði gert kunnugt heim, sem eiga að njóta þessa mannvirkis, og þeir fái að láta uppi álit sitt um, hvernig þeir óska eftir, að þetta verði framkvæmt, áður en fjvn. lýkur sínu starfi eða fellst á aðrahvora þessa leið, sem hér er um að ræða.

Ég vil að síðustu segja það, að hér er að visu hlutur, sem þörf er að rannsaka, en hér er líka um hlut að ræða, sem á að framkvæma. Þess vegna vil ég benda hv. fjvn. mönnum, sem eiga að fjalla um þetta mál, á að athuga vel þær einföldu og ódýru leiðir, sem geta komið undireins til framkvæmda, um leið og þeir líta á þau stærri og meiri „plön“, sem útheimta meiri kostnað en hægt er að innna af hendi strax. Viðrétting Eiðisins er svo þýðingarmikil bæði fyrir jarðareiganda og landseta, að það má ekki dragast úr hömlu, og undirbúningurinn má ekki taka það mikinn tíma, að ekki geti orðið úr framkvæmdum næsta sumar.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Það er að sjálfsögðu alveg rétt, að athuganir og undirbúningur þýðir lítið, ef ekkert er framkvæmt. Hitt má þó ekki verða, að lagt sé í framkvæmdir án þess að rannsakað sé, hvað gera skuli, og ég álit því sjálfsagt, að vitamálskrifstofunni sé falið að rannsaka málið. Ég hefi hugsað mér, að gerð verði lausleg áætlun um eina eða fleiri

leiðir, og svo rannsakað, hver heppilegst yrði. En að sjálfsögðu er engin tilhneiging hjá stj. til að fleygja fé í þetta að óþörfu, svo að ég hyggt að hv. þm. þurfi ekki að óttast, að lagt verði þarna í dýrar framkvæmdir, ef ódýrari framkvæmdir koma að sama gagni.

Hv. flm. gat þess, að hann mundi sjá svo um, að álit vitamálastjóra yrði gert heyrum kunnugt í Vestmannaeyjum. Ég skal ekkert ræða um það, hvor aðferðin sé heppilegri, en biða, þar til till. koma frá sérfróðum mönnum.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv.
og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 45, n. 270).

*Frsm. (Pétur Ottesen): N. hefir fallist á, eftir þeim gögnum, sem fyrir lágu bæði í grg. fyrir þessari þátttölu og einnig í bréfi um þetta efni, sem n. hafði horizt frá atvmrh., að þær ástæður væru fyrir hendi í Vestmannaeyjum, að nauðsynlegt væri, að rannsókn á þessum skemmdum færi fram, og að því væri undið sem fyrst að reyna að koma í veg fyrir áframhaldandi skemmdir á Eiðinu, sem ver höfnina á þann veginn, sem það liggur að henni.

N. hefir lagt til að breyta dálitið orðalagi till., með tilliti til þess, að rækileg rannsókn og athugun fari fram á þessum skemmdum, svo og á því, hvað tiltækilegast væri að gera til þess að koma í veg fyrir þessar skemmdir áður en ráðizt er í þessar endurbætur. — Hinsvegar felur till. það í sér, að nauðsynlegt sé, eftir því sem rannsóknir leiði í ljós, að undið verði að því að fyrirbyggja frekari skemmdir á þessum stað, svo mikið sem er í húfi fyrir Vestmannaeyjakaupstað, að hægt verði að fyrirbyggja frekari landbrot þarna — N. mælir því eindregið með því, að þessi þátttölu verði samþ. með þeirri breyt., sem hún leggur til, að gerð verði á tillgr.

*Sigurður Einarsson: Það er engan veginn til þess að mótmæla því, sem hv. þm. Borgf. sagði, að ég stend hér upp, því að það var fullkómið samkomulag um það í fjvn. að leggja þessu máli hið fyllsta lið með þeirri breyt., sem n. gerði, en mér þykir ástæða til að taka það fram, af því að hv. þm. Borgf. vitnaði til þeirra gagna, sem n. hafði, að svo er að sjá, sem upptök málsins liggi í því, að 18. febr. ritaði hv. 3. landsk. atvmrh. bréf um það, að það væri almenn skoðun Eyjabúa, að hérna væri mikill háski fyrir dyrum. Þetta erindi hv. 3. landsk. var síðan sent vitamálastjóra til umsagnar, og var það ætlun hv. 3. landsk. að taka málið síðan upp að nýju, með þeim gögnum, sem fengjust við þá athugun og umsögn, er vitamálastjóri vildi gera. Í milli tíð kemur þessi þátttölu fram, sem fer í sömu átt, og þá er ekki um annað að gera fyrir stuðningsmenn þessa máls en veita því lið. En það vill svo til, að það er hægt að gera sér ljósa

grein fyrir því, hvað er að gerast þarna í Vestmannaeyjum um skemmdir á Eiðinu, þegar rannsókn verður látin fara fram í sumar. Það eru til mælingar á Eiðinu frá 1912, sem við samanburð ættu að gefa óyggjandi upplýsingar um það, hver spjöll hafa þarna orðið. Vitamálastjóri telur í bréfinu, sem hann ritar, að það sé ómögulegt að gera ætlun um kostnaðinn, fyrr en rannsókn hefir farið fram, og virðist hún vera fyrsta skrefið í þessu máli.

*Jóhann Jósefsson: Ég tók eftir því, að hæstv. forseti mæltist til þess, að þm. tefðu þessar umr. sem allra minnst. Í því sambandi vil ég taka það fram, að mér þykir ræða hv. 9. landsk. einkennileg.

Ég vil þakka hv. fjvn. fyrir afgreiðslu þessa máls. Ég hefi ekkert við það að athuga, þó að orðalaginu á till. sé breytt og rannsókn fari fram, áður en ráðizt sé í það, sem gera skal. Það er rökrétt hugsun, sem liggur þar til grundvallar.

Að því er snertir ummæli hv. 9. landsk. um það, hvar þetta mál ætti upptök sín, þá geri ég ráð fyrir, að Alþingi láti sig það ekki miklu skipta. En vegna þess, að hann virtist vera að gera tilraun til að draga málið í sérstakan dilk og vitnaði í blaðagreinar hv. 3. landsk. og bréf, þá vil ég minna á, að á þingmála fundi, sem var haldinn í Vestmannaeyjum fyrri hluta jan., var borin fram till. um þetta, sem var rædd og afgr. og fór síðan þá boðleið, sem hingað til hefir verið álitin rétt í slíkum málum, að þm. hvers kjördæmis leggi málin fyrir Alþingi.

Meira hefi ég svo ekki um þetta að segja. En ég vona, að það auðnist að koma þessum framkvæmdum í verk á næsta sumri, sem fjvn. leggur einróma til, að gerðar verði.

*Frsm. (Pétur Ottesen): Út af því, sem hv. 9. landsk. sagði um það, að ég hefði vitnað í heimildir hér, og í því sambandi gat þess, að fjvn. hefði horizt bréf frá hv. 3. landsk., vildi ég leiðrétta það hjá hv. þm. Fjvn. hefir ekki horizt neitt bréf frá honum. Með þessu bréfi frá atvmrh., sem ég vitnaði í, var sent bréf frá vitamálastjóra, sem er svar við bréfi um þetta efni til atvmrh. út af bréfi, sem hv. 3. landsk. hafði sent því um þetta efni. Þannig eru þessi gögn komin í hendur fjvn., sem ég vitnaði í og gat atvmrh. í sambandi við.

Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Það er mesti óþarfi að vera að karpa um það, hver hreyfði þessu máli fyrst. En ég vildi aðeins geta þess, að ég tel brtt. á þskj. 270 til bóta og vil mæla með því, að hún verði samþ.

ATKVGR.

Brtt. 270 samþ. með 30 shlj. atkv.

Till. svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv.
og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 376).

9. Heilsubrunnar og hressingarhæli við þá.

Á 8. fundi i Sp., 1. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn á íslenskum heilsu-
brunnum og skilyrðum til hressingarhæla við þá
(A. 162).

Á 9. fundi i Sp., 6. apríl, var till. tekin til
fyrri umr.

***Flm. (Magnús Jónsson):** Ég þarf ekki að fara
mörgum orðum um þetta mál. — Fyrir nokkr-
um árum fór hér fram rannsókn á hveravatni,
til þess að vita, hve ríkt það væri af geisla-
magni. Lengra náði sú rannsókn ekki. En víða
um lönd hefir um langan aldur verið trúað
á lækningarmagn hveravatns, og fjöldi fólks
hefir safnast á þá staði, þar sem slíkt vatn
hefir verið að fá, sér til heilsubótar og notað
vatnið bæði til baða og neyzlu. Ég held því,
að sjálfsagt sé að rannsaka, að hvaða gagni
okkar heitu laugar gætu orðið i þessu efni.
Fyrir nokkru skrifaði landskunnur maður,
Sveinn Björnsson sendiherra, um böðin i Karls-
bad og benti á það i því sambandi, að ástæða
væri til að rannsaka, hvort við ættum ekki slíka
heilsubrunna, þar sem væru laugar okkar og
hverir. Þetta hefir nú verið dálitið reynt hér,
t. d. við gígt; menn hafa farið i volg leirböð
og legið á heitum hellum. Hitt skal ég ekki
segja um, hvort annað vatn en ölkelduvatn hefir
verið drukkið hér i lækningarskyni eða er til
þess hæft.

Þessi till. fer fram á að fá rannsókn á læk-
ningarmætti hveravatns hér á landi. En þótt mik-
ils virði væri fyrir okkur að geta fengið bót
einhverra meina okkar af vatni þessu, þá er hitt
samt meira virði, að ef svo reyndist, að hvera-
vatn okkar reyndist heilsusamlegt, hlýti það að
verða til þess að draga hingað ferðamenn i
stórum stíl, einkum ef heilsubrunnarnir lægju
i fögru umhverfi og gestirnir gætu notið nú-
timabæginda. — Eftir því sem ég bezt veit,
myndi þessi rannsókn ekki kosta mikla pen-
inga. Hún myndi einkum liggja i efnagrein-
ingu, ef til vill i stórum stíl, en slíkt myndi
aldrei valda miklum kostnaði. Hitt atriðið er
það, hvar hentugast myndi vera, að undangeng-
inni rannsókn á vatninu, að setja upp hress-
ingarhæli. Má segja, að það sé aðalfjárhagsat-
riðið, því að víða eru slík hæli hinar glési-
legustu hallir og kosta of fjár. Það er því rann-
sóknarefni líka, að athuga, hvar bezt myndi
vera að byggja slíkt hæli og hvað það myndi
kosta.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. visað til síðari umr. með 26 shlj. atkv.
og til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Á 11. fundi i Sp., 17. apríl, var till. tekin til
síðari umr. (A. 162, n. 280).

Frsm. (Bjarni Bjarnason): Mikil líkindi eru
til þess, að ýmsar uppsprettur séu heilnæmar,
einkum þær heitu. Virðist því skynsamlegt að
láta rannsaka þær út frá þessu sjónarmiði.
Leggur fjvn. til, að till. verði samþ. óbreytt.

ATKVGR.

Till. samþ. með 25 shlj. atkv. og afgr. sem á-
lyktun Alþingis (A. 377).

10. Hafnarbætur á Raufarhöfn.

Á 40. fundi i Nd., 16. apríl, var útbýtt:

Till. til. þál. um hafnarbætur á Raufarhöfn
(A. 334).

Á 43. fundi i Nd., 19. apríl, var till. tekin til
meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 43. fundi i Nd., 19. apríl, var till. tekin til
cinnar umr.

***Flm. (Gísli Guðmundsson):** Þeir, sem til
þekkja, telja mikla nauðsyn vera á því að
gera ýmsar umbætur á höfninni á Raufarhöfn,
dýpka hana og bæta innsiglinguna. Eins og
kunnugt er, þá er höfn þessi mikið notuð um
sildartimann, og væri miklu meira notuð, ef
hún væri betri. Það er því vegna þeirrar notk-
unar, sem sérstaklega er nauðsynlegt og að-
kallandi að gera þarna umbætur.

Það er orðið nokkuð langt síðan höfn þessi
var mæld upp, og eitthvað litilsháttar hefir
hún verið athuguð síðan fyrir tilhlutun vita-
málaskrifstofunnar, en skjállega liggur ekki
neitt fyrir um þær athaganir. Eins og sjá má
á till., þá er hún ásamt mér flutt af hv. þm.
Ísaf., sem, eins og kunnugt er, er formaður
i sildarútvegsnefnd. Að hann er meðflm. að till.,
er vegna sildveiðiflotans, hinnar miklu nauð-
synjar, sem flotanum er á því að fá samilega
höfn á þessum stað. — Ég mun svo ekki hafa
þessi orð min fleiri, en vænti þess, að hv. dm.
skilji þá nauðsyn, sem hér er um að ræða fyrir
sildveiðar landsmanna, og samþ. till.

***Finnur Jónsson:** Til viðbótar því, sem hv.
fyrri flm. hefir sagt, vil ég taka það fram, að
svo er ástátt um þessa höfn, að þangað fljóta
ekki inn nema minnstu skip. Sildveiði er nú
oft mikil við Langanes, og þetta er næsta höfnin.
Það er því mjög bagalegt, að hin stærri sild-
veiðiskip skuli ekki komast þangað. Þetta stend-
ur og i vegi fyrir því, að sildarverksmiðjan,
sem er á Raufarhöfn, verði stækkuð. Út- og
uppskipun er mjög dýr þarna, þar sem fletja
verður langar leiðir á smábátum út i hin stærri
skip, sem fletja þangað vörur og taka þar vör-
ur, auk þess, sem mjög er stormasamt þarna.

Það væri því mjög nauðsynlegt að dýpka
höfnina svo, að meðalstór flutningaskip gætu

flotið þangað inn. Og þá myndi sildarverksmiðjan verða aukin um leið.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 399).

11. Framkvæmdaleyfi í jarðrækt.

Á deildafundum 9. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um að láta rannsaka orsakir til framkvæmdaleysis allmargra bænda landsins í jarðrækt (A. 257).

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

*Flm. (Jón Ólafsson): Ég skal verða við þeim tilmælum hestv. forseta að halda ekki langa ræðu. Það, sem hefir komið af stað hugleiðingum um, hvernig ræktun á allmörgum jörðum er háttáð, eru þær breyt., sem gerðar voru á síðasta þingi og mikið hefir verið rætt um bæði í blöðum og á mannámótum, og er það sérstaklega annar kafli jarðræktarlaganna, sem um þetta fjallar, og það, að því hefir verið haldið fram, að þetta framkvæmdaleyfi að því er snertir ræktun allmargra býla stafaði að allverulegu leyti af því, að bændur, sem á þessum býlum búa, hafi fengið tiltölulega of litinn styrk fyrir það, sem þeir hafa gert, og þess vegna hniga breyt. á jarðræktarl. í þá átt að lækka jarðræktarstyrkinn hjá þeim bændum, sem mikla jarðrækt höfðu með höndum, en láta hina fá 20% hærri styrk, eða m. ö. o., að þeir, sem hafa fengið undir þús. krónum fyrir jarðabætur, skyldu fá 20% meira. Ég held, að fáum hafi dottið í hug, hvað aumt ástandið í þessum efnum er yfirleitt á landinu, og ég verð að segja, að þegar ég fór að hugleiða þetta, sá ég undireins, að þau 20%, sem menn áttu að fá til viðbótar í jarðræktarstyrk, mundu ekki gera nokkurn skapaðan hlut til þess að leysa úr þessum vandræðum. Þegar ég rakst á þessar rannsóknir í „Rauðku“ eftir skipulagsnefnd atvinnumála, varð ég dálítið hissa á því að sjá, hvernig ástandið er. Ég veit ekki til, að Búnaðarfélag Íslands hafi gert sér þá grein fyrir þessu máli, sem að gagni má koma, og yfirleitt hygg ég, að mönnum hafi ekki verið vel kunnugt um, hvernig ástandið í þessum efnum er í raun og veru. Sú bót, sem átti að ráða á þessum vandræðum, kom mest fram í því að lækka styrkinn til þeirra, sem mest höfðu unnið að ræktun landsins; skipulagsnefnd hefir rannsakað þetta allýtarlega, og í skýrslum hennar kemur það fram, að 496 býli á landinu hafa ekki fengið eina krónu í jarðræktarstyrk; 753 býli hafa fengið til jafnaðar 4.50 kr. í þessi 10 ár, sem jarðræktarlögin hafa gilt, og 2141 býli, sem unnið hafa að jarðabótum, hafa fengið frá 100

—500 kr. styrk allan tímann, hafa aðeins fengið 25 kr. að meðaltali á ári öll þessi ár, sem jarðræktarlögin hafa verið í gildi.

Þegar lítið er á það, að meira en helmingur allra býla á landinu hefir ekki notað sér þessi friðindi jarðræktarlaganna, er það fyrirsjáanlegt, að þau 20%, sem boðin eru fram yfir það, sem verið hefir, munu koma að mjög litlu gagni, því að þau 753 býli, sem ekki hafa fengið nema 4.50 kr. til jafnaðar árlega, mundu aðeins fá um 90 aura hækkun frá því, sem verið hefir. En þau, sem hafa fengið að meðaltali 25 kr., fá 5 kr. hærri árlegan styrk fyrir það, sem þau gera. Og það er engin ástæða til að ætla, að þessi 20% muni hrinda þessum málum svo í framkvæmd, að nokkurt verulegt gagn verði af. Það verður því að leita einhverra annara ráða. En fyrst verður að rannsaka, af hverju þetta stafar. Það getur verið, að þessi býli hafi miklar flæðingjar, og það getur einnig verið, að fjöldi býla þurfi ekki á jarðrækt að halda vegna þess, að þau hafi nýttjar af veiði í sjó eða vötnum, en það getur líka verið, að ábúðar-réttur margra bænda sé svo hæginn og svo festulaus, að þeir þess vegna vilji ekki verja fé sínu til jarðræktar. En ég ætla nú fljótt á lítið, að fjöldi bænda sé svo settur, að þeir geti ekki af eigin rammleik lagt fé svo nokkru nemi á móti jarðræktarstyrknunum, og ef svo er, þá er sannarlega ástæða til að rannsaka þetta mál og síðan leita ráða til þess að gera býli þessara manna lífvænleg, því þegar um er að ræða fátækt og framkvæmdaleyfi, þá er ástæða til að hefjast handa, vegna þess að það er vitanlegt, að það þarf ákveðið ræktað land — a. m. k. þar, sem ekki eru flæðingjar, — til þess að hægt sé að hafa lífvænlegan bústofn, en ég geri ekki ráð fyrir meira til að byrja með. — Samkv. jarðamatínu 1932 er töluvert á þriðja þúsund grashýla á landinu, sem hafa minna en 3 ha. ræktaðs lands til að lifa á, og töðufengur á allflestum býlunum er ekki nema 30 kaplar af ha. Ég sé því ekki, hvernig þessir menn eiga að komast af, hvað þá að þeir hugsi um að hafa eitthvað meira en nákvæmlega til hnifs og skeiðar, eins og t. d. að byggja sæmíleg húsakynni, bæði fyrir menn og skepnur. Þetta ástand er svo ömurlegt sem hugsast getur.

Annars er hægt að gera um þetta allmargar aths., og það er hægt að fara inn á ýmislegt, sem sýnir enn betur ástandið í sveitunum hvað snertir verðmæti ræktaðs lands og húsakynna, sem menn eiga við að búa. — Samkv. fasteignamatínu frá 1932 eru 4487 býli, eða 78% af öllum býlum landsins, að verðmæti til jafnaðar í kringum 8 þús. kr. á býli. Og ég get ekki skilið, að á því býli, sem er að fasteignamati undir 10 þús. kr., geti verið um sæmíleg húsakynni að ræða eða yfirleitt nokkur þægindi.

Ég er því sammála þeim, sem nú koma með till. um að lyfta undir það, að býlin verði betur byggð, og er það ekki hvað sízt nauðsynlegt, þar sem sjávarútvegurinn hefir gengið svo illa sem raun er á, að keppt verði að því, að sem flestir tolli á sínum býlum og að þau verði aukin svo, að fleira fólk geti á þeim lifað heldur en að undanförunu hefir verið.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara um þetta miklu fleiri orðum. Í raun og veru er þetta mál þannig, að það er ekki hægt að segja neitt ákveðið um það. Fyrsta sporið verður því að vera það, að fá rannsókn á þessum atriðum og skýrslur þar að lútandi. Ég hefi lagt til, að Búnaðarfélag Ísl. verði falið að annast þessar rannsóknir, að svo miklu leyti sem það getur annað því. En vel getur verið — ég er ekki svo fróður um þessa hluti, að ég geti um það sagt, — að eitthvað þurfi að ferðast til þess að kynna sér allar ástæður, því í jarðamatinu stendur aðeins, að hlunnindi séu þessi og þessi, en ekkert hvað mikil þau séu, og ég get vel hugsað, að það þurfi töluvert mikla nákvæmni til að komast að því, af hvaða ástæðum menn hafa ekki hafizt meira handa um jarðrækt heldur en raun hefir verið á.

Að svo mæltu vil ég mælast til þess, að málinu verði vísað til síðari umr. að þessari umr. lokinni.

Páll Zóphóníasson: Ég skal verða við tilmælum hestv. forseta og vera stuttur, enda mun vera liðinn sá tími, sem þessi fundur átti að standa.

Þrátt fyrir það, að ræða hv. 1. þm. Rang. gæfi tilefni til þess að segja ýmislegt um þetta mál, þá mun ég ekki gera það, heldur einungis benda á, að ég tel, að þessari till. þyrfti ofurlítið að breyta. Það er talað um það i till., að ef rannsókn leiði i ljós, að 4. liður þess, sem ætlazt er til, að rannsakað verði, sé valdur að framkvæmdaleyfi bænda, þá geri Alþ. einhverjar ráðstafanir til úrbóta. En hvers vegna bara að taka þennan eina lið? Því ekki eins að taka 3. liðinn, óhagstæðan leigumála? Ég mun þess vegna leggja fram brtt. um það, að i síðustu málsgr. till. á eftir orðunum „að hér sé fátækt og úrræðaleyfi um að kenna“ komi: eða óhagstæðum leigumála. — Og ef niðurstaðan leiðir i ljós, að annaðhvort af þessu tvennu eða hvorttveggja sé valdandi framkvæmdaleyfi bænda, þá verði gerðar ráðstafanir til þess að kippa því öðruhvortu eða hvorutveggja i lag. — Ég geri ráð fyrir því, úr því þetta er fyrri umr., að nægur tími sé til þess að koma fram með brtt. síðar, en ég mun sjá um, að hún liggi fyrir við næstu umr. þessa máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv.

Á 12. fundi i Sp., 19. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 257, 368).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 368 samþ. með 25 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 25 shlj. atkv. og afg. sem ályktun Alþingis (A. 400).

12. Raforkuveita til Hafnarfjarðar og aðrar raforkuveitur.

Á deildafundum 1. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um raforkuveitu til Hafnarfjarðar og um undirbúning á öðrum raforkuveitum (A. 296).

Á 11. fundi i Sp., 17. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Út af fyrri lið þessarar till. skal ég geta þess, að um áramótin síðustu var samkv. l. nr. 28 23. júní 1932, um undirbúning á raforkuveitum til almenningsþarfa, skipuð raforkumálanefnd, og var meginverkefni hennar að rannsaka og undirbúa þau mál, sem lúta að vatnsvirkjun, og jafnframt var henni falið að gera heildartill. um skipun þeirra mála. — Sogsvirkjunin verður sennilega fullgerð á næsta hausti, og það hefir nokkuð verið unnið að rannsókn á raforkuveitum út frá henni, en eftir er að taka ákvörðun um rekstrarfyrirkomulag og eignarumráð yfir þeim veitum, en það er m. a. verkefni raforkumálan. Hinsvegar er nú sýnt, að útilokað er, að hægt sé að fá till. frá henni nú á þessu þingi, þannig að ekki er unnt fyrir en á næsta þingi að ganga frá þessum málum. — En nú er svo ástatt um Hafnarfjarðarkaupstað, að hann hefir þörf fyrir mikið og ódýrt rafmagn, og Sogsvaitunni er einnig þörf á að koma orku sinni i peninga. Þess vegna lit ég svo á og er raforkumálanefnd sammála i því, að nauðsynlegt sé að gera ráðstafanir til þess að leggja línu til Hafnarfjarðar, þótt ekki sé búið að ákveða framtíðarskipulag raforkumálanna. — Í till. er gert ráð fyrir því, að Reykjavíkurbær leggi línu frá Vífilstöðum til Hafnarfjarðar, en ríkissjóður ábyrgist, að línan verði yfirtekin, bænum að skaðlausu, þegar ákveðið verður um framtíðarskipulag veitunnar. — Ég skal geta þess, að ég hefi um þetta rétt við borgarstjórn og bæjarráð, og útlit er fyrir, að samningar geti tekizt. Hinsvegar er — ef samningar takast ekki — ríkisstj. gefin heimild til þess að leggja þessa Vífilstaðalínu, sem áætlað er, að kosta mundi um 80 þús. kr.

Annar liður till. fjallar um heimild fyrir ríkisstj. til þess að láta rannsaka frekar en þegar hefir gert verið raforkuveitur út frá Sogsvirkjuninni sunnanlands og virkjun Laxár norðanlands. — Á þessu þingi leggja fyrir allmargar till. um sérstakar rannsóknir á tilteknum veitusvæðum, en sú till., sem ég flyt hér, nær út yfir þær allar. — Nokkrar linur hafa þegar fengið dálitinn undirbúning og áætlun auk Hafnarfjarðarlínuunnar. T. d. er lína til Akraness áætluð kosta um 300 þús. kr., með lögn á nokkra bæi; lína til Eyrarbakka og Stokkseyrar, einnig með lögn á nokkra bæi, um 260—280 þús. kr., og lína frá Hafnarfirði til Keflavíkur um 320 þús. kr., líka með lögn á nokkra bæi. Þessar áætlanir hafa verið gerðar eftir athugun á landslagi, og skortir ekkert annað en að fullgera nokkrar mælingar og fá endanlegar

Raforkuveita til Hafnarfjarðar og aðrar raforkuveitur. — Laun talsímakvenna.

útbóðslýsingar. — Þá hefir og verið gerð lausleg athugun á línu um Rangárvellina og þaðan til Vestmannaeyja, og er sá kostnaður lauslega áætlaður um 800 þús. kr., og ennfreður á línu frá Akranesi til Borgarness, sem gert er ráð fyrir, að kosti um 280 þús. kr., einnig lauslega áætlað. — Þá liggja og fyrir till. frá sveitum norðanlands um að láta athuga línustæði frá Eyjafirði yfir til Siglufjarðar og gera samamburð á henni og væntanlegri virkjun í Fljótum, svo og um línu til Húsavíkur frá Laxá í Aðaldal.

Ég tel, að hér sé um svo mikið nauðsynjamál að ræða, að sjálfsagt sé, að ríkisstj. hafi heimild til þess að láta framkvæma þessar rannsóknir og að eðlilegra sé að hafa hana í einni heild heldur en að hafa margar þál., sína um hvert atriði þessara almennu rannsókna.

Að lokum vil ég mælast til þess, að þessi till. verði samþ. Ég skal ekki setja mig gegn því, að hún fari til fjvn., ef þess er óskað, en þá vænti ég, að n. hraði afgreiðslu sinni.

*Pétur Ottesen: Hæstv. atvmrh. hefir nú lýst, hvað komið er rannsókn þessara mála. — Við 3 þm. flytjum nú þáttill. á þskj. 231, þar sem skorað er á ríkisstj. að hraða sem mest rannsókn og undirbúningi löggjafar um raforkuveitur frá Sogslinunni til Akraness, Borgarness, Keflavíkur og annara sjávarþorpa á Reykjaneskaga — en þessi rannsókn hefir nú eftir upplýsingum hæstv. ráðh. þegar farið fram — og að frv. verði lagt um það efni fyrir Alþ. að þeirri rannsókn lokinni. Nú vildi ég, af því að mér skilst, að þetta mál muni eiga að afgr. með samþykkt þessarar till. frá hæstv. atvmrh., aðeins áréttta það, sem í till. okkar þremminganna felst, að undinn verði bráður bugur að því að undirbúa þetta mál undir þingið, þannig að það verði fenginn grundvöllur undir fyrirkomulag þessara raforkuveitna út frá Soginu, því að mér skilst, að það fyrirkomulag, sem hér er talað um viðvíkjandi Hafnarfirði, sé aðeins bráðabirgðafyrirkomulag, vegna þess, hve þörfin fyrir rafmagn sé þar sérstaklega brýn. Ég get gengið inn á það, að þörfin sé brýnni þar heldur en annarsstaðar, með tilliti til þess, hvað mikill markaður þar er fyrir rafmagn og hvað um stuttan veg er að fara frá aðallinu Sogsins til Hafnarfjarðar. Hinsvegar er það vitanlegt, að stærri kaupúnum í nágrenninu er þörfin hvað afnot snertir af rafmagninu alveg jafnbrýn eins og Hafnarfirði, því að þar, sem komið hefir verið upp rafmagnsleiðslu með mótorafli, er rafmagnið fyrst og fremst ákaflega dýrt, og auk þess er það svo, a. m. k. á Akranesi, að það mótorafli, sem þar er til staðar til þess að framleiða rafmagn, er of lítið til þess að fullnægja þörf kaupstaðarins. Það er því brýn nauðsyn á því, ef fjárhagskringumstæður leyfa, að koma rafmagni beint til þessa staðar, og sama er vitanlega að segja um Borgarnes og Keflavík.

Ég vænti þess, að þeir, sem með stjórn landsins fara nú á næstunni, neyti allrar þeirrar aðstöðu, sem þeir hafa, til þess að hrinda þessu máli í framkvæmd, þannig að undirbúningur liggi helzt fyrir næsta Alþingi, sem væntanlega kemur saman í haust.

Alþt. 1937. D. (51. löggjafarþing).

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 32 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var till. tekin til síðari umr.

*Jörundur Brynjólfsson: Ég hefi hér, ásamt samþm. mínum, borið fram þáttill. viðvíkjandi rannsóknum á möguleikum til rafvirkjunar í helztu þorpum austanfjalls. En þar sem kominn er fram till. frá atvmrh., sem gengur alveg í sömu átt, þá get ég fallist á, að sú ályktun verði látin nægja, í trausti þess, að hæstv. ráðh. láti undirbúa málið á þann hátt, sem við höfum óskað eftir, og eins og skýrt er tekið fram í grg., og þá sérstaklega í niðurlagi heunnar. Gert er ráð fyrir, að leitað sé til sveitarstjórna til að gera tillögur og undirbúa þetta mál í samráði við atvmrh.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta mál, en vil leggja til, að það álit, sem hæstv. atvmrh. lagði fram, verði látið nægja.

ATKVGR.

Till. samþ. með 25 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 401).

13. Laun talsímakvenna.

Á deildafundum 14. apríl var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um laun talsímakvenna (A. 301).

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv.

Till. um að vísa málinu til fjvn. felld með 20:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: MT, PHerm, PZ, SigfJ, SÁÓ, ÞorbP, BÁ, EystJ, GG, Gf, IngP, JónP, JörB. nei: MJ, PP, PM, PO, SE, SK, StJSt, TT, ÁÁ, FJ, Gsv, GTh, HV, JakM, JJós, JAJ, JÓl, JS, JBald.

BB, HG greiddu ekki atkv.

14 þm. (ÖTh, PHalld, ÞBr, ÞP, BJ, BSt, E-Árna, EmJ, GP, GL, HannJ, JG, JJ) fjarstaddir.

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var till. tekin til síðari umr.

*Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Þessari till. var tekið vel við fyrri umr., enda er hér um leiðréttingu að ræða.

Þegar launalögin voru sett, var gengið út frá

því, að þeir menn, sem við þetta vinna, væru aðeins teknir til skamms tíma, eða að hér væri um bráðabirgðastarf að ræða. Lágmarkslaun talsimavenna eru nú 1200 kr., er hækka um 200 kr. annaðhvert ár, upp í 1800 kr. Gert er ráð fyrir, að laun þeirra verði jafnhá launum 2. fl. skrifara, og þá yrði hækkunin 400 kr. og dýrtíðaruppbót. Um 20 stúlkur koma til greina að fá þessa launahækkun nú. Þegar þess er svo gætt, að þessar stúlkur þurfa að starfa í 6 mánuði áður en þær komast í lægsta launaflokk, þá má ekki gera mikinn greinarmun á þeim störfum og störfum 2. fl. ritara, þegar um launagreiðslur er að ræða. Nú er litið á þetta sem lífsstarf, og því þurfa þessar stúlkur að fá, auk þess sem þær fá til að framfleyta lífinu, nokkuð hærri kaup, til þess að þær geti búið sig fjárhagslega undir það að mæta ellinni. Það er því ljóst, að hér er um sanngirni að ræða, og sé ég ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum, en vil að lokum upplýsa það, að þessi hækkun mun vera 18 þús. kr. á ári.

Ég vænti þess svo, að hv. Alþingi afgr. þessa till. til hæstv. ríkisstj., sem mun vera fús til að framkvæma hana.

ATKVGK.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 402).

14. Brunaslys í Keflavík.

Á deildafundum 8. apríl var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um bætur vegna brunaslysa í Keflavík (A. 236).

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var till. aftur tekin til fyrri umr.

***Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Þessi till. er ekki stórfelld, og ég vona, að hún kosti ekki miklar umr. Eins og hv. þm. sjá, er lagt til, að stjórnin fái heimild til að greiða á yfirstandandi ári allt að 5 þús. kr. til þeirra, sem urðu fyrir brunaslysum og kostnaði vegna jólatrés-brunas mikla í Keflavík um jólnið 1935. Margir þeirra, sem þar eiga hlut að máli, urðu fyrir miklum sjúkrahúskostnaði, og er sumt af honum ógreitt enn. Mun það nema um 3 þús. kr., eftir þeim upplýsingum, sem ég hefi fengið, auk annars ógreidds kostnaðar, sem valdið hefir miklum búsfjum.

***Thor Thors:** Hv. þm. G.-K. getur ekki verið viðstaddur á þessum fundi og hefir beðið mig að tala í þessu máli fyrir sig. Það er þannig til komið, að samkv. beiðni hreppstjórans í Keflavík sendi hv. þm. G.-K. erindi til fjvn. með tilmælum um, að bætur yrðu greiddar þeim, sem urðu fyrir skaða af brunaslysinu.

Þar sem fullvist er, að fjárlög verða ekki afgr. á þessu þingi, var jafnframt flutt till. um þetta í Sp. Bættist þá þessi liðstyrkur frá jafnaðar-mönnum. Vil ég mæla með, að till. verði samþ.

***Bergur Jónsson:** Mér þykir vænt um, að till. er komin fram hér á þingi um að veita þeim mönnum einhverja hjálp, sem verst urðu úti af völdum brunans mikla í Keflavík um áramótin 1935—1936, en það er eitt atriði í sambandi við þetta mál, sem mér þykir leiðinlegt, atriði, sem kemur alloft fyrir hér á hv. Alþ. Það er, að einstakir menn á hv. Alþ. hafa sérstaka tilhneigingu til að stela málum frá öðrum mönnum, sem allir vita, að hafa ekki brjóstgæði til að bera; það veit ég. Ég var veikur í fyrri og þurfti á fjárhjálp að halda og snéri mér til nokkurra vina minna um hana. Þá snéri ég mér til eins af flm. þessarar till., ekki af því, að ég byggist við, að hann mundi greiða úr fyrir mér, heldur af því, að ég vildi staðfesta fyrir sjálfum mér, hvernig maðurinn væri sjálfur. Enginn efast um, að hann muni eiga nokkuð mikið fé, bæði hér á landi og erlendis. Ég vil geta þessa, til þess að menn gangi ekki að því gruflandi, að þessi maður ætlar með flutningi þessarar till. að afla sér kjörfylgis suður með sjó. Hefði mönnum þar verið óhætt að snúa sér til manna úr öðrum flokkum um þetta mál; þeir mundu fá eins góðan stuðning þaðan. Þeir, sem kunnugir eru í Keflavík, munu vita, að mönnum þar hefði verið kærara, að þessi till. hefði ekki verið borin fram sem kosningabeita. Ég vildi geta um þessi atriði hér vegna þess, að það er orðinn síður hér á Alþ. að ræða ekki eingöngu um málin, sem fyrir liggja, heldur einnig um afstöðu flm. til málanna. Það kom fram í útlagsmálum, sem fram fóru fyrir nokkru, að hv. flm. þessarar till. ásaði Thorsbræður fyrir að hafa skemmt fjárhag sinn með því að ganga of mikið í ábyrgðir fyrir aðra menn. Það getur verið, að svo hafi verið, en hvort menn almennt álíta, að þeim ríka manni, hv. 1. flm. þessarar till., hafi í því tilfelli farizt betur en þeim, ætla ég að láta alla siðferðislega heilbrigða menn dæma um.

Forseti (JBald): Út af orðum hv. þm. Barð. til forseta vil ég segja það, að ég tel, að forseta beri skylda til, þegar komið er út í slíkar umr., sem fram fóru áðan milli hv. þm. Barð. og hv. 9. landsk., að slíta þeim. Þeir höfðu báðir talað tvisvar í málinu og umr. var lokið.

***Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Það fer fjarri því, að þessi till. sé borin fram sem kosningabeita, og mér var ókunnugt um, að hv. þm. G.-K. hefði komið fram með till. til fjárveitingar í þessu efni. En þó svo væri, er ekki síður ástæða til að koma fram með þessa till., ef víst ætti að vera um, að þeir, sem urðu fyrir slysinu, fengju bæturnar nú, en það drægist ekki til næsta hausts, þegar fjárlög verða samþ. Það var ekki heldur úr vegi, að Alþfl. bæri þessa till. fram, þar sem þessi till. var borin fram á fundi, sem Alþfl. og Framsfl. stofnuðu til í Keflavík. Annars tel ég ekki, að einn flokkur frekar en

annar eigi þessa till. En það, sem hv. þm. Barð. fór að reyna að skeyta skapi sínu á mér með, er í engu sambandi við þetta mál, og í því sérstaka ástandi, sem hann hefir verið og er í stundum hér á þingi, er ekki ástæða til að segja mikið við hann eða eiga við hann deilur. En þar sem hann talaði um, að ég hefði ekki viljað ganga í ábyrgð fyrir sig, þá sé ég ekki neina ástæðu til þess að ég fari að ganga í ábyrgð fyrir þm., sem tvisvar hefir ætlað að berja mig á allshn.fundi.

***Thor Thors:** Ég vil geta þess nú, af því að mér láðist að geta þess í fyrri ræðu minni, að hv. þm. G.-K. mun bera fram brtt. við 2. umr. um, hvernig sú n. skuli skipuð, sem úthluti þessu fé. Það er engin stórbreyting og mun ekki teftja afgreiðslu málsins. Ég vil líka geta þess, að þetta mál er engin kosningabeita. Það er þannig til komið, að hreppsnefnd Keflavíkur snéri sér, svo sem eðlilegt var, til þm. kjördæmisins og það hann að koma þessari beiðni á framfæri. Hann lagði hana fyrir fjvn., en ætlaði að bera hana síðar fram sem till. til þál. Sú þáltill. er nú óþörf orðin, þar sem sú till., sem nú liggur fyrir, er komin fram.

***Bergur Jónsson:** Ég ætla að biðja þá, sem hér eru viðstaddir, að taka til greina, að hv. 2. þm. Reykv. var að reyna að bera mér drykkjuskap á brýn, en það tekst bara ekki, því það eru nógu margir, sem vita, hve tilhæfulaust það er. Þessi hv. þm. sagði ennfremur, að ég hefði ætlað að berja sig á allshn.fundi. Það er bezt að segja sannleikann í því máli, og hann er sá, að það var þessi hv. þm., sem tvisvar hefir ráðizt á mig.

Hvað því viðvíkur, hvort þetta er kosningabeita eða ekki, vil ég benda á það, að það er venja, ef mönnum er alvara um að koma fram málum hér á Alp., sem þeir vita, að menn úr öllum flokkum munu líka vilja fylgja, að þá leita þeir til þeirra manna líka, en það eru vissir menn, sem hafa ekki þá venju, og þar á meðal hv. 2. þm. Reykv., sem er nú nýbúinn að koma sínum flokki í þá úlfakreppu, að ekki er búizt við, að hann risi upp aftur á ný, nema ef hæstv. forseti, sem er miklu meiri vitmaður, gæti fengið völdin aftur í flokknum.

Flm. (Héðinn Valdimarsson): Það vill svo vel til, að hér á Alp. finnst vitni um þá atburði, sem hv. þm. Barð. talar um, og það eru hv. samnm. okkar, og geri ég ekki ráð fyrir, að þeir fylgi hv. þm. Barð. í þessu máli.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 34 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 32 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var till. tekin til síðari umr.

***Ólafur Thors:** Snemma á þessu þingi barst mér ósk frá oddvita Keflavíkurhrepps um að

bera fram á Alþingi till. um, að úr ríkissjóði yrðu greiddar 5 þús. kr. á þessu ári, eins og hann orðaði það „í styrk til greiðslu á eftirstöðvum af áföllnum kostnaði út af þessum atburði“, — þ e. a. s., sem þessi þáltill., sem hér er til umr., ræðir um. Ég skrifaði svo fjvn. um þetta nokkru síðar, og skömmu eftir að ég skrifaði það bréf var þessi þáltill. borin fram, sem hér er á þskj. 236. Ég er flm. till. þakklátur fyrir að hafa borið fram till. um, að ríkissjóður greiði 5 þús. kr. vegna tjóns af brunaslysinu í Keflavík, en ég hyggu þó, að réttara væri að hafa þessa till. í öðru formi heldur en hún er, og skal ég út af því, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp bréf frá oddvita Keflavíkurhrepps, dagsett 12. apríl 1937:

„Herra alþingismaður Ólafur Thors.

Alþýðublaðið frá 9. jan. getur þess, að 3 af þm. Alpfl. hafi borið fram þáltill., er heimili ríkisstjórninni að greiða á þessu ári allt að 5000 kr. til þeirra, sem orðu fyrir tjóni vegna brunaslysa í Keflavík á jölunum 1935. — Þriggja manna nefnd, sem skipuð sé hreppstjóra, hér-aðslækni og fulltrúa frá verkalds- og sjómannafélaginu í Keflavík úthluti fénu.

Vegna þess að till. ber með sér ókunnugleika flutningsmanna á málefnum, vil ég upplýsa þetta:

Hreppsnefndin varð, fyrir hönd hreppsins, að taka á sig ábyrgð á öllum kostnaði, er af slysi þessu leiddi, og efndi hún til samskotanna og ráðstafaði fénu á þann hátt, er um getur í bréfi mínu til yðar, dags. 25. þ. á.

Það, sem ógreitt er og áfallandi af þessum kostnaði, hefi ég búizt við, að gæti orðið allt að kr. 5000,00, og er hreppurinn ábyrgur fyrir greiðslu á því. Og er það þessi upphæð, er við förum fram á að fá styrk til að greiða, en til-lagan eins og hún er orðuð ber það ekki með sér, þó að ráða megí af skrifum bladsins, að við hana sé átt.

Það virðist því óþarft ákvæði í tillögunni, að útnefna þriggja manna nefnd til þess að greiða þessar skuldir. Ég hafði gert ráð fyrir, að hreppsnefndin annaðist þetta, ef styrkurinn fengist. Tortryggi fjármálaráðuneytið nefndina, þá hefi ég gert ráð fyrir, að afgreiðslan færi fram samkvæmt framlögðum reikningum. Ég vil því biðja yður, hr. alþingismaður, að bera fram breytingartillögu við nefnda tillögu:

Upphaf aðaltillögunnar: Alþingi heimilar ríkisstjórninni að greiða á yfirstandandi ári allt að 5000 kr. Framh. og breyting: til Keflavíkurhrepps til greiðslu á eftirstöðvum þess kostnaðar, er leiddi af brunaslysunum í Keflavík hinn 30. desember 1935.

Virðingarfyllst,

F. h. hreppsnefndar,

Guðmundur Guðmundsson.“

Ég mun nú leyfa mér að bera fram slíka brtt., sem hreppsnefndin óskar eftir, að borin verði fram, og vænti þess, að Alþingi telji rétt að fara í þessu efni þá leið, er hreppsnefndin sjálf óskar eftir. Það er því bert, að það hlýtur að vera á misskilningi byggt, að úthluta þurfi einhverjum peningum og það annist þriggja manna

nefnd, sem til þess sé skipuð. Það, sem liggur fyrir, er að hjálpa Keflavíkurhreppi til að standa við þær ábyrgðir, sem hann tók á sig vegna brunaslysanna. Ef ég man rétt, er þegar búið að greiða út vegna slysanna kr. 16868,38, en sem sagt, hreppsnefndin býst við að þurfa að greiða allt að 5000 kr., og fer fram á að fá þær greiddar úr ríkissjóði og býðst til að verja peningunum undir eftirliti fjármálaráðuneytisins.

Ég skal svo að öðru leyti ekki gera að umtals-efni og ræða um það slys, sem liggur til grundvallar fyrir þessum tillöguflutningi. Ég þykist mega vænta þess, að úr því jafnaðarmenn flytja þessa till., þá muni a. m. k. nægilega margir styðja að till. í því formi, er ég mun færa hana í með minni brtt., og vænti þess, að allir hv. þm. geti gengið inn á þessa greiðslu í því formi, er ég leyfi mér að fara fram á.

***Sigurður Einarsson:** Ég var að koma inn í d. og hefi ekki heyrt nema litinn hluta af því, sem hv. þm. G.-K. sagði, og er ekki ljóst, hvaða form þessi hv. þm. hyggst að hafa á þessu, eða hvað hann leggur til í sinni brtt. En ég vil upplýsa það, að fyrir okkur flm. þessarar till. vakti það fyrst og fremst, að þetta væru bætur til þeirra manna og heimila, sem harðast hafa orðið úti, á þá leið, að fólkið hefir þurft að leita sér langvarandi og dýrrar læknishjálpar. Það er upplýst af oddvita Keflavíkurhrepps, að ógreiddur sjúkrakostnaður, sem þessar slysfarir höfðu í för með sér, nemur um 5000 kr., og það er vítað um ýmsa, sem þar eiga hlut að máli, að þeim muni reynast torvelt að komast frá þessu. Þetta er því fyrst og fremst hugsað sem hjálp til þessara manna, svo að þeir geti greitt þennan kostnað. En hitt mun ekki hafa vakað fyrir, að í till. fælist það, að bæta upp allt það fjárhagstjón, er einstakir menn hafa orðið fyrir vegna þessa hörmulega atburðar. Annars vildi ég gjarnan biða með að segja meira um þetta þangað til ég hefi heyrt brtt. hv. þm. G.-K.

***Ólafur Thors:** Ég get þakkað fyrir þær undirtektir, sem till. mín hefir fengið hjá einum flm. þáttill., hv. 9. landsk.

Það er rétt, að það er sama, sem vakir fyrir mér eins og honum. Hann sagði, að það væri ekki tilgangurinn að bæta einstökum mönnum upp það fjárhagstjón, sem þeir hefðu orðið fyrir, heldur að létta undir með Keflavíkurhreppi, til þess að hann gæti með þessu fé staðið við þær skuldbindingar, sem hann hefir orðið að taka á sig. Það er þess vegna ljóst, að það vakir það sama fyrir hv. flm. eins og mín till. fer fram á, það, að Alþingi heimili ríkisstj. að greiða á yfirstandandi ári allt að 5000 kr. til Keflavíkurhrepps, til þess að greiða þennan kostnað. Mér sýnist því, að orðin í minni till. falli utan um þá hugsun, sem hv. þm. lét í ljós í sinni stuttu ræðu áðan.

***Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Ég gat ekki verið viðstaddur, þegar fyrst var talað um þessa þáttill.

Ég verð að lýsa því yfir, að ég er mótfallinn

brtt. hv. þm. G.-K. Það vakti ekki fyrir okkur, flm. þáttill., að þetta fé gengi til hreppsins, heldur ætti það að vera einskonar sárabætur vegna þess bruna, sem þar varð. Það kann að visu svo að vera, að mönnum finnist, þegar á að fara að úthluta fénu, að einhver hluti þess cigi að ganga til þess að greiða þann kostnað, sem ennþá er ógreiddur til spítalanna. En það á líka engu síður að ganga til þeirra manna og ættingja þeirra, er sjálfir hafa borgað. Að útiloka þá algerlega frá að fá nokkrar sárabætur finnst mér ekki ná nokkurri átt. Mun ég þess vegna greiða atkv. móti brtt. hv. þm. G.-K.

***Forseti (JBald):** Mér hefir borizt skrifleg brtt. frá hv. þm. G.-K. um að tillgr. orðist á þessa leið:

„Alþingi heimilar ríkisstjórninni að greiða á yfirstandandi ári allt að 5000 kr. til Keflavíkurhrepps, til greiðslu á eftirstöðvum þess kostnaðar, er leitt hefir af brunaslysum í Keflavík hinn 30. desember 1935.“

Með því að þessi till. er bæði skrifleg og of seint fram komin, þarf tvennskonar afbrigði til þess að hún megi koma fyrir.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 26 shlj. atkv.

***Sigurður Einarsson:** Það fór eins og við var að húast, að þegar hv. þm. G.-K. fer að klæða mínar hugsanir í búning, þá fer flikin ekki eins og ég mundi hafa óskað, því að ég er yfir höfuð andvígur því, að önnur skipun sé á þessu höfð en sú, að fénu sé úthlutað af þar til kjörinni nefnd, sem skiptir því milli hlutaðeigenda, eftir því sem efni og ástæður standa til. Þó að Keflavíkurhreppur hafi gengið í ábyrgð fyrir sjúklinga þá, sem hlutu brunasár, þá leiðir ekki af því, að það sé sjálfsagt að afhenda hreppnum þetta fé. Mér skilst, að fólkið muni vilja sjálft standa skil á og greiða sjúkrakostnaðinn með því, er því kynni að áskotnast á þennan veg eða annan, og það sé í sjálfu sér ástæðulaust að afhenda hreppnum þessa peninga, eins og þar með sé ákveðið, að engri krónu af þessu mætti verja á annan veg en þann, að greiða upp þær ábyrgðir, sem hreppurinn hefir tekizt á hendur. Annars verð ég að segja eins og er, að þegar það var nefnt við mig að vera stuðningsmaður þessarar till., þá var mér persónulega ókunnugt um efnahag þessa fólks. En mér skilst, að með till. hv. þm. G.-K. sé verið að gefa til kynna, að hreppurinn sé sá aðili, sem harðast hefir orðið úti, en það eru vitanlega þeir menn, er hafa misst sína og orðið fyrir langvarandi vanheilsu af þessu. Til þeirra viljum við, að peningarnir verði greiddir, ef till. nær samþykki.

***Ólafur Thors:** Það fór eins og mig grunaði, að hv. 2. þm. Reykv. þurfti ekki annað en ganga þvert yfir gólfid, þá fékk hv. 9. landsk. allt aðra skoðun á þessu máli. Ég verð ekki fyrir neinum vonbrigðum með það. Ég vil ekki gera þetta mál að neinu deilumáli, en mér finnst satt að segja óviðeigandi að taka ekkert tillit til óska hreppsnefndarinnar, þar sem hún hefir

haft alla forgönguna í þessu máli. Hún hefir safnað og úthlutað 16 þús. og 800 kr. og gengið í ábyrgð fyrir 5000 kr. Við úthlutun fjárens hefir hreppsnefndin tekið fyllsta tillit til efna-hags og ástæðna manna, og finnst mér það engin ástæða til að taka mann sunnan úr Grindavík til þess að úthluta þessum 5000 kr. (HV: Það er héraðslæknirinn). Ég hygg, að hann hafi aldrei séð neinn af þessum sjúklingum, því að það er annar læknir á staðnum. En úr því á að láta nefnd úthluta þessu fé, því þá ekki að taka sýslumanninn? Hann er sá rétti aðili. Ég ætla því að héra fram enn eina brtt. til vara, með leyfi hæstv. forseta. Það er, ef min till. verður ekki samþ., að í stað „héraðslækni“ komi: sýslumanni. Leyfi ég mér að héra þessa till. fram skriflega.

Forseti (JBald): Mér hefir borizt frá hv. þm. G.-K. skrifleg brtt. til vara við þáttill. á þskj. 236, að í stað „héraðslækni“ í tillgr. komi: sýslumanni.

Af því að till. er bæði skrifleg og fram borin á fundinum, þarf tvennskonar afbrigði til þess að hún megi koma fyrir.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 27 shlj. atkv. Brtt. 412 (aðaltill.) samþ. með 22:20 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GL, GTh, HannJ, JakM, JJós, JAJ, JónP, JS, JJ, MG, MJ, ÓTh, PZ, PHalld, PO, SK, TT, ÞBr, ÞP, GP, GSv, GF.

nei: HG, HermJ, HV, IngP, JG, MT, PHerm, PP, SigfJ, SE, SÁÓ, StJSt, ÞorþB, ÁÁ, BB, EmJ, EystJ, FJ, GG, JBald.

7 þm. (JÓI, JörB, PM, BJ, BSt, BÁ, EÁrna) fjarstaddir.

Till., svo breytt, samþ. með 25 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 413).

15. Lagasafn.

Á deildafundum 8. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um nýja útgáfu af lagasafni (A. 237).

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var till. aftur tekin til fyrri umr.

***Flm. (Jónas Jónsson):** Ég hefi flutt þessa till. með einum hv. þm. Alþfl. Um hana þarf ekki langa grg. Þegar lögbókin var gefin út af menningarsjóði, var ákveðið að geyma blýið vegna væntanlegrar endurútgáfu. Nú eru liðin mörg ár síðan og miklar breyt. hafa orðið á íslenskum lögum, þó ekki meiri en svo, að mikið af þeim er óbreytt enn. Ef hallatz verður að því að gefa lögbókina út aftur, verður mikið gagn að því verki, sem búið er að vinna. Það er

bezt og að öllu leyti eðlilegast, að landið gefi út bókina, því að menningarsjóður getur varla gert það, og mundi alls ekki geta það eins og sakir standa nú.

Reynslan hefir orðið sú, að menn hafa yfirleitt verið mjög ánægðir með lögbókina eins og hún var, en nú er hún orðin of gömul, og hún hefir verið afarmikið notuð, bæði af hv. alþm. og öðrum, sem yfirlit þurfa að hafa yfir íslensk lög. Munu þeir óska þess, að fá bókina endurbætta, enda var upphaflega gert ráð fyrir, að Lögbók Íslands yrði gefin út á 5 ára fresti. Ég tel óþarft, að málinu verði vísað til n., en legg til, að till. verði vísað til síðari umr. að þessari lokinni.

***Thor Thors:** Ég vil aðeins vekja athygli á því, hvort rétt sé að gefa út þetta safn af lögum að svo stöddu, þar sem vitað er, að miklar breyt. á þeim standa fyrir dyrum. Hefi ég þar í huga m. a. breyt. þá á hegningarlögunum, sem ekki mun dragast lengur en til næsta árs, og breyt. á réttarfarslögjöfnni, sem er mikill lagabálkur, er vænta má, að verði lagður fyrir næsta Alþingi. Ég vil vekja athygli á því, hvort rétt er að ganga frá lögbókinni áður en þessar miklu breyt. ná fram að ganga.

***Flm. (Jónas Jónsson):** Þar mótháru, sem hv. þm. Snæf. kom með, þurfa ekki að rekast á minar till., því að það tekur alltaf sinn tíma að undirbúa útgáfu lögbókarinnar, svo að það gæti verið búið að lögfesta eitthvað af þessum stóru lagabálkum, sem nú liggja fyrir, svo að þeir komist í útgáfuna, og þótt það dragist lengur að samþ. innskotið í hegningarlögin, þá gerir það ekki svo mikið til, eigi að gefa lögbókina út á 5 ára fresti. Þessar mótháru eru því ekki veigamiklar. Þannig má segja, að fyrst Alþingi gefi alltaf út Alþt., þótt það sé allmikill kostaður við það og þau lítið notuð öðruvísi en sem ívítunarheimild, þá sé ekki meira að gefa út lög, sem aðeins gilda nokkur ár, fyrst útgáfan er bundin við vissan tíma. Reynslan hefir orðið sú, að lögmenn, sem helzt gætu verið án lagasafns, voru mjög ánægðir yfir lögbókinni, þegar hún kom út, og svo mun fara enn, að því meira þykir mönnum varið í lögbókina, sem hún er nær því að vera í fullu gildi.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var till. tekin til síðari umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 416).

16. Millipinganefnd um banka- löggjöf o. fl.

Á deildafundum 18. marz var úthýtt frá Sp.:
Till. til þál. um skipun millipinganefndar til
að endurskoða bankalöggjöf landsins o. fl. (A.
104).

Á 8. fundi i Sp., 1. apríl, var till. tekin til fyrri
umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi i Sp., 6. apríl, var till. aftur tekin
til fyrri umr.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Eins og getið er
i grg. þessarar þáttill., er hún flutt f. h. Fram-
sfl. af okkur hv. 2. þm. Skagf. Í þáttill. er stung-
ið upp á því að kjósa 5 manna mþn. með hlut-
fallskosningu i sameinuðu þingi, sem hefði
tvennskonar verkefni. Í fyrsta lagi það, að end-
urskoða alla nügildandi bankalöggjöf landsins
og gera till. um breyt. á henni, eftir því sem
henni þykir við eiga. Í öðru lagi að rannsaka og
reyna að finna einhverja frambúðarlausn á geng-
ismálinu eða skráningu islenzkrar krónu.

Eins og öllum er kunnugt, voru landsbanka-
lögin frá 1928 undirbúin rækilega af mþn., sem
til þess var sett. Þegar það mál var i undirbún-
ingi, stóð svo á, eins og kunnugt er, að Lands-
bankinn var þá eini ríkisbankinn hér á landi.
Síðan þetta skeði, hafa ýmsir atburðir orðið i
bankamálum þjóðarinnar, sem gera aðstöðuna
að ýmsu leyti gerðreytta frá því, sem hún var.
Ég vil i því sambandi minna á Íslandsbanka-
hrunið 1930, sem leiddi til stofnunar Útvegs-
banka Íslands, sem hefir miklu meira ríkis-
rekstrarsnið heldur en Íslandsbanki áður hafði.
Og auk þess nefni ég stofnun Búnaðarbankans,
sem einnig hefir orðið til síðar, og er hann, eins
og allir vita, rekinn af ríkinu. Ástandið er því
þannig i bankamálum landsins, að það starfa hér
3 bankar, og má heita svo, að þeir séu allir
reknir af ríkinu, 2 alveg og sá 3. að miklu leyti.
Jafnaframt er þess að geta, að þó að landsbanka-
lögin væru rækilega undirbúin af mþn., eins og
ég sagði, þá hafa bankamálin sem heild aldrei
verið tekin til rækilegrar athugunar og aldrei
heldur afgr. i heild sinni þannig, að gætt væri
samræmis um hinar einstöku ráðstafanir. —
(Forseti: Það er mikill kiliður i salnum. Ég vil
biðja hv. þm. að gefa gott hljóð). Framsfl. lítur
því svo á, að nú sé einmitt kominn tími til að taka
öll þessi mál til athugunar og semja löggjöf um
bankamálin, þar sem samræmis sé gætt i hinum
einstöku atriðum, ekki einasta vegna þeirra
breyt., sem hafa orðið á bankamálum hér á
landi, heldur einnig vegna þeirra stórfelldu
breyt. á öllu viðskiptalífi þjóðarinnar, sem orð-
ið hafa.

Það, sem Framsfl. telur, að mest þörf sé á
að athuga i þessu sambandi, er tekið fram i grg.
till., og ég sé ekki ástæðu til að fara að hafa
það upp hér. En út af því vil ég aðeins drepa
á það, að i upphafi, þegar landsbankalöggjöfin
var sett, var allmikill ágreiningur um það, hvern-
ig seðlaútgáfunni skyldi fyrir komið. Margir

litu svo á, að rétt væri að hafa sérstakan seðla-
banka, sem hefði aðalförystu i peningamálum
landsins, eins og þjóðbankar yfirleitt gera, en
að sá banki hefði ekki bein viðskipti við ein-
staklinga. Þetta varð þó ekki ofan á þá, heldur
var Landsbankanum falin seðlaútgáfan ásamt
annari bankastarfsemi. En að þessi ágreiningur
er þó ekki úr sögunni, sést m. a. á því, að frv.
hefir komið fram hér á Alþ. einmitt um þetta
efni. Framsfl. lítur því svo á, að það beri að taka
til alveg sérstakrar athugunar, hvernig seðlaú-
gáfu verði bezt fyrir komið, og i sambandi við
það, hvernig starfskiptingu bankanna skuli
haga og skiptingu starfsfjárins á milli atvinnu-
veganna. Það er ákaflega líklegt, án þess ég sé
þó hér að slá nokkru föstu um það, að það
muni reynast svo, að höfuðgreinar atvinnuveg-
anna i landinu þurfi hver að hafa sinn sérstaka
banka. Með þessu á ég þó ekki við hvern einasta
atvinnuveg, heldur höfuðgreinarnar.

Það hefir, eins og allir vita, margt og mikið
verið rætt og ritað um gengismálið nú um all-
langt skeið. Og fyrir hv. Nd. liggur frv. um
gengisskráningu. Samkv. þessu frv. á, eftir því
sem þar segir, að skrá gengið með tilliti til þess,
að höfuðatvinnuvegirnir fái greitt tilkostnaðar-
verð fyrir útflutningsvörur sínar. Ég býst nú
við, að tilgangurinn, eins og hann er settur fram
i því frv., láti vel i eyrum framleiðenda. Og i
fljótu bragði sýnist þetta vera ofur einfalt. En
ég vil þó efast um, að margir hafi gert sér fylli-
lega ljósa grein þess, hvernig þetta megi tryggja
með gengisbreyt. einni saman. Og frv. sjálfst gef-
ur enga skýringu á því. Þeirri n., sem þar er
gert ráð fyrir, er ætlað að ráða fram úr því,
sem er höfuðatriði þessa máls. En vegna þess
að það kemur svo fjöldamargt til greina, þegar
finna á frambúðarlausn þessa máls, þá vill Fram-
sfl. láta taka málið til nákvæmrar rannsóknar
með framtíðarlausn þess fyrir augum. Og það,
sem fyrir flokknum vakir, er það, að reynt verði
að finna leiðir til þess, að gengi krónunnar
verði eins og hægt er miðað við verð á fram-
leiðsluvörum landsmanna og þar með þarfir at-
vinnuveganna, i staðinn fyrir að það hefir jafn-
an fylgt útlendri mynt. Það hafa komið fram
stórmerkar till. um þetta efni, sem ekki hafa
verið ýkjamikilið ræddar meðal þjóðarinnar.
Þetta allt er hið mesta rannsóknarefni, og ég
hygg, að málinu sé bezt borgið að sinni með
því, að n. hæfra manna taki það allt til rann-
sóknar og athugunar. Einmitt af þessum ástæð-
um leggur Framsfl. til, að millipn. um banka-
mál verði einnig falin rannsókn gengismálsins,
og þá að sjálfsögðu einnig gera till. um lausn
þess.

Það hefði nú að sjálfsögðu getað komið til
mála, ekki sízt fyrir Framsfl., sem er stjórna-
fl., að fela ríkisstj. allan undirbúning þessara
mála, sem ég hefi nú minnt á. En flokkurinn
lítur svo á, að hér sé um svo mikilsvert alþjóð-
armál að ræða, að það þarfnist alhliða athugu-
nar, og þess vegna sé nauðsynlegt, að öll höfuð-
sjónarmið, sem til eru meðal þjóðarinnar i þess-
um efnum, komi fram við þá athugun. Því telur
hann heppilegra, að rannsóknin fari fram i mþn.,
sem kosin sé hlutfallskosningu i Sp. og þann-

Millipinganeftnd um bankalöggjöf o. fl.

ig skipuð fulltrúum allra flokka, þeirra sem á annað borð hafa það þingfylgi, að þeir fái menn kosna í 5 manna nefnd.

Hér er komin fram brtt. á þskj. 220, frá hv. þm. A.-Húnv. Ég ætla ekki að ræða um hana fyrir en hv. þm. hefir gert grein fyrir henni, en vil aðeins skjóta því fram nú þegar, að þar sem ákveðnar eru 2 umr. um þetta mál og það fer sjálfsagt til n. milli umr., þá væri heppilegra, að atkvgr. um brtt. færi fram við seinni umr., ekki sízt þar sem till. er ekki útbýtt fyrir en á þeim fundi, þegar fyrir umr. fer fram.

Vænti ég, að hv. flm. brtt. geti fallið á þá tilhögun. — Ég sé ekki ástæðu til að mælast til, að umr. sé frestað til þess að vísa málinu til n., heldur legg ég til, að því verði vísað til hv. fjvn. að umr. lokinni.

ATKVGR.

Afbrigði um brtt. 220, sem útbýtt var á fundinum, leyfð og samþ. með 28 shlj. atkv.

***Jón Pálmason:** Það er augljóst, að sú þáttill, sem hér liggur fyrir, hefir það viðtækan tilgang, að hann getur gripið inn í svo að segja allt viðskipta- og fjármálalíf þjóðarinnar. Satt að segja hefði mér fundið æskilegt, að gerðar hefðu verið hér á þingi fljótvarir ráðstafanir í þessum vandamálum heldur en þessi till. fer fram á. Þó tel ég hana stefna í rétta átt og vil því þrátt fyrir allt lýsa ánægju yfir, að hún er fram komin.

Það er vitað, að margar aths. eru uppi á meðal þjóðarinnar, og hafa lengi verið, um bankamál okkar. Það hefir verið talsverð óánægja yfir því, hvernig lánsstofnanirnar í landinu yfirleitt eru reknar, hvað mikill kostnaður er við rekstur þeirra og hvað lítið þær fullnægja viðskipta- og lánsfjárbörf þjóðarinnar.

Við höfum 3 aðalbanka, með mörgum útibúum, og við vitum, að rekstrarkostnaður þeirra hefir á undanförunum árum verið hvorki meiri né minni en hátt á 2. millj. kr. Úti á landsbyggðinni á m. k. trúir enginn maður, að þetta þurfi að vera svona dýrt. Og þegar athugað er, að fjármagn það, sem þessar lánsstofnanir hafa yfir að ráða, er svo takmarkað sem raun ber vitni um, þá verður ennþá augljósara, að unnt mundi vera að koma þessum málum fyrir á einfaldari og ódýrari hátt. Að öðru leyti er mikið rannsóknarefni fyrir höndum í sambandi við það, hvernig veltufé þjóðarinnar eigi að ganga út til einstaklinganna. Eins og sakir standa nú og verið hefir á undanförunum árum, þá er þetta þannig, að miklu meira af veltufé þjóðarinnar gengur í gegnum verzlunina heldur en lánsstofnanirnar. Hér er rekin láns- og skuldaverzlun, og verzlunarfyrirtækin, bæði félög og einstaklingar, fá lánsféð að miklu leyti hjá þeim aðiljum, sem þau hafa viðskipti við erlendis. Þetta fyrirkomulag er frá mínu sjónarmiði bæði dýrara og óheppilegra heldur en ef hægt væri að koma því svo fyrir að útrýma láns- og skuldaverzlun og láta allt það veltufé, sem nú fer gegnum verzlunina, ganga í gegnum lánsstofnanirnar. Ég nefni þetta af því, að það er frá mínu sjónarmiði einn þáttur þess viðtæka rann-

sóknarefnis, sem væntanleg n. verður að hafa með höndum.

Þá er annað hlutverk, sem þessari n. er ætlað, sem sé að gera rannsóknir viðvikjandi afgreiðslu gengismálsins, og í sambandi við það hefi ég leyft mér að bera fram brtt. á þskj. 220. Það er kunnugt, að síðan verðfallið varð á okkar framleiðsluvörum, eða a. m. k. frá því 1930 og fram á þennan dag, hefir verðskráning íslensku krónunnar ekki að fullu svarað til þess verðgildis, sem hægt hefir verið að fá fyrir erlendan gjaldeyri í íslenskum peningum. Sérstaklega hefir þetta verið mönnum ljóst hin síðustu ár, að krónunni hefir verið haldið uppi með þvingunarráðstöfunum, í fyrsta lagi með því að láta skráningu hennar fylgja gengisskráningu annarar þjóðar, og í öðru lagi með þeim takmörkunum og höftum, sem nú eru á innflutningsverzlun okkar. Þau höft eru sem kunnugt er nauðvörn okkar þjóðar til þess að geta haldið eðlilegu samræmi í viðskiptunum við útlönd, en verka óneitanlega í þá átt að halda uppi verði aðfluttu vörunnar, m. a. vegna þess, að það er betra færi á að selja eina vöru háu verði, ef takmarkað er, hvað mikið má flytja af henni inn. Mér er það fullkomlega ljóst, að hvenær sem horfið verður að því ráði að fella gengi okkar krónu, þarf í sambandi við það að gera margvíslegar ráðstafanir í okkar viðskipta- og fjármálalífi, og það er einmitt það, sem ég álit, að eigi að vera höfuðverkefni þessarar n., að því er gengismálið snertir. Hinu ætlast ég til, að sé slegið föstu með þáttill., að það geti ekki lengur gengið, að gengi krónunnar sé haldið uppi með þvingunarráðstöfunum á kostnað framleiðenda í landinu. Ég er hræddur um, að það hljóti að fara svo, ef við ekki verðum fyrir stórum höppum fjárhagslega, að eftir því sem lengur er dregið að fella gengi krónunnar, því stærra verði hrunið og verri afleiðingar þess í okkar viðskiptaháttum. Nú er það víst, að um leið og krónan væri felld yrði að gera breyttar ráðstafanir að því er snertir innflutnings- og gjaldeyrismálin. Og sérstaklega þarf, frá mínu sjónarmiði séð, að rannsaka gaumgæfilega, hvernig ætti að haga viðskiptunum með þann hluta af okkar framleiðslu, sem seldur er innanlands. Þessi viðtæku rannsóknarefni eru svo flókið og vandasamt mál, að ég tel fulla þörf á, að þeim séu gerð skil í þessu sambandi, þótt menn geti orðið sammála um það, að gengi ísl. krónunnar sé of hátt, samanborið við hennar raunverulega verðgildi.

Ég skal svo ekki að sinni fara um þetta miklu fleiri orðum. En út af ósk hv. 1. flm. till. um það, að atkvgr. um brtt. mína sé látn bíða til seinni umr. málsins, skal ég taka það fram, að ég legg enga áherzlu á það, hvort atkvgr. fer fram við fyrri eða síðari umr. En ég vildi leggja brtt. fram, til þess að hún gæti verið til athugunar í sambandi við þáttill. sjálfa nú þegar. — Ég geri ráð fyrir, að málinu verði nú vísað til fjvn., og gefst þá síðar tækifæri til að gera nánari grein fyrir afgreiðslu málsins. Get ég viðurkennt, að það væri e. t. v. ósanngjarnt að heimta brtt. mína borna undir atkv. nú, þar sem hún er svo seint fram komin,

Millipinganefnd um bankalöggjöf o. fl.

***Magnús Jónsson:** Ég get raunar ekki talið nema eðlilegt, að fram er kominn till. eins og hér liggur fyrir; það hefði jafnvel verið eðlilegt, þótt slík till. hefði komið fram miklu fyrr, því að bankan., sem starfaði hér árin 1924—25, taldi ekki sínu starfi lokið með því nál., sem hún gaf út 1925. Eins og hv. þm. e. t. v. vita, var í þáttill. um skipun þeirrar n. gert ráð fyrir alhliða endurskoðun á bankalöggjöf landsins. En í þeirri þáttill. var sérstaklega óskað eftir, að n. gerði till. um seðlaútgáfumálið fyrir næsta þing, og það var vegna þess, að það mál var komið í þá sjálfheldu, eftir margitrekadur tilraunir þings og stjórnar til þess að leysa það, að ekki varð lengur hjá því komið, að fá það leyst. Þess vegna skilaði n. álit um seðlabanka, og það mál var leyst út af fyrir sig, en þá átti hún eftir hitt verkefnið, að endurskoða bankalöggjöfina í heild. Það varð þó að samkomulagi milli n. og þeirrar stj., sem þá sat, að láta við svo búið sitja um störf n. að sinni. Er ekki nema eðlilegt, að þessu starfi, sem þannig var hætt við í miðjum klíðum, sé haldið áfram, og það þótt fyrr hefði verið.

Eins og hv. 1. flm. tók fram, hafa ýmsar breyt. orðið, ekki aðeins á bankamálunum, heldur einnig á almennum landsmálum, síðan landsbankalögin voru sett. Sérstaklega er þó ein breyt. á orðin að því er bankana snertir, sem ég tók ekki eftir, að hv. flm. minntist á. Árið 1925 var ennþá sú hugsun uppi, að hér myndi geta myndast bankakerfi í líkingu við bankakerfi annara þjóða, að bankarnir yrðu yfirleitt nokkurskonar einkafyrirtæki, þannig að þeir menn, sem fé hafa aflögu, sem þeir vilja lána út til atvinnuveganna, leggi það í bankafyrirtæki, sem síðan starfi í ákveðnum tilgangi. Ríkið hefði svo „centralbanka“, sem annaðhvort væri eingöngu seðlabanki eða ræki jafnhliða almenna bankastarfsemi, eins og eðlilegt var, vegna sögulegrar þróunar í bankamálunum, að Landsbankinn héldi áfram að reka. Á þessu er orðin gagngerð breyting. Bankarnir eru ekki aðeins orðnir ríkiseign, heldur er yfirleitt sú hugsun horfin frá mönnum, að um annað fyrirkomulag geti verið að ræða með eðlilegum hætti. Ég held, að það sé orðið flestra manna mál, að ekki séu til í landinu peningar, sem menn vilja þannig setja í atvinnurekstur, og þótt þeir væru til, er ekki það andrúmsloft í stjórnarmálunum, að menn myndu sjá sér það fært. Sú hugsun hefir unnið svo mjög á, að það fé, sem menn eiga í bönkum og öðrum slíkum fyrirtækjum sem hlutabréf eða á annan hátt, sé ófriðhelgur hlutur, en náttúrulega er það friðhelgin um slíkt fé, sem skapar möguleika fyrir því, að lánsstofnunum sé komið upp af einstaklingum, eða þeir leggi yfirleitt fram fé til atvinnufyrirtækja. Því eru þær till., sem fram eru komnar um að bjóða út hluti í slíkum stofnunum, ekki annað en orðin tóm.

En þrátt fyrir þetta er sama nauðsynin á að taka bankamál til athugunar í mþn. Það, sem gert hefir verið í bankamálunum, síðan landsbankanefndin starfaði, sýnist mér vera nokkuð á við og dreif. Það hefir verið settur upp búnaðarbanki, að því er virðist með óþarflega dýrri

og umsvifamikilli stjórn, til þess að hafa það hlutverk með höndum. Íslandsbanka var velt um koll og Útvegskinn settur upp á rústum hans. Allt er þetta ríkiseign að öllu eða mestu leyti. Till., sem liggja fyrir þessu þingi, benda og til, að full ástæða sé til að stofna til n. til að athuga þessi mál öll í heild. Má þar til nefna frv. um sérstakan seðlabanka. Sömualeiðis frv. um iðniabanka; er þar um spursmál að ræða, sem vafalaust er full þörf á að leysa. Bæði þessi frv. sýna, að málin, sem þau fjalla um, þurfa meiri athugunar við heldur en í þeim kemur fram. Ég vil t. d. benda á það í sambandi við frv. um seðlabanka, að þar er eins og gert sé ráð fyrir, að það, að einn banki afhendi öðrum banka nokkrar millj. kr. í stofnfé og tugi millj. í seðlum, geti gerzt svona án þess að það fréttest til næstu bæja. Reynslan hefir nú sýnt, að slíkir hlutir eru óframkvæmanlegir. Íslandsbanki átti að skila sínum seðlum, en það hefir reynzt óframkvæmanlegt fram á þennan dag, þannig að seðlabankarnir eru nú í rauninni 2, — annar, sem starfar samkv. lögum, en hinn, sem starfar gegn lögum. Ef stofnaður væri nú nýr seðlabanki, yrði það sama uppi á teningnum. Landsbankinn gæti ekki skilað sínum seðlum, svo að seðlabankarnir yrðu bara 3. Mig minnir, að í þessu frv. sé jafnvel talað um seðla Útvegskans, sem ég veit ekki til, að séu til að lögum.

Ég held því, að það sé einmitt mikil þörf á að athuga nú þessi mál öll gaumgæfilega í mþn. Sú n. ætti að geta bargað þann kostnað, sem starf hennar hefir í för með sér, með því einu að koma bankamálunum á ódýrari grundvöll. Nú sýnast úrræðin helzt vera þau, að stofna alltaf nýja og nýja banka, með nýrri stjórn og öllu því „apparati“, sem þar til heyrir, í stað þess að koma útlánsstarfsemi undir sem fæstar stjórnir, til þess að reksturinn verði ódýrari.

Ég skal ekki fara að ræða brtt. hv. þm. A.-Húv., þar sem henni var ekki útbýtt fyrir en á þessum fundi, og hefir auk þess verið tekin aftur til síðari umr. En í sambandi við hana vil ég benda á, að þar er um að ræða mjög umfangsmikið rannsóknarefni; það er ekki neitt aukaatriði, sem hægt er að vinna að svona rétt í hjáverkum. Í þáttill. eins og hún liggur fyrir er aðeins tæpt á þessu máli; það er að visu gert mjög varlega, aðeins sagt, að fela eigi n. að athuga, hvernig verðskráningu ísl. krónu verði bezt fyrir komið. Þetta getur falið í sér mikið eða lítið, rétt eftir því sem hver vill. En ef þessi n. á að hafa með höndum gengismálið í heild sinni, þá er það geysmikið starf út af fyrir sig, og sú n., sem athugar bankamál, mun hafa verið starf á því sviði, a. m. k. fyrst um sinn. Ég er því alls ekki viss um, að það sé heppilegt, að sama n. hafi bæði bankamál og gengismálið til meðferðar, ef tilgangurinn er, að gengismálið sé tekið fyrir meira en að nafnuinu til.

Ég skal svo ekki orðlengja um þetta frekar, en endurtek það aðeins, að ég tel heppilegt, að þessi þáttill. verði samþ.

***Fimrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég hefi raunar engu við það að bæta, sem hv. 1. flm. sagði um

páltill. sjálfa, en vegna brtt. á þskj. 220 vil ég segja örfá orð. Með þessari brtt. er ætlað til, að Alþingi slái því föstu, að íslenska krónan sé fallin. Eins og menn vita, hefir það verið svo í áratug, að gengi íslensku krónunnar hefir ekki farið eftir eftirspurn á erlendum gjaldeyri, heldur hefir það verið ákveðið að meira eða minna leyti af stofnun, sem Alþingi hefir sett til að ráða heim málum, nefnilega gengisnefnd, sem skipuð var árið 1924 eða 1925. Jafnvel áður en hún var skipuð, var þessu máli skipað með íhlutun hins pólitíska valds. Það fyrirkomulag, að verðið á erlendum gjaldeyri fari eftir eftirspurninni, hefir því yfirleitt ekki verið haft hér. Það hefir yfirleitt ekki verið fylgi fyrir því, að taka upp þá aðferð, að láta verðgildi ísl. krónunnar breytast eftir framboði og eftirspurn á erlendum gjaldeyri. Þar sem verðskráning krónunnar fer þannig fram fyrir milligöngu stofnunar, sem Alþingi hefir til þess sett, og sú stofnun hefir ekki breytt verðskráningu hennar, þá er algerlega óviðeigandi, að Alþingi setji það inn í páltill. sem staðreynd, að krónan sé fallin. Þegar ég mæli á móti slíkri afgreiðslu þessa máls út af fyrir sig, stendur það í rauninni ekki í neinu sambandi við þá deilu, hvort íslenska krónan er eðlilega skrásett eða ekki. Það er staðreynd, að gengi ísl. krónunnar hefir verið látið fylgja gengi sterlingspundsins af aðilja, sem Alþingi hefir sett til að skrá gengið, og það er óviðeigandi, að þingið láti fara frá sér yfirlýsingu um, að krónan sé fallin, þegar gengi hennar hefir ekki verið breytt af þeim aðilja. — Hitt er svo atriði út af fyrir sig, hvort menn vilja, að krónan verði felld. Ég býst við, að það, sem vakir fyrir hv. flm. brtt., sé það, að láta þá skoðun sína koma fram, að fella eigi gengi krónunnar, en það gat hann gert á annan hátt heldur en með þeirri fullyrðingu, sem í brtt. felst. Í þessu máli eru þessar leiðir til: Í fyrsta lagi, að haldið sé því fyrirkomulagi, sem nú er, að bankarnir hafi einkasölu á gjaldeyrinum og miðli honum eftir getu og þörfum. Önnur er sú, að verði á erlendum gjaldeyri sé látið fara eftir framboði og eftirspurn. Þá fellur auðvitað niður einkasala bankanna á erlendum gjaldeyri, og þá verða menn að vera við því búnir, að krónan hækki aftur, ef framboðið á erlendum gjaldeyri kynni að verða meira en eftirspurnin. Hvort það er þessi leið, sem vakir fyrir hv. flm. till., skal ég láta ósagt. En það mun vera meining hans með brtt., að vegna þess að krónan er að hans dómi of há nú í augnablikinu, eigi n. að taka til athugunar lækkun hennar. En tilgangur okkar er sá, að n. geri framtíðarráðstafanir í þessum málum, og því liggur það ekki fyrst og fremst fyrir henni að ákveða, hvaða verð skuli vera á krónunni í augnablikinu, heldur hvernig skráningunni skuli vera komið fyrir framvegis — hvort bankarnir eigi að hafa framvegis einkasölu á gjaldeyri, eins og nú er, eða hvort gjaldeyrisverzlunin eigi að vera frjáls, með það fyrir augum, að krónan geti þá hækkað aftur, eins og 1924, eða jafnvel hvort færi sé þriðja leiðin, sem Böðvar Bjarkan hefir stungið upp á, að miða gengisskráninguna við verð á framleiðsluvörum á

hverjum tíma. — Þeir, sem vildu láta krónuna hækka 1924, fylgdu þá hinna frjálsu gjaldeyrisverzlun. Hin síðari árin hefir krónunni verið haldið stöðugri með einkasölu bankanna á erlendum gjaldeyri.

***Hannes Jónsson:** Ég þarf ekki að segja margt um páltill. á þskj. 104. Bændafl. hefir farið fram á það, að fram færu útvarpsumræður um gengismálið á næstunni, og tel ég líklegt, að úr því verði, og get því sleppt almennum umræðum um það mál að þessu sinni. En ef hv. þm. A.-Húnv. tekur till. sína á þskj. 220 aftur, mun ég taka hana upp, svo að yfirlýsing þingsins fái ist um það, hvort núverandi gengisskráning sé réttlát eða á óheilbrigðum grundvelli. Því að hvað ætti að þýða að veita ráðh. heimild til að skipa n. til að athuga, hversu gengisskráningunni verður bezt fyrir komið, ef núverandi fyrirkomulag er hið ákjósanlegasta? En í brtt. hv. þm. A.-Húnv. felst það, að krónan sé skráð of hátt með núverandi gengi. Þetta er að vísu engin ný uppgötvun, því að þessi sannleikur hefir lengi verið ljós öllum atvinnurekendum hér á landi, og á sömu skoðun var sænski hagfræðingurinn Lundberg, sem skipulagsnefnd atvinnumála fékk sér til aðstoðar. Það er í rauninni orðið á allra vitorði, að krónan er skráð of hátt, þótt um það megi deila, hve mikið eigi að lækka hana. Ég hefi oftsinnis bent á beinustu leiðina til réttlátrar skráningar, en mér er ljóst, að fleiri leiðir eru til, til þess að draga úr ranglætinu, og verður þá að velja þá næstbestu, ef sú besta fæst ekki farin. Annars fer ég ekki lengra út í þetta mál að sinni vegna væntanlegra útvarpsumræðna. En ég vildi gjarnan sjá það af atkvgr. um brtt. hv. þm. A.-Húnv., hvort meiri hl. lítur svo á, að krónan sé nú réttlátlega skráð eða ekki.

***Emil Jónsson:** Þar sem ég hefi borið fram 2 frv., annað um seðlabanka og hitt um breyt. á lögum Landsbankans, sem snerta mjög það mál, sem hér er rætt, vil ég víkja að því nokkrum orðum.

Ég hefi ekki á móti því, að n. sú, sem hér er lagt til, að verði skipuð, taki bankalöggjöf landsins til athugunar. En mér finnst óþarft, að hún taki einnig sparisjóðina til meðferðar, þar sem um þá var sett ýtarleg löggjöf í fyrra, en hitt verkefnið út af fyrir sig sannarlega nógu viðtækt. Það virðist því engin nauðsyn að fara þegar að hrófla við þeim lögum með þessari páltill. Hinsvegar lít ég svo á, að full ástæða sé til þess, að þau 2 frv. mín, sem ég nefndi áðan, fái sem skjótasta afgreiðslu. Frv. mitt um seðlabanka er samið af sænska hagfræðingnum Lundberg og hefir áður sett ýtarlegri rannsókn bankafróðra manna. Það er því svo vel undirbúið, að ekkert ætti að vera í vegi fyrir því, að það næði fram að ganga þegar á þessu þingi. Breyt. þær á lögum Landsbankans, sem felast í hinu frv., eru mjög aðkallandi og eiga alveg eins að geta gengið fram nú, þótt þessi n. verði skipuð. Ég tel þessa nefndarskipun eiga fullan rétt á sér, þar sem bankamálunum hér á landi er öðruvísi háttað en annarsstaðar og þurfa því

ýtarlega rannsókn. Hinsvegar tel ég rétt, að sparisjóðirnir verði felldir niður úr þáttill, þar sem n. mun alls ekki veita af einu ári til þess að athuga bankamálin ein.

Brtt. hv. þm. A.-Húnv., sem felur það í sér, að í rauninni sé þegar búið að fella krónuna, tel ég alveg ótímabæra og óviðeigandi. Ég heyri nú, að hv. þm. V.-Húnv. hafi tekið þessa brtt. upp aftur. (ÓTh: Hvað sagði sérfræðingur Rauðku um skráningu krónunnar?). Hv. þm. V.-Húnv. rangfærði nú, eins og stjórnarandstæðingar hafa oft gert áður, gersamlega umsögn sænska hagfræðingsins Lundbergs um skráningu íslensku krónunnar. Hann sagði að visu, að ef íslenska krónan væri seld á opinberum markaði, væri núverandi gengi of hátt, en hann hefir hinsvegar fært veigamikil rök gegn því að lækka gengið frá því, sem nú er.

Ég get því samkv. framansögðu fylgt því, að n. þessi verði skipuð, en legg jafnframt áherzlu á það, að annað frv. mitt a. m. k., frv. um breytingar á lögum Landsbankans, verði samþ. á þessu þingi.

***Jón Pálmason:** Það er rangt hjá hv. þm. Hafnf., að því sé slegið föstu í brtt., að krónan sé þegar fallin. En hitt fullyrði ég, að ástandið hefir lengi verið svo, að krónan hlýtur að falla, og þá verður það verkefni samkv. till. minni að taka til athugunar, hversu lækkunin megir verða, án þess að allt of mikið rót komist á atvinnuvegina.

Hæstv. fjmrh. var hér að tala um það, að ef til vill fælist í till. minni, að verð á krónunni ætti að fara eftir framboði og eftirspurn á erlendum gjaldeyri. En ég hefi haldið því fram, að gengið ætti að breytast eftir kaupmætti krónunnar. Hitt tel ég með öllu fráleitt, að hringla með dagsgengi, eins og felst í till. Böðvars Bjarkans.

Hæstv. fjmrh. viðurkenndi, að krónan væri nú skráð í herra gengi en hún myndi seljast fyrir á frjálsum markaði. Þetta er án efa fyllilega rétt og sannar það eitt, að lækkun krónunnar er óhjákvæmileg í náinni framtíð, þar sem ómögulegt hlýtur að vera að halda öllu lengur uppi óeðlilegri gengisskráningu á kostnað framleiðenda.

Viðvíkjandi ummælum hv. þm. V.-Húnv. um það að taka brtt. mína upp aftur, vil ég taka það fram, að ég tek hana aðeins aftur til síðari umr. samkv. ósk hv. 1. flm.

Út af því, sem hv. þm. Hafnf. sagði um athugun skipulagsnefndar á þessu máli, verð ég að segja það, að ég hefi hvergi séð í hinu mikla nál., að n. hafi tekið til athugunar hið mikla misrétti, sem gengisskráningin skapar á milli framleiðslu og vinnu. Það hefir verið sagt, að hinn sænski hagfræðingur, sem n. hafði sér til aðstoðar, hafi talið, að krónan væri 40% of há. Hv. þm. Hafnf. hefir nú mótmælt þessu, en vonandi kemur bráðlega hið sanna á daginn.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Ég þarf ekki margt að segja, því að till. minni hefir yfirleitt verið vel tekið, þó að ýmislegt hafi blandast inn í umr., að sumu leyti óskýlt. Hv. þm. A.-Húnv.

þykja ráðstafanir þær, sem till. gerir ráð fyrir, ekki nógu fljótvirkar. Það hefði raunar verið æskilegt að gera beinni ráðstafanir þegar á þessu þingi, en þó er mest um það vert, að það, sem gert verður, sé gert af fullu viti og að yfirveguðu ráði.

Það er ekki rétt hjá hv. 1. þm. Reykv., að einungis sé tæpt á gengismálinu, eins og líka hefir raunar komið fram hjá hv. þm. V.-Húnv. Ef grg. er lesin, kemur skýrt fram, hvað fyrir flm. till. vakir í því efni. Hv. 1. þm. Reykv. taldi hér vera um svo vandasamt mál að ræða, að ekki veitti af tveim n., annari fyrir bankamálin, en hinu fyrir gengismálið. Þetta mætti vera athugandi. En fyrir Framsóknarf. vakti það, að flokkarnir myndu velja þá menn í þessa n., sem þeir treystu bezt til að hafa yfirsýn um fjármál þjóðarinnar, og í öðru lagi voru gengismálið og bankamálin talin svo skyld, að eðlilegt væri, að sama n. fjallaði um hvorttveggja.

Mér þykir hv. þm. V.-Húnv. nokkuð bráðlátur í þessu máli, sem öðrum, er honum þykir sem ekki megir biða atkvgr. um till. hv. þm. A.-Húnv. þar til við 2. umr. Hann heimilar atkvgr. í dag, þó að till. hafi ekki verið útbýtt fyrr en á þessum fundi. Ég get ekki séð, að það skaði hans stefnu, þó að atkvgr. hið í nokkra daga. Hann vill fá úr því skorið, hvernig þingið líti á gengismálið, og ég held, að það gæti eins orðið eftir nokkra daga. Yrði það sannari mynd af þingviljanum, sem fram kæmi eftir nokkra daga, er þm. hefði gefið kostur á að kynna sér málið. Annars veit ég ekki, hvort hann er svo ákveðinn í málinu sjálfur, eða hvort hann hefir þegar allt í huga viðvíkjandi því, hvernig þessum málum skuli haga. Ég hefi lesið frv. hans, sem liggur nú fyrir Nd., og ég hefi ekki séð því slegið þar föstu, að krónan verði að lækka. Hann varpar þar öllum sínum áhyggjum upp á n. þá, sem hann ætlar að búa til, en þó virðist fyrirkomulagið eiga að vera líkt og nú er. Ég sé því ekki, að ske myndu nein ósköp, þó að frv. hans yrði samþ. Ég vona því, að hann falli frá kröfum sínum, því að annars yrði að fresta umr. Það verður að teljast óhæfilegt að afgreiða mál, sem vísa á til n., með því að greiða atkv. um einstök atriði þess, áður en n. hefir getað athugað það. Hv. þm. boðar útvarpsumr. um gengisskráningartill. sínar, og er það ekki lítið gleðiefni að eiga von á að heyra ennþá í útvarpinu ræðu hans, er hann hélt hér við umr. um Kveldúlfsmálið.

Hv. þm. Hafnf. þótti einkennilegt, að hér skyldi vera minnst á að athuga l. sparisjóða, einkum þar sem ég hefði áður flutt frv. um það efni. Þegar ég samdi það frv., vakti ekki fyrir mér sérstaklega viðhorf sparisjóða til bankalöggjafar landsins. En mér finnst eðlilegt, að þegar fara á að breyta bankalöggjöfinni, verði gerðar breytingar á l. um sparisjóði í samræmi við það. Og þó að ég hafi samið þessi l. um sparisjóði, álit ég mig ekki svo fullkominn, að ekki megir taka verk mitt til frekari athugunar.

Ég vona, að till. þessi fái að ganga til 2. umr. og að fallið verði frá því að knýja fram atkvgr. um einstök atriði, áður en n. getur tekið þau til athugunar.

*Ásgeir Ásgeirsson: Ég er nú einn í þessari gengisn., sem hefir haldið genginu föstu undanfarin 6 ár. Fyrir 6 árum var tekin sú ákvörðun að fylgja sterlingspundinu eftir. Sú ákvörðun var tekin, áður en aðrir þjóðir tóku upp þessa sömu stefnu, þær er síðar hafa neyðzt til þess. Svo að við höfum að nokkru leyti haft forystu um þetta mál, enda auðveldara fyrir okkur, þar sem við höfum innleyst okkar gjaldeyri í sterlingspundum síðan 1925. Núverandi gengi sterlingspundsins hefir haldið óbreytt undanfarin 12 ár. Þarf því sterkar röksemdir til að gera það líklegt, að okkur beri nú að breyta gengi krónunnar.

Sumir halda því fram, að bændastéttinni sé gert rangt til með því að halda uppi núverandi gengi. En henni væri vafalaust gert meira rangt til með því að lækka það. Hún flytur inn meira en út og myndi því tapa á lækkuð gengisins. Bændur flytja út helminginn af kjötframleiðslu sinni, en hinn helmingurinn er seldur innanlands, og eins langmest af mjólkurframleiðslunni. Ef gengið lækkaði, myndu bændur segja: „Við viljum fá verðhækkun innanlands, því að við höfum tapað á þessu; við höfum orðið að kaupa vörur frá útlöndum fyrir lækkaða krónu.“ En það er hægt að hækka afurðaverðið til bændna með öðrum auðveldari ráðum en gengislækku. Ef bændur vilja, að kaupgeta haldist eða hækki í kaupstöðum, eru til færari leiðir til þess.

Bændastéttin sem heild (og það verður að líta á hana sem heild í þessu tilliti, þar sem hún býr við verðjöfnun bæði að því er kjöt og mjólk snertir) hefir sömu hagsmuna að gæta um það, að krónan verði ekki lækkuð, sem verkamenn og aðrir launamenn. En jafnvel þó að svona fjölmennar stéttir hafi hagsmuna að gæta í þessu efni, mætti hugsa sér, að krónan væri skráð hærri en atvinnulífið þolir. En þess er ekki að vænta, að þeir aðilar gangi inn á gengislækku, nema þeir fái tryggingu fyrir hækkun síðar, ef þeir eiga hana skilið. Það er því rétt, sem hæstv. fjmrh. segir, að ef setja skal reglur um það, hvaða gengi skuli skrá, þá verður að fara eftir því, hvaða gengi gefur jafnasta afkomu í þjóðfélaginu. Það má ekki breyta genginu til dæmis bara fyrir sjávarútveginn eða atvinnurekendur og sleppa öllu tilliti til launamannanna. Það, sem mestu hlýtur að ráða um gengisskráninguna, er verðlagið innanlands, og mér finnst það hafa tekið furðu vel undanfarið að varðveita verðlagið óbreytt. Það þykir beztur árangur af seðlapólitík hvers lands, ef tekst að halda verðlaginu óbreyttu. Og það má heldur ekki gleyma framfærslukostnaði fólksins í landinu.

Ég býst ekki við, að menn hér fari að hugsa alvarlega um gullinnlausn, því að hún hefir aldrei verið effektivt í þessu landi. Ég gæti trúað, að okkur gæti tekið að fara skynsamlegar að en aðrir í okkar gjaldeyrispólitík, þar sem bankar eru hér allir reknir af ríkinu og gull hefir aldrei haft mikið að segja í viðskiptum okkar við önnur lönd.

Í till. er það látið liggja milli hluta, hvort krónan eigi að hækka eða lækka, eða þá að standa í stað. N. sú, sem skipa skal, á fyrst um sinn aðeins að rannsaka, hvað af þessu sé réttast. Ef

í n. væru fulltrúar fyrir sem flesta hagsmuni, þá er ekki nema gott, að rannsókn eins og þessi fari fram. En ég álit rétt að sameina þetta tvennt: seðlabanka og gengisrannsókn, því að það eru aðeins tvær hliðar á sama málinu. Gengisskráningin á að vera hiá þeim, sem ráða seðlapólitíkinni. Það er og full ástæða til að athuga okkar bankamál á ný, því að aðstæður eru mjög breyttar síðan 1928. Nú á þjóðin alla banka landsins, og yrði því að sjá um, að sá banki, sem fer með seðlaútgáfuna, yrði jafnframt seðlabanki fyrir hinar peningastofnanirnar.

Ég fylgi till. í aðaldráttum, en brtt. kemur ekki til greina að svo stöddu.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. þm. V.-Húnv. fannst það óviðeigandi, að ekki væri í till. látni í ljós skoðun á því, hvort krónan sé rétt skráð eða ekki. En ég álit slíka yfirlyðingu ekki eiga erindi í till. eins og þessa, þar sem rannsókn á að vera aðalatriðið. Hv. þm. þykist hafa bent á leið til að bæta úr öllu böli ranglátrar gengisskráningar, og þessa leið telur hann í því fölgna að skrá krónuna réttlátlega. Maður er nú reyndar ekki farinn að sjá, að frv. hans leysi málið réttlátlega. Samkvæmt því á að tryggja þetta með mati, en mat er nú ekki alltaf, fremur en önnur mannaverk, óyggjandi hlutur. Hann talar um, að gengið skuli miða við framleiðslukostnaðinn. En ætli það geti ekki orðið skiptar skoðanir um það, hve hátt kaup beri að reikna þeim, er við framleiðsluna vinna, t. d. í landbúnaðinum? Þessi ákvæði í frv. hv. þm. eru bara óákveðnar bendingar, svo að gengisskráningin gæti orðið réttlát eða ranglát, eftir því, hvernig þeim mönnum tækist, sem að þessu störfuðu. Ætli þetta sé ekki æðimikið komið undir þeim aðiljum, sem með málin fara á hverjum tíma?

Í till. er lagt til, að n. komist að niðurstöðu um það, hvort ekki sé hægt að setja ákveðin l. um það, við hvað miða skuli gengisskráninguna. Ég lít nú svo á, að deilur um það, hvort gengið sé of hátt eða of lágt, eigi ekki við í sambandi við þessa till. Þó að menn hefðu þá skoðun, að gengið væri nú of hátt, gætu þeir ekki sem alþm. tekið ákveðna afstöðu í því máli að svo stöddu. Í till. segir, að n. skuli athuga, hvaða ráðstafanir beri að gera út af gengisskráningunni. Þetta er ekki hægt að skilja öðruvísi en svo, að krónan sé fallin, þó að hv. þm. V.-Húnv. neiti, að því sé slegið föstu. Og hann segir, að þó að hún væri ekki fallin nú, myndi hún eflaust falla á næstunni, og þess vegna sé sjálfsagt að samþ. þessa till. Það er auðvitað ekki gott að spá neinu fram í tímann, en við vitum þó, að á síðustu mánuðum hefir verðlag farið hækkandi, og ef því heldur áfram, hlýtur raunverulegt verð krónunnar að breytast. Verð krónunnar, miðað við vöruverð, er annað nú en fyrir 4 árum. Krónan hefir því raunverulega lækkað í verði. Ég álit því ekki viðeigandi að samþ. þessa till. Slíkt gæti orðið til skaða, því að það er ekki sama fyrir viðskiptalönd vor, hvað Alþingi lætur frá sér fara í þessum efnum. Það er tekið mikið eftir því, og það getur valdið óróa, ef Alþingi færi að samþ. till. um þetta mál. Mér finnst, að um það megi deila endalaust, hvort krónan sé rétt skráð, en

það nýtur sín alls ekki í þessu sambandi. Það, sem við eigum að ræða um, er, hvort rétt sé, að þessi n. taki málið til meðferðar. Hér er enginn tími til að taka þá hlið málsins til athugunar, en það mun gefast tækifæri til þess seinna, þegar útvarpsumræður fara fram um gengismálið.

***Hannes Jónsson:** Ég finnst ekki ástæðu til að tala um annað en 2. málsg. þessarar tillögu. — Mönnum er það nú vel ljóst, að þessi till. er fram komin vegna þess ósamkomulags, sem komið er milli stjórnarfl. og þá sérstaklega vegna framkomu sósíalista í „Kveldúlfsmálinu“, því að strax eftir að þessa ósamkomulags varð vart, báru framsóknarmenn þessa till. hér fram. Ég skal nú gefa mönnum kost á að bera saman till. hv. 1. þm. Eyf. og 2. þm. Skagf. í þessu máli og ályktun, sem flokksþing framsóknarmanna gerði í vetur. Með leyfi hæstv. forseta vil ég lesa upp þessa ályktun framsóknarmannanna á þinginu í vetur:

„Flokksþingið ályktar, að Framsfl. beiti sér fyrir því, að skipuð verði n. til að athuga, á hvern hátt því verði bezt fyrir komið, að gildi peninganna verði framvegis miðað við framleiðsluvörur í stað þess að fylgja peningagengi annara þjóða. Sé lögð áherzla á, að n. skili álitinu sínu sem fyrst.“

Ég veit ekki, hvornig þeir ætla að samrýma þetta. Manni virðist þessi till. vera dulbúið bönorð til kjósenda frá þeim mönnum, sem vita ekki, í hvora löppina þeir eiga að stiga.

Þá er annað, sem manni kemur undarlega fyrir sjónir, en það er framkoma hv. þm. A.-Húnv. í þessu máli. Samkv. ræðu, sem hann flutti í útvarpið hér fyrir skömmu, þá þótti honum líklegt, að krónan myndi falla innan skamms, og gengi hennar væri nú raunverulega of hátt. En svo fellur allur þróttur hjá þessum hv. þm. í málinu, þegar hann kemur inn í þingsalinn, og hann segir, að hann þurfi ekki að taka afstöðu til þessa máls, fyrr en við seinni umr. Hvaða ástæða er fyrir hann að vera að draga það? Vilja þeir draga það, að taka afstöðu til málsins, þangað til útvarpsumræður hafa farið fram um gengismálið. Ég held, að þeir ættu að gera till. í málinu við þessa umr., svo að þeir geti svo staðið við þær í útvarpinu.

Hv. þm. V.-Ísf. hefir komið einkennilega fram í þessu máli. Ég hefði viljað taka tillit til hans frekar öðrum við þessar umræður, en þar sem afstaða hans er nú þannig, að hann ætlar að koma fram sem fulltrúi sósíalista við næstu kosningar, en var fulltrúi andstæðinga þeirra við síðustu kosningar, þá get ég ekki tekið það alvarlega, sem hann segir. Af honum var sú ákvörðun tekin að lækka ísl. krónuna með sterlingspundinu, en fylgja ekki mynt norðurlandþjóðanna. Þeir sáu þá, að ekki var hægt að hafa samræmi í fjárhag þjóðarinnar, nema að fylgja enska pundinu eftir. Það var hin kalda bending staðreyndanna, sem skipuðu þessari stjórn að gera þetta. Hefðum við fylgt norðurlandamýntinni, þegar enska pundið féll, þá hefði farið fyrir okkur eins og fór fyrir Dönum og Svíum. Sænska og danska krónan féllu svo mikið, að ómögulegt reyndist að halda uppi heilbrigðu atvinnulífi, og þetta fall krónunnar

varð miklu meira hjá þeim en varð hjá okkur. Mennt verða að muna það, að ef við höldum uppi ranglátu gengi, þá hlýtur að leiða til þess fyrr eða seinna, að gengið verður fellt svo neðarlega, að við fáum ekkert við ráðið. Hæstv. fjmrh. vildi halda því fram, að það mætti lengi deila um, hvað sé raunverulega rétt skráning. En ég hygg, að engum manni geti dulizt það, að ísl. krónan er raunverulega fallin, og það er ekki nema blekking, að halda öðru fram. Það er fróðlegt að líta yfir framkomu framsóknarmanna í þessu máli. Samkv. ályktun flokksþingsins er það gefið í skyn, að krónan sé skráð allt of hátt, og þeir ætla nú að reyna að kómast hjá því að framfylgja þessari ákvörðun flokksþingsins. En þeir geta það ekki, því að ef till. hv. þm. A.-Húnv. kemur til greina, þá eru þeir neyddir til að láta álit sitt í ljós.

Þeir, sem búa við sjóinn, hafa getað skapað sér nokkurnveginn eðlilega skráningu, en nú er það vítað, að Framsfl. hefir ekki beitt sér fyrir þessu máli og hefir um leið skapað sér andstöðu þeirra flokka, sem eiga fylgi sitt við sjávarsiðuna, og það má segja, að þar sé mikill stefnumunur milli sósíalista og framsóknarmanna. Og sú hagsmunastreita mun koma til með að verða hörð, ef til kosninga kemur. Um ósamkomulag þessara flokka má segja, að það er ekkert annað en uppgerð, því að það er alveg víst, að samkomulagið er alveg hið sama eftir sem áður.

Þetta ósamræmi í skráningu íslenzku krónunnar verður aldrei lagað, ef menn sveigja frá sínum skoðunum um þetta mál með hagsmuni einhvers flokks fyrir augum og þora ekki að láta skoðun sína í ljós á hvaða stigi málsins sem er, eins og hér hefir sýnt sig með hv. þm. A.-Húnv.

Hv. þm. V.-Ísf. vill láta það liggja á milli hluta, hvað rétt skráning ísl. krónunnar er; hann hugsar sem svo, að þjóðinni komi það ekkert við, þótt gengisskráningin sé órétt. Það er engu líkara, eftir því sem fram hefir komið við þessar umr., en að þjóðinni komi þetta ekkert við, það sé aðeins einkamála bankanna. En það er óhætt að fullyrða, að út frá óheilbrigðum fjármálum kemur allt, sem leiðir til glötunar og sjálfstæðismissis þjóðarinnar. Með farsælegri lausn á þessu máli má treysta þá þræði, sem þarf til að halda góðu fjármálaástandi meðal þjóðarinnar.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta að sinni. Mér mun gefast tækifæri til þess síðar, er útvarpsumræður fara fram um gengismálið, að fara nánar út í þetta mál. Ég vil að lokum segja það viðvikjandi till. hv. þm. A.-Húnv., sem hann hefir dregið til baka, að það er ekki hægt að taka hana aftur, áður en atkvgr. fer fram. Hún er tekin aftur af hv. þm. A.-Húnv., en tekin upp af mér.

***Ólafur Thors:** Ég ætla ekki að blanda mér inn í umr. um gengismálið. Umr. um það mál munu eiga að fara fram áður en langt um líður, og þá gefst sjálfstæðismönnum tækifæri til að taka það mál til rækilegrar yfirvegunar.

Ég vildi segja það, að það væri vonandi, að útvarpshlustendur bæru meiri skilning á þetta mál heldur en þeir, sem hér hafa talað. Þar á ég ekki einungis við Hannes Jónsson, heldur

Millipinganeftnd um bankalöggjöf o. fl.

sjálfan fjmrh., sem vill halda því fram, að það sé hrein vitleysa, að Alþingi fari að skipta sér af þessu máli. Ég þekki svo mikið inn í þessi mál, að ég fullyrði, að þessi skoðun hæstv. fjmrh. sé óháef. Ákvörðun um að fella krónuna verður að koma beint frá Alþingi, eða frá ríkisstj., sem hefir meirihlutaaðstöðu á Alþingi. Hitt er annað mál, að mér finnst fullmikill yfirborðs-áhugi hjá hv. þm. V.-Húnv., að rjúka nú til og taka upp aftur þessa till., sem annar þm. hefir flutt, en óskað þess, að atkvgr. um hana verði frestað til síðari umr. þessa máls. Þessi hv. þm. gerir ekkert annað en að spilla málinu með þessu. Hann er að reyna að láta skina í það, að hann hafi meiri áhuga fyrir þessu máli en hv. þm. A.-Húnv. Ég vil segja hv. þm. V.-Húnv. það, að honum verður erfiðara að verja sína afstöðu til þessa máls heldur en hv. þm. A.-Húnv. að forsvara sína stefnu í þessu máli. Það vita allir, að síðari umr. um þetta mál mun fara fram í næsta hálfum mánuði, þótt þingrof verði, og því er allt kapp bezt með forsjá. Þótt þessi hv. þm. beri hag gengismálsins fyrir brjósti og telji, að hag þjóðarinnar sé bezt borgið með því, að aðrar reglur gildi um verðskráningu ísl. krónunnar en verið hefir, þá er ég ekki í vafa um það, að þeim tilgangi verður ekki náð með því að hlaupa á þennan hátt fram fyrir skjöldu. (HannJ: Vissi ekki hv. þm. A.-Húnv., hvort hann átti að fylgja till. sinni eða ekki?). Hvaða tegund af óráði er þetta?

Ég vil taka undir þau ummæli hv. þm. A.-Húnv., að hér er ekki um neitt gamanmál að ræða, og hann leggur þann skilning í sjálfa till., sem mér sýnist, að vel megi leggja í hana, að sú n., sem á að skipa og gert er ráð fyrir á þskj. 104, taki til athugunar, hvaða ráðstöfun sé bezt að gera í sambandi við gengisfall ísl. krónunnar, ef reynslan sýnir, að krónan eigi að falla, og þó menn greiði atkv. með till., þá sé ekki greitt atkv. með því, að krónan sé fallin. Ég get lýst því yfir sem minni skoðun, að það þarf ekki neinn andans jöfur til að tala um gengi ísl. krónunnar, þegar vitað er, að hún er seld með föllnu verði á erlendum markaði. Hæstv. fjmrh. sagði, að ísl. krónan væri seld lægra verði erlendis en hér. Íslenzka krónan er fallin þar, sem hún er seld á erlendum markaði. Fyrst í þessa till., sem á að fjalla um verðlag íslenzku krónunnar hér á innlendum markaði, er lagður sérstakur skilningur af hv. flm., og svo annar skilningur af þeim hv. þm., sem vill taka upp till., þá getur það ekki orðið málinu til gagns að hlaupa þannig fram fyrir skjöldu og taka till. upp. Það væri nær fyrir hv. þm. V.-Húnv. að bera fram skrifl. brtt., sem hann teldi nægja í þessu efni, annaðhvort við þessa umr. eða við síðari umr. Hv. þm. V.-Húnv. sagði, að hv. þm. A.-Húnv. væri mjög næmur fyrir þeirri beiðni, sem honum hefði borizt frá einum af foringjum Framsfl.; ég vil vona, að það sé sama, þó að beiðnin berist frá formanni Sjálfstfl., og ég vil nú leyfa mér að beina til hv. þm. V.-Húnv. þeirri áskorun, að hann saki þetta mál ekki með neinu ofurkappi. Það er vitað, að gengismálið er eitt af viðkvæmstu málum, sem þjóðin hefir nú á dagskrá, og við þurfum að beita allri okkar lagni og lipurð til þess að reyna að ná

þar sem beztri niðurstöðu, og ég held því, að hv. þm. átti fyrir sitt leyti að sýna sinn ríka áhuga í þessu máli með því að stofna ekki til neins ofurkapps í því.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. þm. G.-K. rangfærði mjög í ræðu sinni það, sem ég hafði sagt; hann hélt því fram, að ég hefði sagt, að það væri til skammar, að Alþingi gerði samþykkt um, hvað það álit, að gengi íslenzku krónunnar væri. Þetta sagði ég ekki, en ég sagði, að ég álit með öllu óviðeigandi og ekki sæmilegt fyrir Alþingi að samp. till. um það, að íslenzka krónan væri fallin, á sama tíma sem Alþingi fær vald til þess að skrá krónuna og halda henni óbreyttri, en miða við það, sem hún hefir verið um langan tíma. Það var þetta, sem ég sagði, en ekki að það væri út af fyrir sig ósæmilegt, þó að Alþingi hefði áhrif á, hvernig krónan væri skrásett. Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að gera ræðu hv. þm. G.-K. að umtalsefni, en ég vil víkja að ræðu hv. þm. V.-Húnv., fyrst ég stóð upp. Hann sagði, að þessi till. væri fram komin af hálfu fulltrúa Framsfl. í fjhn. í sambandi við „Kveldúlfsmálið“ og í sambandi við ágreining milli Alþfl. og Framsfl. um það mál. Það er rangt hjá hv. þm., eins og bezt má sjá á því, að ákvörðunin um, að þessi till. skyldi flutt á Alþingi, var tekin á flokksþingi framsóknarmanna, sem haldið var fyrstu daga Alþingis og löngu áður en ágreiningurinn um „Kveldúlfsmálið“ kom til sögunnar á milli Alþfl. og Framsfl. Þá sagði hv. þm., að það væri verið að skjóta sér framhjá því, að fara eftir samþykktum flokksþingsins í gengismálinu með því að taka ekki orðrétt inn í sjálfa þáttill. ályktunina, sem gerð var á flokksþinginu. Þetta er útúrsmúningur hjá hv. þm., því að í þál. frá Alþingi, sem á að vera upphaf rannsóknar á gengismálinu yfirleitt, á ekki annað heima en að málið sé lagt hlutlaust fyrir þá, sem eiga að sinna því, en svo mun Framsfl. gegnum fulltrúa, sem hann fær í n., koma sínum sérskoðunum á framfæri, en Framsfl. getur ekki húzt við, að hann fái samp. þáttill., sem felur í sér ákvörðun um, að málið verði framkvæmt eftir hans sérskoðun. Ef samkomulag verður um slíka n., verður málið að liggja fyrir hlutlaust, og geta flokkarnir þá komið sinni skoðun á framfæri gegnum sína fulltrúa í nefndinni. — Svo var hv. þm. að tala um, að sósíalistar réðu yfir Framsfl. og framsóknarmenn réðu svo yfir hv. þm. A.-Húnv. Hann gat ekki hugsað sér nokkurn þm. eða þingflokk öðruvísi en svo, að einhver annar réði yfir honum, og má kannske virða honum þetta til vorkunnar eftir ræðu hv. þm. G.-K. hér áðan, þar sem það kom mjög greinilega fram, að hann telur Sjálfstæðisfl. geta sagt þessum hv. þm. fyrir verkum, enda hefir því verið lýst yfir í þinginu af formanni Sjálfstfl., hv. þm. G.-K., að hv. þm. V.-Húnv. hafi komizt á þing fyrir hjálp Sjálfstfl., og það er ekki óeðlilegt, að hv. þm. G.-K. tali húsbóndalega til hans, þar sem hann gerir ráð fyrir, að þessi hv. þm. reyni, eins og óþekkur krakki, að verða nokkuð ódæll á eftir, til þess að ekki falli á

Millipinganeftnd um bankalöggjaf o. fl.

hann grunur um þjónkun, en það munu allir hv. þm. átta sig á því, af því, sem á undan er gengið í þessu máli, að þetta er ekkert annað en látalæti.

***Hannes Jónsson:** Viðvíkjandi því, sem hv. þm. G.-K. sagði um það, hverskonar tegund af óráði það væri, sem ráðið hefði ummælum minum um hv. þm. A.-Húnv., vil ég taka það fram, að ég hefði haldið, að hv. þm. A.-Húnv. hagaði gerðum sínum vitandi vits um, hvað hann væri að gera, og í samræmi við sína sannfæringu, og sérstaklega fannst mér ástæða til að ætla, að till. hans væri flutt í samræmi við hans sannfæringu í málinu, þar sem ég hafði heyrt hana staðfesta af honum sjálfum fyrir nokkrum dögum í útvarpinu. Það má vel vera, að það sé eitthvað óráðshjal að ætla einhverjum sjálfstæðismanni að vera svo sjálfstæður, að hann geti látið sannfæringu sína koma fram í einni einustu brtt. við eitt atriði í einu einasta máli á Alþingi. Það getur verið, að það sé óráðshjal, ef ætlað er til þess af mönnum úr Sjálfstfl., að þeir hafi sjálfstæða skoðun í málinu, en það er ekki ég, sem hefi borið þessar sakir á Sjálfstfl., heldur er það formaður fl., sem hefir gert það. En viðkomandi því, sem hv. þm. G.-K. beindi til mín, að ég myndi vera á sama hátt leiðitamar við sig eins og hv. þm. A.-Húnv. við Framsfl., skal ég endurtaka það, að ég tek upp till. þá, sem hv. þm. A.-Húnv. hefir ekki séð sér fært að standa við við þessa umr., og tek ég hana upp vegna þess, að hv. þm. hefir, fyrir málfutning okkar bændaflokksmanna, komið inn á rétta braut í þessu máli, og þó að hann sé andstæðingur minn, vil ég þó gjarnan fylgja honum, þegar hann er á réttri braut, enda á það að vera stefna allra stjórnmálamanna að fylgja heldur málefnum en mönnum, og í þessu tilfelli vil ég fylgja málefni hv. þm. A.-Húnv., þó að ég að öðru leyti sé ekki eins fús á að fylgja honum eða hans líkum.

Hæstv. fjmrh. er enn að „filósófera“ yfir því, hvort íslenska krónan sé raunverulega fallin nú eða hvort hún eigi að falla í verði. Sjálfur hefir hann lýst yfir því, eins og hér hefir komið fram, að krónan væri í lægra verði á frjálsum markaði en hún er skráð, og þó að við færum ekki einu sinni eftir því, sem skeður á frjálsum markaði um íslensku krónuna, ætti hæstv. fjmrh. þó að hafa fylgt svo með störfum þessa sænska hagfræðings, að hann viti, að allar þær fjárhagslegu aðstæður, sem eru ríkjandi í okkar þjóðfélagi, eru ótvírátt vitni um það, að krónan er of hátt metin. Ef til vill hefir hæstv. fjmrh. þá skoðun, að verðgildi krónunnar sé ómögulega hægt að meta á nokkurn hátt sanngjarnlega, að það verði bara að vera eitthvað út í loftið, að einhverjum mönnum verði falið að gera það, eftir því sem þeim sjálfum sýnist, án nokkurs tillits til atvinnuvega landsmanna. En hvaða ástæða var það, sem knúði Englendinga til þess að hverfa frá gullinnlausn og lækka verðgildi sinna peninga gagnvart gulli? Það var ekki annað en það, að þeir tóku fullt tillit til þeirra staðreynda, sem voru fyrir hendi í þeirra fjármálastarfsemi. Þeir sáu, að þetta

gat ekki gengið lengur fyrir ensku þjóðina, og þess vegna lækkuðu þeir verðgildi sinna peninga. Hvers vegna fylgdu við Englendingum? Ekki fyrir það, að við hefðum sömu aðstöðu í okkar atvinnulífi og Englendingar. Það fór engin rannsókn fram um það; það var aðeins spursmál um það, hvort við ættum að fylgja þeim í blindni eða hvort við ættum að fylgja öðrum í blindni, t. d. Norðurlöndum. Þessi blindingsleikur í fjármálum okkar Íslendinga getur ekki staðið til lengdar. Það verður að taka á þessu máli föstum tökum. Það verður að líta á staðreyndirnar í atvinnulífi þjóðarinnar og taka afleiðingunum af því öllu saman. Við getum ekki látið þetta ganga svona áfram, eins og verið hefir, að hnýta okkur blint aftan í áðrar þjóðir í þessu máli, sem skiptir fjárhagslega afkomu þjóðarinnar svo miklu. Við verðum að skapa okkur fasta og örugga skoðun á því, hvað sé heilbrigðast fyrir atvinnulífið í landinu, því að það er ekki hægt að neita því, að velmegun þjóðarinnar byggist fyrst og fremst á því, að atvinnulíf þjóðarinnar sé rekið á heilbrigðum grundvelli. Með því móti er fyrst hægt að fá jafnvægi í þjóðfélagsbúskapinn, og með því móti er hægt að skapa öllum hinum vinnandi stéttum nægilega atvinnu, en það er ekki hægt á annan hátt. Þessi óarðbæra vinna, sem reynd hefir verið undanfarin ár, verður einungis bráðabirgðalausn, en engin framtíðarlausn; það er spor í áttina til þess að halda enn lengra áfram á leið fjármálalegtrar spillingar. Það verður að stefna í rétta átt, og því fyrr sem það verður gert, því auðveldara verður okkur að ná því takmarki, að verða fjárhagslega sjálfstæð þjóð, en okkur tekst þetta ekki með því að binda okkur blint og skilyrðislaust aftan í ákvarðanir annara þjóða, sem hafa allt önnur skilyrði til að bera en við. — Ég vil enn spyrja: Hver ástæða var til þess, að við fórum eftir skráningu enskra peninga gagnvart gulli frekar en eftir skráningu norðurlandapeninga gagnvart gulli?

Flm. (Bernharð Stefánsson): Þegar ég kvaddi mér hljóðs, ætlaði ég að gera aths. við miðræðu hv. þm. V.-Húnv., en hæstv. fjmrh. hefir tekið af mér ómakið með það að gera þessar aths.; þó get ég ekki látið hjá líða að mótmæla því algerlega, að framkoma þessarar till. standi í nokkru sambandi við þann ágreining, sem nú er kominn upp milli Framsfl. og Alþfl., eins og hv. þm. hélt fram, og er hægt að sanna það, því að þessi till. er borin fram í beinu framhaldi og fullu samræmi við þá samþykkt, sem gerð var á flokksþingi framsóknarmanna, en það var haldið áður en þessi ágreiningur kom fram. Það er algerlega rangt, sem þessi sami hv. þm. hélt fram, að till. sé í ósamræmi við samþykkt flokksþingsins í þessu efni, því að hún er, eins og ég sagði áðan, í fullu samræmi við það, sem þar var samþ., þó að það séu, eins og gefur að skilja og eins og hæstv. ráðh. tók fram, ekki eins mörg orð í þessari till., sem hér liggur fyrir, og í till. flokksþingsins. Þessi hv. þm. var, eins og hann er vanur, með ýms gifuryrði um þjónkun Framsfl. við Alþfl., því að það er svo um hinn svokallaða Bændaf., að ef Framsfl.

er sammála Alþfl., þá er það eftir skoðun Bændafll. af þjónkun við Alþfl., og þegar Framsfl. er honum ósammála, þá er það líka af þjónkun við Alþfl. Þessi hv. þm. var einu sinni fram-sóknarmaður, og þá var þetta sama sagt af ýmsum þáv. íhaldsmönnum, þeim grunnhyggnu-stu, og þessi málflutningur er ekkert annað en endurtekning á því, sem þá var sagt af ýms-um miður vönduðum og miður gefnum mönn-um, og hv. þm. V.-Húnv. hrakti það oft mjög rækilega. Hann getur því rifjað upp sín eigin rök, sem hann færði fram á móti þessum sleggjudómum. Hitt er vitanlegt og kom greini-lega fram í ræðu hv. þm. G.-K., hve mikil undir-lægja hv. þm. V.-Húnv. og hans flokkur er ann-ars flokks hér í þinginu. Það getur verið, að hann sjái sér ekki fært að hlýða að þessu sinni, vegna þess að hv. þm. G.-K., sem stundum er dálítið ógætinn, bar fram þessa skipun svo að allir heyruð, en ef hann hefði gengið til hv. þm. V.-Húnv. og sagt honum í hljóði að hlýða, þá hefði hann gert það, því að það vita allir, hvernig sambandið er milli þessara 2 flokka. — Annars var það undarlegt, og ég geri ráð fyrir, að hv. þm. A.-Húnv. bendi á það sjálfur, að langur kafli í ræðu hv. þm. V.-Húnv. var ádeila á þennan nágranna hans fyrir orð, sem hann hafði aldrei talað. Ég býst við, að hv. þm. hafi tekið eftir því; hann lagði honum orð í munn, sem hv. þm. Hafnf. hafði sagt, og fleira var af því tægi. (HannJ: Eins og hvað?). Þingtiðindin munu sýna það, ef hv. þm. falsar þau ekki. En ég vil algerlega mótmæla því, að atkvgr. um þessa brtt., ef hún verður knúin fram nú, sé prófsteininn á það, hvernig menn líta á þetta mál, því að það er aðeins fljótfærni að greiða nú atkv. um svo þýðingarmikið mál, sem er útbýtt fyrst á þessum fundi; það er fljótfærni og gapaskapur, og þó að ég vilji greiða fyrir því, að þessu máli gæti lokið með tveim umr., eða þannig að það sé tekið tvisvar til umræðu, þá sé ég ekki annað fært, vegna þessa þráa hv. þm. V.-Húnv., en að óska eftir því, að umr. verði frestað og málinu í millitiðinni vísað til n. (HannJ: Er Framsfl. reiðubúinn til þess að taka afstöðu?). Það hefir engin ósk komið frá Fram-sfl. um, að þessi till. kæmi ekki undir atkv. núna; hún hefir komið fram frá mér sem flm. málsins og sem nefndarmanni í þeirri nefnd, sem málið á að fara til, en alls ekki fyrir hönd Framsfl. Þessi hv. þm. getur ekki hugsað sér, að neinn þm. beri neitt fram, án þess það sé skipun frá einhverjum.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara frekar út í þetta. Enda þótt einhverjir kynnu að vera á mælendaskrá, tel ég rétt að fresta nú umr. og vísa málinu til n. á þessu stigi, þar sem komið er að því að fresta fundi hvort sem er, og ég vænti þess, að hæstv. forseti taki þá till. til greina og beri hana undir atkv., ef hv. þm. V.-Húnv. vill ekki taka það til greina, sem húsbóndinn skipaði honum að gera, að falla frá því að taka till. upp. (HannJ: Ég skal leyfa, að hún gangi til n.).

Forseti (JBald): Það hefir komið till. um að fresta umr. og vísa málinu til n. — Ég hefi

hleypst einum til tveimur hv. þm., sem voru á mælendaskrá, fram fyrir hv. þm. A.-Húnv., og ef hann vill vera stutturður, skal ég leyfa hon-um að bera af sér sakir.

***Jón Pálmason:** Ég þarf í rauninni ekki að bera af mér sakir, því að ýmislegt af því, sem hv. þm. V.-Húnv. sagði, er þannig vaxið, að það er varla svaravert. Hann talaði t. d. um, að enginn sjálfstæðismaður hér á Alþingi færi eftir sannfæringu sinni og að það væri auðséð, að ég dansaði eftir vilja Framsfl. í því að vilja ganga inn á, að atkvgr. um þessa brtt. yrði frestað. Hvaða orsakir eru til alls þessa gauragangs í hv. þm.? Það eitt, að hv. frsm. þessa máls fer vinsamlega fram á það við mig, að ég gangi inn á að fresta atkvgr. um þessa brtt. og að ég sé ekki ástæða til annars en að ganga inn á það. Ég skal játa, að hv. 1. þm. Eyf. er góður flokksmaður í Framsfl., en ég hefi ekki heyrt, að hann væri í foringjaliði hans, eins og hv. þm. V.-Húnv. var að tala um. Ég skal ekki fara nánar út í þetta, en ég vil aðeins ítreka það, að ég hefi ekki á neinn hátt slakað til á skoðun minni í þessu efni. Hv. þm. ber þetta fram aðeins í þeim tilgangi að reyna að slá sér upp á því og láta líta svo út, sem hann öðrum fremur sé að vinna í þessu máli fyrir alþjóðarhags-muni. — Að öðru leyti skal ég ekki fara út í málið, þó að tilefni gæfist til, sérstaklega frá hv. þm. V.-Ísf., því að hann fór inn í umræðurn-ar á mjög villandi hátt, sérstaklega að því er snertir bændastéttina, þar sem hann taldi það vera henni í óhag, að krónan væri felld. Það er atriði, sem er töluvert flókið mál, og fæ ég trauðlega tækifæri til að skýra það til hlítar hér.

Að það sé okkar þjód til hagsmuna, að hnýta okkar gjaldeyri aftan í gjaldeyri brezka heims-veldisins, álit ég álika og að hnýta viljugum hesti aftan í bíl og láta hann hlaupa á meðan hann getur staðið, en dragast aftan í bílnum, þegar hann ekki lengur getur fylgt honum. Ég álit, að okkar gengispólitik sé komin á svipað stig með því að vera tjóðruð aftan í enska gjaldeyrinum. — Annars finnst mér það undar-legt, ef þingsköp leyfa það, að annar maður geti komið í veg fyrir frestun á atkvgr. um till., sem flm. sjálfur hefir gengið inn á, að atkvgr. sé frestað um, eftir beiðni frá frsm. viðkom-andi máls. Ég vildi helst óska eftir, að hæstv. forseti segði til um, hvort það sé heimilt, að annar þm. geti gripið á þann hátt inn í.

Forseti (JBald): Ég skal svara hv. þm. því til, að það munu vera þingsköp, þó að sumum þyki hart undir að búa, og er venjulega ekki gert. — Ef umr. verður frestað, kemur till. nátt-úrlega ekki til greina. (BSt: Það er komin fram till. um að fresta umr. og vísa málinu til n.). Það er náttúrlega hægt að fresta umr. Hitt er annað mál, hvort rétt sé af forseta að gera það, vegna þess að það getur verið, að svo standi á, að menn þyrftu sérstaklega að svara því, sem á þá hefir verið borið.

***Pétur Ottesen:** Það er komin hér fram ósk um það, að þessar umr. verði látnar niður falla

í miðjum kliðum og málinu á því stigi vísað til n.

Ég ætla, að þetta sé óvenjulegt, þegar um er að ræða þingsályktunartill., sem búið er að ákveða að viðhafa 2 umr. um, því að þegar svo stendur á, man ég ekki eftir, að ekki hafi verið lokið við fyrri umr. og málinu á því stigi vísað til n.

Hitt hefir aftur á móti komið fyrir, þegar um er að ræða till., sem búið var að ákveða eina umr. um, og sérstök ástæða hefir þótt til að láta athuga slík mál í n., að þá hafi umr. verið frestað, til þess að geta samrýmt það við fyrri ákvörðun um að hafa eina umr.

En þegar um er að ræða till., sem búið hefir verið að ákveða að hafa tvær umr. um, man ég ekki eftir, að slíkt hafi verið viðhaft og hér er farið fram á og fast er sótt. Það má vel vera, að hægt sé að rúma þetta innan þeirra takmarka, sem sett eru í þingsköpum; um það skal ég ekkert segja, en óvenjulegt er það, miðað við þann gang mála, sem verið hefir hér á Alþingi.

***Jörundur Brynjólfsson:** Það er aðeins þingskapaatriði, sem ég vildi vekja máls á. Ég skildi ummæli hv. þm. A.-Húnv. þannig, að hann óskaði eftir, að atkvgr. yrði frestað um hans till., þar til við síðari umr., og að hann beindi þeirri ósk til hæstv. forseta, að hann vildi verða við þeim tilmælum. Undir þeim kringumstæðum getur enginn þm. tekið upp slíka ósk. Það er mál milli flm. og forseta, hvort látið verður að þeim óskum.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. Borgf. sagði, þá hefir það nokkrum sinnum borið við, þó að tvær umr. hafi verið ákveðnar um till., að frestað hafi verið hinni fyrri umr., ekki sízt ef mikill ágreiningur hefir verið um efni sjálfrar till.

Það hefir stundum borið við, og það ekki mjög sjaldan, að umr. hafi verið frestað og málinu vísað til n. í því skyni að koma í veg fyrir, að sú ágreiningur gæti orðið þess valdandi, að till. væri felld við fyrri umr. í því formi, sem hún er borin fram í. Það er ekkert því til fyrirstöðu, að umr. sé þannig hagað um mál, og ég hygg, að það sé hyggilegt, þegar skoðanir eru mjög skiptar um einhverri atriði málsins, en menn eru samt sammála um, að málið nái fram að ganga í einhverri annari mynd.

***Pétur Ottesen:** Það kann að vera, að hv. 1. þm. Árn. muni það betur en ég, að einhver fordæmi séu fyrir því, að till. hafi verið vísað til n. á þessu stigi málsins; en ég ætla, að það séu frekar undantekningarátriði, ef slíkt hefir átt sér stað. Hv. 1. þm. Árn. færði þau rök fyrir þessu, að þetta gæti verið heppilegt, því að það gætu verið ýms ákvæði í till., sem yrðu þess valdandi, að þær annars féllu.

Við vitum, að það er algengt um fjölda mála hér á Alþ., að menn greiða atkv. með því, að málið fari til 2. umr. og fái athugun í n., þó að þeir séu mótfallnir ýmsum atriðum þess, og jafnvel mótfallnir málinu í heild, og þetta gildir einnig um þá tegund mála, sem hér er um að ræða, þingsályktunartill.

Mér skilst, að það sé ekki sú ágreiningur um þá þingsályktunartill., sem hér liggur fyrir, að það sé hætta á því, að hún fengi ekki að fara til n., þó að þessari umr. væri lokið. — Mér skilst þvert á móti, eftir því, sem fram hefir komið í málinu, að menn séu nokkurnveginn einhuga um að láta þetta mál ganga fram í einhverri mynd, þó að ágreiningur kunni að vera um einstök atriði þess, einkum formið. Ég get ekki komið auga á það, að þetta mál sé þannig vaxið, að knýjandi nauðsyn sé til þess að brjóta venjulegar reglur um gang mála hér á hv. Alþ.

Forseti (JBald): Ég get ekki verið sammála hv. 1. þm. Árn. um það, að það sé aðeins samningsatriði milli forseta og tillögumanns að fresta atkvgr. Það, sem skeð hefir, er það, að hv. þm. A.-Húnv. hefir borið fram brtt. um mál, sem átti að koma til atkvgr., þegar atkvgr. færi fram, en síðan tekur hann till. aftur. Hv. þm. hefir tekið till. aftur, en annar þm. hefir tekið hana upp, og þá liggur hún fyrir.

***Jörundur Brynjólfsson:** Ég vil meina, að hæstv. forseti hafi litið fullfljótt á ákvæði 40. gr. þingskapa. 40. gr. þingskapa, um afturköllun, á við það, þegar till. er afturkölluð til fulls, og flm. hennar ætla henni ekki að koma til atkvgr., hvorki fyrir né síðar. Hér stendur allt öðruvísi á; hér er aðeins um frestun að ræða, og á þm. rétt á að óska eftir því við forseta, að atkvgr. megi fresta um till., sem fyrir liggur, þar til við síðari umr. málsins.

Ég vil benda á það, að við afgreiðslu fjárl. er á hverju þingi meira eða minna af till. frestað frá einni umr. til annarar. Er það ríkjandi venja, en þar stendur allt öðruvísi á, og má ekki blanda þessu saman. Annars hefi ég enga ósk að láta í ljós um það, hvort umr. verði frestað eða ekki; ég er tilbúinn að greiða atkv. um till., en það er vitanlegt, að við fyrri umr. um þingsályktunartill. er greitt atkv. um efni till., og er það sambærilegt við 2. umr. frv., og af þeirri ástæðu hefir þetta ráð verið tekið upp, ef menn greinir á um efnið.

***Forseti (JBald):** Þegar till. eru teknar aftur, eins og hv. þm. A.-Húnv. hefir gert, hefir það verið gert á tvennan hátt. Þær hafa verið teknar aftur til síðari umr., og teknar aftur án frekari skýringar.

Í 40. gr. þingskapa segir svo, að frv., till. til þál. og brtt. megi „kalla aftur á hverju stigi umr. sem vill. En heimilt er hverjum þingmanni að taka það jafnskjótt upp á sama fundi“. Það virðist því vera hægt að taka upp till.

Ég mun fresta fundi til kl. 15 mín. yfir 5 og halda þá áfram umr. um þetta mál. — [Fundarhlé.]

***Pétur Ottesen:** Ég verð að segja það, að ég skil ekkert í þeim úlfabyt, sem komið hefir upp hér í Sp. í dag út af þessari brtt., sem hv. þm. A.-Húnv. hefir borið hér fram. Og mér virðist þær umr., sem út af brtt. hafa spunnizt,

harla einkennilegar, þar sem þar hafa átzt við menn, sem ég ætla, að séu ekki mjög ósvipaðrar skoðunar um þetta mál og það atriði, sem brtt. fjallar um. — Ég sé ekki annað, með bezta vilja, en þessi brtt. sýni okkur ljóslega framan í það ástand, sem er í þessum efnunum. Og hver er hér, sem þorir að neita því, að ísl. krónan sé fallin í verði? Mér þætti gaman að sjá framan í þann mann, sem hefði djörfung til þess, ef hann hefði einhverja ábyrgðartilfinningu. Við skulum hugsa okkur, ef maður hefði ráð á nokkrum pundum og mætti selja þau í frjálsri verzlun, hvað hann gæti fengið fyrir þau, og hvort það yrði ekki ljóst, að ísl. krónan er fallin frá því verðgildi, sem hún er talin vera í á innlendum markaði. Og við þurfum ekki að vera að gera neinar tilraunir í þessum efnunum, því að Alþingi er búið að viðurkenna þessa staðreynd. Það hefir gert það m. a. með aðgerðum sínum gagnvart atvinnuvegunum, sjávarútveginum og landbúnaðinum, til þess að reyna að gera þeim kleift að mæta þeim vandræðum, sem þeir hafa ratað í vegna þess ósamræmis, sem verið hefir á milli tilkostnaðarins og þess afurðaverðs, sem þeir hafa borið úr býtum. Það stendur svo á fyrir okkur, að við erum háðir heimsmarkaðsverðinu með okkar afurðir, og þetta verð hefir, eins og kunnugt er, fallið gífurlega á síðustu árum. Og til þess að láta þetta ekki koma fram á innanlandsviðskiptunum, hefir verið gripið til þess að taka öll yfirráðin yfir gjaldeyrinum af framleiðendunum og fá þau í hendur sérstakri n., sem skammtar svo þeim, sem gjaldeyrinn eiga, en ekki nema nokkrum hluta þess raunverulega verðgildis, sem hefir verið greitt fyrir vöruna á erlendum markaði. Ég er því hissa á því, að það skuli koma fram í þessum umr., að það sé hættulegt fyrir Alþingi að viðurkenna þessa staðreynd, að krónan er fallin. Ég held, að það hafi verið fjmrh., sem lagði mestan þunga á það í sinni ræðu, að unnið væri á móti þessu. Það er þó öllum kunnugt, að krónan er fallin, og ekki sízt hæstv. fjmrh., sem hefir þessi mál með höndum í umboði þess pólitíska valds í landinu.

Ég verð að segja það, að mér virðist eðlilegast, úr því að hér á að fara að skipa n., sem á að hafa það verkefni með höndum að taka þetta mál til athugunar, þá verði það gert á þeim grundvelli, sem fyrir liggur. Það þarf ekki að athuga, hvort krónan er fallin, það er full-ljóst, heldur hvað hægt er að gera til þess að viðurkenna þennan sannleika vegna atvinnuvega landsmanna. Því það sjá allir menn, að ef ekki fæst eitthvert samræmi í þetta og atvinnuvegir eru reknir með sífelldu tapi ár eftir ár, þá leiðir það til þess falls fyrir okkar afkomu, að það er ekki hægt að sjá út yfir þá örðugleika, sem af því leiddur. Þess vegna virðist mér, að úr því skipa á n. í þessu sambandi, þá eigi að gera það með það fyrir augum, hvernig á að mæta þeirri staðreynd, sem við horfumst í augu við, að krónan er fallin og að það er óhrakið, að tilkostnaður og afurðaverð atvinnuveganna hefir leitt til hins hrörnandi ástands þeirra, svo að ef það heldur áfram, hlýtur það að leiða til beins hruns fyrir atvinnuvegina.

Alpt. 1937. D. (51. löggjafarþing).

Ég er því hissa á því, að hv. flm. þessarar till., sem að mínum dómi á þakkið skildar fyrir að hafa fært málið inn á þessa braut, skuli ekki vilja halda þessari till. sinni fram, því að það er vitanlegt, að samkvæmt þingsköpum á að greiða atkv. um slíka till. við þessa umr. málsins; þetta hlýtur að vera byggt á miskilningi á þingsköpum hjá hv. þm., en ekki á því, að hann geti verið nokkuð hikandi í þessu efni, þar sem hann stendur fyrir svo réttmætu máli. Það má bæta því við í þessu sambandi, að ef það verður ekki tekið til athugunar og viðurkennt, að krónan er fallin, má búast við því, að þeim mörgu millj., sem búið er að leggja í sölurnar af opinberu fé fyrir íslenska atvinnuvegi, landbúnað og sjávarútveg, geti verið alveg á glæ kastað, ef svo á að búa að atvinnuvegunum eftirleiðis, að þeir fái ekki staðizt á þeim grundvelli, sem þeir eru komnir inn á eftir aðgerðir þess opinbera á fjárhag þeirra. Hér er því ákaflega mikið í húfi, og ég verð að segja, að þó að verið sé að blanda því inn í þessar umræður og talað um það, að einn flokkur ráði yfir öðrum og skipi honum fyrir verkum, þá er til eitt afl, sem allir verða að beygja sig fyrir, sem sé það, ef atvinnuvegir eru þannig staddir, að við því er búið, að þeir hrynji í rústir; það er þetta afl, sem rétt er að tala um í þessu sambandi, því að þetta er ærið verkefni við að glíma, eins og ástætt er hjá okkur nú.

*Ásgeir Ásgeirsson: Það hefir verið beint til mín nokkrum orðum, en sá hv. þm., sem ég þarf að tala við, er að visu ekki viðstaddur. Það hefir verið borið á gengisnefnd, að hún hafi hnýtt íslensku krónuna aftan í Engendinga, og hv. þm. A.-Húnv. líkti því við það að hnýta hesti aftan í híl; við gerðum þetta, þegar Engendingar lækkuðu sitt gengi, svo að það stóð ekki kyrrt, heldur fór aftur á bak, en ekki með jafnmiklum hraða og hv. þm. hefði viljað.

Það eru ekki til nema þrjár leiðir til þess að gefa gjaldeyrinum festu. Ein leiðin er að binda hann við gull, og fyrir okkur Íslendinga a. m. k. er það áreiðanlega skakkt, enda reynum við ekki til þess, og gullinnlausn hefir ekki verið nefnd í okkar landi frá stríðsbyrjun. Önnur leiðin er að binda gjaldeyrinn við afurðaverðið og verðlagið, og það skal ég játa, að til slíks eigum við að taka tillit. Verðlagið hefir verið mjög fast þennan tíma, sem við höfum bundið okkur við pundið, svo að það verður ekki mikið ósamræmi milli þessara afurða, að binda sig við verðlagið og að binda sig við þennan erlenda gjaldeyri, en hann er sá eini, sem telja má nokkuð gagn af að binda sig við síðari áratugi; dollarinn var jafnvel óviss um tíma og sömuleiðis frankinn, og skandinaviskar krónur koma okkur mikið minna við en sterlingspund, því að mestur hluti af okkar verzlun fer fram í enskum pundum, og sá viðskiptaheimur, sem við skiptum við, er mjög háður ensku pundi. Ég hygg, að það hafi ekki verið um annað að ræða en hafa fast gengi gagnvart pundinu, en vitanlega getur alltaf komið til athugunar, hvort við höfum fundið það rétta gagnvart pundinu, og eitt af því, sem þessi n. á

að rannsaka, er það, hvernig muni vera ástætt í þessu efni nú og setja fram einhverjar till. um fasta reglu til að fara eftir, því að það, að gera eina ályktun um gengisbreytingu eftir 12 ára fast gengi, fær aldrei mikið fylgi, því að það eru svo sterkir kræftir í landinu, sem standa að því að varðveita þetta gengi, sem búið er að standa í 12 ár. (HannJ: Það hefir ekki staðið í 12 ár). Gagnvart pundinu; en það, hvort það hefir staðið fast gagnvart gulli, skiptir engu máli, því að gullið hefir enga þýðingu hjá okkur. En að fá breytt gömlu, föstu gengi með einni ráðstöfun, svo að einungis er hugsað um hagsmunum kannske einnar stéttar án tillits til hagsmuna annara stétta, sem eigi að búa við þennan sama gjaldeyri, því spái ég ekki góðu fyrir. Aftur á móti væri æskilegt, eins og ég sagði áðan, að við settum betri löggjöf og skynsamlegri um okkar gjaldeyrisskráningu og gjaldeyri heldur en til er í öðrum löndum, og þar eru möguleikar fyrir okkur Íslendinga vegna okkar sérstöðu í mörgum greinum; en hitt, að segja, að okkar gjaldeyri sé nú rangt skráður, vegna þess m. a., að íslenska krónan sé verðlægr í frjálsri verzlun erlendis nú heldur en hér í bönkunum, það er fjarstæða. Hvað segir þetta, sem kallað er frjáls verzlun með íslensk- an gjaldeyri? Það er óleyfileg sala íslenskra seðla á erlendum markaði, og ég vil segja það yfirleitt, að með íslenskan gjaldeyri á helzt ekki að vera frjáls verzlun. Land, sem hefir svo breytilegt árferði og breytilega afkomu, að stundum er mjög mikill afgangur af okkar viðskiptum við útlönd, getur ekki haft þessa frjálsu verzlun, því að ef hún ætti að ráða, þá ætti krónan að þjóta upp eitt árið, og hitt árið, þegar mikill halli væri á erlendum verzlunar- viðskiptum, á engin festa að vera í neinu. Einmitt þessa frjálsu verzlun eigum við að hindra, og ríkisvald, þing, stj. og bankar eiga einmitt að veita á móti þessum krafti og skapa festu í gjaldeyrinn. Þessi festa þarf að skapast, en ég segi ekki, að hún eigi að vera svo rík, að þar verði aldrei neinar breyt., en þar breyt., sem eiga að vera leyfilegar, á að gera út frá þjóðhagslegu sjónarmiði og vitandi vits um, hvað verið er að gera, en ekki láta gengið ramba niður og láta það þjóta upp á einhverri erlendra kauphöll; við getum ekki látið skrá okkar gengi annarsstaðar en hér heima og eigum að gera það sjálfir út frá þjóðhagslegum ástæðum.

Þetta hefir verið stórhættulegt mörgum löndum, og var okkur hættulegt um tíma, að líta á gjaldeyrinn sem vöru, sem ætti að ganga kaup- um og sölum og hafa sérstakt verð. Gjald- eyririnn á einmitt ekki að vera vara. Hjá okkur er hann ávísanir og pappírseðlar, en hvorki gull né annað verðmæti, sem á að verzla með í frjálsri sölu. Gjald- eyririnn á sjálfur að vera mælikvarði á vörur og vöruverð. (HannJ: Þá verður hann að vera réttur). Já, en ekki vara, sem rambar upp og niður eftir framboði og eftirspurn; ef framboðið er of mikið, getur það verið þjóðarnauðsyn, að ríkið taki áhættuna af bönkunum, en ef framboðið er of lítið, er það skylda ríkisins að sjá um viðbót með láni til

þess að halda gjaldeyrinum föstum. N. hefir það vald, sem hún þarf að hafa, því að hún hefir fullt vald til þess að skrá gjaldeyrinn, en ef þeirri stefnu er haldið áfram, að láta sitja við það, sem komið er nú, þá þarf n. ekki að halda neina fundi, enda gerir hún það ekki, nema eitthvað sérstakt komi fyrir. Hitt er annað mál, hvort gengisnefnd er rétt samansett, eins og aðrar n., og að í henni hafi bankarnir meiri hl., en aftur á móti meiri hl. Alþingis minni hl., en þó hyggt ég, að það væri ógæti- legt, ef hið pólitíska vald ætlaði að fá 2—3 mönnum, sem væru þá meiri hl. úr meiri hl. þingsins, ótakmarkað vald yfir gjaldeyrinum, svo að þeir gætu gert hvað sem þeir vildu í því efni. Ef hið pólitíska vald ætlaði að taka þannig öll völd yfir gjaldeyrinum, þá yrði a. m. k. um leið að setja nokkurskonar stj. sk. eða bindandi lög fyrir þessa menn um það, hvernig þeir eigi að starfa. Slík lög gætu verið til fram- búðar og gætu orðið árangur af þessu rann- sóknarstarfi. En það vitlausasta, sem hægt er að gera, er að byrja á því að segja, að þessi n. eigi að byggja sína rannsókn á því, að gjald- eyririnn sé of hátt skráður, og að hennar rann- sóknarstarf sé fólgið í því að sanna, að gjald- eyririnn sé of hátt skráður. Þá mætti eins taka ákvörðun á þinginu um að láta rannsaka, hvernig gjaldeyririnn er skráður. En það er oft erfitt að segja um, hvenær gjaldeyririnn er rétt skráður, en 12 ára festa er töluverð röksemd, og í þessu efni er það rétt, sem gefur sem flestum sem bezt kjör. Það eru ekki hagsmunir einnar stéttar, sem eiga að ráða, heldur hagsmunir allra stétta og atvinnuvega, hagsmunir fólks- ins í landinu, en það er örðugt að ákveða það nema með nákvæmri rannsókn.

Það sagði einn hv. þm., að hann tæki ekki alvarlega það, sem ég hefði sagt um þetta mál, en það, sem ég sagði í minni fyrri ræðu, var, að bændastéttin flytti inn meiri verðmæti frá útlöndum en hún sjálf flytur til útlanda; þess vegna græddi bændastéttin ekki á gengislækkun. Þetta er einfalt mál, því að bændastéttin flyt- ur ekki út nema helminginn af sínu kjóti, ull og gærum, en býr aðallega að innanlandsmark- aði. S. Í. S., sem hefir aðalútflutning á land- búnaðarafurðum, mun kannske á hverju ári hafa dálitinn afgang af erlendum gjaldeyri, en það er vegna þess, að S. Í. S. hefir tiltölulega meiri útflutning fyrir bændur en innflutning, því að ýmsir kaupmenn flytja tiltölulega meira inn af vörum, sem þeir selja bændum, en nem- ur því, sem þeir flytja út fyrir þá. Hvort sem ég er tekinn alvarlega í þessu efni eða ekki, þá er þarna staðreynd, sem mér finnst, að fulltrúar bændastéttarinnar ættu að taka alvarlega. (HannJ: Hv. þm. veit ekki, hvað hann er að tala). Ég er að tala um, að bændur tapi á gengislækkun. En ef þeir eru svo sanngjarnir, að þeir vilji lækka gengið vegna annara stétta, þá finnst mér, að þeir ættu að fara aðrar leiðir fyrst. Að því er landbúnaðinn snertur, hefir m. a. af þeim ástæðum, að hagsmunum land- búnaðarins er svo farið í gjaldeyrismálum, ver- ið leitað eftir öðrum leiðum síðustu ár til þess að bæta kjör bændna, og eitt af því stærsta, sem

gert hefir verið fyrir bændur, er að afskrifa það, sem nauðsynlegt hefir verið, af þeirra gömlu skuldum, svo að síðan er ekki ástæða til gengislækkunar handa bændum vegna gömlu skuldanna, en það er eina röksemdin, sem hægt er að færa fram fyrir gengislækkun vegna landbúnaðarins, að það sé gert vegna gömlu skuldanna. Nú er búið að taka þetta sérstaklega fyrir og færa það til samræmis við afkomu þessara síðustu ára. — Að því er sjávarútveginn snertir, held ég, að betra sé að nota aðra aðferð en mjög vafasama gengisbreytingu, því að það er eins með sjávarútveginn og landbúnaðinn, að hann kaupir mjög mikið inn til sinnar framleiðslu, en hann heldur eftir í landinu því, sem hann þarf til þess að borga kaup með, og ef krónan yrði lækkuð um 30%, þá er engin trygging fyrir því, að ekki komi kaupkröfur frá verkamönnum og sjómönnum, því að þeim liður ekki svo vel, að þá munaði ekki um, ef 30% af tekjum þeirra yrðu þurrkuð út, og um leið yrðu þessi 30% kannske skorin af tekjum bændna, vegna þess að kaupgeta fólksins í landinu, sem kaupir innlendar afurðir, mundi minnka að sama skapi; hagsmunir þessara stétta eru ekki svo sundurleitir, og ég hygg, að gengislækkun fylgdu nú svo miklir ókostir, að það beri að leita allra annara ráða fyrst viðvikjandi sjávarútveginum, og hér á þinginu liggja fyrir ýms frv., sem fara í þá átt, að það eigi heldur að lyfta sjávarútveginum með ýmsum öðrum ráðum.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Það komu hér áðan tilmæli frá hv. 1. flm. málsins til hæstv. forseta um, að umr. yrði frestað, og jafnframt kom till. um að vísa málinu til hv. fjvn.; ég vil leyfa mér að taka undir þessi tilmæli hv. flm. og fara þess á leit við hæstv. forseta, að umr. verði frestað og það borið undir atkv., hvort ekki fæst samkomulag um að vísa málinu til hv. fjvn. Mér finnst það eðlilegt, fyrst sú till., sem hér liggur fyrir og nokkur ágreiningur hefir orðið um og þarf athugunar við, fæst ekki tekin aftur til síðari umr., að þá verði þessi meðferð höfð á málinu, og það getur ekki verið neinum til tjóns, því að menn geta tekið til máls, þegar málið kemur aftur frá nefnd.

ATKVGR.

Till. um að fresta umr. og vísa málinu til fjvn. samþ. með 26:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: FJ, GG, GSv, GL, HannJ, IngP, JÓl, JónP, JG, JörB, MG, PHerm, PZ, PP, SigfJ, SK, StJSt, TT, ÞorbÞ, ÁÁ, BSt, BÁ, BB, Eárna, EystJ, JBald.

nei: HannJ, JJós, JAJ, JS, PO¹⁾, ÞBr.

1) PO: Eg er að sjálsögðu með því, að þessari till. sé vísað til fjvn., en mér virðist, að hér sé að ástæðulausu verið að slita gang málsins út úr eðlilegum og réttum farveg, með því að skera niður umr. um þetta mál, og ég get ekki séð, að ástæðan fyrir því sé önnur en einhver hræðsla við að horfa framan í þá staðreynd, sem hér blasir við okkur í tillformi; það á að smeygja þessu fram af sér með ósköp ókarlmannlegum hætti. Eg segi því nei.

17 þm. (GP, GÍ, GTh, HG, HV, JakM, JJ, MJ, MT, ÓTh, PHalld, PM, SE, SÁÓ, ÞÞ, BJ, EmJ) fjarstaddir.

Umr. frestað.

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 104, 220, n. 344 og 346).

***Frsm. meiri hl. (Bernharð Stefánsson):** Ég mun nú vera búinn að tala meira en þingskóp leyfa í þessu máli. Ég þarf ekki neinu við það að bæta, nema því, að fjvn. hefir athugað till., og leggur meiri hl. n. til, að hún verði samþ. Hv. 6. landsk. skrifar þó undir nál. meiri hl. með fyrirvara. — Hinsvegar hefir hv. 9. landsk. ekki getað fallið á till., og gefur hann út sérstakt nál.

Um brtt. á þskj. 220 var gerð tilraun til að ná samkomulagi, en það náðist ekki, og hafa hinir ýmsu nm. óbundin atkv. um hana, svo og um aðrar brtt., sem fram kunna að koma.

Ég vænti þess, að þessari till. verði að lokinni umr. vísað til síðari umr.

***Frsm. minni hl. (Sigurður Einarsson):** Ég get að vissu leyti valið mér sömu orð og hv. flm. um, að það sé ástæðulaust fyrir mig að halda langa ræðu, vegna þess að aðalatriðinu hefi ég gert grein fyrir í nál., sem sé því, að ég sé ekki ástæðu til að mæla með því, að till. verði samþ.

Það liggja hér fyrir hv. Alþ. a. m. k. 3 frv., sem Alþfl. stendur að og hann telur heppilegri og viðtækari lausn á bankamálum landsins heldur en séð verður fyrirfram að fáið, þótt mþn. verði skipuð til að ráða bót á þessum málum. Og það, sem sérstaklega hefir ráðið minni afstöðu, er það, að ýmsar þær breyt., sem gera verður á bankafyrirkomulagi landsins, eru þess eðlis, að þær þola enga verulega bið. En ef skipuð verður mþn. í þessu máli, þá þyrfti hún langan tíma til þess að ljúka störfum, svo að það er mikil hætta á, að skipun slíkar n. myndi tefja fyrir bráðnauðsynlegum aðgerðum og breytingum á bankarekstri landsins. Það er mjög gott fyrir þá, sem eru andstæðir slíkum breyt., að vitna til þess, að yfir standi endurskoðun á bankamálunum í heild sinni og það sé vanráðið og ekki rétt að gera breytingar á þeim rétt áður en slík n. skili störfum. En bak við þau frv., sem Alþfl. hefir flutt um skipun bankamála, annað um seðlabanka Íslands, á þskj. 99, og hitt um breyt. á l. um Landsbanka Íslands, liggur eins mikil rannsókn á væntanlegum úrlausnarleiðum til að skipa bankamálum landsins eins og gera má ráð fyrir, að mþn. inni af höndum. Frv. um seðlabanka Íslands er samið af skipulagsnefnd atvinnumála, og hvað sem einstakir hv. þm. vilja finna n. til foráttu, þá hefir hún lagt í það mikið starf og notið þar aðstoðar sérfróðra manna. En að því er snertir frv. Alþfl. um breyt. á l. um Landsbanka Íslands, þá lítum við svo á, að það liggja fyrir á allra síðustu tímum þess háttar reynsla af starfsemi bankans og dæmi um þess háttar ráðstafanir, að það sé hin mesta þörf á, að slíkar breyt. komist hið bráðasta á, og fljótar en slík

n. getur lokið störfum sínum. Enn má minna á, að frá sjónarmiði okkar alþýðuflokksmanna er því svo hætt að myndun stofnfjárbanka fyrir þriðja stóratvinnuveg landsins, iðnaðinn, þolir enga bið, því að iðnaðinn hungur svo eftir fjármagni, að þar verður að gera eitthvað til úrlausnar. Eitt dagblaðið hér í bæ hefir fundið ástæðu til þess að gera þessa skoðun okkar í nál. að sérstöku biðbeini, og það sækir ónot sín svo langt í þessu máli, að gera úr þessu nál. einhverja lítillsvirðandi herferð á hendur merkilegustu samkomu bænda — eins og blaðið orðar það —, sem haldin hefir verið í þessu landi. Því er haldið fram, að till. til þál. sé fyrst og fremst samin vegna samþykktar, sem gerð var á flokksþingi Framsfl. En hitt er á vitorði allmargra manna, eða það er a. m. k. almennur grunur almennings hér í bænum og víðar, að Framsfl. viti á sig þess háttar ráðstafanir í bankamálum á hinum síðustu dögum og tímum, að þeim væri það ekki ókært mál, að til væri ruslakista eins og mþn., sem hægt væri að henda í þeirri gagnrýni og breyt. og kröfum, sem fram kynnu að koma á þinginu og annarsstaðar. Ég vil ekki fullyrða, að þetta sé eina orsökinn til þess, að þáttill. er fram komin. En hitt er víst, að hún er ekki fram komin fyrir en eftir að Alþfl. hefir gert grein fyrir sinni stefnu í frv., sem allir vita um.

Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að fjölýrða um málið. Mér þykir það þó undarlegt. að dagblað Framsfl. skuli hafa farið í svo dólgslegan ham að brizla hæstv. forseta Sp. um það, að hann misnoti forsetavald sitt með því að keyra þessa till. okkar áfram. Slik aðdróttun er mjög óviðeigandi, að ég ekki segi ósamleig.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil ekki verða til þess að tefja framgang till. með löngum ræðuhöldum. Ég ætla aðeins að taka fram örfá atriði út af nál. minni hl., en ætla ekki að fara út í neinar deilur um málið, til þess að tefja ekki tímann.

Hv. 9. landsk. sagði í ræðu sinni, að þessi till. muni vera komin fram til þess að koma á þann hátt fyrir kattarnef till. Alþfl. í bankamálum, og rökin eru þau, að hún hafi komið síðar fram en till. Alþfl. um breyt. á landsbankalögunum. Hv. 9. landsk. hefir ef til vill ekki tekið eftir því, hvernig hún er fram komin, og skal ég þá upplýsa hann hér með um það. Þessi till. kom fram fyrir frumkvæði flokksþings framsóknarmanna, sem beitti sér fyrir því, að n. væri skipuð í þessu skyni. Það var háð áður en frv. Alþfl. kom fram, svo að það er alveg þýðingarlaust að vera að metast um það.

Hv. 9. landsk. sagði enn fremur, að hann sæi ekki ástæðu til að skipa mþn. í bankamálum, og færði það fram sem rökstuðning fyrir því, að fyrir lægju ýmsar till. frá Alþfl. til breyt. á bankalöggjöfinni, sem væru vel undirbúnar. Ég skal játa, að í sumar till. hefir verið lögð nokkur vinna, en hinu ætla ég að halda fram, að það mundi vera óhæf meðferð á slíkum málum, ef Alþ. á örstuttum tíma gerði slíkar gerbreytingar á bankamálum landsins; sem

þessar till. fara fram á. Þar er t. d. till. um að setja á stofn 2 nýja banka, seðlabanka og iðnlánasjóð. Ég vil enn fremur taka það fram, án þess að gera litið úr störfum skipulagsnefndar atvinnumála, að sú n. hafði svo mörg verkefni með höndum, að hún hefir ekki getað gefið bankamálum þann gæm, sem nauðsynlegt er, að sé undanfari stórkostlegra breyt. á þeim málum.

Ef það er skoðun hv. 9. landsk., að hér sé mikilla breytinga þörf, þá er hin rétta afleiðing af því, að hann fylgi því, að mþn. verði skipuð. Mþn. hafði starfað að þessum málum, áður en núverandi löggjöf um Landsbankann var sett. Þessi mál eru þannig vaxin, að það er ekki hægt að gera á þeim breyt., án þess að málið sé ihugað af þar til kjörnum mönnum. Ég ætla ekki, til þess að stofna ekki til deilna, að fara út í ummæli hv. þm. um það, að Framsfl. hafi móræuða samvizku í sambandi við einhver verk og vilji því svæfa málið í mþn. Ég hygg, að almennt sé litið svo á, að skipun mþn. sé vottur þess, að Framsfl. sé alvara í því að taka málið föstum tökum. Ég get ekki fallið á, að það sé réttlátt að kalla slíka n. ruslakistu, enda rökstuðdi hv. þm. þau ummæli sín ekki á neinn hátt. Það hafa oft verið skipaðar mþn. í málum, sem hafa verið minni háttar en það, sem hér ræðir um.

*Fram. meiri hl. (Bernharð Stefánsson): Hæstv. fjmrh. hefir að nokkru leyti tekið af mér ómakið, svo að ég get verið mjög stutt-orður um það, sem ég þarf að segja hér. Mér skildist. að ein af höfuðástæðunum til þess, að hv. 9. landsk. er á móti skipun þessarar mþn., sé sú, að fyrir þinginu lægju frv. um bankamál. sem hann vildi samþ. En það er orðið alkunnugt og opinbert í þinginu, að það stendur til, að þingið hætti störfum innan mjög skamms tíma. Ég hygg því, að hv. þm. geti sannfærzt um það, að héðan af er ekki um það að ræða, að þessi frv. verði samþ. Hann taldi, að skipun þessarar mþn. myndi tefja málið og hefta það, að nokkrar ráðstafanir yrðu gerðar út af bankamálum. Ég held þvert á móti, að það mundi flýta fyrir því, að á næsta þingi eða þinginu 1938 komi fram vel undirbúið frv. frá mþn., og hygg ég, að slíkt myndi verða betra heldur en ef þm. ættu þá að fara að semja slíkt frv. — Ég hefi ekki neinu við það að bæta, sem hæstv. fjmrh. sagði út af orðum hv. 9. landsk. um frv. Alþfl. um seðlabanka, sem hefir verið undirbúið af skipulagsnefnd atvinnumála. Ég ætla ekki, frekar en hann gerði, að fara niðrandi orðum um þá n., og ekki heldur um frv. En það frv. er þó áreiðanlega samið með tilliti til annara breyt., sem kann að vera þörf á að gera í bankamálum.

Hv. 9. landsk. taldi, að þetta mál þyldi enga bið. Ég fæ ekki betur séð en að biðin yrði lengri, ef þessi n. væri ekki skipuð.

Að öðru leyti skal ég ekki nota mér leyfi hæstv. forseta til að tala oftar en þingsköp heimila.

*Jakob Möller: Eins og hv. þm. sjá í nál., þá hafa nokkrir nm. áskilið sér óbundið atkv. um

brtt. á þskj. 220. Í þeirri brtt. er farið fram á, að 2. málsg. till. á þskj. 104 verði orðuð á annan veg og viðtækur heldur en þar er gert. Samkvæmt till. á þskj. 104 er mælt svo fyrir, að n. eigi aðeins að athuga og gera tillögur um, hvernig verðskráningu íslensku krónunnar verði haganlegast fyrir komið. Virðist tilgangurinn þar aðeins sá, að athuga, hvaða fyrirkomulag á verðskráningunni myndi heppilegast og tryggilegast. Hinsvegar litu margir svo á, að þetta geti tæplega talizt nægilegt í sambandi við athugun krónunnar, þar sem margir telja, að íslenska krónan sé þegar raunverulega fallin í verði, og þá beri líka, þegar um ráðstafanir í þessum málum er að ræða, að taka til athugunar, hvað gerlegast sé í því efni til þess að koma því ástandi, sem nú er, í samræmi við gengið, eða með öðrum orðum, hvernig á að koma skráningu krónunnar í samræmi við ástandið, sem nú ríkir, eða ástandinu í samræmi við þá verðskráningu krónunnar, sem nú er.

Það eru tvær leiðir hugsanlegar í þessu efni. Önnur er sú, að gera ráðstafanir til að halda uppi því gengi, sem þegar er ákveðið, og hin sú, að gera ráðstafanir til þess, að krónan fái opinberlega viðurkennt sitt rétta gengi eins og það er nú. Mér hefir skilizt á umræðum þeim, sem hér hafa farið fram, að ýmsir þm. væru andvígir því að viðurkenna, að íslenska krónan væri fallin í verði. Ég hygg þó, að með sjálfum sér viðurkenni allir þm., að svo sé, og um það verður í rauninni alls ekki deilt. Og sérstaklega væri þess að vænta af þeim hv. þm., sem kunnugir eru störfum hinnar svokölluðu skipulagsnefndar atvinnumála, sem fékk aðstoð sérfræðings í þessu máli, að þeir viðurkenndu, að svo væri talið af óhlutdrægum mönnum, sem hafa kynnt sér þessi mál. Þegar svo er ástatt, þá er það ljóst, að það er óforsvaranlegt að taka ekki þessi mál til rækilégrar athugunar, enda hefir það dregizt óþarflega lengi. Hinsvegar hefir brtt. á þskj. 220 allt það í sér, sem farið er fram á í 2. málsg. till. á þskj. 104, því að undir þær ráðstafanir, sem nauðsynlegt er að gera í sambandi við gengisfall íslensku krónunnar, verður jafnframt að koma athugun á því, hvernig haganlegast sé að koma fyrir verðskráningu krónunnar. Það verður líka að falla undir þá rannsókn eða athugun. Brtt. á þskj. 220 er því í raun og veru sama efni og hliðstæð ummæli eða ákvörðun í till. frv., en viðtækari og nær jafnframt yfir það, sem óforsvaranlegt er að færast undan að taka til athugunar. Þess vegna tel ég rétt að samþ. brtt. á þskj. 220.

*Frsm. minni hl. (Sigurður Einarsson): Ég sé enga ástæðu til að karpa lengi um þetta mál við hv. flm. og hæstv. fjmrh. Ég hefi líka tekið aðalatriði minnar afstöðu svo greinilega fram í nál., að þess gerist ekki þörf. Hinsvegar gleður það mig, að hæstv. fjmrh. hefir játað, að í sumar af till. þeim, sem Alþfl. hefir borið fram, hafi verið lögð mikil vinna og bak við þar standi nauðsynleg rannsókn á málinu, og þetta var einnig játað af hv. flm. En svo segir hæstv. fjmrh. alveg út í bláinn, að það hafi verið lögð lítil vinna í aðrar till. flokksins, en um

það veit hann ekki neitt. Hann hefir enga hugmynd um það, enda segir hann þetta eingöngu vegna þess, að þær hafa ekki komið frá n., sem skipuð hefir verið opinberlega, en það er engin sönnun þess, að ekki hafi verið eins vandaður undirbúningur þeirra till. eins og frv. um seðlabankann.

Hæstv. ráðh. finnur afstöðu okkar alþýðuflokksmanna það til foráttu, að með frv. okkar sé að ræða um stofnun nýrra banka. Það má orða það svo, en réttara væri þó að segja, að í þeim felist ráðstafanir til að skapa nýja lánsfjármöguleika fyrir fyrirtæki og atvinnurekstur, sem er þess mjög þurft og hefir ekki fyrir gert rétti sínum til þess að verða slíks aðnjótandi frá hinu opinbera, því að þar sem iðnaðurinn er, þar er um nýjan atvinnuveg að ræða, sem brotizt hefir upp úr engu og er að verða stór liður í hagkerfi okkar.

Ég get ekki ímyndað mér, að hæstv. ráðh. finnist það óeðlilegt, þótt ýmsir menn geti vel hugsað sér þá möguleika, að lánsfjármöguleikum ýmsra atvinnuvega verði ráðstafað og komið fyrir þannig, að þeir séu ekki á vegum þeirrar bankastarfsemi, sem nú er rekin. Það er vitað að því er iðnaðinn snertir, að hann hefir átt ákaflega erfitt uppdráttar, vegna þess að bankarnir hafa komizt inn á vissar brautir í starfsemi sinni, sem ekki hefir verið svo auðvelt að hverfa af, þar sem fjármagnið hefir verið takmarkað, sem þeir hafa haft yfir að ráða á hverjum tíma. Það verður aldrei hægt fyrir hæstv. ráðh. að gera neitt tortryggilegt út úr því, þó Alþfl. hafi hallazt að þessari leið. Og sízt getur hann látið sér koma þetta spanskt fyrir sjónir, þegar svo er komið, að hann sjálfur virðist vera orðinn augasteinn þeirra manna og fyrirtækja, sem aðallega hafa holað innan gömlu bankana, svo að gagnvart hinum nýja atvinnurekstri eru þeir ekki nema skelín ein.

Þótt ég kunní að hafa komizt svo að orði um mþn. þá, sem í ráði er að skipa, að hún væri ruslakista, þá var það eingöngu sagt með tilliti til þess, að það eru hirlzur, sem látnir eru í þeir hlutir, sem ekki er ætlunin að taka upp fyrst um sinn. Ég er sannfærður um, að till. um breytingar á starfsemi bankanna, sem fram kynnu að koma á næsta þingi, mun verða bægt frá á þeim grundvelli, að mþn. í bankamálum sé starfandi, sem sjálf sagt sé að tæki afstöðu til slíkra till.

En það er eitt, sem athuga má í þessu sambandi, og vil ég beina fyrirspurn til hæstv. fjmrh. út af því. Dagblað eitt hér í bænum hefir verið með óviðurkvæmilega og ósamilega aðdróttun um það, að hæstv. forseti Sp. hafi nú beitt forsetavaldi sínu gagnvart þessu máli, þar sem gefið er í skýn, að þetta muni hann hafa gert af því að honum leiki hugur á að koma í veg fyrir rannsókn á því bankafyrirtæki, sem hann veitir forstöðu ásamt 2 öðrum mönnum. Ég geri ráð fyrir, að sumir þeir menn, sem fram að hinum síðustu dögum hafa tekið blað hæstv. fjmrh. alvarlega, hafi rekið upp stór augu. Ég hefi ekki vitað til, að í vændum væri nein rannsókn á því bankafyrirtæki. Ég vildi mega spyrja hæstv. ráðh., hvað það sé,

sem stendur til. Er honum kunnugt um, að fara eigi fram sérstök rannsókn á þessu banka-fyrirtæki, svo að hæstv. forseti Sp. sjái ástæðu til að misheita forsetavaldi sínu til þess að hindra, að slík rannsókn færi fram? Sé svo ekki, þá er um svo ósemilega blaðamennsku að ræða í sambandi við þetta mál, að maður fer að fá grun um, að ekki sé mjög hreint mjól í pokanum hvað till. snertir, þegar gripið er til slíkra meðala. Mér dettur í hug, að það geti staðið í sambandi við það, sem ég sagði áður um það, þegar hv. þm. G.-K. og hæstv. fjmrh. stóðu hér hlið við hlið og sneru bókum saman og vörðu afstöðu sína í viðkvæmu bankamáli fyrir skemmstu. Mér datt í hug það, sem sagt var einu sinni um persónu, sem var augasteinn annarar: „Mitt er þitt og þitt er mitt, og þú veizt, hvað ég meina.“

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Það liggur hálfilla á Alþýðuflokksmönnum í dag, og er ekki hægt við því að gera. — Hv. 9. landsk. var að kvarta hér yfir ummælum, sem Nýja dagblaðið hefði haft eftir hæstv. forseta. Það hefir nú ekki verið venja að draga blaðadeilur inn í umr. hér á Alp., en hvað sem þessum ummælum liður, þá vísa ég heim frá mér. — Þessi sami hv. þm. sagði, að við hv. þm. G.-K. hefðum staðið hlið við hlið og snúið bókum saman. Ég veit ekki, hverskonar uppstilling það er; það er eitthvað alveg nýtt; ég hélt satt að segja, að það væri ekki hægt, og held þess vegna, að hv. þm. sé farið að sjá einhverjar ofsónir.

Ég ætla ekki að fara langt út í umr. um frv. Alpfl. um breyt. á landsbankalögunum. Ég veit ekki til, að þetta frv. hafi verið gert að neinu flokksmáli hjá Alpfl. En viðvíkjandi því, að í frv. séu einhver sérstök úrræði, þá vil ég segja það, að ég hefi ekki komið auga á þau. — Ég vil svo nota tækifærið til að taka það fram, að ég er mótfallinn till. hv. þm. A.-Húnv. á þskj. 220; ég álit, að það nái ekki nokkurri átt að fara að lýsa því yfir í þáttill., að íslenska kr. sé fallin í verði, þar sem hún er ennþá verðsett.

***Thor Thors:** Ég ætla ekki að blanda mér almennt í umr. um þetta mál, Hv. 3. þm. Reykv. hefir tekið fram, hver afstaða Sjálfstfl. er til málsins. Það er sannarlega tími til kominn að rannsaka löggjöfina um banka og sparisjóði í þessu landi. Sérstaka áherzlu vil ég leggja á, hvaða ábyrgðir af hendi ríkissjóðs hafa verið á rekstri og starfsemi sparisjóða víða um land. Því verður ekki neitað, að það er full nauðsyn á, að einstakir sparisjóðir geti dregið til sín fjármagn, sem héruðin hafa fram að bjóða, en það hefir minnkað við það, að ríkissjóður hefir ábyrgzt bankana eina. Fyrir skömmu er komið fram frv. hér á Alp. um að skipa sérstaka n. til að rannsaka löggjöf um hlutfélög hér á landi. Mér skilst, að þetta mál sé nokkuð skylt starfsemi bankanna, og ég vildi þess vegna mælast til þess við ríkisstj., að hún heindi þessu verkefni jafnframt til þeirrar n., sem hér verður kosin til að endurskoða banka-löggjöfina.

***Jakob Möller:** Það er aðeins út af því, sem hæstv. fjmrh. sagði um, að það næði ekki nokkurri átt að fara að lýsa því yfir, að íslenska krónan væri fallin, þar sem hún væri ennþá verðsett. Það er að visu rétt hjá hæstv. ráðh., að krónan er ennþá verðsett, en samt sem áður er það staðreyndin, að hún er fallin samanborið við það, sem hún er skrásett opinberlega, og mér finnst ekki vera nokkur ástæða til þess fyrir Alpfl., að stinga höfðinu niður í sandinn og þykjast ekki sjá það. Ég get miklu frekar húizt við, að það mundi vekja traust á íslenskri fjármálastjórn, ef farið væri gagnstætt að og það látið sjást, að stjórnarvöldin geri sér hið raunverulega ástand ljóst og hafi vilja til að reyna að bæta þar um.

***Frsm. minni hl. (Sigurður Einarsson):** Þetta verður aðeins örstutt aths. Hæstv. fjmrh. var að reyna að snúa út úr orðum mínum áðan, þegar ég var að tala um það, að hann og hv. þm. G.-K. hefðu staðið hlið við hlið og snúið bókum saman í „Kveldúlfsmálinu.“ En ég get upplýst hæstv. ráðh. um það, þótt honum kunni að vera það óljóst til að byrja með, að þessi samliking er ekki út í bláinn, því að það þarf ekki annað en að önnur hlutaðeigandi persóna snúist eins og kvarthring, til þess að þetta geti átt sér stað; í þessu tilfelli er það hv. þm. G.-K., sem hefir staðið kyrr á sínum stað, þar sem hann hefir verið frá öndverðu, en hæstv. fjmrh. hefir tekið snúning í þessu máli, eins og raunar mörgum öðrum, þannig að þeir hv. þm. G.-K. og hann standa nú ýmist hlið við hlið í málunum eða snúa bókum saman. Og ég verð að segja, að mig undrar það ekkert, þó að hæstv. ráðh. kunni illa við að sjá sjálfan sig í þessum stellingum.

***Bergur Jónsson:** Ég verð að taka undir það hjá öðrum ræðumönnum heldur en hv. 9. landsk., að hér sé um alvarlegt mál að ræða, því að ég get ekki séð, að hann álti það, hvað sem hann kann um það að segja, þar sem hann byrjaði á því að fara út fyrir þetta alvarlega mál og hóf árásir á einstaka menn og var með skoplegar lýsingar af allskonar ljótum leikfimisæfingum, sem ég efast um, að hv. þm. kunni sjálfur, þó að hann kunni margt ljótt. Hann byrjaði á því að tala um það, að n. þyrfti að geta lokið störfum sem allra fyrst. Og þetta átti að sýna áhuga hans og alvöru í málinu. En ég vil nú spyrja þennan hv. þm., hvort það muni ekki vera einhver önnur ástæða fyrir því, að hann vill láta leysa málið svona fljótt. Ætli það sé ekki vegna þess, að hann vilji hafa afstöðu til að ná sér í bitling í sambandi við það? Ég geri ráð fyrir, að honum hafi verið lofað einhverju slíku og þess vegna sé áhuginn svona mikill fyrir þessu máli, því að af þeim toga er áhugi þessa hv. þm. oftast spunninn.

***Frsm. minni hl. (Sigurður Einarsson):** Ég get verið ákaflega stuttur. Ég ætla ekki að fara að skattyrðast við hv. þm. Barð. Ég álit, að við höfum ekki tíma til þess að hlusta á og svara svo ómerkilegu þvaðri, sem venjulega

kemur frá honum, þegar safnast hefir fyrir svo mikið af gremju við guð og menn, að hann þarf að veita því út úr sér. En mig langar að beina til hans einni fyrirspurn og óska eftir því, að hann svari henni, ef hann vill ekki vera staðinn að því hér á Alþ. að fara með fleipur eða helber ósannindi. Hvað er það, sem mér persónulega hefir verið lofað í sambandi við þetta mál? Og hvaðan hefir hv. þm. það? Ef hann gerir ekki fulla grein fyrir þessu, ætla ég að lýsa því hér yfir, að þetta er ekkert annað en fleipur og helber vitleysa, — orð, sem utan þinghelginnar mundi mega kalla kjaftæði, og það eru þau raunar líka hér á Alþingi.

***Bergur Jónsson:** Ég ætla ekki að fara að endurtaka orð þessa hv. þm., sem hann sagði hér nú; ég vona, að þau komi orðrétt í þingtiðindunum. En ég vil aðeins segja það um afskipti þessa hv. þm. almennt af bankamálum, að ég býst við því, að allir, sem hv. þm. þekkja, viti það, að þau hafa aðallega verið í því fólgin að fá aðra menn til þess að skrifa upp á blöð fyrir sig, og svíkjust svo um að borga þau á þeim tíma, sem hann átti að gera það, og það er eins og hv. þm. þykist ekki minni maður fyrir, vegna þess að hann er þekktur að slíku.

Forseti (JBald): Ég sé ekki ástæðu til að halda þessum umr. áfram, en vil gefa hv. 9. landsk. eina eða tvær mínútur til að bera af sér sakir.

***Frsm. minni hl. (Sigurður Einarsson):** Ég þakka hæstv. forseta. En ég verð að segja það eins og það er, að ég álit það ósamboðið að fara að lýsa því yfir, hvernig skuldaskiptum mínum við bankana kann að vera komið. Ég hefi ekki haft geð í mér til þess að ganga hér milli borða í þinginu til þess að biðja mér griða í mínum fjármálum, og ég hefi ekki heldur átt að ráðh., sem hefir haldið hlífiskildi yfir mér á þann hátt sem haldið hefir verið yfir þessum hv. þm.

ATKVGR.

Brtt. 220 felld með 24:7 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JakM, JAJ, JónP, JS, MG, PHalld, PM, nei: BSt, BÁ, BB, EÁrna, EmJ, EystJ, FJ, GG, HG, HermJ, HV, IngP, JG, JörB, MT, PHerm, PZ, Pp, SigfJ, SE, SÁÓ, StJSt, ÁÁ, JBald, BJ, Gp, GSv, JJós, JÓl, MJ, SK, TT, ÞÞ, greiddu ekki atkv.

Átta þm. (Gf, GL, HannJ, JJ, ÓTh, PO, ÞorbÞ, ÞBr) fjarstaddir.

Tillgr. samþ. með 30:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30:1 atkv.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var till. tekin til síðari umr.

***Jóhann Jósefsson:** Ég vil beina þeirri fyrirspurn til þeirra, sem standa að þessari till., hvort þeir hugsa sér, að þessari rannsókn yrði lokið fyrir nokkurn ákveðinn tíma. Þetta mál

er, eins og allir vita, stórmál, og hinar ýmsu hliðar þess geta haft viðtæka þýðingu fyrir atvinnuvegi landsmanna, og eins og vitað er, koma einatt fram óskir frá ýmsum aðiljum um breyt. á bankalöggjöfinni eða bankafyrirkomulaginu, sem virðast æskilegar sökum ástæðna, sem vitanlega geta verið mismunandi; en er aðkallandi þörf fyrir að leysa á einu sviði meira en öðru. Mér virðist málið horfa þannig við, að nú eigi n. að taka við athugun á þessu máli öllu saman. Mér finnst í sambandi við það vera þörf á, að þessi rannsóknarniðurstaða hennar liggi fyrir en síðar, til þess að Alþ. geti tekið afstöðu til þess, sem n. lætur frá sér fara, því að það hefir réttilega verið bent á það í umr. um þetta mál, að það hefir oft komið fyrir um slík mál, að það hefir verið vísað til rannsókna, sem stæði yfir á málinu, sem hefir þá oft dregist von úr viti; má í því sambandi nefna réttarfaralöggjöfina, sem hefir verið í n. til endurskoðunar í lengri tíma og lögð hefir verið áherzla á, að ekki mætti hreyfa fyrir en allt í einu. Ég vildi mælast til þess, að þeir, sem flytja málið, vildu upplýsa, hversu fljótt n. er ætlað að afgreiða málið.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Þessi till. er fram komin fyrir tilstuðlan Framsfl., og tel ég því rétt, að ég svari því, sem hv. þm. Vestm. spurði um. Ég verð að segja eins og er, að ég get ekki svarað því nú, hvað langan tíma muni taka fyrir n. að komast að niðurstöðu um málið, heldur ekki hvort n. muni eftir nokkurt starf geta skilað einhverjum till. Ég get ekkert um þetta sagt á þessu stigi málsins, en óska aðeins eftir því, að hún ljúki störfum svo fljótt sem mögulegt er.

***Jóhann Jósefsson:** Ég gleðst yfir því, að hæstv. ráðh. er á minni skoðun um þetta, og ennfremur, að hann hefir opin augun fyrir því, að það geti verið ýms mál í sambandi við bankana, sem geti krafizt úrlausnar út af fyrir sig og ekki er rétt að láta endilega biða, þangað til heildartill. væntanlegrar n. liggur fyrir. Ég tel mig mega taka orð hæstv. ráðh. þannig, að hann muni fyrir sitt leyti leggja áherzlu á, að störfum n. verði hraðað.

ATKVGR.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 417).

17. Dánarbætur o. fl.

Á deildafundum 17. apríl var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um dánarbætur (A. 361).

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var till. tekin til einnar umr.

***Flm. (Páll Þorbjörnsson):** Ég skal ekki hafa langa framsögu fyrir þessu. Ég get látið mér nægja, fyrir utan það, sem stendur í grg., að visa til þeirra orða, sem ég lét falla hér áðan í sambandi við frv. til l. um breyt. á l. um alþýðutryggingar. Ég vona, að það sjái allir nauðsynina á þessu og hversu mikil réttlætiskrafa þetta er, og að málið geti fengið greiða afgreiðslu.

***Héðinn Valdimarsson:** Í frv. því, sem liggur fyrir um breyt. á tryggingarl., er brtt., sem fjallar um þetta efni, en hún nær ekki fram að ganga á þessu þingi. svo að ég gæti verið með þessari þáttill., að því leyti sem ég hygg, að hún geti náð þessum tilgangi, en ég held, að það sé ekki hægt að breyta lögum með þáttill., þannig að hægt sé að greiða dánarbætur samkv. þessari þáttill., þó að lögin segi annað; það tel ég vafasamt.

***Gísli Sveinsson:** Herra forseti! Það er rétt, að það verður ekki í öllum atriðum formleg afgreiðsla að samþ. þáttill. til þess að greiða út dánarbætur, sem lög mæla fyrir, en hér stendur sérstaklega á, því að það er komin yfirlýsing frá öllum flokkum um, að það hafi verið af vangá við setningu alþýðutryggingarlaganna, að felldar voru niður dánarbætur til foreldra, sem misstu sonu sína í slysum, nema undir þeim einum kringumstæðum, að foreldrarnir væru á framfæri þeirra. Það kom fyrst fram frv. um þetta, sem ég og fleiri flokksbræður mínir bárum fram, og síðan hafa komið fram enn fleiri samiskonar, með dálitið mismunandi upphæðum. Það má því fullyrða, að það sé vilji allra flokka í þinginu, að þetta fái leiðrétt og því komið í sama horf og var í löggjöfinni áður, og þar sem sýnt er, að ekkert af þessum frv. nær fram að ganga, ættu menn að sameinast um það hér í þinginu að koma málinu samt sem áður á framfæri með þessari till., sem ætti að geta verið nægileg til þess að heimila stjórn tryggingarstofnunarinnar að greiða þessar upphæðir til þeirra foreldra, sem hafa misst syni sína af slysförum síðan lögin gengu í gildi. Hvað sem líður formlegum ástæðum, tel ég noga heimild til þess, að þessar greiðslur mættu eiga sér stað, því að það má telja gefið, að hér að lútandi lagabreyt. verði gerð á næsta þingi.

***Stefán Jóh. Stefánsson:** Ég vil taka undir það, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði, að þetta mundi að sjálfsögðu ekki vera formleg fyrirskipun til tryggingarstj. þar sem henni væri sagt í ályktunarformi frá Alþingi að brjóta í bága við lög, sem gilda um slysatryggingar. Í annan stað vil ég benda á það, að iðgjöld atvinnurekenda vegna slysaþóta eru ákveðin með hliðsjón af núv. bótaákvæðum, og þar sem til þess er ætlað eftir þessari ályktun, að þessar greiðslur nái ár aftur fyrir sig, þá býst ég við, að það þyrfti ef til vill að hækka iðgjöldin dálítið, og það er ekki hægt að láta iðgjöldin lenda á þeim mönnum, sem hingað til hafa greitt til slysatryggingasjóds, vegna þess að sumir þeirra eru ef

til vill hættir atvinnurekstri, en á þeim tíma höfðu komið til útborgunar dánarbætur eftir eldri reglum. Fyrir þessar sakir held ég, að þessi till. verði dálítið örðug í framkvæmdinni, en hinsvegar kemur hér fram vilji Alþingis til að gera breyt. á reglunum um dánarbætur; en ég veit ekki, hvort heppilegt er, að það komi fram á þann hátt, sem gert er ráð fyrir með þessari þáttill. Ég held, að það sé mjög mikil tormeiki á því, að þetta verði framkvæmt eftir þessari ályktun.

Forseti (JBald): Það hefir verið vakið máls á því, að þessi till. kynni að brjóta í bága við gildandi lög, og mun ég því, til athugunar á málinu, fresta umr. um stund.

Umr. frestað um stund, en var fram haldið síðar á fundinum.

***Pétur Ottesen:** Ég verð aðeins að segja það út af þessari till., að ég harma það, að það skuli vera fyrir hendi tilefni til, að þessi till. þyrfti að koma hér fram. Í byrjun þessa þings var flutt frv. af hv. þm. V.-Sk. og okkur nokkrum með honum um að ráða bætur á l. um alþýðutryggingar, sem snerti m. a. þetta efni, og auk þess var annað atriði í því, sem ég hygg, að allir hv. þm. séu sammála um, að líka þyrfti að breyta, en það er um það, að hrepparnir fái vextina af styrktarsjóðunum. Þar sem þingið er nú búið að standa meira en 2 mánuði, þá virðist manni það meira en miður farið, og ég vil segja, að það sé ekki vansalaust fyrir Alþingi að hafa setið á þessum sjálfsögðu breyt. En ég verð að segja, að mér finnst það hæpið að fara að samþ. slíka till. sem þessa, sem beinlínis felur í sér breyt. á l. Það er náttúrliga alveg rétt, sem hv. þm. V.-Sk. sagði, að það er vilji þingsins, að þessi breyt. verði gerð, en samt finnst mér vafasamt að samþ. þessa till. Ég verð að segja, að mér finnst vera kominn það mikill losarabragur á löggjöf okkar, að mér finnst ekki á það bætandi með því að ætla að ganga inn á þá braut að samþ. breyt. á l. með einfaldri þáttill.

Forseti (JBald): Ég hefi borið þessa till. saman við gildandi l. um alþýðutryggingar, og ég sé ekki betur en að hún brjóti í bága við 5. lið 11. gr. nefndra l. Ég sé mér því ekki fært að bera hana upp þannig orðaða, en vildi skjóta því til þeirra, sem að till. standa, hvort þeir geti ekki fallitz á að koma með aðra till. með almennara orðalagi.

***Stefán Jóh. Stefánsson:** Út af þeim umr., sem fram hafa farið, vil ég leyfa mér að bera fram skrifl. brtt., sem ég með leyfi hestv. forseta skal lesa:

Tillöugugreinin orðist þannig:

„Alþingi felur ríkisstjórninni að hlutast til um, að stjórn tryggingarstofnunar ríkisins greiði foreldrum þeirra einhleypa manna, er farizt hafa af slysförum síðan lögin um alþýðutryggingar gengu í gildi, svo háar dánarbætur sem 11. gr. alþýðutryggingarlaganna frekast leyfir“.

Það er nokkur matsatriði í 5. lið 11. gr., og ef þessi till. verður samþ., geri ég ráð fyrir, að stjórn tryggingarstofnunarinnar geri sitt besta í því að greiða þessar dánarbætur, í samræmi við vilja Alþ. til svo vinsamlegrar túlkunar á 11. gr., sem auðið er hvað þetta atriði snertir.

Forseti (JBald): Mér hefir borizt skrifleg brtt. frá hv. 1. landsk. þm., svo hljóðandi: [Sjá að framan]. Þar sem till. þessi er of seint fram borin og auk þess skrifleg, þarf tvenn afbrigði til þess að hana megi taka til meðferðar.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (A. 414) leyfð og samþ. með 28 slj. atkv.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil leyfa mér að spyrja hv. 1. landsk. að því, hvort hann teldi, að ef þessi till. verði samþ., þá verði hægt að greiða foreldrum bætur fyrir fleiri en eitt barn. Ég veit, að þetta hefir komið fyrir síðan l. gengu í gildi.

Forseti (JBald): Ég skal geta þess, að það hefir komið fram önnur brtt. skrifl. frá hv. 8. landsk., og er það brtt. við till. á þskj. 361, en af því, sem ég áðan sagði, þá er þýðingarlaust að bera fram brtt. við þá till., þar sem hún kemur ekki til atkv.

***Gísli Sveinsson:** Ég lét þess getið áðan, að það mundi ekki vera formlega rétt að ætlast til, að framkvæmd yrði þáttill., sem bryti í bága við gildandi l. En hér er fyrst á það að líta, eins og líka hefir verið tekið fram, að það liggur fullkominn þingvilji á bak við efni þessarar till. Þetta hefir forseti að visu viðurkennt, en þó ekki séð sér fært að bera till. upp, þar sem l. eru fyrir um það, sem till. fer fram á. Þetta mun þó ekki vera allskostar fordæmalaust, allra sízt þegar um fjárveitingu er að ræða, því að við fjárveitingar úr ríkissjóði er það tiltölulega algengt, að þær séu veittar með þáttill., og jafnvel með ályktunum, sem breyta til frá því, sem samþ. er í l., a. m. k. fjárl., og það eru líka l. En hvað sem þessu líður, þá er það vitanlega aðalatriðið bæði fyrir mér og öðrum, að rekspölur komist á málið og bætur verði greiddar til foreldra. Nú eru allir orðnir sammála um það, að bætur þessar eigi að greiðast, þó sumir vildu ekki viðurkenna það í fyrri. Ég mun fylgja þessari till., enda þótt ég telji það skipta litlu máli í raun og veru að vera endilega að flaustra þessu af núna, því væntanlega kemur þingið saman aftur á þessu ári, og væri þá hægt að bera þetta fram sem breyt. á þeim.

Forseti (JBald): Ég held, að það sé misskilningur hjá hv. þm. V.-Sk., að það sé hægt að breyta löggjöf með þáttill.: hitt er rétt, að það er hægt með þál. að veita fjárframlög úr ríkissjóði, en þá er það gert með 2 umr., en um þessa till. hefir ekki verið ákveðin nema ein umr.

***Garðar Þorsteinsson:** Ég hafði borið þarna fram brtt. við till. á þskj. 361, eins og hæstv.

Alpt. 1937. D. (51. löggjafarþing).

forseti gat um, en þegar sú till. kemur ekki til atkv., heldur brtt. frá hv. 1. landsk., sem að efni til er eins, þá leyfi ég mér hér með að biðja hæstv. forseta að bera þá till. upp sem brtt. við till. hv. 1. landsk. Og þessi till., sem að efni til á við báðar till., fer fram á, að þessi vinsamlegi skilningur, sem ætlað er til, að lagður sé í 11. gr., nái auk þess, sem hann á að ná til greiðslu á dánarbótum til foreldra, til systkina einhleyps manns, jafnt þó að systkinin hafi ekki verið beinlinis á framfæri hins látna. Ég skal taka það fram, að ég hefi eitt sérstakt tilfelli í huga í sambandi við þetta. Þetta tilfelli er á þá leið, að það var maður, sem fyrst í sumar leið á mótorskipinu Brún frá Siglufirði, sem raunverulega hafði systkini á framfæri sínu, þó að eftir ströngustu fyrirmælum laganna væri ekki hægt að segja það. Nú veit ég, að tryggingarstofnunin hefir ekki séð sér fært, vegna ákvæðanna í 6. lið 11. gr. þessara laga, að greiða bætur til þessara systkina, sem hann þó raunverulega hafði á framfæri sínu.

Með þetta sérstaka tilfelli í huga vildi ég mega vænta þess, að Alþ. vildi sýna sama skilninginn gagnvart þessum lið 11. gr. eins og 5. liðnum.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 415) leyfð og samþ. með 25 slj. atkv.

Umr. frestað.

Á 14. fundi í Sp., s. d., var fram haldið einni umr. um till. (A. 361, 414, 415).

***Stefán Jóh. Stefánsson:** Ég vildi segja nokkur orð viðvikjandi því, sem fram kom á fundi hér áðan, um fyrirspurn hæstv. fjmrh., hvort ég teldi, að eftir þessari brtt., sem ég hefi leyft mér að flytja og heimilar að greiða dánarbætur til foreldra fyrir fleiri en eitt barn, sem fellur frá, þannig, að þótt foreldrar missi eitt barn í dag og annað á morgun, þá eigi þau fullan rétt til dánarbóta. Með vinsamlegum skilningi á þessum kafla alþýðutryggingalaganna hygg ég, að óhætt muni vera að svara þessari spurningu játandi.

Út af orðum hv. þm. V.-Sk. um brtt. mína, þar sem hann gaf í skyn, að hún legði til, að lögin yrðu framkvæmd með því orðalagi, sem á þeim væri, þá er það alls ekki rétt. Það er farið fram á, að tryggingarstofnunin hafi framkvæmd þess kafla, og till. er eins vinsamleg og hún getur verið, og 11. gr. tryggingalaganna gefur tryggingastjórninni mikið vald hvað þetta snertir. Hún meti, að hve miklu leyti foreldrar eru á framfæri barnanna og hvort þeir eigi fullan rétt til dánarbóta. Ég álit, að þessi till. standi mikið til bóta, og hún heldur sér við þann grundvöll, sem með tryggingalögnum er lagður hvað snertir slysabætur, og þeim grundvelli er ekki hægt að raska nema með laga-breytingu.

***Gísli Guðmundsson:** Ég hefi ásamt hv. þm. Barð. flutt í Nd. frv. til l. um breyt. á l. um alþýðutryggingar, og það felur aðallega í sér

tvær breytingar. Önnur breytingin gengur alveg í sömu átt og sú þáttill., sem hv. 3. landsk. hefir flutt hér og hv. 1. landsk. gert brtt. við. Hin breyt. er þess efnis, að vextir af ellistyrktarsjóðsgjaldi sveitanna skuli ekki teljast á móti framlagi hreppanna. Það er sýnilegt, að hvorki þetta frv. né þær þáttill., sem fram hafa komið um breyt. á alþýðutryggingalögnum, muni ná fram að ganga á þessu þingi, og því munu þessar tillögur þeirra hv. 3. og 1. landsk. vera fram komnar.

Ég verð að segja það í sambandi við frv. það, sem við hv. þm. Barð. fluttum, að það hefði ekki þurft að breyta lögnum, heldur sé það svo, að ef þau eru rétt skilin, þá teljist vextir ekki með framlagi lífeyrissjóðs. Ég get fullrytt það, að sumir lögfræðingar skoða, að lögin eigi að skilja á þann veg. En alþýðutryggingastjórnin hefir litið á þetta á annan veg, þannig að framlag lífeyrissjóðs teljist móti framlagi sveitarjóða. Ég vil í sambandi við þetta og í samræmi við skilning minn á þeim brtt., sem hafa komið hér fram, leyfa mér að bera fram vattill. við brtt. hv. 1. landsk., sem er á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta:

„1. Aftan við brtt. bætist: Ennfremur lýsir Alþingi yfir þeim skilningi sínum á ákvæðum laganna, að ekki beri að telja úthlutaða vexti af ellistyrktarsjóðum hreppa og kaupstaða með framlagi lífeyrissjóðs Íslands móti framlögum bæjar- og sveitarjóða til ellilauna, og beri sveitar- og bæjarstjórnur réttur til að ráðstafa þessum vöxtum eins og áður, án tillits til úthlutunar ellilauna að öðru leyti.

2. Aftan við fyrirsögn till. bætist: o. fl.“

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 419) leyfð og samþ. með 29 shlj. atkv.

*Stefán Jóh. Stefánsson: Ég skal geta þess út af till. hv. 8. landsk., að með þeirri till. er farið út á of víðan grundvöll, og ég vil leggja til, að sú till. verði ekki samþ. En út af viðaukatill. hv. þm. N.-Þ. vildi ég beina til hæstv. forseta, að vafasamt sé, hvort hægt sé að bera þá till. undir atkv., því lagt er til, að Alþingi lýsi yfir skilningi sínum á ákvæðum laganna, sem ég tel, að ekki geti samrýmt orðum laganna. Þessi brtt. getur þess vegna ekki komið til greina í tillformi í sameinuðu Alþingi, og það er min skoðun, að eftir lögnum sé ekki hægt að framkvæma þetta á þá lund sem hv. þm. N.-Þ. leggur til, og hún fær því ekki staðist og getur ekki komið til atkv. á Alþingi.

*Gardar Þorsteinsson: Mér þykir leiðinlegt, að hv. 1. landsk. skuli vera á móti brtt. minni, og það sé fyrir það, að með henni sé gengið út á víðari grundvöll. Ég vil því, til þess að styðja þessa till. mína, lesa hér upp úr 11. gr. 5. tölul. alþýðutryggingalaganna, með leyfi hæstv. forseta:

„Foreldri, sem var á framfæri hins látna að öllu eða nokkru leyti, þegar slysið vildi til, hlýtur 1500 kr. Sé þannig áttast um bæði foreldrin, og búi þau samvistum, hljóta þau þó

aðeins sameiginlega 2500 kr.“ — Nú er það í till. hv. 1. landsk., að það sé heimilt fyrir tryggingastjórnina að greiða þessar 1500 kr. bætur, þó foreldri sé ekki á framfæri hins látna. Þá er 6. liður þannig: „Systkini hins látna, sem voru á framfæri hans, þegar slysið vildi til, hljóta dánarbætur á sama hátt og börn.“ — Hér er um líkt tilfelli að ræða og átti sér stað, er slysið varð við brunann á Siglufirði. Sá maður, sem þar er um að ræða, átti systkini, sem hann hafði séð fyrir, og þrátt fyrir það, þótt tryggingarstjórnin vildi ekki greiða bætur til þeirra systkina, og þá ekki gengið út á breiðari grundvöll með því að greiða bætur til allra systkina, þá er það sýnilegt, að í þessu tilfelli voru systkinin ekkert betur komin, eins og þá stóð á fyrir þeim, heldur en það hefðu verið foreldrar, sem hefðu misst þarna þann mann, sem séð hefði fyrir þeim, úr því þessi systkini voru upp á þennan mann komin. Þetta er því algerlega misskilið hjá hv. 1. landsk.

*Gísl Sveinsson: Ég þarf ekki að bæta neinu við þau orð, sem látni hafa verið falla um þetta mál. Viðvíkjandi þeirri brtt., sem hv. 8. landsk. ber hér fram — og ég óska eftir að fá skýringu á —, sé ég ekki annað en sú till. og aðrar, sem hér hafa komið fram, fari alveg fram á það sama og till. hv. 1. landsk. Ég vil geta þess, að till. hv. 8. landsk. fer út yfir það svið, sem tryggingarlöggjöfin ætlast til. Og tryggingin er framkvæmd á þeim grundvelli, að foreldri fái dánarbætur fyrirvinna, hvort þeir hafa beinlinis verið á framfæri þeirra eða ekki, en um systkini hefir slikt ekki gílt, nema þau hafi beinlinis verið á framfæri hins látna. Ég hefi skoðað þetta sem algilda reglu. En það væri fulllangt gengið, ef öll skyldmenn ættu að fá dánarbætur fyrir hvern mann, sem deyr. Ég get því ekki séð, að þessi till. hv. 8. landsk. hafi þá sanngirni til að bera, að foreldri fái neinar verulegar dánarbætur fyrir sonu sína, og vil fastlega mælast til þess, að hann taki þessa till. sína aftur.

Þessi lagabálkur mun verða endurskoðaður á næsta þingi, og þá væri annað mál, þótt teknar yrðu ýmsar smábreytingar með. Og það, sem ég legg mestu áherzluna á, er það, að þeim foreldrum verði bætt upp, sem hafa verið beittir órétti með framkvæmd laganna. Það hefir komið fram viðaukatill. frá hv. þm. N.-Þ., sem er eftir mínum vilja og byggð á réttum forsendum. Og ég efast um, að hægt sé með þáttill. að koma því í það horf að láta þessa vexti fylgja hreppatillögnum, því þeir verða ekki leystir fyrir en seint á árinu, en æskilegt væri, að þeir kæmu sem fyrst fram til úthlutunar. Hreppasjóðirnir eiga heimtingu á þessu, og þeir krefjast þess.

Þessi þáttill., sem hér er til umr., er ekki til nokkurra bóta á tryggingarlöggjöfinni, og tel ég það æskilegt, að leitað yrði álits tryggingarstj. um, hvaða breytingar væri nauðsynlegast að gera, því tryggingarstj. veit bezt um þá ágalla, sem komið hafa í ljós við framkvæmd laganna, og það álit yrði notað sem uppistaða í frv. til laga um breyt. á lögum um alþýðutryggingar, og yrði þá lagt fyrir næsta Alþingi.

***Gísli Guðmundsson:** Ég geri ráð fyrir, að fleiri láti til sín heyra um skilning sinn á þessum greinum alþýðutryggingalaganna, sem hér er um að ræða. Eins og ég sagði áðan, er það skoðun ýmsra lögfræðinga, að sú skoðun, sem tryggingarstj. hefir lagt í lög, sé algerlega röng. Ég vil þá fyrst benda á 77. gr. laganna, þar sem talað er um, að til örorkubóta og elli-launa sé árlega varið:

1. Árlegum vöxtum af ellistyrktarsjóðum.
2. Tillaginu frá Lífeyrissjóði Íslands, eftir því sem ákveðið er í 79. gr.
3. Framlögum úr bæjar- og sveitarsjóðum eftir ákvörðun bæjar- og sveitarstjóra.

Mér finnst það koma vel fram í þessari grein, að ellistyrktarsjóðsgjaldinu eigi að halda út af fyrir sig, og eins og 82. gr. ber með sér, þá er ætlað til, að þessu gjaldi sé haldið sér og um það gefin sérstök skýrsla. Hinsvegar hefir ekki verið bent á það af hv. 1. landsk., hvaða ákvæði í lögnum mæli fyrir um þá framkvæmd, sem tryggingarstj. vill hafa, og meðan enginn bendir á þau ákvæði með rökum, mun ég halda fast við þessa skoðun mína á lögnum. Vegna þess bárum við hv. þm. Barð. fram frv. um þetta, að tvennskonar skilningur var lagður í þessi ákvæði, og ætlunin var að reyna að gera ákvæði laganna ótvíræðari. Og ég vil benda á, að ákvæði laganna benda til þess, að minn skilningur er réttur, og það hefir ekki verið bent á nein ákvæði í lögnum, sem fara í gagnstæða átt.

***Garðar Þorsteinsson:** Út af ræðu hv. þm. V.-Sk. vil ég taka það fram, að ég get ekki verið honum sammála um þetta mál. Ég játa það, að skylda foreldra til framfærslu sinna barna er ríkari en framfærsluskylda systkina, þar sem menn hafa aldrei framfærslurétt gagnvart sínum systkinum, því eins og 11. gr. ber með sér, eru engin ákvæði til um það, að systkini séu á framfæri bróður síns.

Ég vil út af því taka tvö dæmi: Annað tilfellið er það, að bróðir á 2 systkini, sem eru 8 og 9 ára, foreldrar eru báðir dánir, en hann sér fyrir hinum ungu systkinum sínum. Ef svo þessi bróðir dái, þá finnst mér, að hin ungu systkini hans eigi fullan rétt til dánarbóta, alveg eins og þau hefðu misst foreldra sína. En tryggingarstj. segir, að þau tvö systkini hafi ekki verið á framfæri hans og þau eigi því engan rétt til dánarbóta. Og tryggingarstofnunin byggir rök sín á því, að samband milli systkina sé ekki eins náð eins og á milli foreldra og barna. En hér er um misskilning að ræða, vegna þess að í báðum tilfellum missist sá aðili, sem sér fyrir þeim, er dánarbætur þurfa, og þetta tvennt er því alveg sama eðlis, og þótt ekki sé getið um það í opinberum skýrslum, að systkini séu á framfæri bróður síns, þá er það óréttmætt, að þau fái ekki dánarbætur eins og þau hefðu misst foreldra sína.

Mörg fleiri slík dæmi má taka, sem sanna það, að þessi ráðstöfun er algerlega óréttmæt. Ég skil ekki í því, að þm. skuli ekki vilja taka til greina þessa till., sem er aðeins bending til tryggingarstj. og gefur tilefni til, að lítið sé með sanngarni á málið. Og þótt mér virðist,

að það eigi að drepa þessa till. mína, þá tek ég hana ekki aftur.

***Guðbrandur Ísberg:** Út af hinna skriflegu brtt. hv. þm. N.-Þ. vildi ég taka það fram, að sá skilningur, sem hann hefir haldið fram á breytingum og þeim till., sem komið hafa fram við ýmsar greinar tryggingarlaganna, er alveg réttur. Það kom mér alveg á óvart, þegar ég heyrði, að tryggingarstj. hefði fundið allt annan skilning á þessu máli. Ég vil því benda á nokkur atriði, sem ég hygg, að taki af allan efa. — Ég vil þá benda á 47. gr., sem fjallar um það, á hvern hátt lífeyrissjóður myndast. Sjóðurinn myndast á þann hátt, sem hér segir:

1. Af iðgjöldum tryggingarskyldra manna.

2. Af sjóðum þeim, er ræðir um í 62. gr. hér á eftir, þegar hlutverki þeirra skv. þeirri grein er lokið, svo af ellistyrktarsjóðum, þegar hlutverki þeirra er lokið skv. VI. kafla þessara laga“.

Þá má nefna 77. gr.: „Til örorkubóta og elli-launa skal árlega varið:

1. Árlegum vöxtum af ellistyrktarsjóðum.

2. Tillagi frá Lífeyrissjóði Íslands eftir því sem ákveðið er í 79. gr.

3. Framlögum úr bæjar- og sveitarsjóðum eftir ákvörðun bæjar- og sveitarstjóra.“

Í 79. gr. og þeim öðrum greinum, sem á undan fara, er talað um, á hvern hátt fundin er sú upphæð, sem er ákveðin sem árstíllag lífeyrissjóðs, og hve miklu hún nemi. „Upphæðin er fundin á þann hátt, sem hér segir: Tryggingarstofnunin leggur til grundvallar síðustu skýrslu yfir tölu gamalmenna, yfir 67 ára, á öllu landinu. Árstíllag lífeyrissjóðs fæst þá með því að margfalda tölu gamalmennanna með kr. 52,50, að frádreginni þeirri upphæð, sem úthlutað hefir verið á því ári af vöxtum ellistyrktarsjóðanna. Gildir regla þessi þangað til lífeyrissjóður Íslands byrjar að greiða elli- og örorkulífeyri, sbr. 89. gr. Eftir þann tíma dregst auk þess, sem að framan getur, frá árstíllagi lífeyrissjóðs helmingur af öllum lífeyrisgreiðslum á árinu.“ — Hér ber alveg að sama brunn og þegar talað er um, að hlutverki ellistyrktarsjóða sé lokið, þegar lífeyrissjóður embættismanna tekur við, og ekki fyrr. Það er einnig augljóst, að það hlýtur að vera átt við 89. gr., þegar talað er um úthlutun lífeyris, því að í 47. gr. er það svo óákveðið, að eftir þeirri gr. verður ekki farið.

Þá vil eg benda á 82. gr., þá gr., sem hv. þm. N.-Þ. kom að og tekur af allan efa í þessu efni. Þar er talað um það, þegar úthlutun er lokið í hreppum. Þar segir svo:

„Þegar úthlutun ellilauna er lokið, skal senda tryggingarstofnun ríkisins nákvæma skýrslu um úthlutunina, og í því formi, sem hún ákveður. Í skýrslunni skal tekið fram, hve mikill hluti af hinna úthlutaðu upphæð hafi verið vextir af ellistyrktarsjóði, og tiltekin upphæð sú, sem úthlutað hefir verið hverju gamalmenni.“ M. ö. o., þær skýrslur, sem hreppstjórnir eiga að gefa, eiga að bera það með sér, hvað mikið búið er að úthluta af ellistyrk. Ég hefi átt tal um þetta við tryggingarstjórann. Hann sagði,

að þetta gæti ekki gengið eins og það væri nú, og það sé orðað á annan veg heldur en það hefði átt að vera. Hann vildi halda fram, að það fé, sem ætti að vera í vörzlum sýslumanna, ætti að komast í þeirra hendur eftir að lögin gengu í gildi, og það er því fráleitt að setja þetta inn í lögin eins og það liggur fyrir. Það er víðurkennt af forstjóra trygginganna, að þessi gr., eins og hún er orðuð, heimili vel þann skilning, sem við höfum lagt í hana, og hann vill einnig halda sér við þann skilning, að þar sé átt við eitthvert fé, sem sé eftir hjá þeim, sem hafa með ellistyrktarsjóðina að gera. Ég álit því, að ekki sé nema vitleysa að láta þetta í lögin. Ég vil því ákveðið styðja till. hv. þm. N.-Þ., því ég veit, að hún er í fullu samræmi við skoðun meiri hl. þm., og treysti því þess vegna, að hún verði samþ.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég skal ekki vera langorður í þetta sinn. Mér þykir það varhugaverð stefna, sem felst í till. hv. þm. N.-Þ., að Alþingi taki það að sér að gerast lögskýrandi. Það liggur í augum uppi, að afleiðingin getur orðið hættuleg fyrir framkvæmd laganna. Ég skal játa það, að um þessa grein, sem hér er um að ræða, má deila mikið, en sú framkvæmd, sem gert er ráð fyrir í frv., er í fullu samræmi við skoðun þess meiri hl., sem stóð að samningu laganna, og það er því dómstólanna að skera úr þeim skilningsmun, sem hér er um að ræða. En að þingið fari að gera ályktun um þetta, tel ég mjög varhugaverð ráðstöfun.

***Páll Hermannsson:** Ég átti þátt í að undirbúa þessi lög. Og ég ætlaðist til, að ákvæði þeirra væru það vel úr garði gerð, eins og hv. þm. N.-Þ. og hv. þm. Ak. hafa túlkað þau hér. Það getur verið, að 77. gr. og 82. gr. beri þennan skilning með sér, og einnig að hægt sé að draga svikamyllu um 79. gr. laganna.

Ég get ekki komizt hjá að mótmæla því, sem hæstv. atvmrh. sagði, að það hefði verið skoðun þess meiri hl., sem að lögunum stóð, að þau yrðu þannig framkvæmd eins og verið hefir siðan þau gengu í gildi. (Atvmrh.: Það sést í grg.). Ég er hræddur um, að ef hæstv. atvmrh. spyrði einhvern flokksbróður sinn, sem stóð að þessari löggjöf, um þetta atriði, þá myndi hann fá sama svarið. Ég vil geta þess, að framkvæmd þessara laga í sambandi við elli- og örorkubætur, er þýsna ranglát, — svo ranglát, að sveitarfélög fá ekki til úthlutunar sem nemur jöfnunargjaldi ellistyrktarsjóðanna, þrátt fyrir það, þó þau leggi einhverja upphæð á móti. Ég skal ekki leggja mikið til málanna um hina lögfræðilegu

hlið málsins, hvort till. hv. þm. N.-Þ. sé framhærileg eða ekki. Ég skildi og skil ennþá lögin þannig, að vextir ellistyrktarsjóðanna í sveitum ættu að vera sérstök upphæð án þess að teljast framlag lífeyrissjóðs sveitar- eða bæjarfélaga.

***Þorbergur Þorleifsson:** Ég get ekki verið hæstv. atvmrh. sammála um það, að það sé gengið inn á hættulega braut, ef till. hv. þm. N.-Þ. verður samþ., og það sé verra, ef þingið fari að gerast lögskýrandi í þessu tilfelli. Ég álit það alveg réttan skilning, sem hv. þm. N.-Þ. hefir lýst í sinni brtt., og sé ekki neina ástæðu til, að lögin beri að skilja á annan hátt. Merkir lögfræðingar hafa talið rétt, að þessi skilningur hv. þm. N.-Þ. væri lagður í þau. Og það er ætlað til, að lögin verði þannig samþ. og þá þessi skilningur lagður í þau.

Ég er því fyllilega samþykkur brtt. hv. þm. N.-Þ. og vænti þess, að hún verði samþykkt.

Forseti (JBald): Það hefir verið dregið í efa, að hin skrifl. brtt. hv. þm. N.-Þ. geti komið til greina, þar sem hún brjóti í bága við ákvæði í lögunum og ekki sé víðeigandi að Alþingi fari að gerast lögskýrandi, og það sé frekar dómstólanna eða stjórnarvaldanna að gera það. Hinsvegar sé tvístigið um þessi lög, þar sem 79. gr. segir, að draga skuli frá ellistyrknum þá upphæð, sem úthlutað hefir verið af vöxtum ellistyrktarsjóðanna á hverju ári, en í 77. og 82. gr. eru ákvæði, sem skeri alveg úr um þetta. Ég tel alls ekki fært að víkja þessari brtt. frá, en tel hinsvegar óviðeigandi, að Alþingi fari að framkvæma lögskýringu. Þessi till. hv. þm. N.-Þ. kemur því hér til atkv.

ATKVGR.

Brtt. 415 felld með 21:18 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GTh, HannJ, JakM, JJós, JAJ, JónP, MG, PHalld, PM, PO, SK, TT, ÞBr, ÞB, BSt, FJ, GP, Gf.

nei: HG, HermJ, IngP, JÓl, JG, JJ, JörB, MT, PZ, ÞB, SigfJ, SE, SÁÓ, StJSt, ÞorbÞ, ÁÁ, BÁ, EystJ, GG, GSv, JBald.

HV, JS, PHerm, BB greiddu ekki atkv.

Sex þm. (GL, MJ, ÓTh, BJ, EÁrna, EmJ) fjarstaddir.

Brtt. 414 samþ. með 30 shlj. atkv.

Brtt. 419,1 samþ. með 25:8 atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 31 shlj. atkv.

Brtt. 419,2 samþ. án atkvgr.

Fyrirsögn, svo breytt, samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 31 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 423).

Pingsályktunartillaga, vísað til ríkisstjórnarinnar.

Hýsing þjóðjarða.

Á 8. fundi í Sp., 1. apríl, var útbýtt frá Nd.:
Till. til þál. um endurbyggingu og viðhald
nauðsynlegra húsa á þjóðjörðum (A. 166).

Á 31. fundi í Nd., 5. apríl, var till. tekin til
meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 35. fundi í Nd., 10. apríl, var till. tekin til
einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Nd., 14. apríl, var till. aftur
tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Einarsson): Þessi till. til þál.
er flutt vegna þess, að ég hefi orðið þess var,
að fjölmargir landsetar á þjóðjörðum telja sig
standa verr að vigi en marga aðra um það,
að geta haldið uppi nauðsynlegum húsaþótum
á jörðum sínum og fá aðstoð til þeirra. Með
l., sem sett voru 1936 um jarðakaup ríkisins,
er það ákveðið, að leggja skuli í jarðakaupa-
sjóð ríkisins öll afgangi af núv. þjóðjörðum og
kirkjujörðum. Að visu höfðu þessi afgangi, eins
og þau eru ákveðin í byggingarbréfum jarð-
anna, ekki skilað sér til fulls, því að allmikið
mun hafa verið að því gert, að menn
fengju að vinna af sér jarðarafgjaldið með um-
bótum á jörðinni. Og í þessum sömu lögum frá
1936 er það alveg ákveðið, hvernig fé jarð-
kaupasjóðs skuli varið, og það er ekki heimilt
að verja því, og ekki heldur þessu eftirgjaldi
eftir þjóð- og kirkjujarðir, öðruvísi en þar segir.
Það er m. ö. o. útilokað, að þessu fé, sem er
að sumu leyti tekjur hins opinbera af þeim
jörðum, sem það á, megi verja á annan hátt
en í lögnum segir, eða til umbóta á jörðunum
sjálfum. Og nú er hvergi annarsstaðar gert ráð
fyrir neinni heimild til fjárveitinga til endur-
byggingar eða nauðsynlegra húsaþóta á þjóð-
jörðum og kirkjujörðum, og stundum, þegar
þetta hefir verið komið í mjög mikið óefni og
landsetarnir hafa verið svo staddir um húsakost,
að það mátti heita óviðunandi, en hafa ekki haft
holmagn til þess að bæta úr þessu af eigin
rammleik, hefir kirkjujarðasjóður verið látninn
hlaupa undir bagga. Það, sem farið er fram
á með þessari till., er ekki annað en það, að hv.
Nd. Alþingis beini þeirri áskorun til hestv.

landbrh., að hann athugi þetta mál gaumgæfi-
lega, því að það er óviðeigandi, að ríkið geri
verr við sína landseta en aðrir fyrir þá sök,
að afgangstekjum jarðanna er varið í öðru skyni
en gera ber. En ég hefi grun um það af viðtali
við þann mann í stjórnarráðinu, sem hefir haft
með þessi mál að gera undanfarin ár, að örðug-
leikarnir séu farnir að steðja nokkuð fast að
í þessum efnum.

Ég vil svo vænta þess, að hv. d. geti fallið á
þessa þáttill., og það því fremur, sem l. um endur-
byggingu sveitabýla og einnig önnur l. um
sama málefni, byggingarsjóð sveita, eru all-
skammt komin áleiðis í þinginu og því ekki
líklegt, að þau nái fram að ganga á þessu þingi,
þar sem skammt mun vera til þingloka.

***Jón Pálmason:** Það kom fram hjá hv. flm.,
að honum er það ljóst, að þjóðjarðirnar eru
ekki undantekning frá þeirri reglu, sem er orð-
in þýsna almennt í okkar landi, að húsabyggingar
á sveitabýlum eru víða óviðunandi. En mér finnst
þó, án þess að ég ætli að mæla á móti þessari
þáttill., að hún hafi í sjálfu sér litla þýðingu.
Það hefdi verið miklu meira virði í sambandi
við þessi byggingarmál sveitanna, ef hægt hefði
verið að fá til afgreiðslu það frv. um byggingar-
arsjóð sveitanna, sem við nokkrir höfum flutt,
en ekki lítur út fyrir, að verði. Annars var
það ætlun Alþingis með l. um erfðaáábúð og
óðalsrétt, að með þeim væri að mjög miklu leyti
ráðin bót á þessu að því er snertir þjóðjarðir,
því að svo framarlega sem þær heyrðu ekki
undir það, að ábúendurnir keyptu þær og gerðu
að ættaróðali, sem heimilt er samkv. l., þá er
gert ráð fyrir því samkv. 9. gr. þessara l., að
þeir menn, sem fengju erfðaáábúðarrétt á þeim,
hefðu leyfi til að taka lán út á veð í jörðun-
um, til þess að byggja upp á þeim viðunandi
hús. Samkv. því ákvæði eru þessir menn, sem
hv. 9. landsk. ber sérstaklega fyrir þrjósti í
þessu efni, ekki verr settir heldur en aðrir bændur
landsins að því er snertir aðstöðu til húsa-
þóta.

Þetta vildi ég aðeins benda á, en hinsvegar
er það náttúrlega ekki til neins ills, þó að þessi
þáttill. yrði samþ.

Flm. (Sigurður Einarsson): Í sjálfu sér þarf
ekki miklu að svara í þessu sambandi. Að visu
er það ekki rétt hjá hv. þm. A.-Húnv., að þessi
till. hafi ekki mikla þýðingu. Það, sem hann

Hýsing þjóðjarða.

vildi segja, var það, að hún væri ekki viðtæk, og það er rétt; hún tekur til aðeins lítils hluta af jörðum, en það er sá hluti jarðanna, sem mér skilst, að Alþingi sem yfirstjórnanda eigna hins opinbera standi a. m. k. nokkuð nær að sjá um, að verði ekki verr úti en aðrar jarðir. Eins og tekið er fram í grg., var mér kunnugt um það ákvæði 9. gr. 1. frá 8. febr. 1936, um erfðaáðbúð og óðalsrétt, að ábúanda, sem hefir jörð í erfðaáðbúð, skuli heimilt að taka lán, sem nema má allt að 50% af fasteignamati landsins, til húsabóta á jörðinni. Þetta gefur nokkuð gilda ástæðu til að ætla, að þessi ákvæði komi mönnum ekki að eins miklu haldi og lítið gat út fyrir, vegna þess að það er ekki eins og hér séu friðindi, sem ekkert er tekið í staðinn fyrir, því að í sömu l. er það opinbera leyst undan skyldu ábúðarlaganna til húsabóta, og svo er það, að þessi lán mega ekki vera nema tiltölulega mjög lág, ef afkoma manna á ekki að vera hætta búin. Ég hefi ráðfært mig við fróða menn um það, hvað gera mætti ráð fyrir mestum húsabótaskuldum á meðalþjóðjörð eða kirkjujörð, og mér er tjáð, að slíkar skuldir mættu ekki vera nema 2500 kr. í mesta lagi, svo ég er hræddur um, að um leið og það opinbera sem lánardrottinn er leyst undan þeirri skyldu að gera húsabætur á jörðum sínum, en hinsvegar er gefin lánsheimild fyrir 50% af fasteignamati landsins, þá verði í raun og veru allur vandinn í þessu efni lagður á herðar ábúandans sjálfs.

Páll Zóphóníasson: Ég skal ekki lengja umr. með því að fara út í einstök atriði. Það er rétt, að það er yfirleitt vandræðamál, hvernig á að hýsa jarðir í sveit, jafnt þær, sem eru eign ríkis og kirkju, eins og hinar. Ég hygg, að það sé að nokkru leyti búð að leysa þetta mál að því er snertir þessar jarðir, sem hér

um ræðir, með ákvæðum erfðafestulaganna, og ég er ekki viss um, hvort það er nokkur sérstök ástæða til að samþ. þessa till. Það er vist, að núv. landsstj. hefir þetta mál til athugunar og reynir að leysa það eins og hægt er, og ég hefði viljað leggja til, að þessari till. yrði vísað til hæstv. stj.

***Jón Sigurðsson:** Ég skal ekki fara að ræða mikið um till. þá, sem hér liggur fyrir, því að ég býst við, að hún fari til stj., eins og hv. 2. þm. N.-M. stakk upp á. En ég get ekki látið vera að láta í ljós, að mér kemur ekkert óvart, þó að margar slíkar till. eigi eftir að koma fram hér á Alþingi, og það er ekkert undarlegt, þó að þeir hv. alþm., sem hæst hafa hrópað um það, að ríkið eigi að eiga allar jarðir í landinu, fái að kenna á því, að nokkur böggull fylgi því skammrifi. Alþingi hefir lagt þungar kvaðir á landsdrottina, ef það eru privatmenn, þingri en á ríkið, en nú fæ ég ekki annað séð en að ríkið fari að verða nokkuð hart úti í þessu efni, a. m. k. hvað snertir þær jarðir, sem það er að kaupa núna. Þær eru margar veðsettar upp í topp og sumar gerfallnar að húsum, svo óumflýjanlegt er að byggja upp á þeim, ef þær eiga hreint og beint ekki að fara í eyði. Á hvaða bjargir á að vísa landsetum slíkra jarða, veit ég ekki.

ATKVGR.

Till. frá 2. þm. N.-M. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 15:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: TT, ÞorbP, BB, EystJ, GP, GG, GÍ, GTh,

JónP, JS, ÓTh, PZ, PHalld, SigfJ, JörB.

nei: ÁÁ, EmJ, FJ, HV, JJós, PP, SE, StJSt.

HannJ, JakM greiddu ekki atkv.

Átta þm. (BJ, BÁ, GSv, JÓl, JG, MT, PO, SK) fjarstaddir.

Þingsályktunartillögur ekki útræddar.

1. Uppbót á bræðslusildarverði.

Á deildafundum 17. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um uppbót á bræðslusildarverði
ríkisverksmiðjanna sumarið 1936 (A. 23).

Á 3. fundi i Sp., 23. febr., var till. tekin til
meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 4. fundi i Sp., 1. marz, var till. tekin til
fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi i Sp., 1. apríl, var till. aftur tekin
til fyrri umr.

*Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti! Við,
sem flytjum till. til þál. á þskj. 23, um upp-
bót á bræðslusildarverði, litum svo á, að af-
koma sildarverksmiðjanna sumarið 1936 hljóti
að vera þannig, að þessi uppbót sé fyrir hendi,
og teljum, að útvegsmenn eigi kröfu til, að hún
sé greidd. Þegar um það var rætt síðastl. sumar,
hvaða verð yrði á sild til bræðslu, voru ýmsar
skoðanir uppi til að byrja með, og var í al-
mæli, að til stæði, að greiddar yrðu 4—4,50 kr.
fyrir málið. Um það bil var það vitað, að verk-
smiðjustjórnin, sú sem áður var, hefði selt tals-
vert mikið af sildarlýsi á £ 17—10—0 tonnið,
og þótti líklegt, að hagar verksmiðjanna myndi
leyfa herra verð. Voru því framsettar f. h. út-
vegsmanna kröfur um það, að sildarbræðslur
ríkisins borguðu sildina með 6 kr. málið.

Síðastl. sumar urðu um þetta allmikil blaða-
skrif, sem málsvarar útvegsmanna og aftur á
móti stjórnar sildarverksmiðjanna tóku þátt í,
en þessu máli lyktaði svo, að stjórn verksmiðj-
anna gerði till. um það til ríkisstj., að greiddar
yrðu 5,30 kr. út á málið; þó var stj. verksmiðj-
anna ekki algerlega sammála um þetta atriði,
því að einn stjórnandinn, Þórarinn Egilsson í
Hafnarfirði, gerði aðra till., sem sé þá, að
greiddar yrðu 6 kr. á mál fyrir fyrstu 180 þús.
málin, sem verksmiðjurnar tækju á móti, en
eftir það lægra verð hlutfallslega, ef söluverð
verksmiðjanna á sildarlýsi færi niður úr £ 17—
10—0 pr. tonn og á sildarmjöli niður úr £ 8—
5—0 pr. tonn. Þessi maður, sem er þriðji mað-
urinn í stjórn sildarverksmiðjanna, virðist hafa
litið svo á, að ef verðið yrði ekki lægra á því,
sem óselt var, en á því, sem fyrirfram var selt,

þá myndu verksmiðjurnar geta greitt þessar 6
kr. fyrir málið. Meiri hl. lagði aftur á móti til,
eins og ég áður tók fram, að greiddar yrðu 5,30
kr., og það var verðið, sem ákveðið var. — Grg.
hv. meiri hl. sildarverksmiðjustjórnarinnar er
prentuð í Alþýðublaðinu 4. júní síðastl., og sést
á þeirri grg., hvaða ástæður meiri hl. stjórnar-
innar færir fyrir þessum till. sínum.

Meiri hl. stj. litur i stuttu máli svo á, að
óvíst sé, að salan á því, sem óselt var, yrði eins
há eins og á því, sem selt hafði verið fyrirfram,
og gerði sína áætlun þess vegna út frá tiltölu-
lega lágu verði. Fyrirfram var búið að selja
2900 tonn af lýsi, skv. frásögn meiri hl. stj.,
fyrir £ 17—10—0 tonnið; en það verð, sem meiri
hl. stj. lagði til grundvallar með 5,30 kr. pr.
mál, var £ 15—0—0 tonnið; herra vildu þeir
ekki áætla, að lýsið seldist. Nú hefir það komið
fram, að verðið hefir orðið miklu herra á lýs-
inu, og a. m. k. ekki lægra á mjölinu, en meiri
hl. stj. áætlaði. Ennfremur hefir það komið
fram, að fitumagn sildarinnar hefir reynzt mun
meira en meiri hl. verksmiðjustj. gerði ráð fyrir,
og er þess vegna eðlilegt, að reist sé krafa um
uppbót á hinu ákveðna verði (5,30 kr.). —
Eins og kunnugt og eðlilegt er, liggja ekki fyrir
reikningar yfir afkomu sildarverksmiðjanna síð-
astl. sumar, en þó er hægt að gera sér nokkuð
glögga hugmynd um það, hvernig afkoman hafi
orðið, miðað við áætlun meiri hl. verksmiðju-
stj., þegar litið er á það verð, sem almennt
fékkst fyrir þessar afurðir, og þegar það er
vitað, hvað framleitt hefir verið. Ég skal þá
fyrst snúa mér að því magni, sem hér er um
að ræða.

Meiri hl. verksmiðjustj. hafði áætlað, að verk-
smiðjurnar fengju til vinnslu 355 þús. mál af
sild, og hann hafði ennfremur áætlað, að úr
sildinni fengjust 14,75% af lýsi, eða sem svarar
19,91 kg. úr málinu, og 15,33% af mjöli, eða
20,70 kg. úr málinu. Verksmiðjurnar fengu ekki
fyllilega þá sild til vinnslu, sem meiri hl. stj.
hafði gert ráð fyrir, því að þær munu hafa
fengið alls rúml. 328 þús. mál. Á Siglufirði mun
hafa verið unnið úr 272330 málum og á Raufar-
höfn úr 55690 málum eða þar um. Verksmiðju-
stj. sjálf hefir gefið upp, að framleitt lýsis-
magn væri rúml. 6948,2 smálestir. Hvað þá
áætlun snertir, sem meiri hl. stj. lagði fram, að
úr sildinni fengjust 14,75% af lýsi, hefir reynsl-
an sýnt, að úr henni hafa fengizt 15,93%, eða
21,50 kg. pr. mál, á Siglufirði. Raufarhafnar-

Uppbót á bræðslusildarverði.

verksmiðjan hefir gefið verri niðurstöðu, eða 14,56%, 19,66 kg. af lýsi pr. mál. Meðaltalið á báðum þessum stöðum virðist því vera 21,18 kg. á mál, en áætlað var 19,91 kg. Niðurstaðan er því sú, að úr hverju máli sildar hefir fengið um 1,27 kg. meira af lýsi en verksmiðjustjórnin áætlaði. Verksmiðjurnar fá því rúml. 400 smálestum enskum meira af lýsi úr sildinni en verksmiðjustj. hafði gert ráð fyrir. Þetta lýsi, sem virðist vera 410 smálestir, má áætla eftir því söluverði, sem var á lýsi yfir höfuð, a. m. k. 153 þús. kr. virði. Hvað mjölframléiðsluna snertir, þá varð hún 6819,6 smálestir. Meiri hl. verksmiðjustj. hafði áætlað, að 15,33% af mjöli fengjust úr hverju máli, eða 20,70 kg., en meðal-útkoman mun hafa numið sem næst 20,79 kg. úr málinu. Það er að visu litlu meira en verksmiðjustj. hafði áætlað, en þó er ekki óvarlegt að áætla, að þessi aukning nemi um 5 þús. kr.

Ég vil taka það fram í þessu sambandi, að þessar tölur, sem sýna, að sildarlýsismagnin hefir orðið töluvert meira en verksmiðjustj. áætlaði, eru þó miklu lægri, jafnvel á Siglufirði, þar sem náðust 15,93%, heldur en hjá verksmiðjum einstakra manna. Mér er kunnugt um það, að sumar af þeim verksmiðjum, sem reknar voru af einstaklingum, hafa skilað 17,5% af sildarlýsi, og það gerir náttúrulega geysimun á útkomunni, hvað vélarnar ná miklu lýsi úr sildinni.

Eins og ég lýsti áður, hafði meiri hl. verksmiðjustj. haldið því fram, að ekki væri varlegt að áætla sölu á því lýsi, sem ekki var selt fyrirfram, á meira en £ 15—0—0 tonnið, en sem betur fór, varð verðið á lýsinu mun hærri en verksmiðjustj. hafði áætlað. Gamla verksmiðjustj. hafði selt fyrirfram 2900 tonn á £ 17—10—0, eins og áður segir. Það, sem framleitt var umfram þetta lýsismagn, hefir verið kringum 4000 tonn. Verksmiðjustj. hefir upplýst það eftir beiðni, að meðalverð á tanklýsi, miðað við 3% feitissýru, hafi verið £ 16—18—3. Að undanskildri þeirri fyrirframsölu, sem áður getur um, mun tanklýsið hafa selt á £ 16—16—15 pr. tonn; það mun því vera óhætt að áætla, að þetta lýsi hafi selt að meðaltali fyrir £ 16—17—0 tonnið. Eftir því, sem verksmiðjustj. hefir upplýst, seldist lýsi á fötum, miðað við 3% feitissýru, þannig að nokkuð af því, en örlítið þó, seldist á £ 17—15—0, en mestur hlutinn á £ 18—0—0, eða jafnvel £ 18—15—0 tonnið. Það mun ekki of í lagt, að telja meðalverðið á þessu lýsi £ 17—10—0 tonnið, og er þá fullt tillit tekið til frádráttar vegna feitissildarákvæðanna. Það virðist því ekki óvarlega reiknað, þó að verðmæti þess hluta lýsisins, sem ekki var seldur fyrirfram, 4 þús. tonn, hafi orðið um 117 þús. kr. meira en verksmiðjustj. áætlaði. — Um verð á mjöli er það að segja, að verksmiðjustj. áætlaði það á þeim hlutanum, sem ekki var seldur fyrirfram, £ 8—0—0 tonnið eif. á erlendri höfn og 160 kr. á innlendum markaði. Verð á sildarmjöli fór hækkanði, eftir að sildarverksmiðjustj. gerði þessa áætlun, einkanlega þegar leið á sumarið, og sökum sérstakrar eftirspurnar frá Ameríku á mjölinu, hefir það orðið verulegum mun betra en ella. Verð sildarmjöls hækkaði upp í rúml. £ 9—0—0

tonnið miðað við eif. Um eitt skeið vissi ég til þess, að Englendingar voru kaupendur á mjöli fyrir verð, sem var nokkuð yfir £ 9—0—0. Af þessu hlýtur verðið á því sildarmjöli, sem ríkisverksmiðjurnar fluttu út, að hafa verið a. m. k. £ 8—10—0 tonnið á þá hluta, sem óseldir voru fyrirfram, og meðalverð innanlands ekki lægra en 185 kr. tonnið, eða 18,50 kr. sekkurinn. Hér er þó tekið tillit til þess, hvað snertir það mjöl, sem selt var innanlands, að eitthvað hafi orðið nr. 2 eða lakari vara, sem kallað er, því að það er vitað a. m. k. um tilfelli, að bændum hafi verið selt mjölið fyrir 19 kr., eða jafnvel 19,50 sekkurinn (100 kg.). Fyrirframsalan var £ 8—5—0 fyrir tonnið, og voru það þús. tonn, sem seld voru fyrirfram. Af því mjöli, sem verksmiðjurnar framleiddu, voru 5819 smálestir óseldar fyrirfram, og af því seldust þús. tonn innanlands. Það virðist þess vegna vera óhætt að gera ráð fyrir, að verðmæti þess hluta sildarmjölsins, sem seldur var á erlendum markaði, hafi farið 74 þús. kr. fram úr áætlun verksmiðjustjórnarinnar, og a. m. k. 25 þús. kr. á því, sem selt var innanlands, eða samtals hafa hafzt 99 þús. kr. upp úr mjölinu umfram það, sem gert var ráð fyrir.

Ég tók það fram í upphafi, að þessar tölur eru ekki byggðar á framlögðum reikningum verksmiðjustj., og það getur munað einhverju á þeim til eða frá, en þó ekki neinu, sem nemur, ef gert er ráð fyrir, að verksmiðjustj. sæti svipuðu verði og aðrir við sölu á sínum afurðum. Niðurstaðan verður því sú, að umfram áætlun meiri hl. verksmiðjustj. hefir fengið aukið lýsismagn að verðmæti um 153 þús. kr., aukið mjölmagn um 5 þús. kr., hærri verð á lýsi 117 þús. kr. og hærri verð á mjöli 99 þús. kr., en þetta til samans gerir 374 þús. kr.

Nú hefir verksmiðjustj. áætlað og birt þá áætlun sína, að með því magni, sem hún gerir ráð fyrir, að sé unnið, og með þeirri sölu, sem hún gerir ráð fyrir, að yrði á afurðum, og miðað við það, að hún borgi 5,30 kr. á mál, og ennfremur það tekið til greina, að öll lögbodin gjöld séu greidd, myndi hagnaðurinn verða 60782 kr. Ég hefi nú leitt nokkur rök að því, að umfram þessa áætlun verksmiðjustj. hefir fengið verðmæti, sem ég tel, að muni nema 374 þús. kr. Og sé þar við bætt þeim hagnaði, sem verksmiðjustj. sjálf gerði ráð fyrir, að yrði, þá er hér um að ræða upphæð, sem er 435 þús. kr., eða sem svarar 1,33 kr. á hvert sildarmál. Hér verður þó að sjálfsögðu að taka tillit til aukins kostnaðar, sem hefir orðið hjá ríkisverksmiðjunum vegna aukins afurðamagns, aukins útflutningsgjalds, váttryggingargjalds o. fl. Og sennilega hefir komið fram aukinn kostnaður, bæði af því, að vörumagn lýsisins og mjölsins var meira en áætlað var, og svo af öðrum ástæðum, auk kostnaðar fram yfir það, sem verksmiðjustj. hafði áætlað, þannig að það er alls ekki mín skoðun, að þessar 435 þús. kr. hefðu átt að geta verið afgang. En hinu held ég fram og við, sem stöndum að þessari þál., að eftir því, sem hér hefir verið upplýst um aukið magn lýsis og mjöls, og eftir þeirri verðhækkun, sem hefir orðið, sérstaklega á lýsi, eftir að verk-

smiðjustj. hafði gert sínar ákvarðanir, þá sé eflaust mögulegt fyrir verksmiðjustj. að greiða til uppbótar þessa 70 au. á mál, sem farið er fram á samkv. þál., þannig að endanlegt verð á sildarmáli verði 6 kr. Til þess að greiða 6 kr. fyrir mál, þarf ekki nema um 230 þús., en hér hefir verið sýnt fram á, að sala afurðanna og aukið magn nemur a. m. k. um 370 þús., þótt ekki væri tekið tillit til þess hagnaðar, sem verksmiðjustj. sjálf gerði ráð fyrir. En þegar tillit er tekið til hans, verður upphæðin, eins og ég sagði áðan, 435 þús. eða þar um bil. Það virðist því hafa gengið það vel reksturinn, hvað söluina snertir, og hagnaðurinn hafa farið það mikið fram yfir vonir meiri hl. verksmiðjustj., að það litur svo út, að sá maðurinn í stj. (Þór. Egilson), sem lagði til í upphafi, að greiða skyldi 6 kr. á mál fyrir fyrstu 180 þús. málin, og ætlaðist til, að sama verð yrði greitt, ef verðið lækkaði ekki frá því, sem það var við fyrirframsöluina, hafi haft rétt fyrir sér og reynzt sannspár.

Ég skal nú ekki segja, hvað mikið þyrfti að lækka þessa upphæð nákvæmlega, sem ég talið um, ef frá henni væri dreginn allur kostnaður, bæði hinn aukni kostnaður vegna aukins magns, og svo afborganir og sjóðagjöld, en ég tel óhikað mega fullyrða, að þegar tillit er tekið til alls þessa, sé hagnaðurinn ekki minni en 260 þús. kr. Verksmiðjustj. hefði því getað greitt þessar 6 kr. fyrir sildarmálið, og vona ég, að flestir af hv. alþm. séu ásáttir um að bæta útvegsmönnum upp verðið, svo að það nái 6 kr., því að það er öllum almenningi kunnugt, að verðið varð miklu herra en verksmiðjustj. gerði ráð fyrir.

Ég hefi leitast við að sýna fram á, hvaða afleiðingar það hefir haft fyrir verksmiðjurnar, að þessar 5,30 kr. á mál voru byggðar á lægra sildarmagni en fekkst og líka á lægra verði á afurðunum en þær seldust fyrir. Og þegar það kom í ljós, að það hafði rætt betur úr þessu en á horfðist, þá virðist mér, að útgerðarmenn og sjómenn eigi heimtingu á að fá þetta verð leiðrétt, því að það hefir víst upphaflega verið tilgangurinn með stofnun sildarverksmiðja ríkisins, að leitast við að greiða eins mikið og unnt væri út á sildina til sjómanna og bátaeigenda.

Hér er ekki um það að ræða, að þessi till. geti komið til athugunar í sjútvn., vegna þess að hún er borin fram í Sp. Er því ekki um aðra n. að ræða en fjvn., og vil ég biðja hæstv. forseta að leita vilja þingsins um það, að visa þessari till. til fjvn. að lokinni umr.

Ég lét svo hér staðar numið í bili, þar til ég heyrir undirtektir þeirra manna, sem standa fyrir rekstri ríkisverksmiðjanna, undir þessa sanngjörnu kröfu fyrir hönd sjómanna og útvegsmanna.

*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson): Ég skal ekki mæla því í gegn, að þessi till. fái að ganga til fjvn. til athugunar. En ég get sagt það strax við þessa umr., að ef ekki kemur eitthvað nýtt fram í þessu máli, sem mér þykir ólíklegt, að verði, þá mun ég greiða atkv. gegn því, að till. verði samþykkt.

Alpt. 1937. D. (51. lögjafarþing).

Það hefir oft verið mikið um það rætt, bæði hér á þingi og utan þess, hvort fylgja bæri þeirri reglu um greiðslu fyrir sild til verksmiðjanna, að greiða einhvern ákveðinn hluta út af sannvirði sildarinnar og bæta svo upp eða draga frá, þegar útkoman sýndi sig, eða hvort hin leiðin skyldi farin, að greiða fast-ákveðið verð. Í l. um sildarbræðslu er gert ráð fyrir því sem aðalreglu, að sildarframleiðendur fái það raunverulega verð, sem sildin gefur, og að ekki sé borgað út nema ákveðinn hundr.-aðshluti. Ég hygg, að þetta sé frá þeim tímum, þegar verksmiðjurnar voru færri en þær eru nú, því að það liggur í augum uppi, að allur þorri viðskiptamanna verksmiðjanna vill heldur og þarf heldur að vita nokkurnveginn með vissu þegar í byrjun sildveiðinnar, hvaða verð fæst fyrir sildina, en taka lægri útborgun og eiga svo í óvissu, hvað verður. Enda hefir það verið svo öll árin, sem sildarverksmiðjurnar hafa starfað, að einu undanteknu, að ekki hefir þótt annað fært en fá borgað fastákveðið verð. Ef sú leið er upp tekin, að greiða allan afgang, þegar vel árar, sem uppbót á upphaflega verðið, hlýtur óhjákvæmilega afleiðingin af því að vera sú, að þegar lakar gengur, verður af því krefja aftur það, sem ofborgað var. — Á þessu eru tveir gallar. Í fyrsta lagi sá, að innheimtan yrði óviss, að ég ekki segi ómöguleg. En hinn gallinn er aftur sá, að til slíkrar endurgreiðslu kæmi einmitt, þegar verst árar. Útkoman yrði því sú, að þau árin, sem lakast gengi, þá yrði ekki aðeins lágt verð útborgað, heldur gæti einnig komið til þess, að einhverju af því þyrfti að skila aftur. Þetta er ein af ástæðunum fyrir því, að mönnum þykir betra að hafa eitthvað víst verð til þess að halda sig að en eiga allt í óvissu með það. Og með fjölgun annara sildarverksmiðja, sem keppa um að borga sem hæst verð, þá standa ríkisverksmiðjurnar enn verr að vígi með að greiða ekki ákveðið verð.

Ég fæ ekki betur séð en að ef þessi till. verður samþ., þá verði horfið að því, sem ég tel miður farið, að í stað þess að greiða fast verð og jafna þannig milli ára, þá eigi að slá því föstu hér, að borga það, sem umfram verður, þegar vel gengur, en koma svo með óvissar kröfur á útvegsmenn, þegar illa gengur. Nú segja menn, að setja megi verðið svo lágt, að ekki komi til endurgreiðslu. En yrði t. d. útborgað 20% herra hjá öðrum sildarverksmiðjum, þá myndi tiltölulega lítið fást í ríkisverksmiðjurnar, og það yrði það mesta tjón, að fá ekki nóg að starfa, og gæti það orðið nóg til þess að skapa illa útkomu.

Ég get ekki neitað því, að þegar ég fyrst sá þessa till., fannst mér margt myndi þar mjög af handahófi sett um verðlag o. fl. En ég sé, að hv. flm. hefir aflað sér ýmissa gagna, sem ég er ekki viðbúinn að ræða, hvað kunna að vera ábyggileg. En svo mikið veit ég, þó að niðurstaða hans hafi orðið sú, að verksmiðjurnar ættu að hafa haft 374 þús. kr. afgangsmann þáð, sem sildarverksmiðjustj. áætlaði, að hvað sem þessu kann að liða, þá er útkoman hjá verksmiðjunum ekki neitt svipað þessu góð. Reikningar verksmiðjanna hafa ekki verið gerð-

ir upp, og er ekki hægt að segja með neinni vissu, hver útkoman verður, vegna þess að ennþá eru óseld 30 tonn af karfalifrarlýsi. Það hafa verið seld 20 tonn, en ekki tekist að fá viðunanlegt boð í þessi 30, sem eftir eru. Það er því í óvissu, hversu mikið fæst fyrir þessar birgðir, sem óseldar eru af karfalýsi. Sé reiknað með 4 þús. kr. á tonn, sem ég veit þó ekki, hvort fæst, þá nemur það 120 þús. kr., þannig að verðbreyting á þessari vöru getur haft mikil áhrif á afkomu verksmiðjanna.

Samkvæmt gögnum, sem ég hefi frá stj. sildarverksmiðjanna, hefir hagnaður af rekstri verksmiðjanna verið um 200 þús. kr., auk lögboðinna gjalda. En nú er þess að gæta, að árið 1935 var eftirt ár. Þá var étinn upp varasjóður verksmiðjanna og, að því er ég ætla, yfirfært yfir á þetta ár um 50 þús. kr. Auk þess hefir verið óhjákvæmilegt að leggja stórfé til ýmsra breytinga og endurbóta á verksmiðjunum. Í sambandi við karfavinnslna á Sölbakka hefir orðið að leggja fram mikið fé til þess að gera verksmiðjuna starfhæfa fyrir karfavinnslna. Á Raufarhöfn hefir orðið að leggja fram mikið fé til þess að endurbæta verksmiðjuna, sem var í hinni mestu niðurniðslu, þegar hún var keypt. Þá varð verksmiðjan á Siglufirði dýrari en áætlað hafði verið, og fór kostnaðurinn fram úr því láni, sem tekið hafði verið. Auk þess hefir það sýnt sig, að gera þarf verulega aukningu á afköstum verksmiðjanna og endurbæta bræðslutækin, sem allt saman kostar mikið fé. Ég held því, að það væri ákaflega óráðlegt að ætla að fara að krefja aftur af sildarverksmiðjunum þann afgang, sem þær kunna að hafa haft á liðnu ári. Og ég held, að það sé miklu betur tryggður hlutur sjómanna með því, að þetta fé sé lagt í það að bæta aðstöðuna við vinnsluna og gera breytingar á verksmiðjunum til þess að auka afköstin. Á þann hátt er sjómönnum og viðskiptamönnum verksmiðjanna mestur greiði gerður.

Á meðan sildarverksmiðjur ríkisins eru hlutfallslega svona stórar, miðað við aðrar verksmiðjur, þá hljóta þær að hafa mikil áhrif á verðlag á sild. Ef þær eru illa staddar og ekki nægjanlega vel útbúnar, þá verður það til þess að lækka sildarverðið í heild sinni. Það er því skylda verksmiðjustj. að reyna að hafa sildarverksmiðjur ríkisins eins vel eða betur útbúnar en aðrar verksmiðjur á landinu.

Mér telst svo til, að ef endurgreiða ætti þessa 70 ára á mál til sjómanna og sildareigenda, þá færi til þess nokkuð meira en allur afgangur á rekstrinum síðasta árs, svo að verksmiðjurnar þyrftu þá enn að ganga á sjóði sína til þess að geta gert þetta, og yrði þá að sjálfsgöðu að skjóta á frest a. m. k. einhverjum nauðsynlegum framkvæmdum til endurbóta og aukningar á vinnslugetu verksmiðjanna. Aðalatriðið í þessu sambandi er vitanlega það, að ef sú regla er tekin upp nú, að greiða þann afgang, sem vera kann, þegar vel árar hjá verksmiðjunum, til sildareigenda, þá er óhjákvæmilegt, að það verði einnig að krefjast endurgreiðslu, ef svo fer, að illa árar og of mikið hefir verið borgað út, og láta sjómenn og sildareigendur skila aftur af því verði, sem þeim var greitt,

en ég hygg, að fæstir teldu það heppilegt, hvorki fyrir útveginn í heild né heldur fyrir sildarverksmiðjurnar sem slíkar. En mér leikur hugur á í sambandi við þessa till. að greiðslu eftir því, hvort þessir ágætu vinir sildareigenda og sjómanna hafa gleymt sild, sem sett var í bræðslu, en ríkisverksmiðjurnar hafa ekki tekið við. Ég ætla, að sá hluti bræðslusildar, sem fór í aðrar verksmiðjur, sé töluvert meiri en það, sem ríkisverksmiðjurnar hafa tekið á móti, en það litur út fyrir, að þessir menn hafi gleymt því, að það eru líka sjómenn og sildareigendur, sem hafa selt þá sild, og ef þeim hefir verið vangoldið af ríkisverksmiðjunum, þá er ástæða til að ætla, að þeim hafi einnig verið vangoldið af eigendum annara sildarverksmiðja. Ég vil spyrja hv. flm., hvort það sé ekki ætlun þeirra, ef það yrði ákveðið, að ríkisverksmiðjurnar endurgreiddu uppbót á bræðslusildarverðinu, að setja ákvæði um, að aðrar sildarverksmiðjur skuli gera slíkt og hið sama, eða hvort þeir telja síður ástæðu til þess.

Inn í þessar umr. hefir blandast kaup á sildveiðum. Það er náttúrulega auðvelt að reikna það út, því að sennilega yrði sama uppbót á mál eins og hér er gert ráð fyrir, en auk þess ber að gæta þess, að mikill hluti sjómanna er ráðinn upp á vissa „premiu“ af aflanum, og það er ástæða til þess að ætla, að þegar sú „premiu“ er ákveðin, þá sé það gert með hliðsjón af því sildarverði, sem er á þeim tíma, sem samningar eru gerðir. Eigi sildarverðið að hækka með þessari uppbót, þá er það sjálfsgöð krafa, að „premiu“ þeirra sjómanna, sem voru á sildveiðum, eigi að hækka hlutfallslega. Ég fæ ekki annað séð. Ég vil mega að óreyndu vænta þess, ef hv. flm. halda fast við sína till., að þeir bendi á einhverja leið til þess að rétta hlut þeirra sjómanna, sem voru á sildveiðum og voru svo lánsamir eða ólánsamir að selja öðrum verksmiðjum en verksmiðjum ríkisins, og reyni að sjá um, að þeir fái einnig endurgreidda uppbót; t. d. að því er snertir verksmiðjuna í Krossanesi, fæ eg ekki séð, hvernig hægt er að ná þessu, en sjálfsagt mætti reyna þá leið, ef viðleitni er fyrir hendi hjá hv. flm. að láta jafnt yfir allar verksmiðjurnar ganga.

Að lokum vil ég geta þess, að mér er sérstakt ánægjuefni að geta skýrt frá því, hversu vænlega hefir gengið tvö síðustu ár með sildarútveginn og hversu vel horfir með hann nú. Ég man ekki betur en að 1933 og 1934 hafi verið greiddar 3 kr. fyrir hvert sildarmál; 1935 voru greiddar 4,50 fyrir sildarmál og 1936, eða síðasta ár, voru greiddar 5,30. Ég verð að segja, að þetta bendir til þess, að auk batnandi markaðshorfa sé hér verið á réttari leið, og því ber að fagna. Nú horfir svo með þessari fyrirframsölu, sem gerðar hafa verið, að enn má auka verulega sildarverðið á bræðslusild á þessu ári frá því, sem það var á síðasta ári, og það er fullkomin ástæða til þess að fagna því, en þá er líka sjálfsagt að vera við því búinn eftir heztu fongum, með tækjum og vinnubrögðum, að geta mætt síðinni, þegar hún kemur, og hagnýtt hana sem bezt.

Út af því, sem haldið hefir verið fram af

hv. frsm. og oft verið fullýrt í blöðum sjálfstæðismanna, að sildarverksmiðjustjórnin hafi ætlað sér að hafa verðið á bræðslusild það sama í sumar og árið 1935, eða 4,50, og að það hafi verið ýmsir sjálfstæðismenn, sem hafi skapað það verð, sem fekkst síðastl. sumar, vil ég taka það fram, að það var ákveðið, áður en ég fór af landi hirt síðastl. vor, í samráði við sildarverksmiðjustjórnina, að verðið á bræðslusildinni skyldi verða á milli 5 kr. og 5,50 kr. Eftir að ég kom heim aftur, varð niðurstaðan sú, að verðið var ákveðið 5,30 kr., og stóð það ekki í neinu sambandi við það brölt og þau læti, sem vissir menn voru með á síðastl. vori og ég hygg, að hafi verið eingöngu í þeim tilgangi að valda örðugleikum með truflun á atvinnulífinu.

Ég get svo látið útrætt um þessa till. Ég skal, eins og ég hefi áður sagt, ekki mæla þvi í gegn, að málið fari til hv. fjvn., en ef ekki verður gerð grein fyrir því, að til þess sé ætlazt, að aðrar verksmiðjur greiði sömu uppbót og hér er farið fram á, að sildarverksmiðjur ríkisins greiði, þá sé ég mér ekki fært að greiða atkv. með till.

*Ólafur Thors: Ég þarf ekki að hafa mörg orð um þetta mál, vegna hinnar ýtarlegu fram-söguræðu hv. 1. flm., þm. Vestm. Ég get vitnað til þeirra upplýsinga, sem hann gaf um málið, og þær tölur, sem hann nefndi, eru óhraktar, enda hefir í rauninni ekki verið gerð nein til-raun til að hrekja þær. Hæstv. atvmrh., sem þó andmælti till., lét sér nægja að lýsa yfir því, að hann skorti í bili gögn til þess að afsanna þau rök, sem hv. þm. Vestm. færði fram. Ég mundi þess vegna alveg hafa leitt þetta mál hjá mér, ef hæstv. atvmrh. hefði ekki í lok ræðu sinnar snúið máli sínu inn á þá braut, að heina ámælum til þeirra manna og þeirra blaða, sem á síðastl. vori tóku baráttu upp fyrir því, að útborgað sildarverð á þessu ári yrði meira en fyrirhugað var í öndverðu af þeim, sem fóru með yfirstjórn þessara mála, hæstv. ráðh. sjálf-um og stjórn sildarverksmiðjanna. Þarna verður að standa fullyrðing á móti fullyrðingu, en ég hika ekki við að fullyrða, að barátta sjálfstæðismanna í þessu máli réði því, að útborgað sildarverð var þó eins hátt og það varð, því að ætlun valdhafanna var sú, að greiða a. m. k. ekki herra en 4.50 kr. fyrir mál, og raunar stóð lengst af til, að útborgað yrði minna, þó með það fyrir augum að greiða eitthvað meira seinna, ef niðurstaðan á rekstri verksmiðjanna sýndi, að það væri fært; en við, sem hlustuð-um á ræðu hæstv. ráðh., hljóðum að draga þá ályktun, að ef hníga átti að því ráði, sem hann og aðrir ætluðust til um útborgun sildarverðs, þá hefði niðurstaðan orðið sú, að þrátt fyrir það, að afurðaverðið gerði kleift að greiða sjó-mönnum bæði það, sem greitt var, og það, sem nú er farið fram á, uppbótina, þá hefði reynzt örðugt að sækja þann fengi í hendur valdhaf-anna. Ég vil í þessu sambandi leiða athygli að því, að það er rétt, sem hæstv. atvmrh. sagði, að það verðlag, sem sildarbræðslustöðvar rík- isins ákveða á hverjum tíma, verður ákveð-

andi fyrir það verðlag, sem aðrar verksmiðjur landsins greiða fyrir keypta sild. Það virð-ist a. m. k. ástæða til að ætla, að svo verði, meðan óbreytt er heimild borgaranna til þess að auka við og reisa nýjar verksmiðjur, en ein-mitt af þeim ástæðum ber valdhöfunum að hafa fulla hliðsjón af því á hverjum tíma, að gera kjör útvegsmanna og sjómanna ekki þyngri en ástæða er til.

Ég er einn af þeim mönnum, sem hafa hag af því að vissu leyti, að sildarverðið sé ekki á- kveðið herra en svo, að verksmiðjurnar, sem kaupa sild, geti haft samilegan afgang, en ég hika ekki við að fullyrða, að enda þótt greiddar hefðu verið 6 kr. síðasta ár, var samt hægt að hafa samilega afkomu fyrir verk-smiðjurnar, svo að ekki sé meira sagt, og við, sem börðumst fyrir því, að sildarverðið yrði herra en ætlað var, færðum auk venjulegra og eðlilegra raka fram þá viðbótarástæðu, að sjó-menn og útvegsmenn, sem þarna áttu hlut að máli, höfðu flestir borið mjög skarðan hlut frá borði vegna afkomu þorskveiðanna og voru þess vegna mjög illa undir það búnir að taka nokkuð rýrari kost um verðlag sildarinnar heldur en fyllstu nauðsyn bar til með hliðsjón samilegu öryggi um afkomu verksmiðjanna. Ég vil nota tækifærið til þess að lýsa yfir því fyrir mitt leyti, að ég álít ótækt, að ríkisvaldið leggist á þá sveif, að meina mönnum að koma sér upp bræðslustöðvum. Það er ekki til hags-bóta, hvorki fyrir útvegsmenn né sjómenn, að sem minnst samkeppni ríki um verðlag á bræðslusild. Ég fyrir mitt leyti er þeirrar skoð-unar, að Íslendingar verði á næstu árum að byggja miklu meira en þeir hafa gert á því, að auka einmitt framleiðsluna á sildarmjöli og sildarlýsi, en það verður ekki gert með öðrum hætti en að reisa nýjar sildarverksmiðjur. Ég hygg, að ég sé þar í samræmi við skoðun sjálfstæðismanna innan þings og utan og í því, að við mundum vilja eiga þátt í því, að reyna að bæta söluhorfur útvegsmanna og sjómanna á sild, með því að greiða fyrir, en ekki stemma stigu fyrir því, að sildarverksmiðjum yrði fjöl-gað, annaðhvort af völdum einstaklinga eða rík- isins; það verður að svo komnu máli ekki aðal-atríðið, heldur hitt, að möguleikarnir verði færðir út á þessu sviði. Það er öllum vitanlegt, að Íslendingar hafa nú þurft að þola þá raun, að sjá á bak bezta markaðinum fyrir þá út-flutningsvöru, sem á undanfórnum árum hefir að langmestu leyti staðið undir nauðsyn þjóð-arinnar fyrir erlendum gjaldeyri til greiðslu á aðkeyptum notabörfum, og úr þessu bóli verður að minnu viti ekki bætt á annan raunbetri og hraðvirkari hátt heldur en einmitt með því, að auka framleiðsluna á sildarmjöli og sildarlýsi; og um þá framleiðslu er það að segja, að enda þótt hún, eins og öll önnur framleiðsla, færi að sjálfsögðu með sér allverulega áhættu um verðlagssveiflur á heimsmarkaðinum, þá er þó sá miunur á þeirri áhættu og hinni, sem við til þessa höfum orðið við að búa, að markaður-inn fyrir þessa vöru er í miklu fleiri löndum og margfalt stærri en markaðurinn fyrir salt-fiskinn. Það er þess vegna bæði eðlileg krafa út-

Uppbót á bráðslusildarverði.

vegsmanna og sjómanna og nauðsyn þjóðarinnar, að það verði ýtt undir það í fyrsta lagi, að sildarverksmiðjustarfrækslan sé færð út, og í öðru lagi, að það verðlag sé greitt fyrir framleiðsluvöruna, sem á hverjum tíma er hægt að borga með eðlilegum hætti. Og það er fjarri öllum sanni, að við, sem á síðasta sumri höldum uppi málsvörn fyrir útvegsmenn og sjómenn um hækkað verðlag á sild, værum að stofna til einhvern ógæfu eða gera leik að því að stofna í vöð þessari nauðsyn þjóðarinnar um sildarframleiðslu; það var einmitt þveröfugt. En þegar hæstv. ríkisstj. og verksmiðjustjórn þóknast að ganga gegn réttmætum og sanngjörnum kröfum útvegsmanna í þessu efni, þá hafði það í för með sér alvarlega hættu. Ég fyrir mitt leyti studdi kröfur útvegsmanna og sjómanna í þessu efni, og ég verð að segja, að enda þótt ég beri ekki mikið traust til núverandi hæstv. ríkisstj., þá ber ég alltaf það traust til hennar, að hún mundi aldrei láta það henda, að sú ógæfa hlýstist af þessari deilu um útborgað verð á sild, að til nokkurrar stöðvunar kæmi á sildarframleiðslunni, og ég treysti því fyrir það tvennt, að annarsveggar vissi ég vel, hvert verð sildarinnar var, og þar af leiðandi, að það var langt frá, að farið væri fram á það ýtrasta sem hægt hefði verið að krefjast, og hinsveggar vissi ég líka, að ríkisstj. var það engu síður ljóst en mér, og raunar öllum öðrum mönnum, sem nokkuð eru kunnugir högum og háttum þjóðarinnar, að það mátti ekki undir neinum kringumstæðum koma til þess, að sildarflotinn stöðvaðist.

Þetta mál liggur nú upplýst fyrir, og raunar ber það vitni um, að þar kröfur, sem við bárum fram, voru fullkomlega sanngjarnar, svo að ég segi ekki meira, en í því liggur líka sönnun þess, að ef það var nokkur, sem tefldi á tæpastaðið, þá vorum það ekki við, heldur þeir, sem þrjúkudust við að uppfylla kröfurnar.

Út af fyrirspurn hæstv. ráðh. til flm. till. um það, með hverjum hætti þeir hygðu að tryggja, að þeir sjómenn og útvegsmenn, sem höfðu haft viðskipti við aðra verksmiðjuendur en ríkið, fengju uppbót, ef till. yrði samþ., er það fyrst að segja, að það er ekki mikil ástæða til þess að bera fram þessa fyrirspurn fyrir mann eins og hæstv. ráðh., sem er búinn að lýsa yfir því, að hann ætli að vera á móti till., því það er þá sama og hún verði felld í öðru lagi get ég gert hæstv. ráðh. það til geðs að svara því, að það er náttúrlega ekki innan eðlilegs verkahnings Alþingis að skylda þá einstaklinga, sem þennan atvinnurekstur stunda og hafa hagnað í skjóli þess verðlags, sem sildarverksmiðjur ríkisins ákveða, til þess að greiða viðskiptamönnum uppbót. Ég er að visu ekki svo vel að mér í lögfræðinni, að ég geti sagt, hvort slíkt væri löglegt, en frá almennu viðskiptalegu sjónarmiði held ég, að þetta sé ekki hægt. Ég skal að visu viðurkenna, að það er nokkuð rétt í því, sem hæstv. ráðh. sagði, að það er að vissu leyti neyðarúrræði, að þurfa að leggja inn á þá braut, að koma eftir á og heimta slíka uppbót greidda af hendi rík-

isverksmiðjanna. Það skal viðurkennt, að það hefir nokkuð til síns máls, að fyrst ríkið tekur á sig áhættuna, þegar illa gengur, og ber sjálft eða ríkisverksmiðjurnar þann halla, sem kann að leiða af því, að verðlagið á vissu ári hefir verið ákveðið hærra en reynslan sýndi, að hægt væri að greiða, þá er viss sanngirni, sem mælir með því, að ríkisverksmiðjurnar hljóti þann hagnað, sem verða kann í góðærinu. En þó er á þessu sá annmarki, að samkv. 1. og samkv. öllum anda og tilgangi lagasetningarinnar um starfrækslu bráðslustöðvanna er svo til ætlað, að þeir útvegsmenn, sem á hverjum tíma skipta við ríkisverksmiðjurnar, fengju að njóta þess, sem afurðaverðið veitti, án þess að þurfa að taka á sig halla af þeim viðskiptum, sem orðið hefir af öðru ári hjá öðrum mönnum, því að það eru vitanlega ekki sömu mennirnir, sem hafa skipt við ríkisverksmiðjurnar 1936, og þeir, sem skiptu við þær á árinu 1935, a. m. k. ekki nema að nokkru leyti. Við, sem stöðum að þessari kröfu, getum rökstutt okkar mál bæði með því, að við vorum búnir að bera fram kröfuna, áður en verðlagið var ákveðið, og vorum þá þegar búnir að fara fram kröfunni til stuðnings alveg óyggjandi rök, og svo var hinsveggar hitt, að þörf sjómanna og útvegsmanna fyrir að fá að njóta hins raunverulega verðlags var fyrirfram auðsæ.

Ég skal svo ekki að öðru leyti, ef ekki gefst tilefni til, fjölyrða frekar um þetta mál, því að ég sé ekki, eins og ég tók fram í byrjun míns máls, ástæðu til að færa frekari sannanir fyrir kröfu okkar, því að það hefir hv. 1. flm., þm. Vestm., gert á þann hátt, að það er ekki að minni hyggju hægt að vefengja hans málflutning.

*Finnur Jónsson: Hv. þm. Vestm. hefir farið með allmikið af tölum um þetta mál, sem hann að nokkru leyti hefir fengið hjá mér í bréfi, dags. 4. marz, en þáttill., sem hér er til umræðu, mun hafa verið lögð fram í byrjun þingsins, eða um 15. febr., þannig að sá rökstuðningur, sem till. byggir á, er kominn í hendur hv. flm. nærri þrem vikum eftir að þeir báru till. fram. Það virðist því svo sem þeir hafi í rauninni ekki þurft þennan rökstuðning hv. þm. Vestm. til þess að komast að þeirri niðurstöðu, að nóg fé væri fyrir hendi hjá sildarverksmiðjum ríkisins til þess að greiða þessa uppbót. Hv. þm. Vestm. hefir unnið allmikið úr þessum tölum, sem hann fekk hjá mér, og raunar í gegnum annan hv. þm., sem sé hv. þm. V.-Húnn., og þær niðurstöður, sem hann hefir komið að, eru það margbrotnar, að ég sé ekki ástæðu eða tækifæri til að fara út í þær að svo komnu, en mér skildist, að hans aðalályktun væri sú, að nettótekjuafgangur ríkisverksmiðjanna mundi vera sem næst um 260 þús. kr. Nú eru reikningar verksmiðjanna ekki fyrir hendi, eins og hæstv. atvmrh. tók fram, en eftir þeim bráðabirgðatölum, sem ríkisverksmiðjustjórnin hefir fengið, lítur út fyrir, að nettótekjuafgangur verksmiðjanna muni verða um 200 þús. kr., ef gert er ráð fyrir, að það karfalýsi, sem verksmiðjurnar eiga að fá og talað er um, að muni kosta 130000 kr., selst fyrir það verð.

Út af því, sem talað hefir verið um, að miklu meira hafi fengist af lýsi og örlítið meira af mjöli heldur en verksmiðjustjórnin hafði áætlað, vil ég geta þess, að það er ákaflega miklum erfiðleikum bundið að gera rétta áætlun í því efni, sérstaklega hvað snertir lýsismagnið. Frá því fyrst, er verksmiðjurnar tóku til starfa, hefir lýsismagnið verið mjög mismunandi. Árin 1930 og 1931 var lýsismagnið 14,5% og 14,9% úr máli. En árin 1932 og 1933 var sildin aftur á móti miklu magrari, þannig, að ekki fengust úr hverju máli nema 13,2%, 13,3% og 13,5%. Árin 1934—'36 fer þetta svo aftur hækkandi, þannig að árið 1934 fást 14,6%, 1935 15,55% og 1936 15,73% á Siglufirði, eins og hv. þm. Vestm. hefir tekið fram, og 15,56% á Raufarhöfn. En það, hvað misjafnt fæst af lýsi úr sildinni á hinum einstöku árum, getur stafað af tvennu; fyrst og fremst því, hvað sildin er misfeit, og í öðru lagi því, hvort vinnslan gengur vel eða illa. Nú má segja það, að með bættri aðstöðu verksmiðjanna til vinnslu sé tryggð meira lýsismagn úr hverju máli heldur en áður. En ekki gerir þetta nærri því að jafna upp þann mikla mismun, sem er á fitumagni sildarinnar sjálfrar á hinum einstöku árum. Ennfremur má geta þess, að sildin er misfeit eftir því, hvar hún veiðist. T. d. munar venjulega um 2% á fitumagni þeirrar sildar, sem veiðist við Langanes, og þeirrar sildar, sem veiðist á Húnaflóa eða fyrir vestan Eyjafjörð yfirleitt. Frá því eru vitanlega undantekningar, þótt hitt sé nær algild regla. Þær verksmiðjur, sem fá megin afla sinnar sildar af vestursild, standa því allmiklu betur að vígi heldur en þær, sem fá austursild til vinnslu. Þessi munur á fitumagni sildarinnar nemur svo mikilli upphæð, að ég geri ekki ráð fyrir, að hv. þm. hafi almennt gert sér það ljóst. Munurinn á lýsismagni sildarinnar á árunum 1932—'33 og 1935—'36 nam a. m. k. kr. 1,10 á hverju sildarmáli, miðað við verð það, sem var á sildarlýsinu árið sem leið. Þegar þess vegna verksmiðjustjórnin er að gera áætlanir sínar, verður hún að taka meðaltal þeirra ára, sem verksmiðjurnar hafa starfað, eða sem næst því. Ef verksmiðjustj. ekki gerir það, þá eru hennar áætlanir óvarlegar, og hvað miklu getur munað að fjárhæðum fyrir verksmiðjurnar eftir því. Hvaða tölur eru teknar til áætlunar, má sjá af því, að ef áætlað hefði verið árið sem leið með minnsta lýsismagni, og við skulum segja, að lýsismagnið úr sildinni hefði ekki orðið meira en það var 1932, þá hefði það munað verksmiðjurnar um 350 þús. kr., eða rúmri krónu á hvert mál. Með því hinsvegar að taka meðaltal á lýsismagni verksmiðjanna á árunum 1930—1935, sem er 14,29% úr hverju máli, og taka það lægsta, sem komið hefir, hefði munað 183 þús. kr. á þeirri sild, sem verksmiðjurnar fengu nú í sumar. Þar sem hér er um mikið fjárhagsatriði að ræða, verður verksmiðjustjórnin að gæta mestu varhygðar í sínum áætlunum. Við samningu áætlana sinna í vor tók verksmiðjustjórnin það meðaltal, sem hún áleit sennilegast af lýsinu, og þó að það hafi komið nokkuð betra út heldur en verksmiðjustjórnin gerði ráð fyrir, þá gat það alveg eins komið fyrir, að út-

koman hefði orðið verri. Og í svona stórum rekstri, sem sildarverksmiðjurnar eru, er ekki annað fyrir hendi við samningu áætlana haldur en að taka þær tölur, sem stjórnin álitur líklegastar. Það má hvorki taka hæstu né lægstu tölurnar, heldur meðaltal af reynslu allmargra ára í senn.

Hv. þm. Vestm. sagði, að það hefði verið almáli, að áætlun verksmiðjustjórnar og ríkisstjórnar hefði verið að greiða fyrir hvert mál sildar 4,50 kr., en svo hefði hann og hv. þm. G.-K., ásamt fleirum, sem kalla sig málsvara útgerðarmanna, komið til skjalanna og fengið þessa upphæð hækkaða allmikið með verkfalls-hótunum hv. þm. G.-K. Ég verð í þessu sambandi að áréttta það, sem hæstv. atvnrh. sagði um þetta efni, að það er alveg tilhæfulegt upphæð, að nokkur tíma hafi komið til mála innan verksmiðjustjórnarinnar að greiða 4—4,50 kr. fyrir málið. Verksmiðjustjórnin settist á rökstólana með þau gögn, sem hún hafði fyrir sér, og hún komst að þeirri endanlegu niðurstöðu, að gagnvart ríkissjóði, útgerðarmönnum og sjómönnum væri það verð, sem upp var kveðið af henni, það rétta eftir öllum líkum að dæma, sem þá lágu fyrir. Allar sögusagnir um, að annað verð hefði komið til mála innan verksmiðjustjórnarinnar, eru alveg tilhæfulegsar.

Hv. þm. Vestm. sagði, að sildarlýsisútkoman hefði verið lægri hjá sildarverksmiðjum ríkisins heldur en verksmiðjum einstakra manna. Um þetta atriði hygg ég, að hann geti í raun og veru ekki sagt neitt með fullri vissu, vegna þess að ég geri ekki ráð fyrir, að hann hafi með höndum neinara tölur, nema ef til vill frá verksmiðjunni við Húnaflóa, en sildin til þeirrar verksmiðju er ekki vigtuð, þannig að þau sildarmál, sem fara í þá verksmiðju, eru ekki sambærileg við þau, sem fara í verksmiðjurnar á Siglufirði. Mæling sildarinnar í verksmiðjunni við Húnaflóa er þannig, að þótt ekki séu notuð Hesteyrarmál, þá hygg ég þó, að mál þeirrar verksmiðju séu sambærileg þeim góðu gömlu Hesteyrarmálum heldur en þeim, sem útgerðarmenn og sjómenn fá á Siglufirði. Ennfremur má ætla, vegna þess, sem ég tók fram áðan, að vestursildin er yfirleitt feitari, og verksmiðjan við Húnaflóa fær hlutfallslega meira af vestursild heldur en verksmiðjurnar á Siglufirði, að lýsisútkoman sé eðlilega betri þar en á Siglufirði.

Hv. þm. Vestm. sagði, að áætlun sú, sem verksmiðjustjórnin hefði gert, hefði verið byggð á lægra verði afurðanna heldur en fékkst. Þetta er rétt. En áætlunin var byggð á þeim tölum, sem verksmiðjustjórnin gat talið sennilegastar á þeim tíma, sem áætlunin var gerð, bæði með hag útgerðarmanna og sjómanna fyrir augum og eins ríkisverksmiðjanna sjálfra. En ég verð að telja það skyldu verksmiðjustjórnarinnar, hver svo sem hún er, að reyna að gæta þess, að áætla verðið sem líkast því, sem verksmiðjurnar geta borgað á hverjum tíma. Það tel ég skyldu verksmiðjustjórnarinnar bæði gagnvart ríkinu, sem hefir lagt í þessi stóru fyrirtæki, og eins gagnvart útgerðarmönnum og sjómönnum. Því að það er ekki svo, að útgerðarmenn og sjómenn

hafi til lengdar gagn af verði, sem ár eftir ár yrði ákveðið svo hátt, að tap yrði á rekstri verksmiðjanna. Þá myndi fara eins og fyrstu árin, sem ríkisverksmiðjurnar störfuðu, að sjálfstæðismenn kæmu og segðu: Sjáid þetta ríkisfyrirtæki, hvað það gengur bölvánlega; það tapar á hverju einasta ári og er baggi á ríkissjóði. — Mér er fyrir minni í fyrsta skipti, sem ég var í kjöri. á móti einum sjálfstæðismanni, sem ennþá á sæti hér á Alþ., að þegar um var að ræða skipulagning atvinnumála, þá kom þessi frambjóðandi með sildarverksmiðjurnar og benti á, að þær hefðu tapað allmiklu fé fyrstu árin, sem þær störfuðu. Og ég er ekki í nokkrum vafa um það, að afstaða Sjálfstfl. er ekki ennþá það breytt til ríkisfyrirtækjanna, að ef ríkisverksmiðjurnar töpuðu stórfé ár eftir ár. þá myndi sá flokkur risa upp og benda á þær til varnaðar gegn hverskonar ríkisrekstri hér á landi.

Fyrst farið er að tala um kröfur, sem gerðar voru til ríkisverksmiðjanna árið sem leið, þá er vert að geta þess, að hv. þm. G.-K. lét ekki staðar numið við það, að segja, að verksmiðjurnar gætu borgað 6 kr. fyrir málið, heldur var hann farinn að tala um 8 kr. Hann óð úr einni tölunni í aðra í sínum skrifum um þetta mál og virtist ekki geta komið sér niður á neitt ákveðið. Ég hefi ekki Morgunblaðið við höndina, en ég veit, að hv. þm. G.-K. leyfir sér ekki að neita því, að hann taldi, að jafnvel væri hægt að greiða allt að 8 kr. fyrir sildarmálið árið sem leið. En það, hvort greitt hefði verið 6 eða 8 kr. árið sem leið fyrir sildarmálið, hefði mun að ríkisverksmiðjurnar 650 þús. kr. Og þótt ef til vill sé ekki hægt að krefjast mikillar ábyrgðar af þessum hv. þm., þá hefði þó mátt krefjast þess, að hann léti þær tölur, sem hann fór með, velta á einhverju minna heldur en 650 þús. kr. — Ég gat þess áðan, að það hlyti að vera skylda verksmiðjustjórnarinnar í hvert skipti að reyna að sjá hag verksmiðjanna borgið. Árið 1935 hafði sildarverksmiðjunum vegnað illa. Á því ári höfðu verksmiðjurnar tapað um 200 þús. kr. Þegar núverandi verksmiðjustjórn tók við, hafði verið afskrifaður allur varasjóður verksmiðjanna og yfirfært tap til næsta árs, án þess að varasjóðsgjald hefði verið reiknað af sildinni, sem þekin hafði verið til vinnslu á árinu 1935, og í stað þess að eiga peninga í sjóði, eins og á undanförnum árum, þá var í ársbyrjun 1936 óskilavixill hjá Landsbanka Íslands, sem ekki hafði verið greiddur af rekstrarfé ársins 1935, upp á 300 þús. kr. Ef haldið hefði verið áfram á sömu braut, eða ef sildveidarnar hefðu brugðizt, þá hefði þessi óskilavixill getað tvöfaldast hjá Landsbankanum, og þó það kunni að haldast uppi einstökum privat-fyrirtækjum, eins og h/f Kveldúlf, að eiga óskilavixla hjá Landsbankanum ár eftir ár, án þess að borga vexti, þá helzt sildarverksmiðjum ríkisins það ekki uppi. (SK: Hvernig var það með sildareinkasöluna?). Hún var tekin til gjaldþrotaskipta á óheppilegum tíma, og má þar enn nefna þann mismun, sem gerður er á ríkisfyrirtækjum og fyrirtækjum einstakra manna, og ef legið hefðu fyrir hendi líkar ástæður, þegar sild-

areinkasalan var gerð upp, eins og nú á dögum um með Kveldúlf, þá skyldum við hafa séð, hve lengi hún hefði lifað. — Þó að sjálfstæðismenn telji, að það sé að geta hagsmuna útgerðarmanna, að ákveða sildarverðið ógætalega hátt, þá álit ég það þverfuga, þannig að það sé að tefla hagsmunum þeirra í voða. Og segi ég þetta sem framkvæmdastjóri fyrir því fyrirtæki, sem hefir verið stærsti viðskiptamaður ríkisverksmiðjanna í mörg ár, og ég vil segja það um leið, að einmitt það, að ríkisverksmiðjurnar störfuðu, hefir gert því fyrirtæki, ásamt mörgum öðrum fyrirtækjum, mögulegt að starfa lengur en það hefði annars gert. Það er ekki á hverjum degi, sem sjálfstæðismenn sýna Samvinnufélagi Ísfirðinga þá velvild, að vilja rétta því um 20 þús. kr., og ég verð að segja það, að ef ég liti aðeins á stundarhagnað félagsins, þá hefði ég ekki ráð á að neita slíkum höfðingsskap. En þegar ég lit á það, að með þessari till. er verið að kippa fótunum undan þeim stærsta og merkasta ríkisrekstri hér á landi, þá verð ég að neita þessu höfðinglega boði sjálfstæðismanna. — Það er vitanlega hægt um vik að segja, um leið og verið er að gera þessa till., að Sjálfstfl. sé reiðubúinn til að auka sildarverksmiðjurnar í landinu, hvort heldur eru verksmiðjur einstakra manna eða ríkisins. En það er a. m. k. áreiðanlegt, að sildarverksmiðjur ríkisins verða ekki auknar á þann hátt, að þeim verksmiðjum, sem fyrir eru, verði ekki séð samílega fjárhagslega farborða. Núverandi verksmiðjustjórn hefir gert mjög ýtarlegar till. til hævst. ríkisstj. um umbætur á sildarverksmiðjum ríkisins, sem eiga að miða að því, að meira lýsis- og mjölmagn fáiist úr hverju máli og ennfremur að auka afköst verksmiðjanna, en á það veit ég, að útgerðarmenn og sjómenn leggja mesta áherzlu. Þá hafa að vonum verið kröfur uppi um það, að bætt yrði aðstaða til löndunar og að þróarpláss yrði auknið á Siglufirði. Núverandi verksmiðjustjórn hafði lagt til, að byggð yrði þró á Siglufirði, sem tæki allt að 30—35 þús. mál, en því miður hefir hún ekki getað fengið fé til þessara framkvæmda. En hinsvegar er verksmiðjustjórnin nú búin að gera ráðstafanir til, að byggð verði í sumar 15—16 þús. mála þró við verksmiðjurnar á Siglufirði, þró, sem jafnframt myndi bæta löndunaraðstöðu sjómanna með vissum uppskipunartækjum, sem yrðu sett í samband við hana. Ef till. sjálfstæðismanna næðu fram að ganga, þá myndi sá rekstrarafgangur, sem verksmiðjurnar höfðu á síðastl. ári, allur fara til uppbótar, en þær framkvæmdir, sem stjórnin hafði hugsað sér að gera, mundu stöðvast. Fyrir mitt leyti get ég því sagt það sem framkvæmdastjóri stærsta viðskiptaaðila verksmiðjanna, að ég tel heppilegra að verja tekjuafganginum til þess að bæta aðstöðu við löndunina heldur en greiða hann út eins og hv. tillögumenn vilja.

Um starf verksmiðjanna vil ég segja það, að ég tel ekki hægt að gera kröfu til, að þær starfi á annan hátt en annað tveggja, að taka sildina til sölu og bæta hana upp, ef hið útborgaða verð reynist of lágt, og innheimta þá jafnframt halla, ef hann verður, eða kaupa sildina

föstu verði, og það verður jafnan hið heppi-legasta. Það kann að vera, að slá megi ryki upp í augu einstakra manna og telja þeim trú um eitt og annað í þessu máli, en hitt er vist, að allur meginþorri sjómanna skilur, að það er höfuð-nauðsyn fyrir þá og sildarútveginn í heild, að verksmiðjurnar verði haldnar svo, að þær geti verið áfram sá hyrningarsteinn undir sildarút-veginum, sem þær hafa verið undanfarin ár.

Áður en ég lýk máli minu vil ég benda á, að útgerðarmenn eru að öllu leyti búnir að gera upp við sjómenn fyrir síðustu sildarvertið, og jafnframt hitt, að till. sú, sem hér liggur fyrir, fer aðeins fram á það, að útgerðarmenn fái uppbót, en skyldar þá ekkert til þess að greiða sjómönnum neitt. Hér er því aðeins um það eitt að ræða, að greiða útgerðarmönnum 70 aura á hvert mál sildar, sem þeir seldu verk-smiðjunum, en sjómönnum ekkert. Ég mun að sjálfsögðu greiða atkv. á móti till. þessari, en fari svo, að hún komi til 2. umr., þá mun ég bera fram brtt. við hana um það, að skylda útgerðarmennina til þess að greiða sjómönnum sinn hluta. Mun ég gera þetta til öryggis, ef Alþingi skyldi fallast á þær ógátilegu kröfur, sem í till. felast. Það má vel vera, að hv. þm. G.-K. hafi álitit bræðslusildina eins mikils virði og hann vildi vera láta í skrifum sínum í Morgunblaðinu síðastl. vor, svo að hægt væri að borga allt að 8 kr. fyrir málið. En í því sambandi væri gaman að fá upplýst, með hvaða verði hann hafi greitt þá sild, er þeir sjómenn hans áttu, sem tóku kaup sitt eftir afla. Ég gæti trúað, að það hefði verið undir 8 kr., og jafn-vel undir 6 kr. — Hvað snertir afstöðu þeirra flokksmanna þessa hv. þm., sem áttu sildarverk-smiðjur við Eyjafjörð, til kröfu hans um bræðslu-sildarverðið síðastl. vor, þá er það vist, að þeir voru ekki sammála honum um kröfurnar. Þeir sögðu þvert á móti, að ef ríkisverk-smiðjurnar keyptu sildina með því verði, sem hann krafðist, þá treystu þeir sér ekki til þess að starfrækja verk-smiðjurnar. Afleiðingin hefði því orðið sú, ef hinar ábyrgðarlausu kröfur hans hefðu náð fram að ganga, að fjölmargir sjó-menn og verkamenn hefðu verið sviptir atvinnu. Það vildi nú svo til síðastl. sumar, að ég hafði tækifæri til að athuga, hvor þessara tveggja að-ilja, hv. þm. G.-K. eða flokksmenn hans við Eyja-fjörð, hefði á réttara að standa eða færi með réttara mál í þessu efni, en ég verð að hryggja hv. þm. G.-K. með því að segja honum það, að þar höfðu flokksmenn hans að miklum mun á réttara að standa. Krafa hans í vor hefði því ekki aðeins getað stofnað fjárhag sildarverk-smiðjanna í voða, heldur hefði hún líka skaðað fjölda einstaklinga.

Forseti (JBald): Umr. þessar hafa nú staðið í 2 stundir og fallið að jöfnu með og móti till. Mér þykir því rétt, með skirskotun til 37. gr. þingskapanna, að takmarka ræðutíma þing-manna hér eftir við 15 mín.

***Sigurður Kristjánsson:** Hæstv. atvmrh. hóf mál sitt á því að segja, að sildareigendur vildu heldur selja sildina fyrir fast verð heldur en

láta vinna úr henni fyrir sig. Þetta er vitanlega rétt. En það er ekki úr vegi að athuga, hvernig í þessu liggur. Sannleikurinn er nfl. sá, að þeir, sem sildina eiga, treysta þeim ekki, sem fyrir-tækjunum stjórna, til þess að skila þeim réttu verði fyrir vöruna. Þetta er og m. a. skiljan-legt af því, að þeir eiga engan þátt í stjórn fyrirtækjanna. Það hefir verið staðfest af hæstv. atvmrh., og því hefir ekki verið mótmælt af hv. þm. Ísaf., að upp úr bræðslusildinni hefði fengizt það, sem frsm. þessa máls færði rök fyrir. Þvert á móti voru færð rök fyrir því, að hagn-aður af sildarkaupum verk-smiðjanna hefði jafn-vel orðið meiri en frsm. gerði ráð fyrir, og á ég þar við hin miklu gæði sildarinnar, sem hv. þm. Ísaf. var að tala um.

Nú myndi eðlilegast að spyrjast fyrir um það, hvað af því fé hafi orðið, sem afgangar var hjá sildarverk-smiðjunum umfram þær 200 þús. kr., sem talðar eru í sjóði. En þess þarf ekki með. Hæstv. ráðh. hefir gefið skýringuna, að verja hafi orðið miklu fé í endurbætur og viðauka við verk-smiðjurnar, og háttv. þm. Ísaf. bætti svo við, að ef till. okkar yrði samþ., þá yrði ekki hægt að byggja nýjar þrær eða gera aðrar nauð-synlegar umbætur á verk-smiðjunum. Ég held, að það sé vert að gefa þessum skýringum gaum. Það er nfl. vitað, að það eru sild-areigendurnir sjálfir, en ekki ríkið, sem stofn-kostnaður verk-smiðjanna hvílir á. Þeir eiga að borga í fyrningarsjóð, varasjóð og alla vexti af stofnfénu. Eigi þeir svo þar að auki að taka á sig og borga alla viðauka við verk-smiðjurnar, þá er áreiðanlega gengið of langt og beinlínis framið brot á viðskiptamönnum verk-smiðjanna. Á þessu vil ég vekja sérstaka at-hyggi, því að með þessu móti er alltaf hægt að taka hagnað verk-smiðjanna til þess að auka við þær, og láta viðskiptamenn þeirra þannig greiða umbætur, sem þeim ber ekki skylda til, þar sem allir viðaukar við verk-smiðjurnar hljóta að teljast til stofnkostnaðar þeirra, en ekki rekstr-arkostnaðar. Út af þeim orðum, sem féllu í hinni löngu og tuddalegu ræðu hv. þm. Ísaf., að rekstrarsaga sildarverk-smiðjanna væri rauna-saga, vil ég benda honum á, að um það má hann saka sjálfan sig og sína fylgifiska. Það var lagt upp í hendur þeim til þess að stjórna fyrirtæki, búið fullkomnustu tækjum. En stjórn þeirra á því tókst með þeim ósköpum, sem nú eru löngu þjóðkunn orðin, þar sem þessir háu herrar sáu sér ekki annars úrkosta en að skipa svo fyrir, að enginn mætti reisa sildarverk-smiðju nema með sérstöku leyfi atvmrh., til þess að tryggja það, að verk-smiðjur ríkisins fengju þó alltaf sildina, hversu illa sem þeim væri stjórnað.

Þá taldi hv. þm. Ísaf. það ósannindi og fjar-stæðu, að við sjálfstæðismenn skyldum halda því fram, að við hefðum með skrifum um sildar-verðið í fyrravör haft áhrif á sildarverðið síð-astl. sumar. Um þetta skal ég ekkert þrætta við hv. þm.: þess gerist ekki þörf, því að það er öllum vitanlegt, að verk-smiðjustjórnin var þínd til þess að taka skref fyrir skref aftur á bak með verðið, frá því, sem það fyrst var ákveðið. Það var því kröfum sjálfstæðismanna

Uppbót á bræðslusildarverði.

að þakka, að útkoman á sildveiðunum varð ekki verri en hún varð síðastl. sumar.

Hv. þm. hefir nú játað, að hagnaðurinn af rekstri sildarverksmiðjanna hefi orðið 200 þús. kr. síðastl. starfsár. Það er því sannað, að þær geta greitt þá 70 ára uppbót á hvert sildarmál, sem hér er farið fram á, að verði greidd. Að till. berir ekki annað með sér en að útgerðarmenn einir eigi að fá þessa uppbót, sjómennirnir séu hvergi nefndir, er vitanlega hin mesta fjarstæða. Till. er fyllilega ljós og skýr. Hún segir, að það eigi að endurgreiða sildareigendunum þetta fé, en það eru bæði útgerðarmenn og sjómenn, því að á flestum sildveiðiskipunum munu hafa verið hlutaráðningar.

***Páll Þorbjörnsson:** Það er eitt atriði í ræðu hv. þm. Ísaf., sem ég vil víkja að, en það er sá hluti ræðu hans, þar sem hann talaði um afkomu sildarverksmiðjanna 1935. Ég veit ekki, hvernig á að skilja orð hans, en til þess að útlöka misskilning, vil ég taka það fram, að það var sít óvarlegar farið, þó að sildarverðið væri ákveðið 4,50 kr. fyrir málið þá, heldur en 5,30 kr. 1936. Töþ þau, sem verksmiðjurnar urðu fyrir 1935, eru því alls ekki því að kenna, að sildarverðið hafi verið ógátilega áætlað þá. Hin raunverulega orsök þeirra er sú, að grundvöllur sá, sem á var byggt, brást, sem sé aflinn. Reikningar verksmiðjanna fyrir þetta ár voru svo síðbúnir, að ég hafði ekki tækifæri til þess að ganga úr skugga um, hvert tapið var, áður en ég fór úr stjórn þeirra. En eitt vissi ég með vissu, að einn liður í tapinu þetta ár, eða 10 þús. kr., var því að kenna, að h/f Kveldúlfur sveik samninga sína við verksmiðjurnar. Verksmiðjurnar höfðu samið við félagið um kaup á afla af tveimur togurum, miðað við meðalafla skipanna. Eftir þessum samningi hefðu verksmiðjurnar átt að fá frá Kveldúlfi 8 þús. mál, en fengu ekki nema 2 þús. mál. Við jafnaðarmennirnir í stjórn verksmiðjanna vildum fara í skaðabótamál við félagið út af þessum samningsrofum, en þá kom samfylking íhalds og framsóknar í stjórninni og hamlaði því, að hægt væri að koma ábyrgð á hendur félaginu vegna þessara samningssvika.

Áður en ég fór úr stjórn verksmiðjanna 1936, höfðum við töluvert rætt um útlitið fyrir næstu sildarvertið, og vorum við 4 af 5 stjórnarnefndarmönnum sammála um að greiða 5 kr. fyrir sildarmálið. Af þessum 4 voru 2 fulltrúar sjálfstæðismanna.

Hvað umræður þessar snertir, þá er ekki hægt að líta á þær öðruvísi en framhald af þeim skollaleik, sem hv. þm. G.-K. byrjaði í fyrravor og vitanlega rann út í sandinn fyrir honum, eins og öll verkföll, sem hann hefir staðið fyrir. Það er athyglisvert í þessu sambandi, að þessir sömu menn, sem síðastl. vor gerðu kröfur um 6—8 kr. fyrir hvert sildarmál, skuli hafa menn á togurum sínum fyrir sama kaup nú og áður á meðan sildarverðið var ennþá lægra. Annars er það vitað, að öll þessi þræta um sildveiðiferfallið og afskipi hv. sjálfstæðismanna af sildarbræðslum ríkisins frá upphafi er eingöngu sprottin af fjandskap þeirra gegn fyrirtækinu.

Ég held, að sterkustu rökin fyrir því, að þeir hafa í þessu máli leikið hinn herfilegasta skollaleik, sé einmitt hægt að benda á í framkomu hv. þm. Vestm. í þessu máli, þar sem hann er fyrsti flm., til samanburðar við það, hvernig hann hagar sér sem form. Lifrarsamlags Vestmannaeyja. Bæði þessi fyrirtæki, sildarbræðslur ríkisins og lifrarsamlagið, eiga að úthluta framleiðendum sem næst sannvirði fyrir sínar vörur. Ríkisverksmiðjurnar hafa keypt síldina fyrir fast verð. Lifrarsamlagið hefir borgað út áætlunarverð. Maður skyldi ætla, að það fyrirtæki, sem hefir áætlunarverðið, ætti að geta greitt framleiðendum fullkomið sannvirði vörunnar með því að greiða uppbót á áætlunarverðið, en þegar hv. þm. Vestm. fer að úthluta uppbóttinni, þá fer hann heldur en ekki varlega í sakirnar. Árið 1936 selur félagið fyrir 700 þús. kr. og útborgar til framleiðenda 32 au. á hvern lítra af lifur. Þetta ár sem undanfarið voru tekin af heildarverðinu tillög til sjóða samlagsins, sem eru nú yfir 100 þús. kr., en það var ekki nóg. Hv. þm. Vestm. taldi varlega að leggja þetta ár meira til hliðar en endranær, með hliðsjón af því, að verð lifrarinnar var óvenju hátt, ef svo gæti farið, að það yrði lægra næsta ár. Þessi hugsun er út af fyrir sig ekki ámælisverð, og í þessum tilgangi leggur hann til hliðar meira en 40 þús. kr. aukalega. Ef þessi upphæð hefði verið notuð til að greiða uppbót á lifrarverðið, hefði litrinn orðið 35 au. í stað 32 au. Þetta var ekki gert, og það brotslega er, að hv. þm. Vestm. stóð þarna nákvæmlega í sömu sporum og stjórn sildarbræðslunnar stendur nú. Þó voru háværar raddir meðal lifrarframleiðenda í Vestmannaeyjum um að fá verðið hækk-að, engu síður en nú eru um sildarverðið, en þessi upphæð fekkst ekki útborguð, og mér er ekki grunlaust um, að formaður samlagsins, hv. fyrsti flm. þessarar till., hafi ekki einusinni ætlað sér að útborga 32 au. á lítra, og halda þannig eftir kannske nokkuð meira en 40 þús. kr. Svo kemur þessi sami maður hér og áfellið stjórn ríkisverksmiðjanna fyrir nákvæmlega það sama, sem hann sjálfur hefir gert, og það í stærri stíl.

Ég hefi svo ekki miklu hér við að bæta, en vil þó segja nokkur orð út af því, sem hv. 6. þm. Reykv. var að tala um það, að rekstur ríkisverksmiðjanna hefði gengið hörmulega. Ég veit ekki vel, hvað hv. þm. hefir sérstaklega átt við með sínum ummælum. Því er ekki að neita, að ýmislegt hörmulegt hefir gerzt í sambandi við verksmiðjurnar, t. d. bygging verksmiðjunnar á Siglufirði; hún er sjálfsagt það allra hörmulegasta í þessu efni, en þar um réðu allt frá þeim hæsta til hins lægsta eingöngu flokksbræður hv. þm. Það var Magnús Guðmundsson, sem valdi mennina, er stjórnunni í því máli, og verkin þau lofa mennina.

***Flm. (Jóhann Jósefsson):** Ég hefi litlu að svara hæstv. atvmrh. til viðbótar við það, sem hv. þm. G.-K. hefir þegar svarað honum. Þó vildi ég geta þess í sambandi við þá fyrirspurn hæstv. ráðh., hvort við flm. ætluðumst til, að aðrar verksmiðjur en verksmiðjur ríkisins borg-

uðu uppbót á bræðslusild, t. d. Krossanesverk-smiðjan, að það verður að teljast eðlilegt, að kröfu um uppbót á verðinu sé fyrir beint til ríkisins og Alþingis, og ekki sé byrjað á því að krefja útlent firma. Ég býst við, að útgerðarmenn og sjómenn, þó þeir ekki telji sig eiga mikil ítök í hæstv. ráðh., þá finnst þeim þeir eiga stærri hönk upp í bakíð á honum heldur en Krossanesverksmiðjunni.

Ég tel, að ég hafi ekki í minni framsöguræðu flutt þannig mál þetta, að formaður verksmiðjustjórnar, hv. þm. Ísaf., hafi þurft að fara í þann hátt, sem hann fór. Ég reyndi að halda málinu á hlutlausum grundvelli. Ég hélt mér við viðurkenndar tölur, af því að mér virtust þær sá rétti grundvöllur, er krafan um verðuppbót ætti að byggjast á.

Hv. þm. varði miklum hluta sinnar ræðu til þess að skýra það, hve mikill vandi það væri að áætla sildarverðið. Ég var ekki að gagnrýna verðáætlun verksmiðjustjórnarinnar. Ég hélt mér við þessa áætlun eins og hún er prentuð. Ég sló því föstu, að fyrirtækið hefði fengið ákveðna fjárupphæð fram yfir áætlun, og á þeim grundvelli, en ekki áætluninni sjálfri, byggjum við okkar kröfur. Þar með er ekkert ljótt sagt um þá háu herra, sem verksmiðjunum stjórna, þótt því sé haldið á lofti, að meira verð hafi fengist fyrir afurðirnar en áætlað var. En það er ekki áætlunarverðið, heldur sannvirði sildarinnar, miðað við rekstur verksmiðjanna, sem á að gilda; þannig eru boð laganna. Í 8. gr. sildarbræðslulaganna segir, með leyfi hæstv. forseta:

„Eigendum skal greitt söluverð afurða þeirrar sildar, sem tekin er af þeim til vinnslu, að frá-dregnum þeim kostnaði, sem hér segir:

1. Stjórnarkostnaði og öðrum venjulegum rekstrarkostnaði, þar með taldir vextir af stofnkostnaði, eins og hann er á hverjum tíma.

2. Afborgunum af stofnkostnaði sildarstöðva, svo sem um er samið á hverjum tíma við lán-takendur eða ríkissjóð.

3. 2% fyrningargjaldi af húsum, mannvirkjum, vélum og áhöldum.

4. 5% gjaldi í varasjóð.“

Ög hann er ekkert smáræði, allur sá kostnaður, eins og hv. 6. þm. Reykv. sýndi fram á. Allir sjóðirnir verða að fá sitt, áður en sildareigendum er útborgað. Ég neita því fastlega, að á bak við till. okkar felist nokkurt ábyrgðarleysi. Úr því að sannað er, að afkoman varð betri en áætlað hafði verið, þá ætti það að vera öllum ljóst, að rétt er að bæta upp áætlunarverðið, miðað við raunverulega afkomu. — Hv. þm. Ísaf., form. verksmiðjustjórnar, minntist á það, að tapast hefði á rekstri verksmiðjanna 1935 um 200 þús. kr. Um þessa upphæð má deila, og mun tapið hafa verið miklum mun lægra, þegar dregnir eru frá þeir kostnaðarliðir, sem eftir eðli sinu fremur ber að telja til stofnkostnaðar en rekstrarkostnaðar.

Samkv. skýrslu meiri hl. verksmiðjustjórnarinnar, þar sem gerð er áætlun um rekstur verksmiðjanna árið 1936 og birt er í Alþýðublaðinu 4. júní f. á., er gert ráð fyrir því, að rúm-
ar 60 þús. kr. verði eftir til óvissra útgjalda

með því að greiða 5,30 kr. fyrir málið. Í skýrslu þessari segir stjórnin enn fremur, með leyfi hæstv. forseta:

„Rekstrarhalli verksmiðjanna síðastl. ár var kr. 207667,20, eða kr. 1,04 á hvert mál sildar, er verksmiðjurnar keyptu. Rekstrarhalla ársins 1935 verða verksmiðjurnar vitanlega að vinna upp aftur, en þar sem útgerðarmenn hafa tapað stórlega á útgerð undanfarandi, þá sér verksmiðjustjórnin sér ekki fært að gera áætlanir fyrir því, að þessi halli verði greiddur, heldur áætla sildarverðið svo hátt sem framast sýnist fært til stuðnings útgerðinni.“

Þetta segir meiri hl. verksmiðjustjórnarinnar í sumar. Hún gerir þá ekki ráð fyrir að vinna tapið frá 1935 upp á rekstrinum 1936, en nú fer hún að tala um 200 þús. kr. ógreidda skuld í Landsbankanum, sem gera má ráð fyrir, að hafi verið greidd með hagnaðinum árið 1936. En í sambandi við þennan halla frá árinu 1935, 200 þús. kr., sem hv. þm. Ísaf. var að tala um, vil ég benda honum á, að þá áskotnaðist verksmiðjum ríkisins mikið fé á móti, þar sem var eftirgefið lóðarverð frá Siglufirði til verksmið-
anna, sem nam 195 þús. kr., sem bærinn vann til að gefa eftir, til þess að fá hina nýju verksmiðju reista þar, og auk þess lagði bærinn fram til byggingar verksmiðjunnar 25 þús. kr., svo að hagur verksmiðjanna batnaði á árinu 1935 um 220 þús. kr. af þessum ástæðum. Það er því harla einræðiskennt hjá hæstv. ráðh. og verksmiðjustjórn, að neita algerlega að taka til-
lit til þess, að reksturinn gekk betur árið 1936 en áætlað var, að ætla að taka þessar 200 þús. kr., sem samkv. lögum ómótmælanlega eru eign útgerðarmanna og sjómanna, og leggja þær við eignir verksmiðjanna þvert ofan í lög og eigin yfirlýsingar verksmiðjustjórnarinnar sjálfar.

Hv. 3. landsk. var hér með dálitlar aths., sem mjög snerta mig. Hann var að gera samanburð á stjórn minni á Lifrarsamlagi Vestmannaeyja og þeim kröfum, sem gerðar eru í till. þeirri, sem hér liggur fyrir. En ég verð að gefa þær upp-
lýsingar, að hann sló dálitið vindhögg með þessum samanburði. Það er rétt, að verð, sem útborgað var á lifrarlitra í samlaginu árið 1936, var 32 aurar, en ég held ég megi fullyrða, að allir útgerðarmenn, sem skiptu við samlagið, hafi verið ánægðir með, hvernig farið var með þær 40 þús. kr., sem hann var að gefla með, að ég hafi dregið af útgerðarmönnum. Þannig stóð á með þessa upphæð, að þegar gengið var frá endanlegum samningum við Útvegsbankann um viðskipti ársins, þá gaf bankinn stjórn lifrarsamlagsins það eftir, að 40 þús. kr. af umsaminni afborgun árið 1936 mætti leggja í sérstakan sjóð, sem hafa ætti til vara næst, ef illa gengi. Ef Útvegsbankinn hefði ekki sýnt fyrirtækinu þessa sérstöku velvild, að leyfa að draga þessar 40 þús. kr. af afborguninni, þá hefðu þessir peningar farið inn í bankann, en ekki komið lifrareigendum til góða í hækkuðu lifrar-
verði, og þá ekki heldur nú verið handbærir til þess að létta undir með samlaginu, ef illa fer. Þetta dæmi hv. 3. landsk. er því gripið úr lausu lofti og sýnir það eitt, að honum er hent-
ara utan þings að bera slefsögur sínar úr Vest-

Uppbót á bræðslusildarverði. — Raforkuveita fyrir Vestmannaeyjar.

mannaeyjum bæði í hæstv. atvmrh. og aðra heldur en að eiga að verja þær innan þingsalanna.

Hv. 6. þm. Reykv. upplýsti það, að orðalag till. um uppbót á verðinu sýnir, að ætlað er til, að uppbótin komi til góða bæði útgerðarmönnum og sjómönnum; þess vegna er það óþarft af hv. þm. Ísaf. að vera að kasta því fram, að við höfum ætlað að afskipta sjómennina, ef till. yrði samþ. Það getur vel verið, að meiri hl. þings og ríkisstjórn fallist ekki á að greiða þessa sanngjörnu verðuppbót, þrátt fyrir það, þótt fullar sannanir liggja fyrir því, að svo eigi að vera, að sjómenn og útgerðarmenn tvímælalaust eiga þá peninga, sem hér ræðir um, en það er þá ekkert annað en ofriki þessara valdhafa, sem þá ræður. En ég held, að framtíð verksmiðjanna verði eins vel tryggð með því, að láta sanngirnina ráða í þessu efni og greiða þessar 200 þús. kr. til þeirra, sem þær eiga, en halda þeim ekki í fyrirtækinu með einræði og ofriki, því að engin trygging er fyrir því, að sömu menn og nú ættu að fá þessa peninga fái þá síðar, þótt þeir þá yrðu notaðir til að jafna halla á rekstri verksmiðjanna.

Hæstv. forseti tilkynnir mér, að ræðutími minn sé nú búinn, og verð ég að hlýða þingsköpum, þótt sanngjarnt hefði verið, að ég sem flm. till. fengi eitthvað lengri ræðutíma en aðrir, sérstaklega með tilliti til hinnar löngu ræðu hv. þm. Ísaf.

Umr. frestað.

Á 9. fundi í Sp., 6. apríl, var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti (JBald): Hæstv. atvmrh. hafði kvatt sér hljóðs, er umr. var frestað á síðasta fundi, en hann hefir tilkynnt, að hann geti ekki mætt hér á fundi í dag, og tek ég því málið af dagskrá.

Á 11., 12. og 13. fundi í Sp., 17., 19. og 20. apríl, var till. enn tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

2. Raforkuveita fyrir Vestmannaeyjar.

Á 3. fundi í Sp., 23. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um undirbúning á raforkuveitu fyrir Vestmannaeyjar (A. 33).

Á 4. fundi í Sp., 1. marz, var till. tekin til fyrri umr.

*Flm. (Páll Þorbjörnsson): Það mun nú standa yfir rannsókn á raforkuveitu fyrir Suðurlands-undirlendið. Það þykir því ekki ósanngjarnt að fara fram á, að svipuð rannsókn verði lätin fara fram á því, hvort Vestmannaeyjar geti ekki einnig orðið aðnjótandi þess að fá rafmagn frá Sogsvirkjuninni. Af þeirri ástæðu hefi ég leyft mér að bera fram þá till. til þál., sem nú liggur hér fyrir til fyrri umr. Til viðbótar er farið fram

á það i till. þessari, að það séu athugaðir möguleikar fyrir því að reisa vindaflostöð í Vestmannaeyjum til framleiðslu rafmagns. Hugmynd um slíka stöð hefir áður komið fram, og þykir ástæða til, að það sé athugað nokkuð nánar. Eftir því, sem ég hefi fengið upplýsingar um hjá Rafmagnseftirliti ríkisins, þá mun með nokkurri nákvæmni vera hægt að gera sér hugmynd um kostnaðinn við að leggja línu til Vestmannaeyja. Mér er sagt, að vegalengdin frá Ölfusárbrú, þaðan sem línan mundi verða tekin, og austur að sundinu muni vera 64 km., en að línan yfir sundið út í eyjar muni vera 16 km. Kostnaðurinn við að leggja þessa línu er lauslega áætlaður þannig, að loftlínan muni kosta um 330000 kr., sælínan um 260000 kr. og innanbæjarkerfið um 130000 kr. Eftir upplýsingum frá sömu aðiljum virðist svo, að ef það sé á annað borð framkvæmanlegt að veita rafstraum frá Soginu t. d. til þorpanna Eyrarbakka og Stokkseyrar, þá sé mjög framkvæmanlegt að koma því til Vestmannaeyja. Og það gefur að skilja, að þar muni vera talsvert mikill áhugi fyrir að fá ódýrari orku heldur en nú er hægt að fá. Rafmagnid er þar nú framleitt með mótorum, og hefir reynslan orðið þar eins og alstaðar annarsstaðar, að þessa orku verður að selja svo dýru verði, að hún þykir tæpast notfær nema út úr neyð. Breyttir atvinnu-hættir þjóðarinnar gera það hinsvegar nauðsynlegt, að hægt sé að fá ódýrara rafmagn til ýmis-konar iðju. Það er þess vegna, að ég tel nauðsyn, að rannsakað verði, hverjir möguleikar eru á því að veita orku frá Soginu til Vestmannaeyja.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjv. með 27 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, utan dagskrár, mælti

Páll Þorbjörnsson: Snemma á þessu þingi flutti ég till. til þál. um undirbúning á raforkuveitu fyrir Vestmannaeyjar. Um þessa till. voru ákveðnar tvær umr.; lauk fyrri umr. 1. marz síðastl., og var till. vísað til fjv. Þessi till. hefir því legið hjá fjv. í rúmlega hálfan annan mánuð, og enn bolar ekkert á nál. frá hendi n. — Ég vildi því mælast til þess, að hæstv. forseti spyrðist fyrir um það hjá hv. fjv., hverju það sætti, að þessi till. hefir verið lögð til hliðar, þar sem það er sannanlegt, að margar aðrar till., sem síðar hefir verið vísað til n., hafa verið afgr. Ég býst við, að það orki ekki tvímælis, að þetta mál eigi fullan rétt á því að fá afgreiðslu á þessu þingi.

Forseti (JBald): Ég beini þessu til fjv. til athugunar.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

3. Sildarverksmiðjan á Norðfirði.

Á deildafundum 26. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um fjárhagslegan stuðning ríkis-
sjóðs við sildarverksmiðjuna á Norðfirði (A. 40).

Á 4. fundi í Sp., 1. marz, var till. tekin til
fyrri umr.

*Flm. (Jónas Guðmundsson): Ég hefi leyft
mér að flytja hér þáttill., sem er nokkuð sér-
stök í sinni röð, þeirra þáttill. sem fluttar hafa
verið í Sp. á undanförunum árum. Hún er um
fjárhagslegan stuðning við sildarverksmiðjuna á
Norðfirði, sem er eign Neskaupstaðar. Og eins
og tekið er fram í grg. till., hefir þessi verk-
smiðja ekki notið annars styrks frá því opin-
bera en þess, að ríkissjóður hefir gengið í á-
byrgð fyrir lánum, sem á þeim tíma, sem þau
voru tekin, voru mjög óhagkvæm, en ekki hefir
tekið, þrátt fyrir ítrekaðar tilraunir, að breyta
í hagkvæm lán.

Mér finnst ástæða til að benda á, að það er
ekki einsdæmi í sögu Alp., sem hér er farið fram
á, því að hvað eftir annað hefir það verið samþ.
hér á Alp., að ríkissjóður veitti fjárhagslegan
stuðning ýmsum þeim fyrirtækjum, sem reist
hafa verið í svipuðum tilgangi og þessi verk-
smiðja.

Fram til ársins 1927 var engin sildarverksmiðja
til austanlands. En þá reisti dr. Paul verksmiðju
á Norðfirði, og ætlaði hann að láta hana vinna
úr öllum fiskúrgangi, sem til félli á Austurlandi.
En árið 1931 hætti hann svo við þetta fyrirtæki
og bauð verksmiðjuna til sölu, og átti þá að rífa
hana og flytja hana burt. Ástæðan til þess var
sú, að þurrkaður fiskúrgangur seldist þá háu
verði út úr landinu. Það leit því helzt út fyrir,
að þetta iðnfyrirtæki, sem var hið eina slíkt á
Austfjörðum, mundi leggjast niður. Bæjarstjórn-
in á Norðfirði keypti þá fyrir kaupstaðarins
hönd verksmiðjuna fyrir 70 þús. kr., án þess að
ríkið gengi í ábyrgð fyrir greiðslu kaupverðsins.
Var verksmiðjan síðan rekin í 2 ár. Árið 1933 var
mikil sildveiði, og vaknaði þá áhugi fyrir þess-
um iðnrekstri. Á þinginu 1934 var fengin ríkis-
ábyrgð til handa þessari verksmiðju fyrir 70
þús. kr., og síðar fyrir 30 þús. kr., því að kostn-
aðurinn reyndist meiri en áætlað hafði verið.
Árið 1934 sýndi verksmiðjan samilegan árangur,
því að aflur var þá í meðallagi. Aftur brást þá
vetrarsildin, og hefir sildin ekki komið síðan
að Austurlandi að ráði fyrr en nú í vetur. Árið
1935 var hið versta ár, sem gengið hefir yfir
Austurland nú um langan tíma. Þá var fiskafli
ekki helmingur af því, sem þar má telja meðal-
afla, og sild engin. Þá gat Neskaupstaður ekki
risið undir útgjöldum í sambandi við verksmiðj-
una, og ríkissjóður hljóp þá undir baggann. Árið
1936 var gott sildveiðiár, en illt þorskveiðiár.
En þorskveiðarnar hafa staðið að mjög verulegu
leyti undir viðgangi verksmiðjunnar, þar sefn
hún er bæði fiskmjöls- og sildarmjölverksmiðja.
Hagur þessa fyrirtækis er af greindum ástæðum
verri en hagur annara sambærilegra fyrirtækja
hér á landi, og veldur mestu um það aflaleysið
1935. Ég tel því, að ef þessu fyrirtæki verður

ekki hjálpað á verulegan hátt, annaðhvort þann,
sem gert er ráð fyrir í þáttill., eða á annan hátt,
þá muni hún verða að hætta störfum, sem vit-
anlega mundi verða ómetanlegt tjón fyrir þá,
sem eigi afkomu sína að mestu eða öllu leyti
undir þessu fyrirtæki og því, hvernig það gengur.

Hið fyrsta verulega spor í þá átt, að hagnýta
sild til iðnaðar, var gert með l., sem sett voru
1928, um stofnun sildarverksmiðju. Þá var tekið
1 millj. kr. lán til byggingar sildarverksmiðju,
sem átti að endurgreiðast af rekstri sildarverk-
smiðjunnar á 25 árum. Síðan hefir þessi iðngrein
blómgað svo hér á landi, að nú er hún sú stór-
felldasta, sem þjóðin hefir með höndum.

En ekki eru öll vandræði þar með leyst, þó að
þessi iðngrein sé vel á veg komin. Útgerð lands-
manna, og sérstaklega smátúngerðinni, er nauð-
synlegt að geta hagnýtt sér allt, sem úr sjó
kemur, sem bezt. Nú hagar svo til víða, að sild
kemur þar ekki árum saman, en er þar á öðrum
tímum að staðaldri. Framtíðarlausn þessara
mála mun því vera sú, að verksmiðjur, sem ann-
ast mjölvinnslu úr sjávarafli, geti einnig annazt
vinnslu lifrar. Norðfjörður fór fyrstur af stað
með framkvæmdir í þessu efni, og hafa nú Seyð-
isfjörður, Akranes, Keflavík og Húsavík þessi
mál í undirbúningi hjá sér, á svipuðum grund-
velli eins og þegar er gert á Norðfirði. Á þessum
stöðum verða verksmiðjur í þessu skyni ódýrari
og haganlegri vegna þeirrar reynslu, sem fengið
hefir á Norðfirði um þetta. En frá því opinbera
hefir Norðfjörður engan styrk fengið nema ríkis-
isábyrgð. En þegar þess er gætt, hve mikinn
stuðning ríkið hefir veitt annarsstaðar til svona
lagaðra fyrirtækja og hliðstæðra, þá er stuðning-
ur ríkisins við þessa verksmiðju ekki mikill.

Fyrsta sildarverksmiðja ríkisins var reist fyrir
fé, sem ríkissjóður tók að láni og greiða átti upp
á 25 árum af rekstrarágóða verksmiðjunnar.
Verksmiðjan var reist á Siglufirði, en Siglu-
fjarðarkaupstaður hefir ekkert fé lagt fram til
verksmiðjunnar og enga skuldbindingu á sig
tekið hennar vegna. Þegar svo dr. Paul hætti
rekstri sinnar sildarverksmiðju þar, var hún
keypt af ríkinu. Sólbakkaverksmiðjan var líka
keypt af ríkinu án nokkurrar skuldbindingar frá
því byggðarlagi, sem að henni liggur. Og þegar
hr. Frederik Gundersen hætti að reka verksmiðj-
una á Raufarhöfn, þá var hún keypt af ríkinu,
án þess að hreppurinn, sem verksmiðjan er í,
tæki nokkra skuldbindingu á sig, né kostnað
vegna verksmiðjunnar. Í l. frá 1934 um sildar-
verksmiðjur ríkisins á Norðurlandi er ríkissjóði
heimilað að leggja fram 100 þús. kr. vegna verk-
smiðju á Seyðisfirði. Ég fullyrði því alveg ó-
hikað, að ríkissjóður hefir veitt þessum atvinnu-
rekstri, sildarbræðslunni, meiri stuðning alstaðar
annarsstaðar, þar sem hið opinbera hefir verið
við hann riðið, heldur en á Norðfirði, þó að
sýnt sé, að það fyrirkomulag, sem haft hefir
verið á þessum atvinnurekstri á Norðfirði, hafi
rutt sér til rúms og muni ryðja sér til rúms í
öllum öðrum sjávarplássum á landinu, þar sem
svipað er ástatt um í þessum efnum.

Ýmsum kann nú að þykja þessi leið, sem hér
er farið fram á, að farin verði, óheppileg og ó-
viðkunnanleg, að ríkissjóður gefi þessu fyrir-

tæki þessar um 60 þús. kr. Ég hefi orðið var við þessa skoðun hjá einstökum þm., og skal ég nokkuð vikja að henni. Fyrst er á það að líta. að hér er um bæjarfélag að ræða, en ekki farið fram á, að ríkið gefi neinum einstaklingi sérstökum eða einstaklingum. Bæjarfélagið í Neskaupstað tókst það á hendur að kaupa og reka þetta fyrirtæki, af því að útilokað var, að einstakir menn eða önnur félög leystu þetta nauðsynjamál fyrir kaupstaðinn. Hér er því aðeins um það að ræða að hjálpa bæjarfélagi, sem á við erfiðleika að stríða.

Hefir þá ríkissjóður aldrei gert neitt hliðstætt því, sem hér er farið fram á? Ef svo hefði ekki verið, þá hefði mér aldrei komið til hugar að flytja þessa till. Öðru nær. Þegar landbúnaðurinn átti erfitt uppráttar, af því að saltkjötsmarkaðurinn var að lokast, þá voru árið 1933 á Alp. samþ. 1., sem eru nr. 79 frá 19. júní það ár, og 51. gr. þeirra hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Heimilt er ríkisstjórninni að greiða eða taka að sér greiðslu á lánum allt að ¼ stofnkostnaðar. er tekin hafa verið til að reisa frystihús samvinnufélaga eða sýslufélaga, enda sé aðallutverk þeirra að frysta kjöt til útflutnings.

Sama gildir og um lán, sem hvíla á Sláturfélagi Suðurlands vegna stofnkostnaðar við niður-suðverksmiðju þess.“

Þetta var samþ. á Alp. 1933, og á síðari hl. ársins 1934 var ríkið búið að taka að sér 364 þús. kr. greiðslur vegna 13 samvinnufélaga og sláturfélaga. Þessi styrkur, sem þessi félög hafa þannig fengið, getur ekki talizt annað en gjöf, því að ekki er ætlað til, að neitt af þessu fé verði endurgreitt af félögum þessum.

Enn má skýra frá því, sem stendur í 1. nr. 95 19. júní 1933, þar sem ræðir um, að ríkið greiði ákveðinn styrk til tiltekinna mjólkurbúa, allt að ¼ stofnkostnaðar. Það er því síður en svo, að ég sé hér með nýmæli á ferðinni. Öllum er það ljóst, að nú á sjávarútvegurinn við svipaðar ástæður að búa og landbúnaðurinn átti 1933. Þess vegna er honum full þörf á hjálp frá því opinbera, að svo miklu leyti sem við verður komið. Og sá stuðningur, sem hér er farið fram á, er hóflegur mjög og ekki tilfinnanlegur fyrir ríkissjóð. Þó hefi ég talið rétt, að vextir og afborganir lána þeirra, sem um ræðir í 2. og 3. lið þáttill., verði greiddir af rekstrarhagnaði sildarverksmiðja ríkisins á mörgum árum, og ætti þetta að vera leikur einn.

Vænti ég, að hv. þm. liti með skilningi á þetta mál, og að því verði svo að lokinni umr. vísað til fjvn.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Þessi þáttill., sem hér liggur fyrir frá hv. 6. landsk., er að minu álit dálítið óvanaleg.

Það, sem hér liggur fyrir, er, að þetta fyrirtæki, sildarbræðsluverksmiðjan á Norðfirði, eftir því sem hv. 6. landsk. segir, á ekki fyrir skuldum. Og þessi till. fer fram á það, að eftirgjöf til handa þessu fyrirtæki gangi út yfir einn af lánardrottnum verksmiðjunnar, sem sé ríkissjóð, þannig að hann gefi þessu fyrirtæki eftir ákveðna upphæð, án þess þó að verksmiðjan

gangi undir skuldaskil, eins og venjulegt er, þegar svo stendur á, svo að allir jafnréttiháir kröfuhafar fái samskonar úrlausn. Vil ég mælast til þess, að hv. fjvn., sem vitanlega fær þetta mál til meðferðar, kynni sér allar kröfur, sem hvíla á þessu fyrirtæki. Og ég hygg, að það muni þá koma í ljós, að með þessari till. sé í raun og veru verið að gera tilraun til að bjarga fé fyrir suma af lánardrottnum verksmiðjunnar á kostnað ríkissjóðs. Ég hefi nú ekki við höndina upplýsingar um það, hverjir eru kröfuhafar hjá þessu fyrirtæki. En sjálfsagt er hægt að fá þær hjá hv. flm. till. En það þykist ég muna, að ekki séu allar þær upphæðir, sem á fyrirtækinu hvíla, á ábyrgð ríkissjóðs.

Það hefir ekki verið gengið inn á þá braut hingað til að styrkja með framlagi til stofnkostnaðar fyrirtæki sömu tegundar og þetta, sem hér um ræðir. Og um það má deila, hvort fært sé að leggja út á þá braut. En mér finnst óviðkunnanlegt að flytja þáttill. eins og þessa, eftir að fyrirtækið, sem farið er fram á að styrkja, er komið á það stig, að það á ekki fyrir skuldum. Þá finnst mér eðlilegast að skapa fyrirtækinu einhver skuldaskil, sem ganga jafnt út yfir alla þá, sem hjá því eiga.

*Flm. (Jónas Guðmundsson): Ég skal ekki á þessu stigi málsins fjölyrða um aths. hæstv. fjmrh., þar sem ég vænti þess, að málið fari til fjvn.

Eins og ég ætla, að ég hafi tekið nægilega skýrt fram, þá er hér nákvæmlega um sama að ræða og gert hefir verið þráfaldlega á Alp. áður, að veita tilteknum ákveðnum aðilja fjárhagslegan styrk frá ríkinu, þegar hann hefir staðið höllum fæti vegna óáranar og óhagstæðra lána. Þetta hefir verið gert vegna frystihúsa og mjólkurbúa. Nú stendur sjávarútvegurinn svo höllum fæti eftir illari þau, sem yfir hann hafa gengið að undanförmu, að fullkomin ástæða er til að veita þessa hjálp, sem hér er farið fram á. Ég hefi bent á það, að öll fyrirtæki hliðstæð þessu, sem hér á landi hafa verið reist fyrir tilstilli hins opinbera, þau hafa, hvert einasta þeirra, fengið meiri stuðning frá ríkinu heldur en þetta — nákvæmlega hliðstæð fyrirtæki.

Um það, sem hæstv. ráðh. sagði, að þetta fyrirtæki eigi ekki fyrir skuldum, vil ég segja, að ég hygg, að svo sé ekki eftir reikningum verksmiðjunnar að dæma. En á þeim stöðum, þar sem atvinnulíf hefir brugðið, þá getur það æfinlega verið svo, að um það sé hægt að deila, hvort fyrirtækin eigi fyrir skuldum, þ. e. hvort eignir þeirra seljist við því verði, sem lánardrottinn þurfa að fá til greiðslu á sínum kröfum. Á þessu fyrirtæki hvíla ekki aðrar vasjóðskuldir en 1. veðréttar skuld við Fiskveiðasjóð Íslands og þær skuldir, sem ríkið er í ábyrgð fyrir. Fyrirtækið skuldaði á sínum tíma til dr. Pauls, en þeirri skuld hefir verið breytt í lán, sem ekki er tryggt með veði í verksmiðjunni.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Út af því, sem hv. 6. landsk. sagði, að þörf væri á að styrkja fyrirtæki eins og þetta, vil ég segja það, að ég vil náttúrlega ekki neita því. En ég vil beina

Sildarverksmiðjan á Norðfirði. — Landhelgisgæzla. — Strigaverksmiðja og rafveita á Eskifirði.

Því til hv. fjvn., að ef lagt er út á þá braut, að styrkja með verulegu stofnkostnaðarframlagi eitt fyrirtæki af þessu tægi, hvort þá sé hægt að standa við að hafa slíkt fyrir almenna reglu í framtíðinni, því að það hefir verið almenn regla, að mjólkurbú og frystihús hafa verið styrkt á þann hátt. Ef á að byrja á því, að styrkja eitt fyrirtæki á þennan hátt, slíkt sem þetta, þá verður að búa sig undir að styrkja önnur fyrirtæki á sama hátt, sem eru hliðstæð þessu. Því að mér finnst varla hægt að taka út úr eitt fyrirtæki af þessu tægi til þess að styrkja það, en ekki önnur alveg hliðstæð. Það er aðalatriði málsins, hvort hægt er að veita þennan stuðning af þessari ástæðu.

Í annan stað hefi ég bent á, að þó að ekki sé um fleiri veðskuldir að ræða, sem hvíla á þessu fyrirtæki, en þær, sem hv. 6. landsk. taldi, þá hygg ég, að fyrirtækið skuldi aðrar skuldir, sem ekki eru tryggðar með veði í fyrirtækinu. Og ef það er meining hv. 6. landsk., að þetta fyrirtæki verði að fá þennan stuðning, af því að það geti ekki staðið við allar skuldbindingar, þá verður þessi hjálp til þess að gera verðmætari þær kröfur, sem aðrir eiga á hendur fyrirtækinu. Þetta er líka sjónarmið, sem verður að taka til greina. Það verður að athugast vel, hvort rétt skuli teljast, að ríkið styrki fyrirtæki með því að ábyrgjasi fyrst lán fyrir það, leggi svo út fyrir það stóra upphæð og sé síðan svipt öllum kröfurétti, samanborið við aðra kröfuhafa. Þetta er að minni hyggju hættuleg braut að fara út á, sem gæti auðveldlega leitt til þess, að slík fyrirtæki sem þetta eða stj. þeirra geri sig sekar í nokkru ábyrgðarleysi um rekstur og reikningskil. ef þau geta svo bara látið allt eiga sig og fengið stuðning hjá ríkinu til bjargar sér.

Flm. (Jónas Guðmundsson): Ég neita því algerlega, að þetta fyrirtæki hafi ekki fram til þess, að óáran hefti svo mjög viðgang þess, sýnt fullkominn lit á því, að standa í istaðinu, eins og unnt hefir verið. Hv. þm. vita það, eða ættu að vita, að það ástand, sem skipað hefir undanfarin ár fyrir sjávarútveginn á Austurlandi, hefir látið ríkissjóði blæða á öðrum stöðum meira en ennþá hefir komið fyrir í þessu tilfelli.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Á 12. og 13. fundi í Sp., 19. og 20. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 40, n. 358).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

4. Landhelgisgæzla.

Á deildafundum 3. marz var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um aukningu landhelgisgæzlu Íslendinga og um það, að Íslendingar taki að öllu leyti í sínar hendur gæzlu fiskveiða í íslenskri landhelgi (A. 57).

Á 8., 9., 11., 12. og 13. fundi í Sp., 1., 6., 17., 19. og 20. apríl, var till. tekin til fyrri umr. (A. 57, 360).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

5. Strigaverksmiðja og rafveita á Eskifirði.

Á deildafundum 20. marz var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ríkisábyrgð fyrir strigaverksmiðju og rafveitu á Eskifirði (A. 113).

Á 8. fundi í Sp., 1. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 6. apríl, var till. aftur tekin til fyrri umr.

***Flm. (Jónas Guðmundsson):** Ég get verið stutturður um þessa till., því að grg. tekur fram öll þau atriði, sem máli skipta, og eins bréf það frá hreppsnefnd Eskifjarðarhrepps, sem hér birtist sem fskj. með till.

Í grg. till. er getið ástæðna fyrir flutningi þessa máls. Á Eskifirði hefir sem sé skipað einkennilegra ástand en þekktist í nokkru byggðarlagi landsins, þar sem allur atvinnurekstur er kominn svo í kalda kol, að ríkissjóður hefir orðið að veita þangað beinan styrk svo tugum þúsunda skiptir, til þess að fólkið gæti dregið fram lífið. Það er því sýnilegt, að gagnvart slíku ástandi verður eitthvað að gera, annaðhvort taka fólkið og flytja það í burtu, eða stofna verður til einhvers atvinnurekstrar, sem skapað gæti lífvænlegt ástand í þorpinu. — Ég skal taka það fram, að ég flyt þessa till. eingöngu fyrir beiðni hreppsnefndar Eskifjarðar, og hefir hún að öllu leyti unnið að því að koma málinu á þann rekspól, sem kominn er, þ. e. a. s. aflað sér upplýsinga um það, hvað kosta muni að koma þarna upp fyrirtæki, sem skaffað gæti fólkinu nokkra atvinnu. Síðan ég svo flutti þessa till., hefir verið haldinn fundur í sýslunefnd Suður-Múla-sýslu, og sá fundur samþ. að skora á Alp. að verða við því, sem í till. felst, sem sé að heimila ábyrgð fyrir stofnun þessa fyrirtækis, og jafnframt má skilja yfirlýsingu sýslunefndar á þá leið, að hún muni taka að sér ábyrgð á rafveitu fyrir kaптúnið, eins og fram á er farið í þessari till. Það hefir enn fremur gerzt í þessu máli síðan, að almennur borgarafundur hefir samþ. áskorun til Alp. um að verða við þessari beiðni, og ætla ég, að það sé þegar komið hingað erindi

frá borgarafundinum um það. Jafnframt hefir forgöngumaður þessa máls á staðnum beitt sér fyrir því, að hefja undirbúning að hlutafélagsstofnun til þess að hrinda þessu máli í framkvæmd, ef þáttill. næði fram að ganga.

Mönnum kann nú að finnast, að hér sé um nokkuð mikla upphæð að ræða, sem fram á er farið í þessari þáttill. En ég sé ekki betur en að hér sé verið að útbýta í dag frv., þar sem farið er fram á að veita 1½ millj. kr. lán til rafveitu á Akureyri og nágrenni við hana. Og það er vitanlegt, að á síðustu þingum hafa verið teknar ábyrgðir fyrir rafveitur svo mörgum milljónum kr. skiptir. Sú ábyrgð, sem hér er farið fram á fyrir allfjölmennan stað, er því smáræði eitt í samanburði við það, sem farið er fram á nú á þessu þingi, og það, sem veitt hefir verið á undanförunum þingum. Alþ. ætti og að kunna að meta þessar tilraunir Eskfirðinga og þann áhuga, sem vaknað hefir hjá þeim til þess að hrista af sér þetta slyðruorð, sem á þeim hefir legið, með því að koma af stað atvinnurekstri, svo að þeir ekki þyrftu að vera handbendi þjóðfélagsins. Þetta, segi ég, ætti Alþ. að meta með því að heimila þessa ábyrgð, því að hvaða stj. sem situr mundi vitanlega ekki nota þessa ábyrgðarheimild, nema því aðeins, að nokkurnveginn sé tryggt, að fyrirtæki það, sem reist verður, starfi á samilega fjárhagslegum grundvelli.

Um nauðsynina fyrir því að reisa strigaverksmiðju hér á landi get ég verið fáorður, því að það vita allir, sem nokkuð þekkja inn á framleiðsluna til sjávar, að ein sú vara, sem þar er notuð mest nú orðið og kostar Íslendinga árlega fleiri hundruð þús. kr. í erlendum gjaldeyri, er einmitt strigi til hverskonar umbúða. Og eins og vikið er að í grg., þá ætti ekki að vera erfitt að fá nokkurn hluta hlutafjárins frá þeim aðiljum, sem mest nota af þessari vöru, en það eru sildarverksmiðjurnar og fiskframleiðendur.

Rekstur fyrirtækisins skal ég ekki fara neitt út í, en aðeins geta þess, að ályktanir þær, sem birtast í meðfylgjandi bréfi, eru teknar eftir athugunum þeim, sem gerðar hafa verið af skipulagsnefnd atvinnumála og sjá má greinilegar heldur en hér í nál. hennar, sem allir hv. þm. hafa fengið í hendur, og læt ég nægja að visa til þess.

Ástæður til að fella þessa till. eru ákaflega litlar, og jafnvel engar, en ástæðurnar til að samþ. hana eru miklar, þar sem hér er í fyrsta lagi um að ræða byggðarlag, sem sýnilega verður á einhvern hátt að hjálpa af því opinbera til þess að koma á einhverjum atvinnurekstri, og svo í öðru lagi, þar sem þarna er um fyrirtæki að ræða, sem áreiðanlega gæti, eins og svo mörg önnur hliðstæð fyrirtæki, sem nú er búið að koma upp hér á landi, orðið þjóðinni til hagsbóta með því að spara hinn erlenda gjaldeyri og auka vinnu í landinu sjálfu.

Ég skal svo ekki þreyta þessa fáu áheyrendur, sem hér eru, með lengri ræðu, en vil vænta þess, að till. verði visað til fjvn. til frekari athugunar og væntanlegrar fyrirgreiðslu, þegar menn hafa rætt út um hana.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 24:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SK, StJSt, TT, ÞorbP, ÁÁ, BÁ, BB, ÞP, EyStJ, FJ, GSv, IngP, JJós, JAJ, JÓl, JónP, JS, JG, JörB, MG, PHerm, PÞ, PO, JBald.

nei: MJ.

24 þm. (SigfJ, SE, SÁÓ, ÞBr, BJ, BSt, EÁrna, EmJ, GP, GG, GÍ, GL, GTh, HannJ, HG, HermJ, HV, JakM, JJ, MT, ÓTh, PZ, PHalld, PM) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. visað til síðari umr. með 26:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SE, SK, StJSt, TT, ÞorbP, ÞP, ÁÁ, BÁ, BB, FJ, GSv, GÍ, IngP, JJós, JAJ, JÓl, JónP, JS, JG, JörB, MG, PHerm, PZ, PÞ, PO, JBald.

nei: MJ.

22 þm. (SigfJ, SÁÓ, ÞBr, BJ, BSt, EÁrna, EmJ, EyStJ, GP, GG, GL, GTh, HannJ, HG, HermJ, HV, JakM, JJ, MT, ÓTh, PHalld, PM) fjarstaddir.

Till. visað til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

6. Afnotagjald útvarpsnotenda.

Á deildafundum 30. marz var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um afnotarétt útvarpsnotenda (A. 143).

Á 8. fundi í Sp., 1. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 6. apríl, var till. aftur tekin til fyrri umr.

*Flm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Það er ekki í fyrsta skipti, sem till. svipuð þessari hefir komið hér fram, því að á þingi 1935 flutti ég ásamt fleirum slíka till. Ætla ég mér ekki nú að taka upp það, sem ég sagði þá, nema að litlu leyti, til þess að tefja ekki tíma þingsins.

Ég vil taka það fram vegna þess, sem stendur í grg., þar sem áætluð er tekjulækkun útvarpsins, ef till. verður samþ., að sú áætlun er allt of há. Tekjulækkunin mundi sennilega ekki verða nema 25—26 þús. kr.

Í öllum nálægum löndum er afnotagjaldið miklu lægra heldur en hér. Það er t. d. í Danmörku ekki nema 5—10 kr., í Englandi 10 sh. og í Noregi 20 kr., og jafnvel nýskeð verið lækkað lítið eitt. Hér hjá okkur eru greiðslumöguleikar hjá mörgum útvarpsnotendum heldur litlir, og hefði vel mátt koma til mála, ef fjárhagur útvarpsins hefði verið þannig, að lækka gjaldið hjá öllum. En eins og ég hefi áður haldið fram, þá er aðstöðumunurinn geysimikill hjá þeim, sem hafa straumtæki, og þeim, sem rafhlöður hafa. Það hefir að visu verið nokkuð um það deilt, og skal ég ekki fara að þjarka um þá hluti, nema tilefni gefist til, en ég tel, að raunin sé ó-

lýgnust, og alstaðar þar, sem hægt er að koma straumtækjum við, eru þau notuð. Sýnir það greinilega, að menn telja sér straumtækin hagkvæmari og ódýrari heldur en rafhlöður.

Ég sem sagt ætla ekki að fara mörgum orðum um þessa till., nema tilefni gefist til, en ég vil leyfa mér að leggja til, að málinu verði vísað til fjv. og síðari umr.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjv. með 26 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

7. Vestmannaeyjahöfn.

Á deildafundum 3. apríl var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um viðbótarfjárveitingu til dýpkunar á Vestmannaeyjahöfn (A. 193).

Á 9. fundi í Sp., 6. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

*Flm. (Jóhann Jónsson): Þessi till. er borin fram fyrir tilmæli bæjarstjórnar Vestmannaeyjakaupstaðar, og vil ég, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp ástæður hafnarnefndar fyrir um-sókninni. Á fundi hafnarnefndar 9. marz var þetta mál tekið fyrir, og um það segir svo í gerðabók hafnarnefndar:

„Nefndin samþykkir að leggja til, að farið verði fram á það við yfirstandandi Alþingi, að veittur verði, helzt á þessu ári, eða, ef þess er ekki kostur, á fjárlögum næsta árs, riflegur styrkur til dýpkunar á innsiglingunni í höfnina, gegn ⅔ kostnaðar úr hafnarsjóði.

Mannvirkjagerð innan hafnar er nú svo langt komið, með lokastækkun Básaskersbryggju á síðastl. ári, að hægt mundi að afferina þar skip allt að 1800—2000 smál. brúttó að stærð. Telur nefndin brýna nauðsyn bera til þess, að undinn sé bráður bugur að því að dýpka innsiglinguna í höfnina, svo að skip, sem fljóta innan hafnar, komist inn í höfnina að bryggju, hvort sem stór-straumur er eða smástraumur.

Nú er svo háttað, og hefir verið, að skip af þeirri stærð, sem venjulega koma hingað með salt og kol, fljóta ekki inn á höfnina nema í stórstrauminn, og það hefir og komið fyrir, að þau fljóta ekki inn, ef flóð eru litil í strauminn. Hafa þau þá orðið að bíða næsta stórstraums, allt að hálfum mánuði, ef ekki hefir verið hægt að koma því við að létta þau með því móti, að skipa upp miklu af farminum í uppskipunarbátum af ytri höfninni. Slikar tafir hafa það í för með sér, að mjög erfitt er að fá hingað flutningaskip, nema með slikum ókjörum, að ekki er við unandi. T. d. eru farmgjöld til Vestmannaeyja núna helmingi hærri en til Reykja-

vikur, og er óhætt að fullyrða, að Vestmannaeyingar greiði nú svo tugum þúsunda skiptir meira í þessu skyni heldur en greiða verður á sam-bærilegum stöðum annarsstaðar á landinu.

Nefndin telur alla sanngirni mæla með því, að ríkissjóður leggi ⅔ kostnaðar fram til mann-virkjagerðar eða umbóta á höfninni hér, eins og hann gerir víða annarsstaðar, bæði vegna þess, að hann á hér allt land, og ekki síður vegna þess, hve miklar tekjur renna til ríkissjóðs héðan, samanborið við önnur héruð landsins, miðað við fólksfjölda.“

Ég vil því næst leyfa mér að lesa upp bréf frá vitamálastjóra, þar sem hann lætur í ljós álit sitt um framkvæmd verksins og kostnað við það. Það er á þessa leið og er dags. 22. marz þ. á.:

„Bæjarstjórinn í Vestmannaeyjum hefir með símskeytum, dags. 10. og 13. þ. m., beðið mig um að gera áætlun um dýpkun hafnarinnsiglingarinnar, þannig að mynduð verði 15 m. breið renna 250 m. inn í höfnina, svo að dýpið verði um meðalflóð 6,3 m., sem samsvarar 3,8 m. um stórstraumsfjöru.

Við höfum athugað þetta mál og viljum fyrst benda á, að renna fyrir innsiglinguna, sem aðeins er 15 metra breið, mun vera mjög óheppi-leg. Í skipulagsupphættinum yfir höfnina er gert ráð fyrir 60 m. breiðri rennu fyrir innsiglinguna á höfnina, og mun það alls ekki of mikið. En 15 m. breið renna, eins og hér er um að ræða, mun verða alveg ófullnægjandi eða jafnvel hættu-leg fyrir innsiglinguna, og hún mun jafnframt á tiltölulega stuttum tíma fyllast aftur. Að gera rennu mjórri en 25 m. væri mesta óráð, og ég vil fyrir mitt leyti leggja til, að verkið yrði ekki hafið með mjórri rennu heldur en 40—50 m. Gizka má á, að dýpkun rennunnar með 25 m. breidd muni kosta um 27000 kr., í 40 m. breidd um 43000 kr.“

Eins og kunnugt er, er á fjárlögum fjárveit-ing til lagfæringar höfninni. Um þær framkvæmdir, er þar hafa verið gerðar síðastl. ár, segir svo í bréfi frá Finnþoga R. Þorvalds-syni verkfræðingi:

„Vinna við bryggjagerðina stóð yfir frá mið-ju júlí til ársloka 1936.

Þessi verk voru unnin:

1. Rekið niður 180 m. langt járnþil.
2. Járnþilinu fest með boltum í blakkir úr járn-bentri steinsteypu, sem lagðar voru í fyll-ingu bryggjunnar.
3. Að austurhlíð uppfyllingarinnar var lagður steinveggur upp að Tangabryggju og vegg-urinn gerður sandþéttur með timburflekum og járnþili úr plötuafgöngum.
4. Dýpkun hafnarinnar kringum bryggjuna: Svæðið, sem dýpkað hefir verið, nær um 130 m. austur fyrir bryggjuna, um 160 m. í vest-ur frá bryggjunni, en 40—50 m. í norður. Fyrir vestan bryggjuna hefir verið grafið í 2,5 m. dýpi, en fyrir norðan og austan bryggjuna í 4,0 m. dýpi, miðað við lægstu fjöru. — Alls mun dýpkun kringum bryggj-una nema um 45000 m.³, og af því mun um áramót hafa verið komin í bryggjutóttina um 37—38000 m.³.

5. Landfylling í bryggjuna: Bryggjutóttin hefir nú að mestu leyti verið fyllt sandi, en nokkuð mun þó enn vanta á, að sandfyllingin sé eins trú og áætlað var, enda er eftir að festa bryggjuþekjuna og steypa stétt meðfram bryggjuveggjunum. Sömu leiðis er eftir að festa húmtré í bryggjuvegginn og steypa nokkur festarhöld og ljósastaura.“

Þannig hefir hér verið dýpkað kringum bryggjuna og búið til nýtt land úr sandinum. En nú er það, sem næst liggur fyrir, að dýpka inn-siglinguna, því að fyrir innan steinrifið hefir myndast sandbúki svo mikill, að 15 metra dýpi er á steinrifinu sjálfu, en aðeins 13½ metra dýpi á búlkunum. Nú biða tvö saltskip fyrir utan búlkann og komast ekki inn fyrr en í næsta stórstraum. Að þessu er vitanlega óskaplegur bagi og kostnaður, eins og bezt er lýst í samþykkt hafnarnefndar. — Ég mun ekki að sinni fara fleiri orðum um þetta mál, en óska, að því verði að lokinni umr. vísað til fjvn.

*Páll Þorbjörnsson: Hv. þm. Vestm. hefir sízt tekið hér of djúpt í árinni, því að verði hér ekki úr bætt, þá koma mannvirkin innan hafnar, sem kostað hafa mörg hundruð þúsund krónur, að litlu gagni. Flutningaskip eiga jafnan hættu á töfum, eins og nú hagar til, og fást varla til að koma til Eyja lengur, og auk þess stafar fiskiflota Eyjamanna sjálfra bein hætta af þessu ástandi.

Vestmannaeyingar eiga nú dýpkunarskip, en sá hængur er á, að það hefir engan þrætt til að koma sandinum frá, heldur hafa verkfræðingarnir orðið að láta dæla honum út fyrir hafnar-garðinn. Ég held, að þetta fyrirkomulag hafi ef til vill orðið til þess, að sandurinn hafi þorizt inn aftur. Mér er kunnugt um, að leitað hefir verið til hafnarnefndar Reykjavíkur um lán á þrættum, en þorizt neitandi svar. Úr þessu þarf nauðsynlega að bæta.

Ég vil beina því til fjvn., að hún athugi sem fyrst, hvort áætlun sú, er vitamálastjóri hefir gert um kostnað við verkið, fái staðizt, þar sem framkvæmd þess þolir enga bið.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Ég vil taka það fram út af niðurlagsorðum hv. síðasta ræðumanns, að vitamálastjóri hefir samið ýtarlega áætlun um framkvæmd verksins, og að öll plögg, sem að málinu lúta, munu verða send til fjvn. um leið og málinu er til hennar vísað.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framár.

8. Berklavarnagjöld.

Á 9. fundi í Sp., 6. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um innheimtu berklavarnagjalda fyrir 1936 (A. 219).

Á 11. og 12. fundi í Sp., 17. og 19. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var till. enn tekin til fyrri umr.

*Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti! Það er nú orðið svo liðið á þingtimann og svo takmarkaður umræðutími líklega í hverju máli, sem nú er á dagskrá, að ég vil ekki lengja mál mitt um of með framsöguræðu fyrir þessari till., en hún er í rauninni í samræmi við þann vilja, sem á undanförmum þingum hefir komið frá þm., svo að segja úr öllum flokkum, um að fella niður skyldu til greiðslu úr sýslusjóðum og bæjarsjóðum í ríkissjóð vegna berklavarna. Nú er svo komið, eins og menn vita, að það eru önnur lög komin í gildi um þetta efni, og sýslu- og bæjarfélögin eiga nú ekki að greiða þetta gjald beinlínis í ríkissjóð, en aftur á móti verður hreppnum gert það að skyldu, og er þegar gert það að formlegri skyldu, að greiða undir vissum kringumstæðum mikil gjöld til framfærslu berklasjúklinga. Þessi till. fjallar aðallega um það, að látin sé falla niður innheimta berklavarnagjalda á síðasta ári, sem er síðasta árið, sem þessi gjöld sýslu- og bæjarsjóða eiga sér stað, enda er meginíð af þeim nú ógreitt; það eru örfá héruð, sem hafa greitt sín gjöld fyrir 1936. Þetta er því fremur réttlæt看legt sem útlit var fyrir það nýlega hér í þinginu, að ekkert mundi ná fram að ganga af þeim till. og frv., sem fjölluðu um öflun tekjustofna handa héruðum. Það má því ekki minna vera en að það sé kannað hér á þinginu, hvort menn vilji ekki í þessu tilfelli hlynnna að sýslu- og bæjarsjóðum á þennan hátt. — Það væri ástæða til að rekja málið frekar, en ég vil hlifa hæstv. forseta og hv. þm. við því vegna tímaskorts. Ég vil aðeins geta þess, eins og ég sagði áðan, að af öllum héruðum landsins, bæjum og sýslum, eru það aðeins 4 eða 5 héruð, sem hafa greitt þetta gjald fyrir síðasta ár, og eins og mönnum er kunnugt, eru nokkur héruð, sem skulda þetta gjald frá eldri tímum og ekki er neitt útlit fyrir, að geti greitt þessi gjöld sín. Það er því ranglæti að ætla að skylda héruðin til þess að greiða þessi gjöld, því að þótt sumar sýslurnar hafi reynt að standa í skilum framár öðrum, þarf það ekki að vera og er yfirleitt ekki vegna þess, að hrepparnir þar standi betur en annarsstaðar, heldur veldur hver á heldur innheimtu og meðferð fjármála. Eftirstöðvar hér- aðanna frá fyrri árum eru nærri 60000 kr., sem væntanlega aldrei koma og aldrei verða leiðrétt nema með því að láta niður falla innheimtu þessa síðasta árgjalds frá öllum héruðum, og verður það þó ekki leiðrétt til fulls. Það eru 4—5 — eða aðallega 4 — héruð, sem fengja sínar greiðslur endurgoldnar, ef þessi till. yrði samþ. Ég vil svo mælast til þess, að till. verði samþ. við þessa umr. og vísað til hv. fjvn., því

Berklav.gj. — Gjaldeyrisverzl. — Frystihús í Flatey. — Raforkuv. — Ofviðristjón. — Surtarbr. — Raforkuv.

að hún heldur fund í dag, og ég talaði við hv. fjvnm. um það, að ef till. kæmist gegnum þessa umr., þá yrði hún tekin til athugunar í nefndinni.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég ætla aðeins að lýsa yfir þeirri skoðun minni, að ég er á móti þessari till. Ég ætla ekki að fara langt út í þetta mál vegna tímaskorts. Það er rétt hjá hv. flm., að flest sýslufélög eiga enn ógöldið berkla-varnagjald fyrir 1936, en í raun og veru er það ekkert einkennilegt, því að sú venja er komin á, að þessi gjöld eru víðast hvar ekki greidd fyrir en árið eftir. Sum sýslufélög skulda frá fyrri árum, eins og hv. þm. gat um, og ég held, að þau, sem skulda, séu þau, sem verst hafa átt með að greiða, þannig að yfirleitt sé ekki viljaleysi um að kenna, heldur mismunandi getu, þó að frá því kunni að vera undantekning. En hvað það snertir, að það sé ranglátt að ætla þeim héraðum að greiða þetta gjald, sem betur geta greitt eða hafa betri fjármálastjórn, þó að hin greiði ekki, þá get ég ekki fallið á það, því að eftir sömu reglu mætti segja, að eðlilegt væri að sleppa öllum við greiðslu á lánum, þó að sumir lentu í vanskilum. Við höfum reynt allt, sem við höfum getað í fjmrn. til þess að ná þessum gjöldum inn, og okkur hefir orðið nokkuð ágengt, svo að síðustu ár hafa skuldir sýslufélaganna þó nokkuð lækkað frá því, sem var fyrstu 3—4 árin. Ég ætla ekki að fara lengra út í að mæla gegn því, að till. verði samþ. Ég vil taka það fram, að þetta er stórt fjárhagsatridi fyrir rikissjóð; gjöldin öll nema um 200000 kr., og þó að ekki nema 4 sýslu- og bæjarfélög hafi greitt sín gjöld, þá er búið að greiða 100000 kr., því að Reykjavík er þar á meðal. Það væri að sleppa voninni um aðrar 100000 kr., ef þessu gjaldi fyrir 1936 væri sleppt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26:3 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 24:2 atkv. og til fjvn. með 27:3 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

9. Gjaldeyrisverzlun o. fl.

Á deildafundum 7. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um framkvæmd l. nr. 11 9. jan. 1935, um gjaldeyrisverzlun o. fl. (A. 223).

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin á dagskrá til ákvörðunar um, hvernig ræða skyldi. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var till. tekin til cinnar umr.

Alpt. 1937. D. (51. löggjafarþing).

10. Frystihús í Flatey.

Á deildafundum 7. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ríkisábyrgð fyrir kaupfélag Flateyjar í Flatey til þess að koma upp frystihúsi (A. 226).

Á 11., 12. og 13. fundi í Sp., 17., 19. og 20. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

11. Raforkuveitur frá Sogslínunni.

Á deildafundum 8. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um raforkuveitur frá Sogslínunni (A. 231).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

12. Ofviðristjón.

Á deildafundum 9. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um bætur vegna ofviðristjóns í Flateyjarhreppi og Suðurfjarðahreppi (A. 250).

Á 11., 12. og 13. fundi í Sp., 17., 19. og 20. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

13. Surtarbrandsnáman að Gili í Hólshreppi.

Á deildafundum 9. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um rannsókn á surtarbrandsnámunni að Gili í Hólshreppi (A. 252).

Á 11., 12. og 13. fundi í Sp., 17. 19. og 20. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

14. Raforkuveita frá Sogsvirkjuninni.

Á deildafundum 9. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um raforkuveitu frá Sogsvirkjuninni (A. 256).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

15. Hraðfrystihús fyrir fisk.

Á deildafundum 10. apríl var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um styrk til hraðfrystihúsa fyrir fisk (A. 269).

Á 11., 12. og 13. fundi í Sp., 17., 19. og 20. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

16. Atvinnubótafé.

Á deildafundum 13. apríl var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um ráðstöfun nokkurs hluta atvinnubótafjár (A. 282).

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var till. aftur tekin til fyrri umr.

*Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Ég skal ekki tefja tímann mikið með því að gera grein fyrir ástæðunni fyrir þessari till. á þskj. 282. Ég hefi litlu að bæta við það, sem þar stendur. Ég skal upplýsa það, að svo er ástatt þarna vestra, að sjómenn hafa í hlut yfir árið um 400 kr. á þessum verstöðvum, og veldur aflaleysi þar mestu um. Þó að útgerðarmenn hafi tryggt sjómönnum lágmarkshlut, þá hafa þeir vegna stórkostlegs taps á útgerðinni ekkert fé til að greiða upp í slíka ábyrgð. Því miður er ekki útlit fyrir annað en að ástandið verði ennþá aumara á yfirstandandi ári en nokkru sinni fyrr. Verði þetta fé ekki veitt, verður ekki hjá því komið, að lána þessum hreppi 35—40 þús. kr. á þessu ári. Ég vænti, að hv. alþm. sjái, að hér er slík alvara á ferðum, að ekki verður hjá komið að gera ráðstafanir til hjálpar fólkinu, og þá er þetta ein bezt leiðin. Verðmætið, sem fæst fyrir aflann, mun jafna þau útlát fyrir ríkissjóð, sem annars fara beint til óarðbærra atvinnubóta.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til fjv. með 25:2 atkv.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, utan dagskrár, mælti

Jón Auðunn Jónsson: Ég vildi aðeins beina þeirri ósk til hv. form. fjvn., að n. skilaði álitum um till., sem til hennar var vísað í gær, sem ég bar fram í því skyni að ráðstafa nokkrum hluta atvinnubótafjár.

Forseti (JBald): Ég vísa þessu til hv. form. fjvn.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

17. Virkjun Laxár í Suður-Þingeyjarsýslu.

Á deildafundum 14. apríl var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um ríkisábyrgð á láni til virkjunar Laxár í Suður-Þingeyjarsýslu (A. 297).

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

*Flm. (Guðbrandur Ísberg): Ég hefi leyft mér að bera fram till. á þskj. 297, þar sem lagt er til að heimila stj. að ábyrgjast fyrir Akureyrarkaupstað allt að 1500 þús. kr. lán, eða samsvarandi upphæð í erlendri mynt, til virkjunar á Laxá í Suður-Þingeyjarsýslu. Þessi till. er borin fram í Sp., vegna þess að sýnt þótti, að frv. um svipað efni o. fl., sem borin hafa verið fram í Nd., eru nú aðeins komin til n. þar, og því litlar líkur til þess, að þau komist í gegnum þingið að þessu sinni.

Hinsvegar er mikil nauðsyn á því fyrir Akureyri, að byrjað verði á virkjun Laxár sem fyrst. Þess vegna þótti rétt að reyna að fá samþ. heimilda handa stj. til þess að ábyrgjast þetta lán.

Ég vil benda á það, að Akureyri byggði rafstöð árið 1922, sem þá þegar kom í ljós, að þurfti að auka að afli með mótör. Á annan veg var það ekki hægt á þeim stað, þar sem stöðin var reist. Síðan hafa verið athugaðir möguleikar til virkjunar í námunda við Akureyri, og að fenginni rannsókn hafa menn orðið sammála um, að ekki borgaði sig að reisa slíka frambúðarstöð nær en við Goðafoss í Skjálfafljóti. En síðasta ár hafa farið fram rannsóknir og áætlanir næstum samtímis á Laxá í Suður-Þingeyjarsýslu, og við athugun og samanburð á þessum tveim stöðum hafa menn orðið ásáttir um, að miklu hagkvæmara myndi vera að byggja rafstöðina við Laxá.

Akureyrarkaupstaður hefir brýna þörf fyrir aukna raforku. Stöðin, sem nú er, er rétt aðeins til ljósa. En í seinni tíð hafa risið upp ýms iðnaðarfyrtæki, sem þarfnast raforku. Þetta er einnig hagsmunaa- og nauðsynjamál þeirra héraða annara, sem gætu hagnýtt sér þessa stöð. Má í því sambandi nefna Hrísey, Dalvík og Ólafsfjörð.

Ég skal svo ekki fjölyrða meir um þessa þál. En ég vil geta þess, að þetta mál er mál allra án alls flokkadráttar. Vænti ég þess, að þetta mál verði einnig rekið hér í þingi sem mál allra flokka, sem þar standa að því. Og þess vegna vildi ég einnig vænta þess, að nægilegur vilji sé hér í þingi til þess að koma þessu nauðsynjamáli áfram. Legg ég til, að till. verði samþ. hér til þess að flýta fyrir því, að framkvæmdir geti hafist.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég hefi kynnt dálitið þessum raforkumálum þeirra Akureyr-

arbúa og annara Norðlendinga gegnum viðtöl, sem fulltrúar þeirra hafa átt við mig. Ég er sannfærður um, að það er mikið nauðsynjamál fyrir Akureyrarbæ og gæti komið að notum fyrir fleiri, ef hægt væri að koma upp þessari virkjun.

Nú hefir það verið venja hér, a. m. k. fram á síðustu tíma, að veita ríkisábyrgð til slíkra virkjana. En því er ekki að leyna, að ef hugsanlegt væri að koma upp slíkum virkjunum án ríkisábyrgðar, þá væri það stórt spor í rétta átt, því að það er vitanlega slæmt fyrir landið að þurfa að nota ríkisábyrgð eins mikið og gert hefir verið fram að þessu. Ég hygg, að allir muni vera sammála um það.

Mér er kunnugt um, að það hefir verið leitast fyrir um lán erlendis til þessa fyrirtækis án ríkisábyrgðar, og eftir því sem ég bezt veit, er ekki enn fullséð, hvort hægt er að útvega lánið á þann hátt. Ef það mætti takast, þá er enginn vafi á því, að það væri æskilegasta lausnin fyrir alla aðilja. Bæði af þessari ástæðu og eins vegna þess, að það liggur í loftinu, að kosið verði í vor, og þá ekki hægt að segja fyrirfram, hverjir eiga að bera ábyrgðina á þessum málum eftir slíkar kosningar, þá fyndist mér eðlilegast, að þetta mál væri ekki afgr. nú á þeim stutta tíma, sem þingið á eftir að sitja. Ég lit svo á, að það sé varhugavert, þegar svo stendur á, að fara á að kjósa, að þeir þm., sem eru í þann veginn að leggja umboð sin niður, geri stórfelldar ákvarðanir um mikilsverð fjárhagsmál, rétt áður en þeir leggja umboðin niður. Af þessu vil ég leggja þá til, að sem allra minnst verði afgr. af stórum fjárhagsmálum, bæði ábyrgðum og fjárveitingum. Ég veit náttúrulega ekki, hvort slíkt myndi koma til með að tefja fyrir rafvirkjuninni fyrir Akureyri, en ég veit það, að ef tækist að fá lán án ríkisábyrgðar, þá myndi það ekki tefja málið neitt. En ef það hinsvegar fengist ekki, þá finnst mér fyllilega möguleikar á því, þó að um söguna stórt mál sé að ræða, að þeir flokkar, sem eiga að ráða eftir kosningarnar, taki afstöðu til málsins fljótlega eftir þær, eða jafnvel ef allir flokkar væru sammála um þetta og lánið fengist án ríkisábyrgðar, að þeir tækju þá málið til meðferðar utan þings. En slíkt væri vitanlega ekki hægt að gera utan þings, nema allir flokkar væru sammála.

Ég er því meðmæltur, að þetta mál gangi til fjvn. En af þeim ástæðum, sem ég hefi þegar getið um, þá myndi ég setta mig bezt við, að málið yrði ekki afgr. á þeim stutta tíma, sem þingið á eftir að sitja. Þingið má til með að sýna hina mestu gætni við afgreiðslu slíkra mála og hér um ræðir, rétt áður en til kosninga er gengið, og ég álit, að það eigi að gera sem minnst að því, að gera stórkostlegar bindandi ákvarðanir fram í tímann.

Auk þess er það að segja, að meðan stendur á umleitunum um lán án ríkisábyrgðar og ekki er vonlaust um, að það fáiist, þá finnst mér, að það geti spilt fyrir því, að sú lausn gæti fengist, ef Alþingi samþ. í ótíma ríkisábyrgð á láninu.

Ég vil enda á því sama og ég byrjaði, að mér er ljóst, að þetta er svo stórt nauðsynjamál fyrir

Akureyri og aðra staði norðanlands, að málið verður að leysast með einhverju móti. Og ég teldi það miður farið, ef fara ætti að hleypa þessu máli út í pólitískar deilur.

***Finnur Jónsson:** Það er ekki nema von, að höfuðstaður Norðurlands geri tilraun til þess að leysa þetta mál á viðunandi hátt. Hitt er sjálf-sagt ekki líklegt, að Akureyrarkaupstaður komist af án ríkisábyrgðar, fyrst sjálfur höfuðstaður landsins, Reykjavík, sem hefir miklu meiri tekjumöguleika en allir aðrir kaupstaðir landsins samanlagt, komst ekki af án ríkisábyrgðar fyrir rafveitu handa sér. Nú hefir verið leyst úr þörf Reykjavíkur fyrir raforku með ábyrgð á láni til Sogsvirkjunarinnar, og sömuleiðis Ísafjardar með ríkisábyrgð fyrir láni til virkjunarinnar þar, en hún hefir orðið allmiklu dýrari en gert var ráð fyrir, og stafar það meðal annars af því, að stöðin var byggð nokkru stærri en upphaflega var áætlað, eða 840 hö. í stað 600 hö., sem áætlað hafði verið. Ég hefi góða von um, að stöðin komi til með að bera sig, en hinu er ekki að leyna, að komist hefir í nokkur vandræði með stöðina vegna þess, hvað hún hefir farið langt fram úr áætlun. — Þegar Ísfirðingar byggðu þessa stöð, var tekin upp sú regla, að taka ekki ríkisábyrgð á nema 85% af kostnaðarverðinu, og tel ég rétt, að það sama gildi um þær ríkisábyrgðir, sem veittar verða öðrum kaupstöðum. Ég vil leyfa mér að leggja fram brtt., sem fer þess á leit í fyrsta lagi, að ríkisábyrgð verði 85% af kostnaðinum, og í öðru lagi, að stj. sé heimilað að taka viðbótarábyrgð fyrir Ísfirðinga, þó ekki yfir 85% af kostnaði.

Forseti (JBald): Mér hefir borizt svo hljóðandi brtt. frá hv. þm. Ísaf.: [sjá þskj. 370]. — Þessi brtt. er of seint fram komin og þar að auki skrifleg, og þarf því tvennskonar afbrigða, til þess að hún megi koma til umr.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 26 shlj. atkv.

***Flm. (Guðbrandur Ísberg):** Ég vil lýsa á-nægju minni yfir þeirri yfirlýsingu hestv. fjmrh., að hann teldi till. þá, sem hér liggur fyrir, fjalla um nauðsynjamál fyrir Akureyrarkaupstað. Ég er honum líka sammála um, að það væri æskilegt, ef hægt væri að fá lán til rafveitunnar án ríkisábyrgðar. En mér finnst það æðiólíkt og varla til þess að ætlast, að Akureyri takist að útvega slíkt lán án ríkisábyrgðar. Þegar Reykjavík tókst það ekki að því er snertir lán til Sogsvirkjunarinnar. Og þótt slíkt lán væri e. t. v. fínanlegt, þá er nokkurnveginn víst, að það myndi verða með verri kjörum, ef ekki væri ríkisábyrgð fyrir því. En það er ekki svo að skilja, að þótt þessi till. verði samþ., þá sé allt búið þar með. Fyrst þarf að útvega lánið, og í annan stað þarf ráðh. að fást til að nota þá heimild, sem honum er gefin. Ef hann af einhverjum ástæðum telur ekki forsvaranlegt að nota þessa heimild, þá getur hann frest-að því þrátt fyrir það, þótt till. liggi fyrir. Ég sé

þess vegna ekkert því til fyrirstöðu, að till. verði samþ.

Viðvíkjandi brtt. hv. þm. Ísaf. vil ég taka það fram, að mér finnst dálítið óeðlilegt, að gerðar séu aðrar og strangari kröfur, þegar farið er fram á ábyrgð fyrir lánum til virkjunar á Akureyri en til Sogsvirkjunarinnar. Ríkið mun hafa tekið ábyrgð á öllu því láni, og þar sem eins stendur á með þessa virkjun á Norðurlandi, þá vil ég gera kröfu til þess, að ekki verði farið að klipa af þessari ábyrgð. Og mér finnst það vera fremur óvingjarnlegt af hv. þm. Ísaf., að blanda hér inn í ábyrgðarheimild fyrir Ísafjarð-arkaupstað, sem verður að telja óskýlt mál þessu, og ég sé ekki betur en að þetta sé gert til þess að spilla fyrir framgangi þessarar till., a. m. k. Þykist ég þess fullviss, að ef ég hefði borið fram brtt. við svipaða þáttill., sem hann hefði verið með hér í þinginu, þá hefði hann ekki talið það neitt vináttumerki við málið. Ég er ekki með þessu að reyna að gera málið að flokksmáli. Ég vil halda því fyrir utan það, og ég vil vona, að þó að þessi hv. þm. hafi borið fram þessa till., þá sé Alþfl. hér í þinginu alls ekki þannig sinn-
aður, að hann vilji spilla fyrir framgangi málsins. Ég mun þess vegna greiða atkv. á móti till. hv. þm. Ísaf., þ. e. sem brtt. við mína till., en ef hann ber hana fram sem sjálfstæða till., mun ég athuga, hvort ég get ekki fylgt henni, en ég mun greiða atkv. á móti henni eins og hún liggur fyrir, og vænti ég þess, að sama geri einnig þeir, sem eru fylgjandi till. á þskj. 297, sem ég vil vona, að verði samþykkt.

*Finnur Jónsson: Ég vil mótmæla þeim um-mælum hv. þm. Ak., að í minni brtt. felist óvinátt í garð þess máls, sem hann flytur með þáttill. sinni. Ég benti á það, að Alþingi hefði tekið upp þá reglu, þegar veitt var ríkisábyrgð fyrir Ísafjörð, að veita ríkisábyrgð fyrir aðeins 85% af kostnaðinum, og sama mun hafa gilt fyrir aðrar ríkisábyrgðir. Það er þess vegna ekkert óeðlilegt, ef veita á lán til virkjunar fyrir Akureyrarkaupstað og nærliggjandi héruð, að þeirri reglu verði fylgt áfram. Hvað það snertir, að ég hefði getað flutt þessa till. sérstaka, er það vitanlega alveg rétt. Ég hef fram að þessu bú-
ið við, að fjárlög yrðu afgr. á þessu þingi, og þá myndi þessi heimildartill. verða flutt þar við, en ekki sérstök. Ég hef þess vegna komið með þessa brtt. í þeim tilgangi að reyna að koma henni fram á þessu þingi, ef inn á þá braut yrði farið að afgr. hér eitthvað af stærri ríkis-ábyrgðum með þáttill. Ég get gert það hv. þm. Ak. til geðs að taka þessa brtt. aftur til síðari umr., í þeirri von, að hv. fjvn. taki hana til athugunar samtímis því, að þessi þáttill. verður afgreidd.

*Stefán Jóh. Stefánsson: Eins og hv. þm. er kunnugt, liggur fyrir hv. Nd. Alþingis frv. til 1. um virkjun Laxár í Suður-Pingeyjarsýslu. Þetta frv. hefir verið hjá hv. fjhn. Nd., og hún hefir einróma mælt með því, að frv. yrði samþ., en þó hafa 3 nm. áskilið sér rétt til að koma með breyt. við frv., og hafa 2 nm., ég og hv. þm. V.-Ísf., borið fram eina brtt. við þetta frv., og

er hún á þá leið, að það sé aðeins heimild fyrir ríkisstj. að veita ábyrgð fyrir virkjun á Laxá, en ekki hitt, eins og það var orðað í frv. upphaflega, að það væri skylda. Nú skilst mér, að ef þingheimur er yfirleitt sammála um að veita þessa ábyrgð, þá væri það fyrir allra hluta sakir heppilegast, að það yrði gert í frumvarpsformi, en ekki með till., þótt ekki væri nema af þeirri ástæðu, að það er vitað um suma erlenda lánardrottna, eins og t. d. Englendinga, að þeir munu ekki láta sér nægja samþykkt ríkisábyrgð í tillöguformi, heldur heimta þeir yfirleitt lög um það. Ég skal ekki segja, hvort lánardrottinn hér á Norðurlöndum t. d. mundu gera samskonar kröfur, en ég teldi rétt fyrir Akureyri, ef hún hefði áhuga, sem ég efast ekki um, á að afla sér þessarar ábyrgðarheimildar, að hafa þá það form á þessu, sem fullnægir viðast. Fyrir þær sakir vildi ég benda hv. flm. þessarar till., hv. þm. Ak., á það, ef möguleikar eru á því að koma fram ábyrgðarheimildum á Alþingi nú, hvort ekki væri heppilegra að reyna að koma áleiðis því frv., sem nú er afgr. frá hv. fjhn. Nd., heldur en að láta samþ. þess till., sem hér er til umræðu. Við alþýðuflokksmenn erum fúsir til þess að samþ. frv. með þeirri breyt., sem ég lýsti áðan.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. þm. Ak. sagði, að það væri ólíklegt, að Akureyri tækist að útvega lán án ríkisábyrgðar, þar sem Reykjavík hefði ekki tekizt það. Ég veit ekki, hversu mikið hefir verið reynt að útvega lánsfé fyrir Sogsvirkjunina án ríkisábyrgðar, og get þess vegna ekki um það dæmt, hvort nokkrir möguleikar hafa verið fyrir hendi til þess, en við vitum, að á þeim tímum var yfirleitt ekki stungið mikið fótum við því að leita ríkisábyrgðar, og það var orðin föst venja, að engin veruleg lán fengust án þess að á þeim væri ríkisábyrgð. Nú er það allmerkileg tilraun, að reyna að útvega lán til þessarar rafveitu á Akureyri án ríkisábyrgðar, og prófa með því, hvort ekki er hægt að komast út af þessari braut, sem gengið hefir verið á hingað til, að veita ríkisábyrgð til allra þessara fyrirtækja, en ég hygg, að ef þær umleitanir, sem undanfarið hafa farið fram og ekki er séð fyrir endann á ennþá, reynast árangurslausar, megi telja, að það sé vonlaust, eins og nú standa sakir a. m. k., að fá fjármagn til rafveitunnar án ríkisábyrgðar. Mín skoðun er sú, að það eigi að reyna til þrautar að komast út af þeirri leið, að veita ríkisábyrgð til slíkra fyrirtækja, en ef það reynist ekki hægt, verður vitanlega að meta það í hverju tilfelli, hvort fyrirtækið er svo mikilsvarðandi, að fyrir því skuli veita ríkisábyrgð, og ég fyrir mitt leyti lít þannig á, að ef ekki tekst að útvega lán til virkjunarinnar án ríkisábyrgðar, verði erfitt fyrir þingflokkan að neita Akureyri um slíka ábyrgð, eftir að slíkar ábyrgðir hafa verið veittar til annara kaupstaða landsins, og það er aðeins vegna þess, að ég lít á þetta sem tilraun til þess að komast út af þessari braut, og ég tel rangt að samþ. ríkisábyrgð fyrir þessu, fyrr en hin leiðin er þrautreynd, og svo er hitt, að það er mjög líðið á þingtimann að þessu sinni og kosningar standa fyrir dyrum, svo að mér finnst,

Virkjun Laxár í Suður-Þingeyjars. — Atvinnulausir unglingar. — Bolungavíkurh. — Áfengis- og tóbakskaup.

að það ætti að gera sem allra minnst að því að afgreiða stórkostleg fjárhagsmál, þegar þannig standa sakir. — Það er sama hægt að segja að verulegu leyti um þá brtt., sem hv. þm. Ísaf. hefir flutt hér, og mér finnst vera vafasamt, hvort rétt sé að afgr. hana, eins og sakir standa. Hv. þm. Ak. drap á það, sem mun vera alveg rétt, að þó að þessi heimild yrði veitt, þá væri eftir að útvega lánið með ríkisábyrgð, og eftir því, sem reynslan hefir sýnt í þessu efni, hygg ég, að það þyrfti ekki að valda bagalegri tóf, þótt þetta mál yrði ekki afgr. fyrr en eftir þær kosningar, sem í hönd fara.

Ég mun svo ekki hafa um þetta fleiri orð, en ég er því fylgjandi, að málinu verði vísað til hv. fjvn.

*Flm. (Guðbrandur Ísberg): Ég get tekið undir það með hæstv. fjmrh., að það sé hyggilegt að leitast við að draga úr þeim ríkisábyrgðum, sem venja hefir verið að veita fram að þessu, en þar verður áreiðanlega ekki hægt að byrja á stærstu ábyrgðunum. Það er augljóst mál, að þegar þeir þurfa að fá lán, þá er miklu erfiðara fyrir þá að útvega sér há lán upp á eigin spýtur heldur en lág lán, en nú hefir ríkisábyrgð verið veitt hvað eftir annað fyrir nokkrum tugum þúsunda króna handa bæjarfélögum, sem segja má, að hafi verið vorkunnarlaust að útvega án ríkisábyrgðar, en það er ekki hægt að segja það sama, þegar upphæðin veltur á milljónum. Ef hæstv. fjmrh. vill gera tilraun með það, hvar hægt sé að stinga fótum við í þessu efni, þá hygg ég, að réttara sé að byrja á lægri lánunum. Ég tel mjög litlar líkur til þess, og Akureyringar sjálfir telja það nokkurnveginn útilokað, að hægt sé að útvega Akureyri þetta lán án ríkisábyrgðar, en það verður reynt að útvega lánið, og ef það tekst án ríkisábyrgðar, þá verður ekki um annað beðið, en það er í því tilfelli, sem yfirgnæfandi líkur eru til, að það þurfi ríkisábyrgð, sem þeir óska, að ríkisstj. fái þessa heimild til að ábyrgjast lánið.

Viðvíkjandi orðum hv. 1. landsk., að það lægi fyrir frv. um svipað efni, vil ég nota tækifærið til þess að þakka hv. fjhn. fyrir afgreiðslu þessa máls, svo langt sem hún nær, en eins og grg. þáltill. ber með sér, er hún fram borin vegna þess, að einsætt þótti, að frv. mundi ekki ná fram að ganga. Nú mun ég reyna að ýta á eftir frv., þangað til þessi þáltill. kemur til síðari umr., og þá verður enn betur séð, hvernig horfir með möguleikann fyrir því, að koma frv. áfram. En ég hygg, að ef hv. 1. landsk. væri alvörumál að styðja að því á þessu þingi, að ábyrgðin næðist í gegn, þá mundi hann nú styðja þessa þáltill. mína og láta þá skeika að sköpuðu, hvað um frv. yrði á þessu þingi, sem nú er talið vera komið að lokum. — Við hv. þm. Ísaf. vildi ég segja það, að ég tel nokkra bót í því, að hann taki till. sína aftur til síðari umr., og vil ég því þakka honum fyrir það.

ATKVGR.

Brtt. 370 tekin aftur til síðari umr.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjvn. með 24:16 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: MT, PHeru, PZ, PP, PM, SigfJ, SE, SÁÓ, StJSt, ÞorbP, BÁ, BB, EmJ, EystJ, FJ, GG, HG, HermJ, HV, IngP, JG, JJ, JörB, JBald.

nei: PHalld, PO, SK, TT, ÞBr, BSt,¹⁾ GSV, GÍ, GTh, JakM, JJós, JAJ, JÓI, JónP, MG, MJ.

9 þm. (ÓTh, ÞP, ÁÁ, BJ, Eárna, GP, GL, HannJ, JS) fjarstaddir.

Nefndarálit komi ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

18. Atvinnulausir unglingar.

Á deildafundum 14. apríl var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um ráðstafanir vegna atvinnulausra unglinga (A. 303).

Á 11., 12. og 13. fundi í Sp., 17., 19. og 20. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

19. Bolungavíkurhöfn.

Á 10. fundi í Sp., 15. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um að gera Bolungavíkurhöfn að öruggu skipalægi (A. 306).

Á 11., 12. og 13. fundi í Sp., 17., 19. og 20. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

20. Áfengis- og tóbakskaup.

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um takmörkun á gjaldeyri til áfengis- og tóbakskaupa (A. 352).

Á 12. fundi í Sp., 19. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var till. tekin til cinnar umr.

¹⁾ BSt: Eg jata að visu, að það er eðlilegt að vísa slíku máli til fjvn., en mér sýnist horfurnar um þinglokin þannig, að það muni vera sama og að koma málinu í mjög mikla tvisýnu, að vísa því til n., og segi ég því nei.

Rækjuniðursuðuverksm. á Bíldudal. — Stuðningur til síldarútvegs. — Áfengistekjur til bæjarsj. Siglufj.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

21. Rækjuniðursuðuverksmiðja á Bíldudal.

Á 11. fundi í Sp., 17. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um stuðning af hálfu ríkisins til þess að koma upp rækjuniðursuðuverksmiðju á Bíldudal (A. 359).

Á 12. og 13. fundi í Sp., 19. og 20. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

22. Stuðningur til síldarútvegsmanna.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um stuðning til síldarútvegsmanna til útgerðar á næsta sumri (A. 397).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

23. Áfengistekjur til bæjarsjóðs Siglufjarðar.

Á 13. fundi í Sp., 20. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um greiðslu hluta andvirðis selds áfengis til bæjarsjóðs Siglufjarðar (A. 404).

Till. var aldrei tekin á dagskrá, en á 14. fundi í Sp., s. d., var útbýtt brtt. við till., á þskj. 418.

VIÐBÆTIR

Alþingisreikningur

frá 1. janúar til 31. desember 1936.

(Yfirlit.)

Tekjur:

I. Fyrir seld Alþingistiðindi og Landsreikninga	kr.	366.00
II. Fyrir seldar gamlar rúður	—	25.00
III. Endurheimtur ofgoldinn rittfangakostnaður	—	1.00
IV. Vextir af innstæðu í hlaupareikningi við Landsbankann	—	80.60
V. Ávísað úr ríkissjóði samkv. ávísana- og gjaldabókum þingsins:		
a. Alþingiskostnaður	kr.	264118.47
b. Fyrir yfirskoðun landsreikninga	—	3780.00
		267898.47
	Samtals	kr. 268371.07

Gjöld:

A. Samkv. 9. gr. 1. í fjárlögum (alþingiskostnaður):		
I. Þingfararkaup alþingismanna (sjá fylgiskjal)	kr.	71573.00
II. Goldið starfsmönnum:		
a. Föst laun o. fl. [laun skrifstofustjóra kr. 5000.00 + húsaleigustyrkur kr. 1800.00; laun fulltrúa kr. 4995.00 + persónul. launaviðbót kr. 1305.00; laun húsvarðar kr. 2745.00]	kr.	15845.00
b. Lausum starfsmönnum [skrifst. og prófarkalestur (þar í aðstoð við útgáfu á umræðum) kr. 11471.00, skjalavarzla og afgreiðsla kr. 1350.00, lestrarsalgæzla kr. 1380.00, innanþingsskriftir kr. 14417.50, dyra- og pallavarzla kr. 3300.00, þingsveinar kr. 2016.00, simavarzla kr. 890.00, fatagæzla kr. 1076.00]	—	35900.50
		51745.50
III. Útgáfukostnaður Alþingistiðinda og önnur prentun:		
A. Útgáfukostnaður Alþingistiðinda:		
1. Umræðupartur 1935:		
a. B-deild, 153 ³ / ₄ arkar á kr. 170.75 + a—f-örk (aðalefnisyfirlit) = 5 ¹ / ₄ arkar á kr. 228.00; hefting kr. 1566.40; 8 kápur á kr. 16.50; aukalíming á 8 hefti á kr. 18.00	kr.	29292.20
b. C-deild, 55 ³ / ₄ arkar á kr. 170.75; hefting kr. 545.60; 3 kápur á kr. 16.50; aukalíming á 3 hefti á kr. 18.00 ..	—	10168.40
c. D-deild, 18 ¹ / ₄ arkar á kr. 170.75; hefting kr. 193.60; kápa kr. 16.50; aukalíming kr. 18.00	—	3344.30
d. Pappír í umræðupart með kápum	—	2329.60
		45134.50
2. Skjalapartur og þingskjöl 1936:		
a. Prentun 1. — 12 ³ / ₄ arkar A-deildar (stjfrv.), án sérprentana, á kr. 131.45; hefting kr. 118.60	kr.	1728.85
b. Prentun og hefting á 12 ³ / ₄ — 160. örk, með sérprentunum + a—d-örk = 151 ³ / ₄ arkar á kr. 184.80; 8 kápur á kr. 16.50; aukalíming á 8 hefti á kr. 18.00; uppbót fyrir smáleturssetningu á þingmannaskrá kr. 51.65; myndamót kr. 31.50	—	28402.55
c. Pappír í skjalapart, í sérprentanir og kápur	—	2619.40
		32750.80
3. Umræðupartur 1936:		
a. B-deild, 91 ³ / ₄ arkar á kr. 170.75 + a—d-örk (aðalefnisyfirlit) = 4 arkir		
	kr.	77885.30
		kr. 123318.50

kr. 77885.30

kr. 123318.50

á kr. 228.00; hefting kr. 932.80; 5 kápur á kr. 16.50; aukalíming á 5 hefti á kr. 18.00	kr. 17683.60	
b. C-deild, 38 ¹ / ₂ örk á 170.75; hefting kr. 387.20; 2 kápur á kr. 16.50; aukalíming á 2 hefti á kr. 18.00 ..	7030.10	
c. D-deild, 14 ³ / ₄ arkar á kr. 170.75; heft- ing kr. 176.00; kápa kr. 16.50; auka- líming kr. 18.00	2729.05	
d. Pappír í umræðupart með kápum —	1491.50	
	28934.25	
4. Útsending [burðareyrir kr. 1370.40, afgreiðsla o. fl. kr. 900.00, umbúðir kr. 39.40]	2309.80	
	kr. 109129.35	
B. Önnur prentun [prentun dagskráa kr. 900.40; lagaprentun o. fl. kr. 2290.75, prentun á þingmannaskrá, mælendaskrá o. fl. kr. 345.15; fjölritun kr. 300.90]	3837.20	
	112966.55	
IV. Bókband (kr. 853.65), bækur (kr. 25.00), ritföng (kr. 791.55)	1670.20	
V. Ljós, hiti, ræsting og viðhald á húsi og munum:		
1. Ljós og önnur raforka (kr. 673.38), ljósfæri (kr. 97.35)	kr. 770.73	
2. Hití	2450.40	
3. Ræsting [ræstingarvinna kr. 2538.72; ræstingarvörur kr. 207.05] ..	2745.77	
4. Viðhald á húsi (kr. 400.11) og munum (kr. 350.52)	750.63	
	6717.53	
VI. Önnur gjöld:		
1. Aðstoð og aukavinna [þar af aukavinna í skrifstofu (Péturs Lárus- sonar kr. 765.00 og Lárusar H. Blöndals kr. 406.25) kr. 1171.25 og fyrir ýmislegt kr. 86.00]	kr. 1257.25	
2. Kostnaður við einstakar nefndir [þar af kr. 615.50 fyrir ritarastörf hjá fjárveitinganefnd, kr. 2400.00 til ritara utanríkismálanefndar, Stefáns Þorvarðssonar, og ferðakostnaður tveggja nefnda (fjvn. kr. 120.00 og allshn. Ed. kr. 35.00) kr. 155.00]	3170.50	
3. Simagjöld Alþingis [afnotagjald af sínum o. fl. kr. 2131.51, sím- keyti frá forsetum kr. 4.47]	2135.98	
4. Símanot þingmanna	5041.41	
5. Þinghúsgarðurinn	491.59	
6. Opinber gjöld [vatnsskattur]	562.50	
7. Ýms gjöld [minningarskjöldur og blómsveigar við fráfall fimm fyrrv. alþingismanna kr. 425.00; ferðakostnaður 5 manna á fulltrúabing þingmannasambands Norðurlanda í Kaupmannahöfn kr. 6000.00; til Einarssonar próf. Arnórssonar fyrir samningu yfirlits um íslenska löggjöf 1933 í Árbók sama sambands, með hreinritun, kr. 293.50; málverk, gefið skrifstofustjóra Alþingis á fimmtugsafmæli hans, kr. 426; kostn. af þingskrifaraprófi kr. 54.00; auglýsingar kr. 54.56; leiga fyrir pósthólf kr. 6.00]	7259.06	
	19918.29	
	kr. 264591.07	
B. Samkv. 9. gr. 2. í fjárlögum (yfirskoðun landsreikninga):		
VII. Laun yfirskoðunarmanna landsreikninganna (kr. 3750) o. fl. (vérlritun athugasemda kr. 30.00)	3780.00	
	Samtals	kr. 268371.07

Skrifstofu Alþingis, 1. apríl 1937.

Jón Sigurðsson.

Fylgiskjal**Þingfararkaup alþingismanna 1936**

Nöfn	Dagpeningar og dýrtíðaruppbót			Ferða- kostnað- ur o. fl. ¹⁾	Þing- fararkaup alls
	Dagpen- ingar	Uppbót 25%	Dagpen, og uppbót alls		
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
1. Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
2. Bergur Jónsson, þm. Barð.	228.00	57.00	285.00	50.00	335.00
3. Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf.	1080.00	270.00	1350.00	387.00	1737.00
4. Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr.	1020.00	255.00	1275.00	226.00	1501.00
5. Bjarni Bjarnason, 2. þm. Ár.	1044.00	261.00	1305.00	280.00	1585.00
6. Einar Árnason, 2. þm. Eyf.	1116.00	279.00	1395.00	362.00	1757.00
7. Eiríkur Einarsson, 11. landsk. (vara)þm.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
8. Emil Jónsson, þm. Hafnf.	1020.00	255.00	1275.00	205.00	1480.00
9. Eysteinn Jónsson, 1. þm. S.-M.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
10. Finnur Jónsson, þm. Ísaf.	1164.00	291.00	1455.00	294.00	1749.00
11. Garðar Þorsteinsson, 8. landsk. þm.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
12. Gísli Guðmundsson, þm. N.-P.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
13. Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.	1068.00	267.00	1335.00	330.00	1665.00
14. Guðbrandur Ísberg, þm. Ak.	1104.00	276.00	1380.00	440.00	1820.00
15. Guðrún Lárusdóttir, 5. landsk. þm.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
16. Hannes Jónsson, þm. V.-Húv.	1152.00	288.00	1440.00	430.00	1870.00
17. Haraldur Guðmundsson, þm. Seyðf.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
18. Hermann Jónasson, þm. Str.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
19. Héðinn Valdimarsson, 2. þm. Reykv.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
20. Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M.	1236.00	309.00	1545.00	328.00	1873.00
21. Jakob Möller, 3. þm. Reykv.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
22. Jóhann Jósefsson, þm. Vestm.	600.00	150.00	750.00	175.00	925.00
23. Jón Auðunn Jónsson, þm. N.-Ísf.	1128.00	282.00	1410.00	306.00	1716.00
24. Jón Baldvinsson, 4. landsk. þm.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
25. Jón Ólafsson, 1. þm. Rang.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
26. Jón Pálmason, þm. A.-Húv.	1104.00	276.00	1380.00	440.00	1820.00
27. Jón Sigurðsson, 7. landsk. þm.	1104.00	276.00	1380.00	430.00	1810.00
28. Jónas Guðmundsson, 6. landsk. þm.	1092.00	273.00	1365.00	360.00	1725.00
29. Jónas Jónsson, þm. S.-P.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
30. Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Ár.	1116.00	279.00	1395.00	330.00	1725.00
31. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
32. Magnús Jónsson, 1. þm. Reykv.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
33. Magnús Torfason, 2. landsk. þm.	1068.00	267.00	1335.00	239.00	1574.00
34. Ólafur Thors, þm. G.-K.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
35. Páll Hermannsson, 1. þm. N.-M.	1212.00	303.00	1515.00	580.00	2095.00
36. Páll Zóphóníasson, 2. þm. N.-M.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
37. Páll Þorbjörnsson, 3. landsk. þm.	1092.00	273.00	1365.00	260.00	1625.00
38. Pétur Halldórsson, 5. þm. Reykv.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
39. Pétur Magnússon, 2. þm. Rang.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
40. Pétur Ottesen, þm. Borgf.	1068.00	267.00	1335.00	235.00	1570.00
41. Sigfús Jónsson, 2. þm. Skagf.	1080.00	270.00	1350.00	345.00	1695.00
42. Sigurður Einarsson, 9. landsk. þm.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
43. Sigurður Kristjánsson, 6. þm. Reykv.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
44. Sigurjón Á Ólafsson, 4. þm. Reykv.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
45. Stefán Jóh. Stefánsson, 1. landsk. þm.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
46. Thor Thors, þm. Snæf.	1020.00	255.00	1275.00	»	1275.00
47. Þorbergur Þorleifsson, þm. A.-Sk.	1260.00	315.00	1575.00	419.00	1994.00
48. Þorsteinn Briem, 10. landsk. þm.	1020.00	255.00	1275.00	230.00	1505.00
49. Þorsteinn Þorsteinsson, þm. Dal.	1104.00	276.00	1380.00	442.00	1822.00
Samtals	50760.00	12690.00	63450.00	8123.00	71573.00

1) Í ferðakostnaðinum er fölginn húsnæðiskostnaður í Reykjavík um þingtimann, 70 kr. á mánuði fyrir hvern utanþeigjarþingmann, skv. úrskurði þingfararkauptsnefnadar.

Reikningur Alþingissjóðs 1936.

[Skipulagsskrá sjóðsins er prentuð í Alþt. 1936, B. 1452—1453].

Tekjur:

1. Eign við árslok 1935:		
Innstæða í Söfnunarsjóði	kr.	2355.40
2. Viðbótargjöld frá Birni hreppstjóra Bjarnarsyni í Grafarholti	---	155.00
3. Vextir 1936 af innstæðu í Söfnunarsjóði	---	127.52
	<u>Samtals</u>	<u>kr. 2637.92</u>

Gjöld:

Eign við árslok 1936:		
Innstæða í Söfnunarsjóði	kr.	2637.92
	<u>Samtals</u>	<u>kr. 2637.92</u>

Skrifstofu Alþingis, 2. jan. 1937.

Jón Sigurðsson.